

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE.

SVATÝ PAVEL.
JEHO POSLEDNÍ LÉTA.

PÍŠE

ABBÉ C. FOUARD,
ČESTNÝ PROFESSOR NA THEOLOGICKÉ FAKULTĚ V ROUENU.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ.

S POVOLENÍM NEJD. KNÍŽECÍHO ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIÁTU
V PRAZE DNE 20. ŘÍJNA 1898. ČÍS. 9817.

V PRAZE 1899.

CYRILLO-METHODEJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA V PRAZE.

PROSBA.

Díla slavného historika francouzského abbé C. Fouarda „Sv. Petr“ a „Sv. Pavel“ byla od českého čtenářstva a najmě od vld. duchovenstva příznivě přijata. Schází jen ještě třetí representant prvního křesťanského věku, sv. Jan. Jakmile tento vydán bude, doufám, že přes obtíže, které se mně do cesty staví jednak chatrným zdravím, jednak i jinými okolnostmi, budu moci s pomocí Boží českému čtenářstvu i v českém rouše jej představit.

Zatím prosím, aby tato druhá část Sv. Pavla, nebo vlastně pokračování a dokončení díla toho, přijata byla tou měrou, jak se to stalo ku spokojenosti páně spisovatelově jeho první části. Až mu o tom budu psáti, bude mu to pobídkou k další práci, a my všickni, kteří jsme Sv. Petra a sv. Pavla četli, budeme vroucí vysýlati prosby k nebesům, aby Všemohoucí jej slíti ráčil svou milostí, by své slavné a veliké apologetické dílo na prospěch svaté Církve, kterou proti neoprávněným nájezdům hájiti sobě položil za úkol, šťastně mohl dokončiti.

Překladaťel.

Schválení

Jeho Eminenci kardinála Sourrieua,

arcibiskupa Rouenského, primata Normandského.

Pane abbé!

Vřelému přání svých čtenářů činíte konečně zadost, uveřejňujete-li druhou část života sv. Pavla. Jak bychom mohli zapomenouti na učence, který má zvláštní smysl pro historii, jehož jasná pronikavost do dějin tím více se tříbí, čím vzdálenější jest století, v němž se udály, a který za našich dnů tak píše, jako by mohl psáti jen vrstevník velikého apoštola, k jeho osobě a k jeho svědku připoutaný?

Dnes dáváte se opět do svého díla: ukončujete líčení onoho života, kde učitel Vtělení a milosti, kněžství Ježíše Krista a všeobecného náboženství stává se dobyvatelem, jenž prochází všechny provincie římského císařství, v nichž zakládá obce křesťanské s jejich zřízením a dává jim jejich správu. Co řečeno mimochodem, dokazuje pravost listů sv. Pavla vlastní osnovou i povahou skutků samých.

Vaší knihou pochopujeme doslovný smysl slova Tacitova, jenž dosvědčuje, že se křesťané nesmírně množí tam, kde chodí první kazatelé Evangelia. Neváháte tvrditi beze všech důkazů, že Seneka a Poppea byli sv. Pavlem na víru obráćeni, než, máte tím více váhy, tvrdíte-li, že víra křesťanská vnikla do císařského dvora Neronova, na Palatin, a činíte-li z jistých památek písemných závěr, že

sv. Pavel skutečně apoštoloval ve Španělsku. Každým případem Vaše mínění má váhu, protože Vaše kritika je správná a soudna, tak jako jest i Vaše povaha.

Sotvaže bude Vaše kniha uveřejněna, zajisté bude ve všech rukou, a to nejen ve Francii, nýbrž veškerá Církev s důvěrou a radostí přijme knihu, kterou Jste právě vydal. A tato chvála potvrdí nejen Vaši schopnost a Vaši metodu, nýbrž také Váš šlechetný a svatý život.

Přijměte, pane abbé, ujištění mé nejvřelejší úcty.

V ROUENU, ve svátek Všech Svatých 1897.

† **M. R. kardinál Sourrieu,**
arcibiskup Rouenský.

PŘEDMLUVA.

„Mně živu býti Kristus jest, a
umřítí zisk.“ Filip 1, 21.

Cesty sv. Pavla v našem předešlém svazku vypravované tvoří větší část jeho apoštolování od r. 42—62. Od jeho příchodu do Říma nezbývá mu leč pět let života a dobrá polovice tohoto času uplyne mu v zajetí. Jakkoli v každém ohledě obmezen zdá se konec jeho apoštolského úřadu, přece má stejnou, jestliže ne i větší důležitost jako to dlouhé období, v němž sv. Pavel hlásal Evangelium v Asii a v Řecku. Hlavním účelem prodlení těchto sedmnácti let jeho misii bylo, by křesťanské obce od něho založené osvobodil od židovství. Od vzniku tohoto zápasu stávají se jeho zámysly i činy rozšířenějšími. Proti vznikajícímu podezírání staví plný lesk svého učení o Vtělení; ve zmírajícím Jerusalemě ukazuje Ježíše jako kněze věčného, zrušujícího obřad Mojžíšský; všemu lidstvu pak připomíná, že tento Božský Vykupitel věčně žije ve své Církvi; a konečně objasňuje kněžskou vládu, kteráž určena jest, aby udržovala a pořádala výkony tohoto tajemného tělesa.

Rozsáhlá byla tato práce, ale sv. Pavel nezůstal samotný, by jí dokonal. Duch Svatý, jenž ho prochvíval, kladl i ostatním členům sboru apoštolského na srdce podobné starosti pro jejich obce křesťanské. Svědectvím toho jsou jejich čtyři listy, platící na ten čas věřícím Asijským. Jakub a Juda, hlavně však Petr, bojující v nich proti těmže rozkolníkům, jako apoštol národů, ukazují nám v nejživějších podrobnostech, jak vzniklo bludařství gnostické, které tak dlouho rušiti bude křesťanství. Sbí-

ráme nejmenší črty těchto listů, neboť jsou s posledními listy sv. Pavla jediným pramenem našich Počátků Církve, čímž chceme říci, že jsme byli nuceni psáti dějepis, nemajíce bezpečných událostí dějepisných; nejčastěji obmeziti se nám bylo na to, že, nemajíce po ruce skutků, vykládáme jen myšlenky sv. apoštolů.

Než i tyto písemné památky by nám chyběly, kdybychom poslouchali kritiku rationalistickou, neboť mezi svatými knihami, jichž použijeme, jest málo těch, jejichž pravosti by ona kritika nepopírala. V pravdě přece vidí se nucena poznenáhla stáhnouti své výbojné čelo a uznati, že její nájezdy většinou jsou odraženy.¹⁾ Tak tomu jest, že pravím, abych přílišných nedělal poznámek, že tatáž kritika přijímá listy k Filippanům a Kološanům, ano i list k Efesanům. Krátký lísteček k Filemonovi zamlouvá se jí. Že však i první list sv. Petra a list sv. Jakuba v době, ke které ukazujeme, že byly sepsány, nezdá se jí býti více mimo pravděpodobnost. Jediné podpory naší knihy, které rozumáfi jednomyslně zavrhuji, jsou listy k Timotheovi, k Titovi, k Židům, list sv. Jakuba a druhý list sv. Petra. Nemáme záměru, bychom odmítali jejich mudrlantství jedno po druhém; naše biblické příruční knihy dostačují k této snaze suchopárného hádání.²⁾ Nalezneme v nich naše právo najisto postaveno, že smíme

¹⁾ Tato snaha po rozličných stránkách, podáním katolickým ztvrzeným, jest zvlášť citelna ve dvou dílech, které právě za naší doby veliké pověsti požívají: jedno jest od p. Hernacka, přednosty nové školy v Berlíně: *Die Chronologie der altchristlichen Literatur bis Eusebius* (Leipzig 1894); druhé pochází od slovního profesora v Halle, p. Blassa: *Acta apostolorum editio philologica*. (Göttingen 1895.) Viz ohledně tohoto sobě podivně odchylného odporu výkladu rationalistického: *Studie páterů Jesuitů* (červenec 1897, str. 55—74) a *Revue biblická* (červenec 1897, str. 423—432).

²⁾ Viz zvláště Cornely: *Introductio specialis in singulos Novi Testamenti libros* (Zevrubný úvod do knih Nového Zákona). — Vigouroux et Baeuez, *Manuel biblique* (Příruční kniha biblická), t. IV.

tyto knihy považovati jakožto díla těch sv. apoštolů, jimž je ústní podání připisuje.¹⁾

Název „Sv. Pavel“ ponechán knize této proto, že není kniha ta leč druhou částí jeho života. Bylo záhodno ponechati jej v takovém lesku, neboť třeba sv. apoštol neobjevoval se ve svých posledních letech samojediným, on v nich má přece hlavní slovo i skutky; on povznáší se v nich na onen vrchol ctnosti, která konečně dovršuje jeho svatosti.

Rozpomínáme se, že to na počátku nebyl leč židovský písmář, na cestě do Damašku bleskem poražený: srdce sice šlechetné, ale až do výstřednosti bouřné a citlivé. Odtud vysvětlují se neshody v prvních letech jeho apoštolského úřadu; viděli jsme ho tam, an, pln jsa citu, poráží vše, by jen hájil a prováděl poslání, které mu bylo svěřeno; viděli jsme jej, an odvrhuje Jana Marka, znepráteleje se s Barnabášem a bezohledně kárá Petra. Viděli jsme též, jak jeho prudkost klesá ve dnech zkoušení, v rozhodných chvílích jeho nemoci, v jeho osamocení. Tu Pavel jest člověkem jako my, brzy se třese, brzy pláče, brzy volá k Bohu o smilování a milosrdenství. Než, ať byly tyto záchvaty velikého srdce jakékoli, jedna vášně v nich ovládala vše — láska ke Kristu. Tato Božská láska pronikala tak hluboce jeho vnitřnou bytost, že jsme jej slyšeli, an zapřísahá život, smrt, zemi, nebe, peklo, jen aby nikdy odloučen nebyl od lásky Kristovy (Řím VIII., 35—39); viděli jsme, jak tato láska ho odlučuje od každého pouta, jak zapomíná sama sebe, a tak docela přirozeno jest, že se až sama sebe zřká. Jestliže se nějaká obět našim pudům protiví, pak jistě jest to obětovati se

¹⁾ Stranou též necháváme nejnovější theorie, podle kterých většina listů sv. Pavla nese na sobě stopy četných podvržení; některé z nich nejsou prý leč zřejmé kompilace (snášky, slátaniny). Právě veliký počet těchto různých důminek dle libovольné kritiky jest důkazem, že postrádají všelikého vážného základu. Obraz jejich nalezněš v díle Dr. Karla Clemena: *Die Einheitlichkeit der paulinischen Briefe.* (Götting 1894.)

nějakému dílu, vkládati do něho veškeru duši svou, viděti je, ano vítězí, a místo zachovati si jeho slávu, přenechati je rukám jiného.

Přítomné dílo ukáže nám Ježíše, an vyzývá svého učeníka, by se zúplna zapřel, a Pavel to vyplňuje. Apoštol dobyl pohanského světa, všude zřizuje Církev, sídla biskupská; neponechává pro sebe ani jediného, které by mu bylo vlastním. Vycituje, že jeho Božský Mistr úřad apoštolský zcela zakládá v úřadu Petrově; poslušen jsa tohoto vnuknutí přichází do Říma, a vidíme jej, an před nejvyšším pastýřem se uskrovnuje a umírá. Když Pavel sklání svou hlavu pod mečem katovým, není nic lidského v něm více: srdce Kristovo, zmocnivši se všech jeho vloh, zcela ho ztrávilo, zcela posvětilo.

KAPITOLA PRVNÍ.

Prvé zajetí Pavlovo v Římě.

I. Co činil zajatý Pavel.

Pavel přišel do Říma právě v rozhodnou chvíli panování Neronova: byla to chvíle, kdy tento kníže, odvrhnuv od sebe moc Senekovu a Burrhovu, vydal se na volnou dráhu bezectnosti. Zvrhlým jsa až na dno duše své, měl od své matky žízeň po krvi a žádost po blátě, ale neměl oné divé velikosti, která vážnosti dodávala Agrippině. Vše v něm a na něm bylo lehkovážno: touha po nádheře, domýšlivost směšných umělců, libůstky a způsoby špatných herců. Jeho duše, jsouc podajnou směrům opačným, oddávala se jak přílišným výlevům tragickým, tak i sprostotám jeviště kejklřského. Agrippina jej takto vychovala, částečně podle sebe, ale hlavně z toho ohledu, by mohla vládnouti ve jménu jeho.

Co záleželo této ctižádostivé ženě na ctnosti, na cti svého syna? Nehledala, leč aby jí byl nástrojem k panování, jehož by dle libosti užívala, a proto zlomila neb aspoň pokazila všecky dobré vlohy v Neronovi. Arci Burrhus a Seneka měli o to péči, aby přivlastnili jemu jakýsi nátěr moudrosti, jenž by zakrýval obludu, kterou učinila. Nikdo v celém Římě nebyl toho hodnější, jako tito dva Stoikové; avšak jakákoli byla síla duševní u jeonoho, a síla myšlének u druhého, nadarmo snažili se vlítí šťávy ctnosti do srdce od dětství již pokaženého; nicméně podařilo se jim, že zaujali ho pro umění a básnictví. Na štěstí udržela se nějaký čas jejich moc nad

mladým zhýralcem, který, když dospěl věku sedmnácti let, stal se pánem světa, a oni užili ho k tomu, aby zahájili jím spravedlivé a mírné panování.

Slavné a Římanům nade vše milé bylo ono pětiletí ¹⁾ tohoto panování, ježto taková pokojná doba ve století násilném nedala se udržeti leč jen za cenu nesmírné shovívavosti. Jakkoli nezřízenosti Neronovy byly strašny, přece méně starostí činily těmto jeho učitelům, nežli divokost, která v něm klíčila: „Zabraňme mu okusiti krve;“ pravil Burrhus, „divá šelma jednou probuzená jest pak nenasytnou.“ (Scoliaſte de Juvenal. ad Sat. V. 109.) Jest to politika všem, kteří chtějí panovati, společná, že hledí mysli odvrátiti od veřejných záležitostí návnadou po rozkoši. Za to však nese smutné ovoce, neboť rozkošnictví zatvrzuje a přivádí k zločinu. Brzy Nero neobmezil svých nevázaností toliko na palác, i ulice římské staly se jejich jevištěm; dostav na svou stranu tyto dva učitele, vrhl se na každého, kdož mu byl podezřelým a zničil jej; nejprve Britannika, potom i samu Agrippinu. Seneka měl potěšení vymlouvatí tyto vraždy, Burrhus přikrýváti je svou dobrou pověstí. Jejich vážnost trpěla touto shovívavostí; každým dnem byli méně váženi, až brzy byli na obtíž, zralí jsouce pro nelibost.

Burrhus, jemuž výkon umění vojenského dodával jakési přísnosti, zmizel; byl prvním, jenž z tohoto světa sešel.²⁾ Jeho smrtí, již mnozí připisovali jedu, uprázdněno bylo velmi důležité místo, totiž velitelství pretoriánského vojska. Tento úřad, který obyčejně zastávali dva prefekti se stejnou pravomocí, byl mu jedinému ponechán celý. Nero snažil se jej znovu rozdělití svým dvěma

¹⁾ „Jakkoli se dosvědčuje, že právem Traján odstraňoval všecka knížata od Neronu po pět let.“ Aurelius Victor, Caesar, 15.

²⁾ V březnu v r. 62 podle jedněch, spíše však podle druhých v lednu neb únoru tohotéž roku. Viz Wieseler, *Chronologie des apostolischen Zeitalters* (letopočet doby apoštolské), str. 83, poznámka I. — Pověst, že Nero dal jej odstraniti, brzy se roznesla, a věřilo se ji. Tacit. *Annal.* XIV., 51. — Sueton, Nero, 35.

stvůram. Jednou z nich byl Sofonius Tigellinus, který dávno již byl ministrem a spojencem jeho, protože od něho byl osvobozen, člověk prodejný, všecek každé sebe větší nepravosti schopný, ale nepřístupný i nejmenší velkomyslnosti. Druhý byl Fenius Rufus, jenž vedl jakýsi počestný život, pro nějž sice docházel téměř obliby u lidu, ale neměl důsledného charakteru. Proto mohl mu Nero svěřiti velitelství vojska, jež hájilo Řím a palác císařský.

Pretoriané byli vybrané kohorty, které bděly nad těmi, kteří soudu císařského se dovolávali. ¹⁾ Právě přibyl setník Julius se zajatými, a první jeho péčí bylo, aby je předal těmto dvěma velitelům. Procházaje městem, vedl apoštola do ležení pretoriánského, jež bylo nedaleko silnice Nomentanské, ale může se míti za to, že to byl Fenius Rufus, ježto Tigellinus byl příliš zabrán dvorskými pletichami, než aby se zanášel vojáky. Všecky záležitosti pretoriánské byly tedy v rukou jeho kolegy. Před Rufem došel Pavel úplně spravedlnosti. Zpráva vladaře Palestinského, výpověď Juliova, který byl od sedmi měsíců svědkem ctnosti zajatcovy, i chování samého zajatce, vše svědčilo, že se stal obětí židovského fanatismu. Rufus tedy dal rozkaz, aby se s ním nakládalo tak vlídně, jak jen toho přísný zákon dovoloval. Byl sice jako v Cesaree pod stálým dohledem, nemoha vycházeti leč připoután jsa řetězem k vojáku, který ho dnem i nocí neopouštěl, nicméně zůstal svobodným, moha bydleti, kde mu bylo libo. ²⁾ (Sk. XXVIII., 16.) V prvních dnech přijal pohostinství křesťanů římských. (Sk. XXVIII., 23. — Sk. XXI., 16. Philem. 22.), ale brzy, používaje podpory, která mu přišla

¹⁾ Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, sv. II., str. 933.

²⁾ Acta XXVIII., 23. εἰς τὴν ἐστίαν = in hospitium. Prefekt pretoria měl právo rozhodovati podle stavu obžalovaného a podle těžké viny, na něm lpící, jestliže jeho vazba má býti více nebo méně přísnou. Někdy nechal obžalovaného na svobodě na jistou sumu peněz, nejčastěji však pod dohledem pretoriánů. V. Dahremberg, *Slovník starožitností: Custodia*.

z Filip, aby nabyl opět své samostatnosti (Filip. IV., 13—16.), uchýlil se do bytu na vlastní náklad najatého. (Sk. XXVIII., 30.) Nevíme, kde bylo v Římě toto obydlí apoštolovo; ¹⁾ blíže císařského paláce podle jedněch (Wieseler, Letopočet doby apoštolské, str. 403, pozn. 3), podle jiných uvnitř ležení pretoriánského (Ligtfoot, Filippané, str. 97 a násl.); pravdě nejpodobnější jest, že to bylo ono ležení, ježto tím služba jeho strážcům usnadněna byla.

Po dvě léta čekal Pavel na soud císařův. Dlouhé prodlužování nebývalo řídkým v případě, že bylo podáno odvolání; hojnost soudních případů, těžkopádnost z daleka povolávati svědky (Tacit., Letopisy XIII., 43, 52) i pouhé vrtochy soudců bývaly příčinou takového prodlužování, jež obžalovaní propadali. (Wieseler, Letopočet doby apošt.; Chronologie des apost. Zeitalters, str. 407 a násl.) Nicméně lze souditi, že diviti se jest v tomto případě takovému protahování, jelikož Židé, proti apoštolu rozhořčení, měli více víry a mocnějších prostředků v Římě nežli v Cesaree. Od dávné doby příbuzní Herodovi z příčin politických drženi jsouce a vychovávaní na dvoře císařském, požívali neobyčejné přízně. (Josef. Antiquitates iudaicae. Starožitnosti židovské XVII., 1, 3; XVIII., II., 1, 3; VI., 1. — Bellum iudaicum, Válka židovská I, XXVIII., 4 a 2.) Pozorovali jsme výsady, Kaligulou a Klaudiem synům Israelským takřka vnucené. Sám Nero, ač pohrdal vším náboženstvím, nebyl k nim lhostejným: jeden z jeho posledních ohledů týkal se Jerusalema, jehož trůn byl jemu věštbou zaslíben. (Suetonius, Nero, 40.) Avšak nejmocnějším nástrojem u něho byla Poppea, jeho nejoblíbenější milka, která jako mnohé jiné Římanky byla jejich náboženství oddána. (Jos., Antiq. iud. XX., VIII. 11. — Vita 3.) Tato žena, která, vyjmouc počestnost života

¹⁾ ἐν ἰδίῳ μισθώματι = in domicilio mercede conducit = v hospodě své. Sk. ap. XXVIII., 30. Podle některých zpráv místních byl to kostel Panny Marie v Široké ulici na Corso, který zachoval umístění tohoto obydlí.

vynikala všedobřími vlastnostmi, panovala tehdáž, nemajíc soupeřky.¹⁾ Jen jí bylo co děkovati, že poselstvo velerady, poslané do Říma, by nárokům Agrippovým se opřelo, nenavrátilo se s nepořízenou.²⁾ Jak mnozí jiní vyslanci ji ponoukali proti apoštolovi, i bylo by veta po jeho poslání a po jeho životě. Ale Bůh vysvobodil Pavla, odvrátiv od něho, když odešel z Jerusalema, tyto zuřivce. Vesměs zaujati jsouce svými domácími hádkami, nejen ho nepronásledovali na cestě do Říma, ale nestarali se ani o to, by popudili proti němu své bratry ve hlavním městě. Následující skutek, vypravovaný Skutky apoštolskými, svědčí o lhostejnosti, jež tak divně v zápětí následovala po hrozném pronásledování v Jerusalemě a v Cesaree.

Tři dny po svém příchodu chtěl Pavel vedle obyčeje, jež všude zachovával, kázati nejprve synům Israelským. Zajetí mu, v tom překáželo, proto svolal přední ze Židů. (Sk. XXVIII., 16, 17.) Pomněme, že „předními“ není rozuměti všechny přednosty jedné obce, zahrnující v sobě všechny Israelity hlavního města i jeden jediný národ, jako v Alexandrii, tvořící, neboť Řím, ukázali jsme to jinde (Sv. Petr, kap. XIV.), nebyl by ve svých zdech trpěl takové změny obecního práva. Židé, s nimiž apoštol přál si mluvit, byli asi členové jedné synagogy v městě, nejznámější a nejbližší ležení pretorianů. Osoby tyto přišly ku přání Pavlovu, neboť, jakkoli synové Israelští od svého opětého příchodu do Říma³⁾ žili vzdáleni od křesťanů

¹⁾ „Huic mulieri cuncta alia fuere praeter honestum animum.“ (Tato žena vše jiné měla mimo počestnost.) Tacit. Ann. XVI., 45.

²⁾ Josef. Sta. žid. XX., VIII., 11. — Předmětem tohoto sporu byla galerie, vystavěná Agrippou na vrchu Sionu v paláci Hasmoneovců, odkud bylo možno dívat se do chrámu. Židé dosáhli toho, že byla zbořena, ježto měli to za neskromnost, ano za nečest, aby cizí kníže měl dozor na jejich nejsoukromější věci ve svatyni.

³⁾ Židé, vypověděni byvše z Říma ediktem Klaudiovým, brzy se tam zase vplížili, a to čteněji než před tím. (Sv. Petr, kap. XIV. Židé římská.)

(Sk. XXVIII., 22), jméno Pavlovo, tak pověstné v Jerusalemě a veškerém Východě, nemohlo jim býti neznámo: „Muži bratři — tak mluvil k nim apoštol — já nic neučiniv proti lidu, ani proti obyčeji otcovskému, vydán jsem byl svázán z Jerusalema v ruce Římanů; kteřížto když mne vyslechli, chtěli mne propustiti, protože žádné příčiny smrti na mně nebylo, ale když Židé odpírali, nucen jsem byl dovolati se císaře, nemaje zajisté úmyslu, jako bych měl na ony ze svého národa pocházející v něčem žalovati. Pro tu tedy příčinu žádal jsem vás viděti a s vámi mluvit, nebo pro naději lidu Israelského obklíčen jsem železem tímto.“ (Sk. XXVIII., 17—20.)

„Nadějí lidu Israelského“ byl však Messias, nesoucí vyvolenému národu slávu, bohatství a štěstí. Jsa obětí této naděje, získal si Pavel srdce jejich; vzbuzuje v nich přání, by ho slyšeli. Toho důkazem jest, že mu Židé odpověděli slovy blahovonnými. Nečekajíce ani, až apoštol jim předloží víru, pro kterou viděli jej obtížena okovy, sami od sebe žádali, by jim ji vykládal, řkouce: „My jsme ani žádného listu o tobě z Judska nedostali, aniž kdo z bratří přišed vypravoval anebo mluvil co zlého o tobě. Žádámeť pak od tebe slyšeti, co smýšlíš; nebo známo jest nám o té sektě, že se jí všude odpírá.“ (Sk. XXVIII., 21, 22.)

Brzy však nadešla příležitost, že mohl sv. apoštol Židům římským obšírně vykládati Blahou Zvěst, jak to činíval ve všech městech, kamkoli přišel. Nedal si ji ujíti. Jakkoli jeho strážce a jeho řetězy tomu nedovolovali, aby vstoupil na kazatelnu některé synagogy, přece usnesli se na tom, že shromáždí se tam, kde byl apoštol; dům byl dosti prostranným, že v určitý den veliký počet Židů mohl se tam vejíti. Apoštol jim kázal „o království Božím“, (Sk. XXVIII, 23.) odhaluje jim, že nikoli v těle, nýbrž v duchu záleží, a klada proti námitkám nepopíratelná svědectví Písma, v němž na každé stránce ukazuje se toto království jakožto nadpřirozené království Kristovo vylíčené a předpověděné. Tato rozmluva trvala po

celý den „od jitra do večera jim vykládal, přiváděje jim důkazy o Ježíšovi ze Zákona Mojžíšova a Proroků. A někteří uvěřili tomu, co bylo praveno, někteří pak neuvěřili.“ (Sk. XXVIII., 23. 24.)

Než bouře, jejíž příčinou bývala obyčejně v synagogách taková různice ve smýšlení, ani nenadešla, ježto voják pretorianský, apoštola střežící, je od toho zdržoval. Nemohl zapomenouti, že před desíti lety tytéž bouřlivé hádky v jejich shromáždění ve příčině tohotéž Krista, kterého Pavel kázal, donutily Klaudia, že je vypověděl. Navrátivše se znenáhla do Říma a nestarajíce se o nové vyhnanství, nedbali o to, by na se obrátili pozornost městské policie, aby, nejsouce svorni ani mezi sebou, ani s apštolem, mlčky se rozcházeli. (Sk. XXVIII., 25.)

Nic nebylo Pavlovi tak proti mysli, jako strojený a pokryteckými slovy provázený odpor. Vida, že množství posluchačů řídne, že v Římě se mu vede jako v jiných obcích židovských, a že povolání Boží u jeho národa se zamítá, vrhl odcházejícím Israelitům ve tvář kletbu prorockou, řka: „Dobře Duch Svatý k otcům našim mluvil skrze proroka Isaiáše: Jdi k lidu tomuto a rci jim: Uchem budete slyšeti a nesrozumíte a hledíce, budete hleděti a nespátíte; neboť zhrdlo srdce lidu tohoto, a ušima těžce slyšeli a oči své zamhouřili, aby snad neviděli očima, a ušima neslyšeli a srdcem neporozuměli a obrátili se, abych jich neuzdravil. Budiž vám tedy známo, že pohanům jest posláno toto spasení Boží, a tiť budou slyšeti.“ (Sk. XXVIII., 25—28.) Tato slova, tak mocně vržená jim ve tvář, konečně je rozptýlila. I vzdálili se a jsouce jednou již venku, mnohé hádky mezi sebou měli (Sk. XXVIII., 29); ale křik těchto hádek snadno zanikal ve čtvrtích hlavního města i beze všeho ovoce, vyjímajíc ony řídké případy na víru obrácení, jež se udály v národě Israelském.)

• *) Sabatier (L'apôtre Paul, pag. 102), viz v obci Jerusalemské Církev žido-křesťanskou. Opačné mínění, že v ní pohané na víru Fouard, Sv. Pavel.

Jinak úrodnou byla žeň ve světě pohanském. Po dvě léta svého zajetí přijímal Pavel všechny, kteří k němu přicházeli, „hlásaje o Království Božím a uče všem, kteréž jsou o Pánu Ježíši Kristu, se vši doufanlivostí bez překážky.“ (Sk. XXVIII., 31.) A jaké síly dodával výmluvnosti apoštolově veškerý aparát jeho zajetí, voják, k němuž byl připoután, jeho ruce okovy stížené, jejichž pohyb živě ukazoval, „že slovo Boží nelze připoutati“! Prvý účinek jeho neohroženosti byl, že zmužila se odvaha bratří, kteří navštěvovali Pavla v jeho příbytku. Víra křesťanů římských byla rozhlášena již po všem světě, (Řím. I., 8.) avšak bezpochyby pro čistotu více než z jiných důvodů, ježto jí chyběla úrodná horlivost. Byla to táž vada, kterou vytykal jim apoštol, když dvě léta před tím z Korinta psal těmto věřícím: „Nebuďte lenivi, ale duchem vroucím Pánu sloužící. Čiňte dobré netoliko před Bohem, ale přede všemi lidmi.“ (Řím. XII., 11. 17.) Tato napomínání bývala tím úsilovnější, tím vydatnější, ježto apoštol mohl každodenně rozmlouvati s nimi i dokazovati jim svým vlastním příkladem, s jak hrdou odvahou má každý křesťan vyznávat i rozšiřovat víru svou. Slabomyslní, zmuživše se při jeho slovech, brzy od něho dostali následující svědectví: „A mnozí z bratří v Pánu, doufajíce v okovech svých, hojnější milost mají beze strachu mluviti slovo Boží.“ (Filip. 1, 14.)

Vzlet tehdáž Církvi římské dodávaný tím více vábil mysl, ježto nebyl Pavel samotným, jenž jej s nimi sděloval. Nejstarší a nejvěrnější pomocníci byli kolem něho: Timothej, ze všech nejmilejší (Filip. I., 1., II., 19—23. Kološ. I., 1. Filem. I., 1.); Lukáš, soudruh jeho na cestách na souši i na moři (Kološ. IV., 14. Filem. I., 21.); Tychikus Asijský (Efes. VI., 21; Kološ. IV., 7.); Aristarch Soluňský (Kološ. IV., 10; Filem. I., 24) a jiní ještě, o nichž apoštol s povděkem se zmiňuje. Démas, který ho sice brzy opustil

obrácení byli ve většině, zdá se nám býti pravděpodobnějším. Viz množství důvodů, přidaných P. Cornelym (Introductio § 145) a Hurtem (Prolegomena tho the Romans).

pro lidi, ale věrný ještě tenkrát (Kološ. IV., 14; Filem. I., 21.); Jan Marek, zavržený sice v Antiochii jako méně hodný úřadu apoštolského, ale zase od Pavla ctěný a do společnosti přijatý. (Kološ. IV., 10; Filem. I., 24.) K těmto známějším učenskům připojili se četní přátelé, které pozdravuje v listě k Římanům, neboť jestli ne všichni, aspoň většina jich nacházela se ve městě: jmenovitě Akvila a Priscilla, Epinet, Amplias a Stychys, jeho vřele milovaní, Marie, „která pracovala“ pro Církev (Řím. XVI., 3—12.), jeho milá Persis, Tryphen a Tryphos, stejně horliví. Těch několik věřících, apoštolem rozohněných, tak horlivě rozšiřovalo Evangelium, že, když dvě léta později začalo pronásledování Neronovo, křesťané římstí tvořili značnější sbor věřících než Židé, nebo, jak dí Tacit „veliké množství“. (Tacit. Letopisy X., 14.)

V této bohaté žni nepocházelo vše z jednoho výběru: v čisté pšenici pučelo símě i menšího druhu, neboť ač Církev římská ve své většině pocházela z pohanů, zahrnovala v sobě přece i Židy, tvrdošjně držící se svých obřadností. Tito ovšem, jakož i ostatní, rozehřátí jsouce dechem Pavlovým, přece byli méně horlivými v rozšiřování Evangelia, toto pak bylo, jak je sami utvořili. Nadarmo se snažil apoštol, aby jejich víru očistil a je od jejich zvyků osvobodil. Jeho úsilí, by vyvedl je z poblouzení, bylo příčinou že ještě tvrdošjněji do svých myšlení zabředli a se proti němu popudili; kyselost, jakáž nikde není nakažlivější jako v hádkách náboženských, obrátila se v tlumenou vášnivost. Nepřicházeliť více vyznávatí Krista s upřímností, ale v duchu sváru a žárlivosti, v úmyslu, by přímo překáželi svému odpůrci a jeho dílo řadili do živého, jak dí sám apoštol, „domnívající se, že k vězení mému soužení dodávají“ (Filip. I., 17.); zapomínali, že proti jejich úzkoprsým náhledům pravá Církev římská poznala čisté Evangelium v učení zajatcově, a že v roznětu „lásky“ (Filip. I., 16.)¹⁾ neodolatelné je rozhla-

¹⁾ ἐξ ἀγάπης = amore.

šovali po celém městě; ostatně zneuznávali šlechetného srdce Pavlova a příliš povýšeného nad jejich malicherným nevražením, než aby jím se dalo pohnouti. A vskutku viděl apoštol v jejich piklech poznaného Ježíše a milovaného od duší, které s sebou přiváděli. „Což pak jest z toho? — volá — když všelikým způsobem buď z příležitosti, buď v pravdě Kristus se zvěstuje, z toho se raduji a ještě radovati budu.“ (Filip. I., 18.)

Tato radost prýštila se ze všech záhybů srdce Pavlova. Byla to radost dlouho želaná, viděti se v Římě; šťastná to náhoda, nalézati se tam v okovech, ale váženým, ano svobodnějším, než kdy jindy, že mohl hlásati Krista; byla to ostatně podívaná na rychlé pokroky, jež činilo Evangelium. Apoštol měl ovšem hlavní podíl na tomto rozšíření skrze množství návštěvníků, které na víru obracel, a také skrze vojáky pretoriany, kteří po řadě přicházeli, aby ho střežili. Jeho vyučování, svatost jeho života pohnuly více než jedenkrát tyto vojáky a učinily zajatce „známého v celém ležení pretorianském.“ (Filip. I., 3.) Víra vítězila ještě více, když nám ukazuje, že od té chvíle vnikala až i do paláce císařova. Kdo asi byli ti, již ji tam přinesli? Bezpochyby otroci, a to ti, jimž z paláce dána byla svoboda! Přijali tito křesťanství před příchodem Pavlovým anebo od něho? Nevíme toho; ale že byli při dvoře císařově, nelze popřít. Pavel sám činí o tom výslovnou zmínku v listě k Filippanům, an píše: „Pozdravují vás všickni svatí, zvlášt ti, kteří jsou z domu císařova.“ (Filip. IV., 22.)

Ať se má věc s těmito křesťany a s jejich postavením u pánů na dvoře císařském jakkoli, jisto jest, že nebyli příliš četni; v Římě, jako všude jinde, většina věřících vycházela z nižší třídy lidu, jmenovitě ze třídy služebné. Tito lidé nebyli jen nejčilejšími v městech, ale též nejvíce probuzenými ve věcech duchovních; veliké množství svobodných umění: lékařství, vyučování vědám a uměním bylo provozováno od osvobozených. Není se co diviti, jestliže víra a naděje křesťanská činily mezi

nimi největší výboje. V tomto ohledě shledáváme vážné znamení v tom, že na začátku Církve římské převládal živel řecký, neboť řečtina byla mluvou třídy nižší, kde vládl živel cizí. Po celá dvě století jest vše v Církvi řeckého původu: jména biskupův a jich věřících, řecký překlad Písma svatého, spisy obranné, nápisy z cizích slov složené, v nichž slova a písmena řecká jsou vmíšena mezi latinská, sama liturgie, jež až podnes zachovala onen prvotný ráz.

Evangelium nemělo téže moci na Římany rodem a na jejich šlechtu. Žádná vážná strana nedovolí tomu, jak se to stalo, postavit mezi ty, jež dojalo slovo apoštolo, také ty nejoblíbenější milostnice Neronovy, Aktu a Poppeu,¹⁾ a osvobozené Narcissa²⁾ a Epafrodita,³⁾ Seneku a členy jeho rodiny.⁴⁾ Pravda, Pavel měl styky s jedním z nich: pamatujeme se, že objevil se v Korintě před Gallionem, bratrem filosofovým, ale tyto styky byly pouze úřední, a některé stránky Senekových spisů, myšlením, často i výrazem evangelické, byly příčinou, že se mělo za to, ovšem příliš rychle, k našemu přání, že apoštol svého vyučence učinil též svým učníkem. Na základě této důminky bylo vytvořeno jakési dopisování mezi nimi, ale dostačuje jen zblězně přehlédnouti tyto listy, abychom poznali, že jsou nepravé.⁵⁾ Také jinde jsme ukázali, jak římscí Stoíkové se vzdálili od učení křesťanského v základě svých nauk a mravních důsledků, jež z nich vyvo-

¹⁾ Viz Greppo: „Troje paměti, týkající se církevní historie“, str. 11 a násled. — Wolf, „De praescript. Tertulliani Comment.“, str. 582. — Baronius, ad annum 59, IX.

²⁾ Berkelius, Praef. in Enchiridion Epictet. — Selden; „Otia theolog. exercit.“ III., 10.

³⁾ Greppo, Troje paměti etc., str. 61 a násled.

⁴⁾ Amadée Fleury, „Sv. Pavel a Seneka“. — Aubertin, „Seneka a sv. Pavel“. — Lightfoot, „Philippans, S. Paul and Seneca“, str. 268—326.

⁵⁾ Fleury, „Sv. Pavel a Seneka“, II. díl, str. 255—317. — Lightfoot, „Philippians“, str. 227—331.

zovali.⁴⁾ Seneka zůstal jejich až do své smrti a umřel, jak živ byl, jako mudřec; ale jako mudřec pohanský; jeho poslední čin, jak Tacit vypravuje, byl „výlev Joviši Osvo- boditeli“. (Tacit. Letop. XV., 64.)⁵⁾

Na místě šlechtických proselytů, kterých by Pavel sám získal křesťanství, našel již hotové výboje, učiněné prve, než přišel mezi šlechtu římskou. Čtenáři naši znají nejjasnější, jedinou, jejíž jméno náleží dějepisu; byla to Pomponia Graecina. (Sv. Petr, kap. XVIII.) Od r. 42 vedla tato šlechtice přísný a osamělý život, jehož tajemství tak velice nepohodlným bylo vysoké společnosti římské. Římané byli bezpochyby zvyklí viděti ženy z vyšší třídy, any se zajímají pro cizí náboženství a oddávají se pově- rečným obřadům východním, ale byla to jen poblou- zení, která bila do očí jen z počátku; přešel-li první zápal, nalézáme je v obyčejném životě a při oltářích do- mácích, jak byly před tím, v ničem se nerozeznávajíce od vrstevnic svých. Docela jinak měla se věc u Pomponie Graeciny; ona tvrdošijně vystříhala se společnosti po- hanské, neukazujíc se venku, leč v šatě smutkovém; a ač byla obžalována veřejným míněním, že se přidržuje „ci- zích pověr“, to jest víry křesťanské, neostýchala se přece veřejně žíti tímto zvláštním životem. Pro ctnost, soudem rodinným mimo pochybnost danou, pro záštitu svého man- žela, pro osamělost života, v níž si libovala, dovedla to konečně tak daleko, že požívala vážnosti u všech, dle slov Tacitových: „Její vytrvalost obrátila se v slávu.“ (Tacit. Letop. XIII., 32.)

Jest též pravděpodobno, že Pomponia Graecina takto dlouho vyznávala víru mezi šlechtou římskou, aniž by její příklad a její slovo učinily některé proselyty. Ovšem ani žádný souvěký spis nedává této domněnce místa; písemní památky jen to uvádějí, že zachovávají paměť jiných šlechticů, kteří v těch prvních dnech ku Kristu obráceli

⁴⁾ Sv. Petr, kap. XVII., Stoíkové a císařství.

⁵⁾ Český překlad od Jind. Niederle; Deutsche Uebersetzung von Dr. Carl Ludwig Roth. Praelaten. XVII. Lit., S. 85.

byli. Jeden z nejstarších kostelů římských nese a zasvěcuje jméno sv. Praxedy. Podle podvrženého, ale prastarého¹⁾ vypravování byla tato svatyně vystavěna na pozemku jejího otce, Pudence, osoby, kterou brzy uvidíme vedle sv. Pavla v druhém jeho zajetí. (II. Tim. IV., 21.) Podle jiných svědectví (Činy sv. mučovníků. — Staré životopisy papežů, cestopisy VI. a VII. století) ukážeme hroby těchto šlechtických věřících na jednom hřbitově z dob apoštolských, totiž na tom, jemuž jedna křesťanská paní, jménem Priscilla, dala své jméno. Tam podle všech písemných památek²⁾ odpočívaly: „Pudencia a Praxedis, dcery Pudencovy, a podle nich: „Akvilla a Priscilla“, řemeslníci židovští, jejichž bydlíště na Aventině sloužilo za shromaždiště křesťanů.“ (Řím. 16, 5.)³⁾ Dvě fakta neméně důležitá než tato jsou mimo vši pochybnost postavena kopáním na půdě římské: první, že hřbitov sv. Priscilly byl původně společným pohřebištěm Korneliův a jejich příbuzných Aciliův, a ti to měli tam hroby křesťanské;⁴⁾ druhý, že místo, kde na Aventině se vypínal dům Akvilův a Priscillin, bylo majetkem Korneliův. Nápis na tomto místě nalezený má skutečně jméno jistého Pudence Kornelia.⁵⁾ Dle těchto známek, dovedně srovnaných, p. de Rossi měl za to s velikou pravděpodobností: předně, že členové z rodu Korneliova, Pudens a jeho dvě dcery Pudenciana a Praxedis Kristu se oddaly již za doby apoštolské; za druhé, že jestli Akvila a Priscilla měli svůj

¹⁾ Listy Pastorovy k Timotheovi (Acta Sanct., sv. IV., str. 299.) — List Pia k Justovi Viennenskému (Baronius, Annal. 166, 1) a jedna poznámka, přidaná k některým rukopisům Liber pontificalis k životu Pia I. (Duchesne, Liber pont., t. I., p. 132—133.)

²⁾ Marucchi, Paměti sv. apoštolů Petra a Pavla. Řím 1894, str. 85.

³⁾ Viz o tomto bydlíšti, které se stalo basilikou sv. Prisky (de Rossi, Bulet. de Archeol. christ. 1867, 5, 43, 58; 1866, 35. — Sv. Petr, kap. XVIII.)

⁴⁾ De Rossi, Bulletin 1837, str. 44 a násled.; 1888—1890, str. 15—66; 103—133.

⁵⁾ Marucchi, Paměti sv. Petra a Pavla, str. 84.

dům Aventinský na majetku Korneliově a našli místa na jejich hřbitově, jest důkazem, že záviseli na těchto šlechticích na základě osvobozencův aneb klientův, kteréžto svazky jen společná víra mohla utužiti. Víme, že to byla vděčnost a láska, které Pavel měl k Akvile a Priscille (Sv. Pavel, kap. VII., § 1 a kap. IX.);¹⁾ skrze ně měl přirozeně styk se šlechtici na víru obrácenými, jejichž písemné památky římské nás došly a jejichž jména nám zachovaly.²⁾

Jakkoli se věc má s tímto srovnáním, žádná zmínka o Pudentovi a o jeho rodině nečiní se v listech psaných apoštolem v té době, kterou se zanášíme. Učeníci, které výhradně jmenuje, jsou jeho staří soudruhové v práci: Timothej, Lukáš, Aristarch, Tychik, Epafras, Marek, sestřenec Barnabášův. Od těchto dostalo se mu bezpochyby podpory od jeho příchodu, takže ničeho nežádal na Církvi římské, která ostatně nebyla jeho vlastnictvím, aniž přijal od boháčů této křesťanské obce hojných darů, které zdály se mu podmaňovati slovo Boží.

Bůh sám nepřipustil tomu, by tak těžké břímě tížilo dlouho šlechetné srdce Pavlovo. Pověsti o něm rychle se šířily na hlavních silnicích císařských. Sotva opustil Cesareu pod stráží setníka Julia, hned se o tom pověst roznášela

¹⁾ Jakkoli se nemluví v listech prvního zajetí sv. Pavla o těch dvou řemeslnících, lze za to míti, že se nevzdálili z hlavního města od toho dne, když sv. Pavel, píše svůj list k Římanům, je v něm pozdravuje (Řím. XV., 3, 4); jejich obchody v Římě byly jim prospěšnější než v Korintě a Efesu, ježto tam měli dům, který byl dosti prostranným, aby pojal veškeré bratrstvo.

²⁾ Nemůžeme pominouti mlčením oněch nábožných pověstí křesťanského Říma, jakož i učených pátrání pana de Rossiho a jeho školy, dle nichž miní spatřovati základ pravdivosti. Myšlenky, které zde z nich vyjímáme, pocházejí ovšem ze svědectví většinou legendárních a podvržených, nicméně zdají se nám více než pouhé důminky; nechťce jim přikládati oně jistoty, jako dějům historickým, přece se nám zdá, že hodno jest s úctou je sbírat. Podrobnější a správnou kritiku těchto rozličných věcí lze nalézt u Marucchiho: „La memorie dei ss. apost. Petro et Paolo = Paměti sv. apoštolů Petra a Pavla, str. 70—103.

po celé déli moře Středozemního. Antiochia, Tarsus, Efesus, Troas, Filippy trásly se, nanejvýš tyto poslední, neboť jim zvláštní důvěra Pavlova ukládala naléhavých povinností. Vždyť se pamatujeme, že ony jediné měly od něho výsadu, poskytovati jemu podpory, jež nebyly od něho odmítány. Této pomoci bylo nyní, než kdy jindy, více potřebí, ježto apoštol nacházel se v zemi cizí; a kdo věděl, jak dlouho trvati mělo jeho zajetí? Bohatá Lidia, její sestry a bratři u víře rychle učinili sbírku a ustanovili jednoho učeníka jménem Epafrodita, by ji donesl do Říma. Byl to jeden z nejoblíbenějších učeníků veškeré obce křesťanské (Filip. II., 25—29), jeden z těch, kteří s Klimentem tam pracovali ve správě duchovní (Filip. IV., 3). Radost Pavlova byla veliká při příchodu tohoto posla, při tak tklivém důkazu, že drazí Filippané jeho nezapomněli. Jejich obět byla nadbytečná, překypující jako jejich srdce. Apoštol ji přijal, ježto v ní nejen své životy na dlouho pojištěno shledával, ale i prostředek, že si mohl najmouti a míti svůj vlastní byt, a tím dosíci též své neodvislosti (Filip. IV., 10—19).

II. List k Filippanům.

Epafrodit nespokojil se jen tím, že do rukou Pavlových odevzdal přinesenou pomoc, ale postavil se podle něho do boje pro Evangelium. Jeho apoštolát ve Filippách ho k tomu boji vycvičil, takto vyhovuje všechněm potřebám vězňovým, nabídl se jemu za spolubojovníka a za společníka v práci (Filip. II., 25. 30). Oddal se příliš horlivě tomuto úřadu; práce hlásání slova Božího a konání skutků lásky křesťanské, možno i římské podnebí, cizincům tak osudné, brzy jeho síly vyčerpaly, tak že se těžce na smrt roznemohl. Ale praví apoštol: „Bůh se nad ním smiloval, a netolik nad ním, ale i nade mnou, abych neměl zármutku na zármutek“ (Filip. II., 27). Epafrodit navrácen sice životu, ale měl z tohoto návalu rozechvění totiž nepokoj a rozčilení, jakéž má v následcích zimnice

římská. Když o tom zprávy přišly do Filipp, a bratři této Církve přáli si viděti svého poslance, nedal se Epafrodit více držeti a chtěl odcestovati. Pavel vyhověl jejich přání (Filip. II., 26–28), nedbaje pomoci, kterou mu tento učeník poskytoval, neboť bylo mu zvykem, sám na sebe zapomínati a jen o jiné se starati. Zavolav Timothea, diktoval jemu poděkování Filippanům za dary, které Epafrodit byl přinesl; bylo to prvé osvědčení vděčnosti, které jim poslal z Říma; celé své srdce v ně vložil.

Toto poselství, jakkoli nemá důležitosti dogmatické jako jeho veliké Epištoly, přece se nám zachovalo a to šťastnou náhodou, ježto se v něm duše Pavlova více než v každém jiném spise objevuje tak, jak byla v obyčejném životě. Listy ke Korintanům a Galatům ukazují nám ho skutečně v plném ohni bojovném, tedy nikoli v jeho pravé povaze. Stejný vznět myšlének a citů: sklíčenost, strach, omrzelost života (I. Kor. II., 3; II. Kor. I., 8) byly u něho pomíjejícím rozčilením. Podobně i v listě k Římanům mínění apoštolovo o pádu člověka zdá se býti přísným, ježto jsa všecek zabrán do pohledu na tuto zkázu, vyvádí z ní porušenost přirozenosti, jeho nedostatečnost k spasení, jeho naprostou závislost na milosti. Avšak souditi z pravdy, již v popředí jsme položili, že křesťanství Pavlovo bylo zasmušilá a mrzutá víra, jakýsi předchozí kalvinism, znamená zapomínati, že smrt těla pro hřích (Řím I., 8, 3) není mu bez vzkříšení; že tímto porušeným a porušujícím tělem nepřestává ukazovati Ježíše žijícího v těch, které osvobodil, jeho srdce v nich se třesoucí a z tohoto věčného ohniska lásky vycházející křesťanský život svobodný, radostný, v pokoji, „kterýž převyšuje všeliký smysl“ (Fil. IV., 7).

Tento nadlidský klid nechyběl apoštolu; jestliže některá zřídla čisté radosti, jako příroda, umění, zdají se mu býti neznáma, jestliže zevní svět má za „mrviště“ (Fil. III, 8.), přece jakási vážná radost, přísná jako jeho duch, ukazuje nám jeho vlastní duši, totiž šlechetná spokojenost že vítězí nad Zákonem, nad hříchem, nade vším

„starým člověkem“ (Řím. V., 1; VI., 6; VII., 9; VIII., 2); jistota statků věčných, nade vše však štěstí žítí jen v Ježíši a skrze něj vejítí z tohoto světa do věčného života. (Filip. VIII, 10—26.)

Tato očištěná nadpřirozená radost naplňuje list k Filippánům a hned od začátku v něm vytryskuje: „Děkuji Bohu svému v každém vzpomínání na vás, vždycky na všech modlitbách svých za vás za všechny prosbu čině, z vaší společnosti v Evangeliu Kristově od prvního dne až dosavad. (Filip. I., 3—5.) Proto vás mám v srdci i ve svých okovech, i v obrazování a utvrzování Evangelia, že jste vy všichni účastni radosti mé. Svědek jest mi zajiště Bůh, že po vás po všech toužím v útrokách Ježíše Krista. A za to se modlím, aby láska vaše víc a více se rozhojňovala v umělosti a ve všelikém smyslu, abyste zkusili lepších věcí, byste upřímní a bez úrazu byli až ke dni Kristovu, naplnění jsouce ovocem spravedlnosti k slávě a chvále Boží skrze Ježíše Krista.“ (Filip. I., 7—11.)

A cože jest toho příčinou, že apoštol osvědčuje takovou radost? Jeho zajetí, daleko jsouc, aby zadrželo pokrok Evangelia, jen ho ještě urychlilo; hlasatelé, před jeho příchodem liknaví a bázlivi jsouce, osmělili se nyní hlásati Krista v Římě. Všechn tento ruch byl mu k radosti, ano i horlivost závistníků, kteří nehlásali Blahou Zvěst leč v duchu zlosti a žárlivosti. Jen když Mistr byl chválen, co na něm, jeho učeníku, záleželo! Co záleželo mu i na tom, ať žije nebo umře, jedno i druhé vede stejně ve slávu jeho Spasitele, neboť žítí znamená pro apoštola nechati žítí Krista v sobě, a umřítí „zbaviti se svazků tělesných a spojití se s Kristem navždy“. Jakkoli Pavel takovému zisku dal přednost, přece nemohl si tajiti, že jeho slovo a ještě více jeho skutky jsou potřebny: „A v tom naději maje vím, že zůstanu s vámi a s vámi se všemi pobudu k vašemu prospěchu a k radosti víry: . . . toliko, jak sluší na Kristovo Evangelium, obcujte, abych, buďto přijda, viděl vás, anebo vzdálen jsa, slyšel o vás, že stojíte v je-

dnom duchu, jednomyslně spolu pracující u víře Evangelia.“ (Filip. I., 25—27.)

A nyní velmi jemně přichází apoštol k výtce jedině, již zasluhovali Filippané. Pro malicherné přičiny, o nichž se ani zmínka neděje, rozrůznili se myslí, a různění citů způsobilo i různění duší. Pavel zasadil se o jednotu tak, by ji opět zjednal mezi svými Filippany, dovolával se, co nejlepšího měli, dobroty a laskavosti jejich srdce, nad to však i útechy, skrze ně v životě křesťanském zažité, kouzla lásky bratrské, štěstí, jež nacházel v tom, že s nimi byl spojen tímtož duchem, duchem Božím: „Naplňte radost srdce,“ praví jim, „abyste jednostejného smyslu byli, jednostejnou lásku majíce, jednomyslní jsouce, jednostejně smýšlejíce. Nic nečinite skrze svár, ani pro marnou chválu, ale v pokoře druh druhá za vyššího než sami sebe majíce, nehledíce toho, co jeho jest, ale toho, co jest jiných. To zajisté citte v sobě, což v Kristu Ježíši, kterýž, jsa ve způsobě Boží,¹⁾ nepoložil sobě za loupež, že jest rovným Bohu: ²⁾ ale sebe samého zmařil, přijav způsobu služebníka, ku podobenství lidí učiněn a v způsobu nalezen jako člověk. Ponížil sebe samého, učiněn jsa poslušným až k smrti, a to k smrti kříže. Protož i Bůh povýšil ho a dal mu jméno, kteréž jest nade všechna jména, aby ve jménu Ježíš každé koleno klekalo, nebeských, zemských i pekelných, a každý jazyk vypravoval, že Pán Ježíš Kristus jest v slávě Boha Otce.“ (Filip. II., 2—11.)

Podáváje Filippanům v tomto příkladu ponížení Kristovo i jeho oslavení, napomíná je zůstati pevnými u víře,

¹⁾ Μορφή znamená v řecké filosofické mluvě — forma, způsob, to jest jednostejnou věc, kterouž jest; μορφή Θεοῦ zdá se nám býti totéž co φύσις, εὐσις Θεοῦ: bytost nebo přirozenost Boží. Taký jest výklad sv. Cyrilla Alexandrinského, Theodoret, sv. Řehoře Nicejského, sv. Athanáše, sv. Basila, sv. Augustína, sv. Leona, sv. Tomáše Akvinského. Viz Corluy: Spicilegium dogmatico-biblicum. II., p. 66—71. Lightfoot, Philippians, p. 125—131.

²⁾ Ἀρπαγμός vlastně kořist, sláva, již za žádnou cenu nelze se zbaviti.

odevzdávající se Bohu, který působí i chtění i vykonání. Šťasten, kdo věří v Krista, ještě šťastnější, kdo pro něho trpí; jsou to jako pochodně pro tento svět tmy, který je obklopuje, v němž ony rozšiřují světlo slova života, jež v sobě mají. Jest to příliš málo, řekneme-li: „skrze zkoušky, kterýchž sdílejí s apoštolem, pronásledování, uvěznění stali se obětí, ano i obětním darem víry: „A bych pak obětován býti měl — končí sv. apoštol — pro oběť a posloužení víře naší, raduji se a spolu raduji se se všemi vámi. A též i vy radujte se a spolu radujte se se mnou.“ (Filip. II., 17. 18.)

Ale hodina tak šlechetného sebeobětování ještě nedeřila. Apoštol, jak jsme viděli, měl toho tajné zaručení, ano i doufal, že brzy navštíví Filippy; očekáváje to, dovolil sobě poslati tam, jak jen by mohl, svého miláčka Timotheje. Bylť mu nejmilejším z učeníků, nejoddanějším Filippanům; tito ovšem to věděli, neboť viděli jej, an při práci „sjednocen jest s Pavlem jednoho ducha a jedné mysli, poznejte, že jako syn otci sloužil se mnou v hlášení Evangelia“ (Filip. II., 21. 22).

Úmysl apoštolův byl, že mnil Epafroditovi do rukou dáti jen kratičké poslání, jen krátký lístek poděkovací Filippanům. Zakončuje jej s přáním radosti, jakž hned ze začátku učinil (Filip. III., 1), když, přerušen byv jakýmsi případem, byl nucen odložit ukončení jeho na jiný čas. Podle vši pravděpodobnosti dostalo se mu zpráv z Makedonie, že se přibližují židokřesťané z této země. Nejsouce ještě v středu Filipp, tito rozkolníci ohrožovali je vnést tam nepořádek, a i jinak bylo se obávati, aby někteří věřící z odporu proti jejich přísnosti, jsouce naklonění k ochablosti, ještě více jí se neoddali. Tato rozličná upozorování zmocnila se tak silně apoštola, že povolal Timothea, by mu diktoval konec poselství, že nehledě k výlevu radosti, která naplňuje prvou část listu, beze vši starosti o to, co chtěl říci, „pronáší výkřik pobouření, zcela podobný výkřiku, který vrhl vstříc Galatům v podobném nebezpečí: „Vizte psy, vizte zlé dělníky, vizte

rozřízku.¹⁾ Nebo my jsme obřízka, kteříž duchem sloužíme Bohu, a chlubíme se v Kristu Ježíši, a ne v těle máme doufání, ačkoli já bych mohl v těle doufání míti. Zdá-li se kdo jiný v těle doufání míti, já více, obřezán jsa osmého dne z rodu Israelského, z pokolení Benjaminova, Žid ze Židů, podle Zákona Fariseus, podle horlivosti protivník Církvě Boží, podle spravedlnosti, kteráž v Zákoně jest, obcující bez úhony. Ale co mně bylo zisk, položil jsem pro Krista za škodu. Ano, všecky věci pokládám býti škodou pro vyvýšenou známost Ježíše Krista, Pána mého, pro nějž jsem všechno ztratil, a mám jako za mrviště, abych Krista získal a v něm nalezen byl, ne mající svou spravedlnost, která jest ze Zákona, ale tu, která jest z víry Ježíše Krista! kteráž jest z Boha spravedlnost u víře, abych poznal jej a moc vzkříšení jeho, a společenství utrpení jeho, připodobňuji k smrti jeho, zdali bych nějakým způsobem přišel ke vzkříšení, kteréž jest z mrtvých. Ne že bych již dosáhl nebo že bych dokonalý byl, ale běžím, zdali bych nějakým způsobem uchvátil, načež uchvácen jsem od Krista Ježíše. Bratři, nemám za to, že bych dosáhl, ale to jedno činím, že na ty věci, kteréž jsou zadu, zapomínaje, k těm pak, kteréž jsou z předu, úsilně chvátaje, k uloženému cíli běžím, k odplatě svrchovaného poslání Božího skrze Krista Ježíše.“ (Filip. III., 3—15.)

Jen pro malý počet věřících se Pavel takto rozhorlil o nutnosti povzbuditi je k horlivosti ducha, neboť obecně byli Filippané „stáli v Pánu“, takže byli hodni apoštola „nejdražší a nejmilejší bratří, radost a koruna jeho.“ (Filip. IV., 1.) Bolest jeho byla však tím živější, viděl-li Církev, jinak dokonalou, některými skvrnami znetvořenou;

¹⁾ Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατακομήν. Ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν ἡ περιτομή. (Fil. III., 2, 3.) = Cavete vobis a canibus (hominibus impudentibus), cavete ab operariis (doctoribus) pravis, cavete a concisione (circumcisionis laudatoribus). Estius, in loco. Jejich obřízka, učiněná bez ohledu na víru, jest jen neužitečným mrzačením. „Obřízka sice uměním děje se k čistotě a výzdobě věci, ale obřezání však děje se odvážně zničením věci.“

vylévat se v tomto tklivém nářku: „Neboť mnozí chodí, o nichž jsem častokráté pravil, nyní však s pláčem pravím, že jsou nepřátelé kříže Kristova, jichžto konec jest zahynutí, jichžto Bůh břicho jest a sláva v zahanbení jejich, kteříž o zemské věci pečují. Ale naše obcování v nebesích jest, odkudž i Spasitele očekáváme, Pána našeho Ježíše Krista, kterýž promění tělo ponížení našeho, aby připodobněno bylo k tělu jasnosti jeho, podle působení, kterýmž také může podmaniti sobě všecky věci.“ (Filip. III., 18—21.)

Pavel pak poznovu ke konci tohoto listu přichází na roztržky, které tísnily Filippany. Ženy, jejichž vliv jsme poznali v Macedonii (Sv. Pavel, kap. V., 1), měli v těchto rozepřích, očividně více hlučných než vážných, hlavní podíl; dvě pak mezi nimi, Euhodie a Syntyché, byly v nich tvrdošíjnými. Nicméně zachoval apoštol vděčnou upomínku na tyto křestanky, neboť, přišedše jedny z prvních k víře, jej v kázání Evangelia podporovaly (Filip. IV., 2). Neobmezuje se jen na to, že jim káže jednotu, ale doporučuje tohoto prostředku konejšícího všem svým spolupracovníkům ve Filippách, Epafroditovi, který přinášel jeho list, Klimentovi¹⁾ a jiným více, jejichž jména jsou v knize života.“ (Filip. IV., 3.) Jediné slovo zahrnuje

¹⁾ Jest zde jmenován Kliment, biskup římský, třetí následník sv. Petra, od něhož máme list, poslaný Korintanům? Všechn starověk tak za to má, následuje a pravděpodobně dovolává se vážnosti Origenovy (In Joann. I., 29). — Euseb., Hist. eccles. III., 4, 15. — S. Epiphan. ad Haeres. XXII., 6. — S. Jeron. de Vir. Illust. 15. adv. Joven. I., 11. — Nicméně jest tato jednomyslnost takovou, že připouští námítky velmi vážné. Kliment u sv. Pavla náleží k Církvi Filipské, kdežto spisovatel listu ke Korintanům Církvi Římské. Nic nenavzděčuje tomu, že by prve, než se stal biskupem tohoto města, žil v jiné obci křesťanské. Ostatně prvé ústní podání činí z něho učeníka, ne sice sv. Pavla, ale sv. Petra. (Tertul. de Praescrip., 32. — Origen. Philoc. 22.) — Není-liž odůvodněna obava, že, poněvadž jméno „Kliment“ bylo obecné v této době, Origenes a pozdější spisovatelé sobě pomátli dvě osobnosti velmi známé? (Lightfoot, Philip-pians, p. 166 a násl.)

v sobě vše, čeho žádá Pavel, aby Filippané oddali srdce svá pokoji a radosti. „Jest to mírnost“ (Filip. IV., 5), mírnost v požadavcích, ve ctižádosti, v zapírání sebe a svých práv, aby se nestarali leč o lásku, obětivost a oběť: „Dále — praví — bratři, kterékoli věci jsou pravé, kterékoli poctivé, kterékoli spravedlivé, kterékoli svaté, kterékoli milé, kterékoli dobré pověsti, jestli která ctnost, jestli která chvála kázně, na ty věci myslíte a Bůh pokoje bude s vámi.“ (Filip. IV., 8. 9.)

Ukončuje list ještě jednou děkuje Pavel svým Filippanům, ale neskrývá jim, že je směl podezřít, že by mohli na něho zapomenouti. Ale s dojemnou něžností praví: „Bezpochyby vám chyběla příležitost, nikoli však vzpomínka na mne.“ Konečně příchod Epafroditův rozptýlil všecku pochybnost, ujišťuje jich o tom, řka: „Zradoval jsem se v Pánu velmi, že zase jednou vaše přátelství ke mně se rozkvetlo, abyste na mne mysli, jakož jste i pak mysli, ale byli jste zaměstnáni. Nepravímť toho jako pro nouzi, neboť já naučil jsem se dosti míti na tom, co mám. Umímť i snížen býti, i hojnost míti: všude i ve všech věcech vycvičen jsem, i nasycen býti i lačněti, i hojnost míti i nouzi tříti. Všecko mohu skrze toho, kterýž mne posiluje. Avšak dobře jste učinili, sdělující se mnou v mém soužení. Víte pak i vy, Filippané, že při počátku Evangelia, když jsem šel z Macedonie, žádná Církev neudělila mi na vydání, než vy sami; neboť i do Soluně poslali jste mi jednou i po druhé k potřebě. Ne, že bych vyhledával darův, ale hledám užitku hojného do vašeho počtu. Mámť pak všecko, i hojně mám; naplněn jsem, přijav od Epafrodita, co jste poslali, vůni sladkosti, oběť vzácnou, libou Bohu. Bůh pak můj naplní všecku žádost vaši podle bohatství svého, v slávě Ježíše Krista. Bohu pak a Otcí našemu sláva na věky věkův. Amen.“ (Filip. IV., 10—20.)

Právem hrdí byli Filippané takovým poděkováním, a sdíleli je s Církvemi Pavlovými, které jim sousedily; a ačkoli není tam žádné nauky jako ve velikých Epišto-

lách, všecka bratrstva chovala v nábožné úctě tento list, neboť viděla v něm apoštola v celé jeho šlechetnosti a velikodušnosti, jež jemu získaly jejich srdce. Jako vždy i zde se ukázal Pavel žárlivým svou neodvislostí, ač důvěřuje v jejich přátelství, že od nich přijímá a očekává velikomyslné pomoci, jsa při tom pamětliv, aby svou podajnost zušlechtil zdvořilostí a důstojností své vděčnosti, a ještě více starostliv, aby svou duši očistil všeho osobního prospěchu, vši samolásky. Sebezapření, zapomenutí na sebe pro bratry, pro Ježíše, jest předností vynikající této Epištoly. Zdá se, že Pavel do ní vložil všecku svou křesťanskou víru, a s dobrým právem, neboť Kristus přivedl lásku až k sebezmaření, až k smrti za člověka; jeho srdce, jež bije v každém věřícím, jest hotovo k téže oběti, k téže lásce. Užívaje slov apoštolových, nemůže křesťan žítí, leč „milovati srdce Pána Ježíše“ (Filip. I., 8).

KAPITOLA DRUHÁ.

Sv. Jakub Jerusalemský.

Pavel neodcházel nikdy z některé své Církve, neobávaje se pro ni nějakého zkušení: vnitřních roztržek, poblouzení ve víře nebo v mravech. Skutečně lépe než každý jiný vycitoval, že u mnohých na víru obrácených křest nesmazal docela známky hříchu dědičného, že v hloubi srdce zůstala tajná náklonnost k nebezpečným bludům. Nicméně nacházel podnět k svému upokojení v snadnosti, s jakou to símě porušenosti obecně vykořeněno bývalo: jeho slovo, jeho list, pověst o jeho příchodu obyčejně dostačovaly. Ale on byl zajatcem; co mělo státi se z nečistých zárodků, jimž volné pole bylo otevřeno? Bylo to jeho největší starostí v žaláři již v Cesaree. Bezpochyby za ta dvě léta podařilo se mu posly nebo kázáním svých učeníků držeti nepořádky v jistých mezích, ostatně však starý duch se probouzel k velikému duši nebezpečí. Z listu Jakubova, psaného ke konci tohoto vězení, nelze o tom pochybovati. Z něho vidno, že v Církvích, v zemi pohanské roztroušených, křesťané, původem Židé, se všech stran pozdvihovali hlavy a zasahovali vážně v čistotu Evangelia.

Předpojatost těchto nehodných novokřesťanů nezáležela, jako u Židokřesťanů v Jerusalemě, v tom, že chtěli vyznání Mojžíšské nové víře přizpůsobiti, ano zdálo se, že jsouce ve styku s pohany, chtějí se zbaviti nepohodlných zvyků, než daleci jsouce, aby na místě jejich po-

stavili dokonalé křesťanství, neměli v úmyslu, leč jedním rázem podvrátiti celou křesťanskou mravouku. Výtky, jaké jim činí sv. Jakub ve svém listě, ukazují, že dosti daleko se pošinuli na této nakloněné ploše, takže dostoupili až nestoudné nauky farizejské, kteráž viděla všelikou spravedlnost ve víře v Boha obřízky, neboť pravili: „Člověk, který má tuto víru, může beztrestně hřešiti. Bůh mu ničeho neklade za vinu.“¹⁾ Víme, s jakou nevolí Ježíš odsoudil toto pokrytství, připodobňuje je k „hrobům zbleleným, kteříž zdají se lidem zevnitř krásni, ale vnitř jsou plny nečistoty, hniloby a umrlých kostí“. (Mat. XXIII., 27.)

I přes tuto kletbu zůstávala zevnitřní spravedlnost, Židům obyčejná, svůdnictvím pro ty mezi nimi, kteří se neoddávali Ježíši Kristu z celého srdce. Ospravedlnění, jak Pavel je hlásal, ospravedlnění z víry, nikoli ze skutků, stalo se kamenem úrazu pro tyto křesťany ze sprostého rodu; viděli v tom, že dovoluje se znemrahnění, kterého si přáli; snadno pak roztahovati se mohli svou ctí a ctností, aniž to škodilo jejich nepravostem. Bylo to, smíme-li jim v tom věřiti, zvláštní zjevení apoštola národů, osvobození od Zákona, kteréž tak horlivě hlásal; o smrti hříchu, která předpokládá „slávu synů Božích“ (Řím. VIII., 21.), o úplném znovuzrození, o ovoci pocházejícím ze spravedlnosti, o tom všem nečinili ani zmínky.

¹⁾ Bylo to, dle svědectví sv. Justina, učení četných Židů řeckých: „Vy se klamete, a jsou i jiní vám v té věci podobní, kteří praví, že Bůh, ač jsou hříšníky, nebude mítí jim za hřích, jen když jej poznávají.“ (Dialog. cum Triph. 14.) — Náhled nepravých křesťanů, jež mnil sv. Jakub, byl tohoto druhu. Slyšice, že Pavel prohlásil, že člověk bývá ospravedlněn beze skutků Zákona, vyvozovali z toho, že dostačuje věřiti v Mesiáše a jeho příchod k spasení, a že beztrestně zanedbávati se může všecek ostatní Zákon, jmenovitě jeho mravní naučení: „Poněvadž takové mínění tehdy bylo, jiné apoštolské listy Petra, Jana, Jakuba, Judy proti němu brojí; aby přísně naznačili, že víra bez skutků neprospívá; jak i Pavel sám ne každou víru, již se v Boha věří, jen tu za spasitelnou a ryze evangelickou má, jejíž skutky z lásky pocházejí.“ (Sv. Augustin, o víře a skutcích, str. 21.)

Pavel dobře rozeznával ve vnitřku duše židovské náklonnost, že jeho nauky přetvořovala, a proto nečině žádného rozdílu, v listě k Římanům, svým sourodákům, takové ve tvář vrhal hanoby: „A když sloveš Žid a spoléháš na Zákon a chlubíš se Bohem a máš za to, že jsi vůdcem slepých, světlem těch, kteří jsou v temnosti, učitelem nemoudrých, učitelem neumělých a nemluvnat, maje způsobu umění a pravdy v Zákoně; zatím co jiného učíš, však sebe neučíš, kterýž kážeš, že se nemá krásti, sám kradeš, kterýž pravíš, že se nemá cizoložiti, sám cizoložíš, kterýž v ohavnosti máš modly, svatokrádeže se dopouštíš; kterýž Zákonem se chlubíš, přestupováním Zákona Boha zneuctiváš. Ty jsi příčinou, jak dí Písmo, že jméno Boží v porouhání jest mezi pohany.“ (Řím. II., 17. 24.)

Pochopujeme mlčení Žido-křesťanů pod rukou, která s takovou silou trhala škrabošky s jejich obličejů, ale pochopujeme, že se hned vraceli k předešlé odvaze, jakmile necítili se více opanovanými. Sotva že apoštol se vzdálil od nich, ihned jejich nemravnost bujněla bujněji než kdy jindy; ve všech obcích křesťanských, v nichž Židé měli převahu, měli věřící Evangelia Pavlova smutnou zkušenost, že slyšeli zhoubnou nauku o víře beze skutků.

Tato porušenost, nakažující najmě Církve apoštola národů. zdá se, že znepokojovala ostatních Dvanácte, v rozličných krajinách roztroušených. Jediný mezi nimi, který byl s to, aby v tom podezíral tento jed, byl Jakub Jerusalemský, neboť roční pouti přiváděly k němu četných Žido-křesťanů z Malé Asie a z Řecka. Viděl, jaké nebezpečí hrozí Evangeliu, a pozastavoval se nad tím tím více, ježto část věřících, nacházejících se v nebezpečí, že ztratí i víru i mravnost, zakládala si na tom, že se takové učení schvaluje i v samém Jerusalemě.¹⁾ Cítě se ve svědomí

¹⁾ Pamatujeme se, že ve shromáždění, v tomto městě konaném, Petr sám vykládal a schvaloval učení Pavlovo o ospravedlnění... „Bůh... dává Ducha Svatého pohanům jako nám; nečiní žádného rozdílu mezi námi a jimi, očistiv srdce jejich věrou.

zavázána, rozhodl se, v nepřítomnosti Pavlově mluvíti v okružním listě ve jménu Církve mateřské jakožto služebník Boha „Israelského, ale i Pána našeho Ježíše Krista“ (Jak. I., 1). Jsa apoštolem obřizky jako Petr, a ještě více než tento přívržencem Starého Zákona, obrací se jmenovitě ke křesťanům téže krve a téhož ducha jako jest sám, píšeť dvanáctu pokolení, kteréž jest z rozptýlení, pozdravení! ¹⁾)

První slovo Jakubovo byla soustrast s obcemi, které mínil utvrditi ve víře. Žili v nich „ve stálém pokušení“ (Jak. I., 2), v nevolnosti tak tísnící, že bylo hned z počátku potřebí, by se vzmužil duch jejich. Apoštol k tomu cíli připomíná jim, že utrpení jest vlastně radostí učenísku Kristovu, poněvadž nachází v trpělivosti jen zkoušení své víry (Jak. I., 2—4) a „korunu života, kterou zaslíbil Bůh těm, již ho milují.“ (Jak. I., 12.) Rozdíl mezi bohatcem a chudásem, každodenně více se ukazující v této Církvi, zdá se, že byl nejhlavnějším utrpením, jež apoštol snažil se potěšiti; zajisté v každém případě jej tím více zaměstnává, ježto se k němu stále vrací ve svém listě „Chlubiž pak se bratr, v postavení jsa nízkém, v povýšení ²⁾) a jak bohatý v poníženosti své, nebo jako květ byliny pomine. Nebo vzešlo slunce s horkostí a usušilo bylinu,

¹⁾ Tento pozdrav, formou hebrejský, a jiné v Epištole podobné příznaky přivádějí pp. Spittu a Massebieaua k tomu, že mají list sv. Jakuba za židovský spis i dle původu i dle povahy (Spitta, *Der Brief des Jakobus untersucht*, Göttingen 1896; Massebieau, *Revue de l'histoire des religions*. Décembre 1895). *Revue Biblique* (octobre 1896) přinesla dobré vyvrácení této nesmyslné domněnky. Vykladatelé katoličtí nejsou jediní, kteří připouštějí původnost Epištoly sv. Jakuba, i většina protestantů uvádí silnou obranu proti nájezdům rozumářů. Viz *Expositor* (1897, Mai, str. 321 a násled.) článek Mayerův: „Authenticity of the Epistle of S. James against Harnack and Spitta. (Původnost listu sv. Jakuba proti Harnackovi a Spittovi.)

²⁾ Velikou čest viděl chudý v tom, že svou chudobou a svým strádáním účast měl v utrpení Kristově; neboť to bylo proň neskončeně větší slávou nad to, co bohatec měl ve své hojnosti.

květ její spadl a ušlechtilost jejího obličeje zhynula: tak i bohatý ve svých cestách uvadne.“ (Jak. I., 9—11.)

Dále tytéž myšlenky: „Bratři moji, nemějte v přijímání osob¹⁾ víry v Pána našeho Ježíše Krista slávy. Nebo kdyby přišel do shromáždění našeho muž, maje zlatý prsten a v krásném rouše, a šel by také chudý v chatrném oděvu, a pohleděli byste na toho, kterýž obléčen jest v drahé roucho, a řekli byste jemu: „Ty sedni tuto dobře,“ chudému pak byste řekli: „Ty stůj tamto aneb sedni v podnoží nohou mých“; zdali již nesoudíte sami u sebe a učinění jste soudcové podle myšlení nepravých? Slyšte, bratři moji nejmilejší, zdaliž Bůh nevyvolil na tomto světě bohatých u víře a dědiců království, jež zaslíbil těm, kteříž jej milují? A vy jste zneuctili chudého! Zdali bohatí neutiskují vás mocí svou a netahají-li vás k soudům? Zdaliž nerouhají se dobrému jménu (Kristovu), kteréž vzýváno jest nad vámi? Jestliže však plníte zákon královský podle Písma: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého, dobře činíte: pakli osoby přijímáte, činíte hřích, trestání jsouce od zákona jako přestupníci.“ (Jak. I., 1—9.)

Toto zneuznávání velikého zákona křesťanského, lásky totiž, pocházelo od porušujících zásad Žido-křesťanů. Jakub, jda přímo na kořen zla, usiluje o to, aby je vytrhl; v první řadě osudné nauky některých fariseů, kteří, přisuzující neodolatelnému osudu chování lidské, zbavovali člověka²⁾ vší odpovědnosti; jediné slovo mu dostávalo, by nadobro zničil tak nemravnou zásadu: „Žádný, když bývá pokoušen, neříkej, že by od Boha pokoušen byl; nebo Bůh nemůže ku zlému pokoušen býti, sám pak žádného nepokouší, ale jeden každý bývá pokoušen, jsa od své žádosti zachvácen a přilouděn. Taková žádost

¹⁾ Doslovně: „ἐν προσωποληψίαις = Nolite partium studio conjungere professionem = nemějte v přijímání osob víry.“ (Jak. II., 1.)

²⁾ Josef., Bell. Jud. II., VIII., 14; Antiq. XIII., V., 9; XVIII., I., 5.

když počne, porodí hřích: hřích pak, když jest vykonán, zplozuje smrt.“ (Jak. I., 13—15.)

Jiné poblouzení nepravých křesťanů bylo, že nepřijímali jiné výjimky k spasení, leč podrobení se slovu Božímu bez ohledu na skutky. Komu se podobáte v tomto nejapném bludu? táže se jich. „Ten přirovnán bude muži spatřujícímu obličej narození svého v zrcadle: i vzhlédl a odešel, a hned zapomněl, jaký by byl. Ale když by vzhlédl v dokonalý zákon svobody a zůstal by v něm, nejsa zapomínavý posluchač, ale činitel skutku: ten blahoslavený bude v skutku svém. Zdá-li se pak komu z vás, že jest nábožným a nepojímá v uzdu jazyka svého, ale svodí srdce své, toho marné jest náboženství. Náboženství čisté a neposkrvněné u Boha a Otce toto jest: navštěvovati sirotky a vdovy v soužení jejich a neposkrvněného sebe ostříhati od tohoto světa! (Jak. I., 23—27.)

Sv. Jakub zřejmě těmito příklady naznačil povahu pravé víry, bezpochyby milost nadpřirozenou, „dar dokonalý s hůry sestupující od Otce světél“ (Jak. I., 17), zplozuje věřícího „slova pravdy“ (Jak. I., 11), nevedou ho k spasení, leč podmínkou, že „toto svaté slovo“ odvrhuje „všelikou nečistotu a hojnost hříchu“ (Jak. I., 21), aby v něm neslo ovoce spravedlnosti“ (Jak. III., 18), pokoje a milosrdenství. Nezdržuje se při tom jen, ale přímo útočí na podvod Žido-křesťanů, an píše: „Co prospěje, bratři moji, praví-li kdo o sobě, že má víru, nemá-li skutků? Zdali jej bude moci spasiti víra? Kdyby bratr a sestra nazí byli a potřebovali by vezdejší živnosti, řekl pak by jim někdo z nás: „Jděte v pokoji, ohřejte se a najezte se,“ avšak nedali byste jim, čeho tělo potřebuje, což to bude platno? Tak i víra, nemá-li skutků, mrtva jest sama v sobě.“ (Jak. II., 14—17.)

Myslilo se, že v této nauce spočívá pravý opak nauky Pavlovy: „Nebo milostí spasení jste skrze víru . . . a ne ze skutků, aby se někdo nechlubil.“ (Efes. II., 8, 9.) Protiva jest jen zdánlivá; brzy zmizí, pomníme-li, že Pavel nepopírá ctnosti, která vede k spasení skrze skutky záko-

nem předepsané, skrze skutky, které člověk koná beze vší pomoci milosti Boží, a s druhé strany, připisuje-li tuto moc víře, mírní víru, která účinkuje skrze lásku. Ospravedlnění dokonává se tímtož způsobem podle obou apoštolů uvnitř duše, očišťujíc a oživujíc ji, zúrodnujíc v ní skutky spravedlnosti a svatosti. Sv. Pavel, všecek jsa zaujat, aby Židům dokázal nedostatečnost jejich vlastních skutků, ukázal na Abrahamovo ospravedlnění skrze víru (Řím. IV., Gal. III., 6—9); sv. Jakub, uváděje tentýž příklad, připomíná, jaká byla jeho víra, když měla takou ctnost, živou, úrodnou, že až i hrdinství zrodila: „Ale chceš-li věděti, ó marný člověče, že víra beze skutků jest mrtvou? Abraham, otec náš, zdali ze skutků ospravedlněn jest, obětovav syna Izáka na oltář? Vidíš-li, že víra nepomáhala skutkům jeho, a že ze skutků víra dokonána jest? . . . Jako tělo bez ducha mrtvo jest, tak jest i víra beze skutků mrtva.“ (Jak. II., 20—26.)

Toto poslední slovo bylo slovem dobře srozumitelným v otázce, libovůli Žido-křestanů zapletené; rozřešilo ji jedním rázem k vůli dobromyslným duším. Nezbyvalo, leč uzdraviti jejich srdce, a v té věci přichylnost Jakubova k zákonu Mojžíšovu dodávala mu moci, by nejen odkryl zlo v celé nahotě, ale i šel do živého. Vloživ beze vší šetrnosti nepravosti synů Israelských, hořkou závist a ducha svárli-vého, nezdrželivost jazyka, snahu, by nad každým panovali a každému vnucovali svou „světskou, zvířecí, ďábel-skou moudrost“, nacházel, aby v niveč uvedl tak nehodné smýšlení o Evangeliu, důtklivá slova starých proroků: „Odkud mezi námi boje a svárové? Zdaliž ne odtud, ze žádostí vašich, které bojují v údech vašich? Žádáte a nemáte; zabíjíte i závidíte a nemůžete dosáhnouti; vadíte se a bojujete a nemáte, protože neprosíte. Prosíte a ne-béřete, protože zle prosíte, abyste na své žádosti vynakládali. Cizoložníci,¹⁾ což nevíte, že přátelství s tímto

¹⁾ Bůh Židů byl manželem jejich rodu, člověčenství. Odtud zvolání: „Cizoložníci . . . myslíte, že Písmo dří nadarmo: „Duch

světem jest nepřátelství s Bohem? Protož kdokoli chce býti přítelem tohoto světa, nepřitelem Božím učiněn bývá.“ (Jak. IV., 1—4.)

Drsnost slov těchto dokazuje, jakou měrou se cítil Jakub pánem křesťanů svého rodu a jakou mocí směl jim všechno říci do očí; ostatně není tato ráznost, jsouc jen přechodnou v jeho listě, jediným prostředkem, jímž usiloval je vyvésti z bludu; my vidíme naopak, an vše vynáší v tomto ohledě na odiv, co v jeho srdci lásky jest, co děkuje milosti a něžnosti při rozjímání slov Spasitelových. Evangelium oživuje v jeho listě: nacházíme tam tutéž jednoduchost v učení, totéž kouzlo obrazů vzatých z polí, z vod, z ponebí Galilejského.¹⁾ Nejčastěji vykládá Jakub své myšlenky, jako to činíval Ježíš, s nenuceností, nedbaje žádného spojení a methodického pořádku. Tu a tam přece podle vzoru knih moudrosti vynáší v živé líce některou nauku mravní, jako příkladně popis nebezpečí, pocházejícího od jazyku! „Jestliže kdo v slova neklesá, tentest muž dokonalý a může také všechno tělo uzdou spravovati. Hle, koňům dáváme v ústa udidla, aby nám povolní byli, avšak tělo sem i tam obracíme. Hle, i lidé, jakkoli jsou oděni a prudkými větry hnáni, malým veslem bývají sem i tam obráceni, kamkoli chce tlak toho, kdož je spravuje. Tak i jazyk jest sice malý úd, avšak veliké věci provozuje. Aj, jak malý oheň veliký les zapálí! I jazyk jest oheň, veškerost nepravosti. Jazyk jest postaven mezi našimi údy, kterýž znečišťuje veškeré tělo

kterého Bůh vložil do vás, vás miluje láskou žárlivou.“ Tato poslední slova nejsou sice z textu Písma vzata, ale výrazem této myšlenky tak rozdílně, tak mocně vymyšlené v Písmě, že Bůh dává nám svého Ducha, stává se jako náš manžel, a že Bůh, jsa žárlivým nestrpí, aby naše srdce dělila se mezi něj a svět.

¹⁾ Jest to jeho panenská země, kterou Jakub popisuje v obrazech a podobenstvích ve svém listě; svahy vrchů, fikový strom, vinice, oliva; pastviny, čerstvý ranní vzduch, beroucí za své denním úpalem; sladké vody ze slaných studánek; obzor mořský; deště jarní a podzimní, jediné naděje hojných žní, vše to mu slouží k obrazům a přirovnáním. (Jak. III., 11. 12; I., 10. 11; V., 7.)

a rozpaluje kolo narození našeho, roznícen jsa od ohně pekelného. Všelike zajisté přirození hověd a ptactva a zeměplazů bývá zkroceno a jest zkroceno od přirození lidského, ale jazyka žádný z lidí zkrotiti nemůže; jest to nepokojné zlo, plné jedu smrtelného. Jím dobrořečíme Bohu a Otcí a jím zlořečíme lidem, již k podobenství Božímu učinění jsou; z jedněch a těchže úst pochází dobrořečení i zlořečení. Nemá to tak být, bratři moji! Zdali studnice jedním pramenem vydává sladkou i hořkou vodu? — Zdaliž může, bratři moji, strom fíkový nésti hrozny aneb vinný kmen fíky? Tak ani slaná studnice nemůže vody sladké vydávati.“ (Jak. III., 2—12.)

Tento tak živý obraz zjevuje nám Jakuba samého v mocném kouzlu jeho ducha a zároveň v ušlechtilosti a výši jeho duše, jež pokořovala před ním všechny syny Israelské. Věrnost, nezlomná příměst, to jsou vynikající vlastnosti jeho svatosti, ať nemluvíme k přísnému kajicníku, lačnickému po pravdě a spravedlnosti, že věří jen na polovičku, že modlí se, maje kolísavost v srdci, pochybovačnost na rtech, on odpovídá nám: „Kdo pochybuje, podoben jest vlnám mořským, jimiž vítr sem i tam zmitá, protože nedomnívej se člověk ten, co by měl vzíti od Pána: muž takové dvojí mysli jest nestálý na všech cestách svých.“ (Jak. I., 6—8.) „Kolísati takto, uměti dobře činiti a nečiniti jest hřešiti“ (Jak. IV., 17). „Lháti“ v pravdě (Jak. III., 14). „Umyjte ruce, hříšníci, a očistěte srdce, kteří jste dvojité mysli“ (Jak. IV., 8). „Buď řeč vaše: „Jest, jest. — Není, není“ (Jak. V., 12).

Jakub se jeví zde v celé své upřímnosti, jest to opravdovost života křesťanského, pojatého beze vší výhrady, beze všeho rozdělení. Jako Pavel, vždyť jsme to viděli, netají, že taková dokonalost jest dar dokonalý, sestupující s hůry od Otce světél, u něhož není proměnění ani z proměnění zastínění“ (Jak. I., 17); „třeba tedy jest prositi zaň, přiblížte se k Bohu a přiblíží se k vám“ (Jak. IV., 8); také z modlitby činí hlavní rys svého života a k ní přivádí, ukončuje svůj list, všechny skutky

z víry pocházející: „Jestli kdo z vás v zármutku? modliž se; pakli jest dobré mysli? prozpěvuj. Stůně-li kdo z vás, uveď starších ¹⁾ Církve, a ať se nad ním modlí, mažíce jej olejem ve jménu Páně; a modlitba víry uzdraví nemocného, a polehčíť jemu Pán, a jestliže jest v hříších, budou mu odpuštěny.“ ²⁾ Vyznávejtež se jedni druhým ³⁾ z hříchů svých a modlete se za sebe vespolek, abyste spaseni byli; mnohť zajisté může modlitba spravedlivého „ustavičná“ (Jak. V., 13—16).

Není nám známo, jaký účinek měl tento list. Zda řeč Jakubova, tak křesťanská dle duše, ale židovská dle formy, zcela rozdílná od té, kterou Pavel užíval u svých věřících, učinila dojem na mysli těch, jimž platila? Nebyli-li synové Israelští sami, bydlící ve vzdálených Církvích, více překvapeni než dojata, když slyšeli, že nazývá je „dvanáctero pokolení v rozptýlení“ (Jak. I., 1); když věděli, že zákon Mojžišův, Pavlem zničený jako „hřích a smrt“, znovu Jakubem prohlášený jako „dokonalý“ ⁴⁾,

¹⁾ „προσκλησάσω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας = accessi iubeat antistites coetus = uveď (k sobě) starších Církve“ (Jak. 5. 14), t. j. knězi, představených Církve; starší slovou řecky a latíně. Sněm Tridentýský, sez XIV., O posledním pomazání, can. 4, dává do klatby každého, kdo by řekl, že starší, o nichž sv. Jakub píše, nejsou kněží od biskupa zřízení, ale starší věkem, nebo kdo by řekl, že pouze kněz není rozdávatelem této svátosti.

²⁾ Sněm Tridentýský, sez. XIV., kap. 1, dokazuje, že poslední pomazání jest skutečnou a pravou svátostí, od Krista Pána ustanovenou (Mar. 11. 13) a apoštolem Jakubem prohlášenou.

³⁾ Odtud vyznání se z hříchů neboli zpověď považována jako příprava ke skutkům křesťanského života. Učení dvanácti apoštolů (IV., 1) výslovně to dosvědčuje o Nejsvětější Svátosti: „Když se v den Páně shromáždíte, lámejte chleba díky činíce, z hříchů svých se vyzpovídávše, aby čista byla oběť vaše.“

⁴⁾ „Νέμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας = legem (doctrinam) perfectam libertatis (a peccatorum imperio) = v dokonalý zákon svobody.“ (Jak. I., 25.) — Evangelium jest sv. Jakubu ukončením, zkonalením zákona. Připojuje, že jest to „zákon svobody“, ne snad, že Starý Zákon zdál by se mu býti otroctvím, ale proto, že Evangelium učí vyplňovati tento v úplné dokonalosti, svobodnou a dobrovolnou poslušností.

zákon křesťanský „jako zákon královský“ (Jak. II., 8), dokonalý, jehož všechna přikázání mají se zachovávat s takovou přísností, že, kdokoli by celý zákon zachoval, ale přestoupil by v jednom přikázání, učiněn jest všemi vinen“ (Jak. II., 10). Měl-li Jakub ve vzdálených Církvích tutéž moc a vážnost jako v Jerusalemě? Ani Písmo svaté ani ústní podání toho nenaznačují.

To, co poslednější výslovně podotýká, jest vliv Jakubův, vždy vzrůstající ve Svatém městě. Kajicnictví má velikou moc na Východě. Víme, jak velice přeháněl Jakub zneuctění těla (Sv. Petr, kap. XI.). Viděl-li kdo choditi tohoto světce s dlouhými zanedbanými vlasy, s bosýma nohama, s údy od postu vyschlými; viděl-li ho, an se modlí na kolenou kleče nebo na zemi leže, neodolatelná úcta ho jímala: Židé i křesťané klonili své čelo před člověkem, který jim připomínal proroky jejich rodu, a to jak drsným svým zevnějškem, tak i ohněm svého hlasu. Byl to především lid, jen nízcí a chudí lidé, vždy četní v Jerusalemě, kteří ho poslouchali dychtivě, neboť on s nimi sdílel odpor proti mocným Israelským a s odvahou kletbu sypal na porušenost velmožů, na jejich přepychnou a hrubou samolibost: „Nyní, boháčové, plačte, kvilte nad bédami svými, kteréž přijdou na vás. Zboží vaše shnilo a roucha vaše jsou od molů sežrána; zlato a stříbro vaše serezavělo, a rez jejich bude na svědectví vám a žráti bude tělo vaše jako oheň; shromáždili jste sobě hněv ve dnech posledních. Aj, mzda dělníků, kteříž žali pole vaše, kterouž jste jim zadrželi, křičí: a křik jejich vešel v uši Pána zástupů. Hodovali jste na zemi a v bujnosti vykrmili jste srdce své ke dni zabiti. Odsoudili jste a bili jste spravedlivého, a neodpíral vám.“ (Jak. V., 1—6.)

Vzruch lidu byl veliký, když slyšel taková urážlivá slova, ale neméně prudký hněv velmožů, tak nemilosrdně bičovaných. My jsme vylíčili jinde onu skoro naskrze kněžskou aristokracii. (Sv. Petr, kap. X.) Nezměnila se od doby Agrippovy; shledáváme při ní tutéž nevázanost, tutéž zpupnost přepychu, tutéž vydíravost. Nejvyšší kněž-

ství, koupené za peníze, stávalo se v jejich rukou prostředkem tyranství (Derenbourg, Dějiny Palestiny, str. 248). Jestliže desátky hned se neodváděly, sluhové vrhali se na sýpky, okrádali a týrali ty, kteří se vzpouzeli. Tak lid i nižší duchovenstvo, jejich vydíráním přivedeno jsouc na mizinu, spojilo se v jedno na společné jich nenávisti (Jos. St. Žid. XV., VIII., 8; IX., 2). Následující kletba, zachovaná v Talmudu, ukazuje, jaké vzpoury se líhly v hloubi jeho srdce:

Hrom do rodiny Boětů!

Běda jejich polím!

Hrom do rodiny Hannanů!

Běda jejich hadímu syčení!

Hrom do rodiny Katarů!

Běda jejich peří!

Hrom do rodiny Ismaele, syna Fabiova!

Běda jejich pěstem!

„Jsou velkokněžími, jejich synové pokladníky, jejich zetové veliteli, a jejich služebníci bijí lid jejich holemi.“ (Pesachim 53 a.)

Jest to bezpochyby lidový popěvek, jen pošeptmo bručený; velekněží o to se nestarali. Co jim bylo do zatajovaného hněvu, jen když žádný veřejný zjev nerušil pořádku a nerozkmotřil jich s Římem! Jinak nebezpečnějším zdál se jim býtí Jakub, neboť jeho svatost dodávala mu moci nade vším, co Jerusalelem měl počestného. I sami Fariseové si ho vážili pro jeho úctu k Zákonu, a Fariseové byli přece jádrem národa; mimo ně Saduceové tvořili jen menšinu, a to ještě nemravnou a pochybovačnou. Nebezpečí politické, uražená pýcha, nevraživost nepravostí, vše vyžadovalo, aby potlačeno bylo jeho kázání: okolnosti k tomu samy sebou se naskytly.

Když Festus, místodržitel v Judsku, na začátku r. 62 zemřel, byl Albinus Neronem za jeho nástupce ustanoven. Nový prokurátor bral se cestou Egyptem a následovně ztrávil mnoho měsíců, než se ujal vlády ve své provincii.

V tomto mezičase změnil nejvyšší kněz také svůj způsob života; Herod Agrippa totiž, sesadiv Josefa Kabě, ustanovil na jeho místo Anáše (Hannana), syna velkokněze téhož jména, jenž se rodem a smrtí Spasitelovou stal smutně pověstným; násilnosti byly v tomto rodu dědičnými, neboť mladý Anáš vyznamenával se krutostí srdce a svou vrozenou odvážlivostí. Ač lépe než každý jiný cítil, jak svatost Jakubova přivádí jej a podobné jemu o vážnost, ustanovil se na tom, že jej zahubí. Agrippa byl tehda vzdálen od Jerusalema; Albín, jak jsme viděli, meškal tam přijíti; byla tedy vzácná příležitost dopustiti se zákonné vraždy beze všeho dohledu, ano beze všeho odporu. Anáš uchopiv se jí svolal na rychlo veleradu a odsoudil Jakuba a některé z jeho příbuzných (Jos. St. Žid. XX., IX., 1. — Euseb., Dějepis církevní II., XXIII.) k smrti kamenováním jakožto rušitele Zákona. Byloť ovšem snadno zmocniti se těchto, již dle zevnějšku chudí a nepatrní byli, ale mnohem tíže bylo zmocniti se Jakuba, jehož všechno město mělo v úctě. Vypravování Hegesippovo, kde pod podvrženými jednotlivostmi zrno pravdy se objevuje, jest důkazem, že Sanhedristé — členové velerady, byli nuceni úskočně jednati s apoštolem a vykonati ortel překvapením.¹⁾

Bylo to v době velikonoční — praví starý kronikář — přivedli Jakuba na vyvýšené místo chrámové, nutíce ho, by odvrátil od Ježíše ukřižovaného lid v síních shromážděný. „Proč se mne tážete na Ježíše, Syna člověka?“ zvolal hlasem velikým; „sedí na nebesích na pravici, velebí ctnosti Boží a přijde v oblacích nebeských.“ „Hosanna Synu Davidovu!“ zvolalo množství. „Špatně jsme pocho-dili,“ pravili Sanhedristé mezi sebou, „že jsme k řeči přivedli toto svědectví o Ježíši; vstupme na střechu a svrhňeme ho dolů a polekaní nebudou více věřiti v něho.“ „Ó, ó, i spravedlivý bloudí“ — jali se volati, a vystou-

¹⁾ Neprávem připisuje se smrt sv. Jakuba Fariseům, neboť Fariseové tvořili jádro lidu, a lid všecken oddán byl apoštolu.

pivše na střeche, svrhli ho na dlažbu dolů. Jakub hned nezemřel, ale zpřímiv se, modlil se jako jeho Mistr modlil se na kříži: „Pane Bože, Otče náš! zapřísahám tě, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“ Ale zákonníci volali: „Kamenujeme Jakuba Spravedlivého!“ a počali házetí kamení. Když ho obsypávali kamením, kněz z rodu Rechabitů¹⁾ snažil se je zdržeti, řka: „Co počínáte, Spravedlivý modlí se za vás.“ Ale jistý valchář, který se tam nalézal, uzřev palici k valchování suken, udeřil ho do hlavy. Tak umučen byl sv. apoštol. (Euseb., Děj. cír. I., XIII.)

Tato vražda rozhněvala i Židy Jerusalemské, a byli přísní zachovavatelé Zákona, kteří byli nejvíce rozhněváni, neboť Jakub byl jejich slávou. Mnozí z nich dopsali tajně Agrippovi, žádajíce ho, aby omezil tyranství Anášovo a zamezil nové takové násilnosti; jiní se obrátili na nového vladaře, jehož dostihli právě v okamžiku, kdy z Alexandrie cestoval do Judska. Na zprávu, že bez jeho svolení a na úkor práva shromážděna byla velerada jako soudní dvůr, napsal Albín velekněz list plný hněvu a výhrůžek, ale Anáš neměl ani času, aby ucítil toho výsledek, neboť Agrippa, sesadiv ho, ustanovil Ježíše, syna

¹⁾ Původ a dějiny rodu Rechabitova jsou neznámy. Jak dalece tito kajicníci, Kanité rodem (I. Par. II., 54), přináleželi k národu Israelskému, nebo jen sdružení byli a do jaké míry? Těžko jest to postavit na jisto. Dle zprávy Jeremiášovy (XXXV., 3) byla jim následující pravidla dána Jonadabem, synem Rechabovým: „Nebudete pít vína ani vy, ani vaši synové; nebudete stavěti nikdy domy; nebudete sít obilí; nebudete štěpovati vinice, aniž je budete mít; bydliti budete po všecy časy svého života v stanech.“ Z celku těchto předpisů lze nabyti ponětí o pokolení svobodném, slibem podrobeném mravům patriarchálním. Vpádem Nabuchodonosorovým (r. 598 před Kristem) přinuceni byli utéci se do Jerusalema, kde jim vykázali bydliště v síních chrámových, kde učení Hannanovi, syna Jigdaliova, žili podobným životem (Jer. XXXV., 4). Od těch dob zdají se Rechabité býti přivtěleni k svatyni Israelské a tam zůstali jako služebníci kněžstí. My je tam nalézáme opět od doby návratu ze zajetí (I. Paral. II., 55, srov. Jer. XXXV., 19). A svědectví Hegesippovo v této věci dokazuje, že v prvním století viděti byli někteří z těchto kajicníků.

Damnéova, za jeho následníka. Velekněžství Anášovo trvalo jen tři měsíce. (Jos. St. Žid. XX., IX., 1.)

Toto dosti učinění, veřejné moci dané, nebylo s to, aby od Jerusalema zmatky a nepokoje odstranilo. Veřejné mínění bylo, že Bůh potresce smrt světce, mnozí však, jakmile válka přikvačila na zemi, viděli v tom blížící se trest obávaný (Euseb., Děj. cír. II., XXIII.). Ostatní pak obyvatelstvo ve svatém městě nevzpomnělo si na prst Boží? Nad to podplacení úřadové, podvodníci všeho druhu, udržovali v lidu stále horečku vzpoury. Zeloti neboli horlivci pouštěli mezi něj hrůzu. Festus je potlačil bez milosti a milosrdenství, ale jejich roztroušené tlupy, potulující se po zemi, nemohly býti ani postiženy ani zničeny; přemoženy na jednom místě, objevily se opět na druhém. Albín nepokračoval v tomto nevďěčném zápase; jsa méně poctivým než jeho předchůdce, přimhuřoval oči nad podniky těchto loupežníků; ano mnohem více, on s nimi jednal i na společný vrub (Jos. St. Žid. XXI., XX.; válka žid. II., X., 1).

Takto nevěda kudy kam, nemusil smutný Jerusalema upírat zmatené zraky na propast, která se před ním otvírala, a potáceti se závratí sem i tam? Ke konci tohotéž roku (62) počali neblázni křiklouni ozývati se v jeho zdech. Jistý venkovan, Ježíš, syn Hannanův, přišel ke slavnosti stánků, jako nový Jeremiáš jal se pojednou volati po chrámě: „Veřejné mínění celého Východu a Západu, veřejné mínění všech čtyř stran světových jde jako jeden hlas proti Jerusalemu a chrámu! Jeden hlas proti mužům a ženám! Jeden hlas proti veškerému lidu!“ Běhal dnem i nocí po ulicích, opakuje tutéž kletbu; někteří velmoži, jimž jeho kletba nebyla vhod, zadrželi jej a dali bičovati. Neřekl ani slova, nežádal o milost, ale křičel jako před tím. Taková opovážlivost přivedla úřady z rozvahy; obávající se, aby to nebyl snad hlas Boží, přivedli toho Ježíše k římskému vladaři, který rozkázal jej bičovati tak, až mu kosti budou viděti. Neprosil nikoho, neplakal, ale při každém šlehnutí volal hlasem žalostným: „Ah! ah! Jeru-

saleme!“ Albín tázal se ho, kým by byl, odkud by přicházel, a co jest příčinou jeho křiku. Žádná odpověď na to, než jeho obyčejné bědování. „Jest blázen,“ pravil vladař a propustil ho. Ježíš, syn Hannanův, činil tak dále až k obležení, nemluvě s nikým, nestěžuje si na ty, kteří zle s ním zacházeli, ani neděkuje těm, kteří mu dávali jísti. O slavnostech křičel dvojnásob, avšak nikdy neochraptěl. Když bylo město obléháno, běhal kolem zdí, volaje: „Běda chrámu! Běda národu!“ Konečně vždy přidal: „Běda mně!“ až padl usmrčen kamenem, hozeným beranem obléhacím. (Jos., Válka žid. VI., V., 3.)

Zkáza, r. 62 tímto zvláštním prorokem předpověděná, teprve po osmi letech se vyplnila, avšak nic nemohlo od té doby odvrátiti její příchod, neboť Jakub, poslední hráz, která mohla zadržeti spravedlnost Boží, právě padl. Žádný apoštol více nenahradil „bratra Páně“ (Gal. I., 19) v čele Církve mateřské; obec křesťanská, která tam zůstala, byla pronásledována, až v úzkostech dala se na útěk. Jerusaleem, ponechán sám hněvu Božímu, cítil, jak teče „krev jeho naň i na syny jeho“ (Mat. XXVII., 25).

KAPITOLA TŘETÍ.

List ke Kološanům.

Co Jerusalema ve svém lůně poslední zárodky života a jedinou spásu, která mu zůstávala, potlačoval, zúrodňoval Řím v srdci Pavlově víru, že jest povolán, aby rozšiřoval učení Kristovo mezi pohany. Jeho uzavření působilo mu dlouhé hodiny samoty a mlčení. Ježíš se mu konečně zjevil. Naše nauka o Vtělení v pravdě v tom, co má významného, zakládá se na listech, které Pavel tehdáž psal; a vším právem může se považovati za ovoce let vězeňských, kde Bůh okovy sevřel kroky apoštolovy, aby dal duši jeho plný vzlet k vznešenému zjevení, které mu bylo přichystáno. Tento přírůst vědomostí přišel právě v čas, aby rozptýlil mlhy, které Církve Pavlovy zastiňovati hrozily.

Viděli jsme Jakuba, an s hrůzou se leká nebezpečí a, jak nejlépe může, jemu odolati se snaží; avšak znal jen jednu část jeho, a to mnohem méně strašnou. Nejprudší bouře strhla se daleko od Jerusalema, v Asii, nejposlednější ústřední stanici apoštolování Pavlova. Otázky věroučné byly přetřásány v této krajině od křesťanů z pohanů pošlých i od Židokřesťanů, neužitečnost obyčejů zákonných a spasení skrze víru zdály se míti jen zájem vedlejší. Hlavně pozornost však obrácena k jinému divadlu, ovšem zajímavému; bylo to probuzení filosofie a její

úsilí, aby novou víru k sobě přivábila, ji si přivtělila a ji pohltila, jako to učinila s bajeslovím pohanským. Ponejprv to bylo, co chladný rozum a pochybovačnost napadly Evangelium a zavedly proti němu boj, který tak dlouho trvati bude, dokud pycha lidská potrvá.

Římské provincie Asijské byly takovým hádkám příznivé, neboť to byla stará Persie, matka Thaleova a Heraklitova, vždy jsouc zvědava věcí ducha se týkajících, vždy otevřena novotám a nakloněna vymýšleti si z toho mátohy. Frygie, velmi blízká, podržela své hrubé tajemné obřady, poctu Cybelininu a Sabaziovu, která snížila božstvo na živé síly přírodní. S těmito domácími vlivy spojilo se neustálé svádění cizích nauk, přináššených od návštěvníků, které úrodnost země sem přilákala a kteří přicházeli z nejrozličnějších krajín: z Řecka, z Alexandrie, z Judska, z nejzazšího Východu. Sekty Frygijské v následujícím století vynášejí na jevo, jaká nečistota lhlá se z takového kvašení; nikdy snad sřeštěnost oplzlá nepřivedla to k podobným výstřednostem.⁴⁾

V době, o které mluvíme, nečinila nastávající nákaza ještě tolik spousty. Beze vší pochybnosti již kazila mrav, avšak hlavně duchy pomásti se snažila. Vichr, který se zdvihl v obcích Pavlových, burácel jen na výšinách; čím nejvíce zmítal, ano co poraziti hrozil, byly vysoké nauky apoštolovery, ty totiž, které mu nejvíce ležely na srdci, protože jimi prohlásil, že Ježíš jest nekonečně povýšen nade vše stvoření, že jest Bůh jako Otec, v jehož lůně žil od věčnosti.

Jak napadalo nové bludařství nejhlavnější nauku křesťanskou?

⁴⁾ „Omitto Cataphrygas, Ophitas, Borboritas, Manechaeos: to jsou již známá lidského neštěstí jména. Kdo jakživ slyšel Passaloryncita a Ascodroba a Astotyrita a jiná více hlučná než opravdová jména v některé části římského světa? Staré hlouposti až podnes zůstávají stopy.“ Sv. Jeronym, *Comment. in Epist. ad Galatas* I, II, a Sv. Epiphan. XLVIII., 14; XLIX., 1–2. — Philaster 74–75. — *Prædestinatus*, lib. I. (*Patrologia lat. de Migne*, t. LIII., p. 588 et seq.)

Můžeme to jen hádati z některých narážek, z některých významných slov listů Pavlových, jmenovitě z výkladu nauky, kterou proti onomu učení postavil apoštol. Hlavní fakt, který tyto úkazy staví mimo všecku pochybnost, jest, že bludy od gnostiků v následujících stoletích vypravované nacházely se již tehdaž v zárodku v křesťanských obcích, v obci Efesské a Kološské.

Shledáváme tam tytéž předměty, tatáž vědecká badání v hloubi všech těchto přeludů, totéž zřídlo veškerého poblouzení. „Odkud je zlo?“¹⁾ Co odpověděti k této otázce, této věčné muce rozumu, vlastním silám ponechaného? Ani utrpení ani hřích nemůže pocházeti od nekonečné bytosti, která jest podstatně a úplně dobrá. Nezbyvá nic jiného, než mysliti si proti Bohu protivnou, věčnou, neodvislou bytost, kteráž obmezuje a převrací jeho všemohoucnost. Gnostikové připisovali tuto velikou úlohu hmotě, kterou si představovali brzy jako nehybnou a mrtvou sílu, brzy jako porušující kvas. Perská dvojice se nachází ve středu těchto výmyslů bezpochyby v menší míře než v náboženských naukách Iranu, ale dle vši pravděpodobnosti odtud pochází. Z tohotéž pramene zdá se pocházeti nauka podobně důležitá o gnosticizmu, nauka o stycích mnohých prostředníků mezi Bohem a stvořením, aby se vysvětlilo, jak Bůh podstatně dobrý a čistý může obcovati se světem hříchem poskvrněným. Aby rozřešili tuto záhadu, představovali si, že božská bytost se projevuje v rozličných výronech, a v každém z nich že se vydechuje a rozptyluje víc a více. Vrcholu dosáhla tato propast mezi nekonečným a konečným, nepoměr zmenšil a ztenčil se tou měrou, jakou obcování mezi nimi bylo umožněno, tak se událo stvoření.²⁾

¹⁾ Trpíš snad (jako mnozí, nejvíce však bludaři) strany otázky zla. Odkud zlo? ... Tertullian adv. Marcionem, I, 2., srovnej de Praescript. 7. — Euseb., Děj. cirk. V., XVII.

²⁾ Viz Matter, Histoire critique du gnosticisme (Kritické dějiny gnosticizmu). — Bauer, Christliche Gnosis (Křesťanská Gnosis). — V encyklopaedii Ersch a Gruberově článek: Gnosticismus. — Mansel, The Gnostic Heresies (Bludařství gnostické).

Nezmiňujeme se zde o myšlénkách původních gnosticismu, abychom tím zajímavější učinili nauky věroučné, jež sv. Pavel jemu staví na odpor, neboť daleci jsme úmyslu, bychom se propůjčili bludařům, od sv. Pavla míněným, takovou celkovou naukou. Žádný jejich předák nebyl s to, aby pojal v celek jednotlivé myšlénky a dal jim své jméno; každý bloudil, kam jej zanášel víchř pochybností, a jestliže jakýsi proud se tvořil, jenž duchy svedl k téže propasti, byly to tytéž vlivy, jež je do ní vháněly.

Vlivy tyto, jak jsme viděli, pocházely většinou z východních nauk, které sem přinášeli pohanští mudrci, již jsouce jimi nasáklí, odevšad přibíhali do Persie. Jiný pramen bludu byly časté návštěvy Israelitů, kteří jsouce polou kupci, polou missionáři, odbývali jedním rázem i zboží i nauky své, jež nebyly ničím jiným, než míchanicí falše i pravdy. Jako za časů Ježíšových „obcházeli tito moře i zemi, aby učinili jednoho novověrce, a když jej učinili, dělali z něho syna zatracení, dvakrát více nežli byli sami.“ (Mat. XXIII., 15.) Nejčinnější mezi nimi byli vášniví nadšenci zákona Mojžíšova, Židokřesťané, jejichž pikle jsme popsali. Pavel je znal příliš dobře; jiní zase rozšiřovali podobná poblouzení, jimiž se zde zanášíme, a která přijali hlavně od sekty, kterou jsme již poznali, totiž od Essenů.¹⁾

Odjakživa měli v Israelsku kajicníci velikou moc, a nezdá se, že povstávající křesťanství ji seslabilo. Od břehu moře Mrtvého²⁾, kde obývali, jejich nauky se daleko široko rozšiřovaly. Není zde místa, sdělovati o nich podrobnosti, ale nemůže býti pochybnosti o tom, že by ve

¹⁾ Viz náš spis: Život Pána našeho Ježíše Krista, kniha I. kapitola I.

²⁾ Jejich nejhlavnějším bydlíštěm byly břehy tohoto moře (Plinius, *Historia naturalis* V., 15. — Synesius, *Dio* 3), ale také bydlili v mnohých městech judských (Jos., *Válka žid.* II., VIII., 4. — Philo, *Fragmenta* (Úryvky), str. 632). Ač není žádného svědectví, že by bydlili též mezi Židy rozptýleni, přece není pochybnosti, že na ně měli veliký vliv. (Viz Lightfoot, *Colossians*, p. 91 a násl.)

mnohých kusech neshodovaly se se záměry gnosticizmu. Jisto jest, ač nikde to výslovně není podotknuto, že předpokládají podobné náhledy o zkázonosném úkolu hmoty a o jistých bytostech prostředních mezi Bohem a člověkem.

Skutečně Essen nespokojuje se jako ostatní Židé pouhým zachováváním Zákona (Jos., Válka žid., VIII., III., 5—12), ale předstihuje svou přísností, že i manželství odporuje¹⁾; nejsa spokojen jen tím, že rozeznává čisté pokrmy od nečistých, zdržuje se i vína, oleje, zvířecího masa (Jos., Válka žid. II., VIII., 3—5); taková přísnost nemá jiného účelu, než osvoboditi ducha od smyslu a od hmoty, jež jmíny jsou pramenem všeho zla.²⁾

Jinak Essen zakládá si jako gnostik na vyšší moudrosti; obcuje jen výlučně s nečetnými výsadníky; má tutěž pýchu kastovní, péči až žárlivou o to, aby zachoval své přívržence, knihy své sekty a přijímá mudrce, dí dějepisec Josef. Co rozuměti tímto seznamem jmen andělů, ne-li soustavu výroků podobných k oněm gnosticizmu, jakýsi žebřík bytostí vyšších, mezi nebem a zemí neustále prostředkujících?

Takové výmysly rodily se samoděk v duchu židovském, ježto Židé věrou svou byli zvykli, že sobě v božstvu představovali mnohost osob. A vskutku jejich svaté knihy pod jménem Moudrosti odhalují jakéhos Boha v Bohu, jakýsi princip, přítomný všelikému stvoření a s rozkoší bydlící s dítkami lidskými. Tato nauka zachovala se v čistotě ve školách pravověrných, neboť zákonníci, jméno „Moudrost“ zaměňujíce jménem „Memera, Slovo Boží“, nečinili tím nic jiného, než že totéž věroučení přednášeli způsobem mnohem významnějším.³⁾ Avšak nebylo tomu

¹⁾ Philo, Fragmenta, str. 633. — Jos., Válka žid. II., VIII., 2. — Plinius, Hist. naturalis V., 15.

²⁾ Z téže příčiny zavrhuje Essen též vzkříšení těla, jež Farisej připouští.

³⁾ Viz Život Pána našeho Ježíše Krista I. Příklad II. „Slovo“ u sv. Jana.

tak v jiných zemích: jmenovitě v Alexandrii. Philo porušil pravost tím, že učinil ze Slova druhého Boha, pouhý obraz prvního, rozdílného od všemohoucího a v každém ohledu jeho nižšího.¹⁾

Pochopujeme, jaké potraviny tyto výmysly, pocházející ze slavných škol, poskytovaly pochybnostem jistých věřících Asijských, polou křesťanů, polou bohomudrců. Mnohem více ještě nežli vliv Východu a Essenů přiváděly tyto výmysly nenáhle k tomu, že se pravá víra křesťanská s těmito mudráckými výmysly směřovala, nejvyšší bytost do nepřístupného tajemství zahнала a pak se tázala, zdali Ježíš, prostředník mezi lidmi a Bohem, nevyplňoval tento úřad podružný, spíše lidský než božský.

Pavel předvídal brzký rozmach těchto bludů v Církvích asijských, ježto již klíčily za doby, když spiknutím viděl se nucena opustiti Efesus. Ač horlivě zanechal tehdejší obce křesťanské, přece věděl, že zůstaveny jsou na pospas svůdnictvím, jež třeba bylo dříve přemoci, než obce ty založil; byla to náklonnost ke kouzelnictví, ke starým, národním tajemstvím, nahromaděním nauk židovských a alexandrinských. Od jeho poslední cesty po březích Miletu zdály se mu tyto neblahé výpary hustšími, strašlivějšími než kdy jindy, neboť nemluvil ke starším Církve, kolem něho se seskupivším, o ničem jiném, leč o blízkém zpusťování v jejich stádcích, o učitelích uprostřed věřících povstalých, aby rozsévati nákazu (Sk. ap. XX., 29, 30). Objevení se bludu, vzavšího na sebe určitou způsobu a určitou podobu, nebylo tedy pro něho překvapením.

Zpráva o tom byla přinesena do Říma Epafrem, apoštolem v údolí Lydském. Tento zbožný věřící zastával z Kolossy, své vlasti, jakýsi úřad patriarchy nad sousedními obcemi křesťanskými²⁾ a byl jimi zvolen, jakmile se dověděly o zajetí Pavlově, aby ho potěšil a jeho po-

¹⁾ Philo, De confus. ling. (O zmatení jazyků) 28.

²⁾ Viz Sv. Pavel a jeho apoštolské cesty, kap. X. (III., str. 7).

třebě přispěl. Epafras zhostil se tohoto poselství s takovou oddaností, že sv. Pavel jej nazývá „spoluvězněm pro Krista Ježíše“ (Filem. I., 23). Jest snad jen obraz jeho vytrvalosti u apoštola, nebo zasloužil si pro svou nepřetržitou horlivost cti, by sdílel s ním skutečně žalář a okovy? Nenacházíme nic určitého v této věci v Písmě sv., ale co se tam zjevně povídá, jest to veliká láska Pavlova k tomuto učeníku a radost jeho, že ho má u sebe jako pomocníka a těšitele.

Epafras měl v tomto společném zajetí dosti pokdy, by zpravil apoštola o stavu svých asijských bratří, jmenovitě Kološanů, jichž vlastním pastýřem duchovním se býti zdá. Líčil jemu „jejich víru v Krista Ježíše, jejich lásku, kterouž měli ke všem svatým, a všelikou lásku v duchu“ (Kol. I., 4, 8); avšak zároveň poukázal k bludům, které jim hrozily. Právě jsme vykládali o této záhubné směsi výmyslů alexandrinských a přísnosti židovské. V Kolosse ¹⁾ mnozí to přiváděli až k nejhorším výstřednostem, nespokojující se tím, že rozdíl činili mezi čistými a nečistými pokrmy, ale zabíhající tak daleko, že i nejpotřebnějších a zákonem dovolených věcí tělu odpírali (Kol. II., 21—23); nad to i úlohu andělů vyvyšující a znetvořující, činili z nich prostředníky mezi Bohem a lidmi (Kol. II., 18) na úkor jediné slávy Spasitelovy. Znamenalo by to raniti Pavla do živého, kdyby se útočilo na to, co mu bylo na světě nejmilejší, na božskou čest Ježíšovu. Svádění bylo naléhavé; apoštol rozhodl se, že bude bez meškání psáti Kološanům. Zavolal tedy Timothea (Kol. I., 1) a diktoval mu krátký list, obsahující jen tuto myšlenku, která jej čím dále tím více naplňovala. Kristus jest vše: všecek skrze sebe, pro sebe, o sobě: „kterýž jest obraz Boha

¹⁾ Nejhlavnější bludaři zdají se býti ze Židů, neboť přidávají ke svým výmyslům některé zákonem předepsané obyčeje, připisují jim tytéž následky, jako učení: doporučují tím způsobem zachovávatí veškeré slavnosti židovské, jako slavnost nového měsíce, sobotu i obřizku (Kol. II., 11—13; 16). Viděli jsme jinde, že Židé byli četni v údolí Lydském (Sv. Pavel a jeho apošt. cesty, kap. X.).

neviditelného, prvorozený všeho stvoření¹⁾, nebo skrze něho stvořeny jsou všechny věci na nebi i na zemi, viditelné i neviditelné, buďto trůnové nebo panstva, buďto knížatstva nebo mocnosti, všechny věci skrze něho a v něm stvořeny jsou²⁾: i on jest přede všemi a všechny věci jím stojí. A on jest hlava těla Církve, kterýž jest počátek, prvorozený z mrtvých: aby on ve všem prvotnost držel. Nebo se zalíbilo Otcí, aby v něm všechna plnost přebývala, aby skrze něho smířil s sebou všechno, v pokoj uvodě skrze krev kříže jeho, co na zemi i co na nebi jest.“ (Kol. I., 15—20.)

Hlavní myšlenka listu ke Kološanům zde v těchto řádcích jest soustředěna. Šest let před tím psal o tom, ovšem stručněji, Korintanům: „... Máme toliko jednoho Pána Ježíše Krista, skrze něho všechno jest, i my skrze něho.“ (I. Kor. VIII., 6.) Zde rozvinuje tu myšlenku tak, jak od té doby Duch Boží ji rozvinul před jeho očima; tak, jak bylo v této rozhodné chvíli zapotřebí, by upevnil víru křesťanských obcí asijských. Proti všem bytostem prostředním, od Krista neodvislým, o kterých myšleno, že spojují nebe se zemí, staví jediného Spasitele, pramen vši milosti a základ nadpřirozeného života pro anděly a lidi, Ježíše, jediného Syna Božského, Syna jeho lásky, zplo-

¹⁾ Πρωτόγενος vlastně „prvorozený“. Jest to název messiáský, jež Židé vzali ze žalmu LXXXVIII., 28. Ukazuje, že Kristus jako Slovo jest dřívější než všechno stvoření a jest jejich neobmezeným pánem. Zplozen před časem, dostává vše, co Otec má, co Otec jest. Ale není toliko v tomto ohledu jediný Syn a dědic Otce, kterýž jest Pánem světa. Skrze něho, jakožto příčinu rovnou a spojenou s Otcem, jenž jest původ všeho stvoření, všechno bylo stvořeno na nebi a na zemi, svět duchovní, jakož i svět hmotný. Vše jest jemu podrobno, i duchové nebeští jako trůnové, panstva, knížectva, mocnosti. Jest první a poslední všech, neboť vše od něho vychází a vše k němu zase přijde jako k svému nejvyššímu cíli.

²⁾ Τα πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκαν = omnia per eum conservantur = a všechny věci jím stojí. Dává stvoření v tolika ohledech rozmanitému onu souvislost, která z něho činí celek plný pořádku a souladu.

zeného před světem, v němž spočívá plnost bytosti Boží. Tato plnost Božství „plérome“¹⁾, ať mluvíme řečí gnostiků, není vyobcována do neznáma, a tím vyhloubena propast mezi Bohem a lidmi; ono bytuje tělesně v Ježíši. Z tohoto Božství vtěleného Slova pochází všeliká činnost tvůrčí nikoli na způsob světelných paprsků, které ztrácejí na své moci, vnikající do vrstev vždy hustších, ale vytryskující jedním rázem a zůstávající vždy božským, jakákoli jest cesta, kterou prošlo, jakákoli propast, kterou proběhlo. Činnost Krista Stvořitele jest přímá a bezprostřední: jsa Pán veškerenstva, jest všechno ve všech, stejně veliký v nejnižší jako v nejvyšší bytosti. Skrze Krista přicházíme k Bohu, neboť Kristus jest nejvyšší Bůh, v kterém bytuje plnost božská: mezi nekonečným a námi není žádného jiného prostředníka.

Jsa původcem stvoření, jest Ježíš rovněž původcem vykoupení, smíření země s nebem; krev jeho kříže smyla hřích člověka. On sám k tomuto úřadu dostačuje, nebo raději: on jediný jest toho schopen, protože k tomu zapotřebí jest osoby božské i lidské najednou (Kol. II., 11—14). Co zde mohli andělé?*) K čemu chtějí ničiti božský skutek, jako to učinili padlí andělé? Pavel má zření jen k těmto, a to proto, aby ukázal, že přemoženi byli Kristem, vši moci zbaveni, a jako mrzké stádo před jeho triumfním vozem hnáni (Kol. II., 15).

Toto věroučení o Vtělení činí o sobě soustavu dosti obšírnou, by mohlo jím ve všech kusech čeliti, ano ve zkázu uvéstí bludné o tom nauky. Nezbyvalo nic jiného, než aby je přijaly obce křesťanské, kterým Pavel osobně nevykládal Evangelia, ano které „ani neviděly tváře jeho v těle (Kol. II., 1). Z počátku velmi dovedně blahořečí

¹⁾ Πλήρωμα = plnost, o níž mluví sv. Pavel (Kol. I., 19), není toliko plnost moci a vlastností Božích, ale i sama přirozenost, podstata Boží ve své plnosti (III., 10).

²⁾ Ani stopy není v listech z toho času pocházejících o konech gnostiků: bludaři neznali leč svatovládu zbožňovaných andělů, které od Židů poznali a je ke svým výmyslům přizpůsobili.

Kološanům z ovoce, které nepřestává přinášeti mezi nimi slovo života, připojuje zároveň, že od té doby, kdy mu Epafras vyličil jejich stav, nepřestává se modliti a žádati pro ně „všeliké moudrosti, aby chodili, ve všem Bohu se líbíce, v každém skutku dobrém ovoce vydávající a rostouce ve známosti Boží“ (Kol. I., 9, 10). Bylo z toho znáti, ovšem slovy zakrytými, že jejich víra potřebuje býti očištěna, nejméně však varována. Hned z počátku k tomu přispěl lícní Vtělení, kde jsme právě ukázali, ovšem jen v několika rysech, krátce podané, avšak veškeré smýšlení apoštolovo o Kristu, jeho Božství a jeho všeobecné svrchovanosti.

Pavel, vyloživ jim krátce víru, v níž byli založeni, zapřísahá je, by zůstávali u víře pevní a nepohnutelní (Kol. I., 23) a uzavírali uši svůdníkům, kteří je od víry odvrátiti se snaží. První mrzutost proti novotářům jest pohrdavý egoism jejich učení. Jako všickni gnostikové domnívají se míti jediné vědu, vyšší moudrost; naproti domýšlivosti oné sekty Pavel vyvyšuje všeobecnost Evangelia. Toto tajemství Kristovo, které hlásati jest mu úkolem, zvěstuje všem bez rozdílu: „To tajemství, kteréž skryto bylo od věkův a pokolení, nyní pak zjevno jest svatým jeho, ježto Bůh chtěl známo učiniti bohatství slávy tajemství toho mezi národy, kteréžto jest Kristus, mezi vámi naděje slávy, kteréhož my zvěstujeme, napomínající všelikého člověka a učíce všelikého člověka ve vši moudrosti, abychom postavili všelikého člověka v Kristu Ježíši“ (Kol. I., 26—28). Proč tedy tito hrdopýšci ponechávají svou dokonalost jediné zasvěceným? Poklad všeliké vědy, kterou se chlubí při každé příležitosti, nachází se v Kristu, v jehož očích mudrcství nemá leč podružnou cenu, u něhož platí všechno srdce věrou osvěcené; nuže, k této víře nejen Řek a Žid nýbrž i nejnevzdělanější barbari a Skytové rovněž jsou povoláni (Kol. II., 11). Nic není více proti Evangeliu, jako učiniti z něho jakýsi výbor duchů, neboť zůstává to vždy pravdou, že plnost vědy jest tajemstvím a jako tajemným pokladem Kristovým,

tak o něm všeliké tajemství vědy jest přístupným všem lidem.¹⁾

Apoštol ještě živěji vytýká bludařům, že božskou nauku o Ježíši snižují k výmyslům mudráckým, které Řecko a východ nepřestávaly ploditi, k naukám vrátkým, pomíjejícím jako člověk, od kterého pošly. Pavel nemýlil se ani v nejmenším o novém způsobu nájezdů, o názvu, jež jim má dáti. Nemá před sebou svedené a zbloudilé víry, ale „filosofii“²⁾ (Kol. II., 8), moudrost světskou v odboji proti Evangeliiu, používaje, aby ji napadl, zbraní svých nepřátel, ustanovení lidského, bláhových lží, židokřesťanské „hrubé rysy“³⁾ „stín“ této pravdy, která ztělesněna jest v Kristu (Kol. II., 17). Židům pro zákon Mojžíšský fanaticky horlícím vykládal Pavel vykoupení a ospravedlnění skrze Krista, vniterné a naprosté vykoupení a ospravedlnění, které nemohou dáti obyčejně Zákonem předepsané. Židům mudráckým, připisujícím ještě nějaké přirozené moci obřízce, újmám nebo postům, sobotě a náboženským slavnostem, představuje apoštol tohotéž Ježíše, který pro nás se stal jediným a bezprostředním pramenem života, kterým vysychá všechna štáva obyčejů: „Nebot v něm spočívá všechna plnost Božství tělesně — praví — a v něm jste doplnění, kterýž jest hlava všeho knížectva i mocností; skrze něho obřezáni jste, obřezáním, ne rukou učiněným oloupením masa na těle, nýbrž obřezáním Kri-

¹⁾ Ὁι θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνῶσις ἀπόκρυφοι = o mons sapientiae [atque intelligentiae thesauri sunt reconditi = v kterémžto tajemství skryti jsou všickni pokladové moudrosti a umění“ (Kol. II., 3). Ἀπόκρυφος jest oblíbeným výrazem gnostiků, jako i jiné četné významy, v tomto listě užívané.

²⁾ Kol. II., 8. Ὁ συναγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας = sapientiae subtilioris (theologiae iudaicae).

³⁾ Τὰ στοιχεῖα doslovně písmena alfabetická, zde však znamená počátečné učení, jaksi přípravu k pravdě. Kliment Alex. Strom. II., 8. — Tertullianus adv. Marcion. V., 19. — Kol. II., 8. Κενὴ ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων = per fraudem, quae humanis praeceptis est accommodata = marným podvodem podle ustanovení lidského.

stovým. Pohřbení jsouce s ním na křtu, vstali jste z mrtvých skrze víru působení Božího, kterýž vzkřísil jej z mrtvých.¹⁾ A vás, když jste byli mrtvi v hříších a v neobřízce těla vašeho, spolu oživil s ním, odpustiv vám všechny hříchy, smazav zápis úradku, kterýž byl proti vám, kterýž vám byl odporný, vzal jej z prostřed, přibiv jej na kříži a obloupiv knížectva a mocnosti, vedl je směle na odív, zjevně slaviv nad nimi vítězství skrze kříž svůj“ Kol. II., 9—15).

Toto vítězství ukázal Kristus nejen nad viditelným světem, nýbrž i nad neviditelným, jež s ním povyšuje k rovné výši každou duši, která k němu skrze víru a lásku přilne. Neb on jest jí hlavou, od níž všecko tělo po kloubech a svazech, posluhováním zpravené a vzdělané roste v rozmnožení Boží (Kol. II., 19). Proč medle mluví se křestanu, tak úzce spojenému s Božstvím, o bytostech mezi Bohem a mezi člověkem prostředkujících, o andělech, jejichž počta mohla by rovnou býti považována s jediným Spasitelem? Hlasatelé těchto výmyslů mohou se pokrývati škraboškou pokory a za nehodné se míti, aby se přiblížili k Bohu jinak, než skrze bytosti prostřední; výmysly jejich jsou jen pýcha nadmutá smyslem těla“ (Kol. II., 18) a bázeň, aby bezprostředně neoctli se pod rukou Boží. Aby se vyhnuli tomuto spojení s Kristem a strachu před přírodou, která v něm jest smrtí, bludařství Kološanů vyžadovalo jakousi „tvářnost moudrosti, pobožnosti a pokory“ (Kol. II., 23) na sektách, které kolem nich byly, na Essenech a na kultech krajinských, jejich posty a bláhové přísnosti (Kol. II., 20—23), na Židech je-

¹⁾ Voda křestní jest před očima Pavlovými jako hrob novokřtěnce, ponořuje se do ní, pohřbívá své hříchy minulosti, nezřízené žádosti, veškerého starého člověka, aby se znovu zrodil k novému životu. Křest jest tedy nejen obrazem smrti a vzkříšení Kristova, ale též účastnění se tohoto tajemství: nadpřirozené spojení, které jest dílem víry oživené láskou: „Věřte, že Bůh má moc vzkřísiti z mrtvých — praví sv. Jan Zlatoústý — On sám tedy vás vzkřísí.“ Na list ke Kol. Homilie VI., 2.

jich slavnosti, jejich novoměsíce, jejich soboty“ (Kol. II., 16). Marna jest taková askese, nemajíc vlivu na žádostivost, protože jedině spojení srdce s umírajícím Ježíšem ničí v nás starého člověka ¹⁾); marné jsou obyčeje a nehodné duše, osvícené věrou novou, protože ji vedou k počátkům vědy, slabikovati první písmeny alfabety. „Kološané — končí apoštol — jestliže jste zemřeli s Kristem začátkům učení tohoto světa, proč ještě dáváte se obtěžovati obyčeji přikázanými, jež jsou zastaralými? Vaše příkazy, vaše bázeň, že se poskvrníte: nedotýkejte se, ani okoušejte, ani omakávejte“ (Kol: II., 20, 21), vás snižují až k otroctví zákona Mojžíšova, ke kázni dětské. „Protož jestli jste s Kristem povstali, těch věcí, kteréž svrchu jsou, hledejte, kdež Kristus jest, sedě na pravici Boží; o věci, kteréž svrchu jsou, pečujte, a ne o ty, kteréž jsou na zemi. Nebo zemřeli jste a život váš skryt jest s Kristem Bohu. Když pak se ukáže Kristus, život váš, tehdy i vy se ukázete s ním v slávě. Protož mrtvěte údy své, kteříž jsou na zemi: smilstvo, nečistotu, chlipnost a zlou žádost — svleknouce se sebe starého člověka se skutky jeho a obleknouce nového, toho, kterýž se obnovuje k poznání podle obrazu toho, kterýž ho stvořil, ten dosáhne dokonalé umění. ²⁾ V kterémžto obnovení není ani Řek ani Žid více, obřezaný ani neobřezaný, cizozemec, Skyta, otrok a svobodný: ale všechno a ve všem Kristus“ (Kol. III., 1—11).

Rady mravní, kterými Pavel končí svůj list, dodávají Epištole ke Kološanům až posud neužívaného rázu.

¹⁾ Přisnost života bez vnitřního ducha, který ji oživuje, nemá žádné ceny, žádné moci proti hříchu. Pravým lékem proti žádostivosti jest spojení se Spasitelem Ježíšem: zemřítí s ním světu znamená přivéstí do našich údů, do těla našeho úrodnou smrt, která nám dává možnost, že s ním z mrtvých vstáváme a s ním nový život obdržíme.

²⁾ Ἐπίγνωσις — cognitio = poznání. Slovo to, kteréž často přichází v poslednějších listech sv. Pavla, znamená jakýsi stav vědění, známosti vyšší nad obyčejné umění; γνῶσις znamená plnost vědění, kterou nepravá gnose slibovala nadarmo svým přívržencům.

Až posud byly psány celku věřících bez rozdílu tříd neb osob, nyní obrací se většinou k rodině křesťanské. Tehdy rodina jakožto základ veškeré společnosti zaujímala zcela apoštola, neboť uvidíme, že se k ní vrací ustavičně v listě k Efesským. Některé příhody, snad i zlořády Epafrem naznačené v křesťanských obcích asijských, nebo netřeba ani tak daleko jíti, snad jednoduchý styk Pavlův se světem římským obracel myšlenky jeho k tomuto předmětu. Víme a řekli jsme to i jinde (sv. Petr, kap. XVI.), čím byla rodina ve státě římském: ustanovení neporovnatelné moci, ale výstřední pro svou přísnost. Otec v ní měl neobmezenou moc nade vším a nade všemi, ženou, dětmi, otroky; odtud pocházely obyčeje kázeňské, kterým Pavel nemohl se obdivovati, leč výjimkou, že je mnil zmírniti, neboť duše křesťanská, ať jest v jakémkoli věku, jakéhokoli pohlaví, v jakémkoli postavení, doznává tím úcty a svobody, jichž zákony římské zneužívaly.

Apoštol měl jen zapotřebí nějaké zálohy, aby vše přivedl k pravdě. Ženám doporučuje, aby „byly mužům poddány, jak sluší v Pánu“; mužům, aby milovali manželky své beze vší přísnosti a hrubosti; dětem poslušnost, „neboť jest libé Pánu“; otcům, aby nepopouzeli k hněvivosti dítek svých, by nebyly malomyslny; služebníkům, aby poslušni byli ve všem svým pánů „v sprostnosti srdce, bojíce se Boha, ne jako lidé, ale žádnému jinému vděčnost prokazující a jinému pánu sloužící, leč jedinému Pánu a Spasiteli“ (Kol. II., 18—25); pánům, jimž mrav, zákon sám neúprosnou přísnost přikazoval, skoro ve způsobě výhrůžky praví: „Páni, cožkoli spravedlivého a slušného, prokazujte služebníkům, věduce, že i vy Pána máte na nebi“ (Kol. IV., 1). Tentýž cit, tentýž duch lásky oživuje rozličné rozkazy, jím získává duše, vnukaje jím, „aby všecko buď v slovu nebo v skutku činili ve jménu Pána Ježíše“ (Kol. III., 17). „Protož oblecte se jako vyvolení Boží, svatí a milí, v srdečné milosrdenství, v dobrotivost, pokoru, mírnost, trpělivost, snášejíce druh druhá, a odpouštějící sobě vespolek, má-li kdo proti komu

jakou žalobu, jak i Pán odpustil vám, tak i vy. Ale nad to nade všechno mějte lásku, kteráž jest svazek dokonalosti: a pokoj Kristův zvítězí v srdcích vašich“ (Kol. III., 12—15).

Svéma okovy svázanýma rukama chopil se Pavel péra, aby se podepsal a napsal tato slova: „Pozdravení mou rukou Pavlovou. Pamatujtež na mé vězení. Milost s vámi. Amen.“ (Kol. IV., 18.)

Filemon a Onesimus. — List k Efesanům.

Víme ze samého listu sv. Pavla ke Kološanům, jaké bylo jeho okolí, když jej psal. Jak ve vězení římském tak jako všude jinde nebylo v něm Židů, kteří by byli křesťany. Čtyři jen jsou poznamenáni apoštolem: Timothej, jeho tajemník; Soluňan Aristarch; Marek, sestřenec Barnabášův; a jakýsi Ježíš s přímím „Spravedlivý“. Ti toliko jsou z obřízky — praví smutně — ti toliko jsou pomocníci moji v království Božím, kteřížto mi byli k potěšení“ (Kol. I., 1; IV., 10, 11). Tři z nich byli staří soudruhové Pavlovi, co tedy zbylo jich na vrub Israelitů římských? Naopak, neobřízka měla u něho čilé a věrné pracovníky; byli to: Lukáš „lékař“, velice milý apoštolu; Démas; Tychik Asijský; Epafras Kološský (Kol. IV., 7—12. 14). Tento, jak jsme viděli, sdílel s apoštolem zajetí, možná že z přinucení, ale pravděpodobnější jest, že z dobré vůle. A vskutku nezdá-li se, že ke konci listu ke Kološanům vymlouvá se Pavel, že neposílá jim listu Epafrem, jakkoli zdá se tento docela volným a k takovému poslání způsobilým? Jestliže tento učeník při něm zůstává, jest to jen z oddanosti k apoštolu a nikoli z chladnosti ke svým spoluobčanům; o tom apoštol je opět a opět ujišťuje: „Pozdravuje vás Epafras, jenž jest od vás, služebník Krista Ježíše, vždycky pečlivý o vás na modlitbách, abyste stáli dokonalí a plníce vůli Boží. Nebo svě-

dectví jemu vydávám, že má mnoho práce o vás i o ty, kteří jsou v Laodicei a kteří jsou v Hieropoli“ (Kol. IV., 12, 13).

Tychik, též rodilý z provincie Asijské, byl ustanoven donést list do Kolossy. Pavel velice si zakládal na tomto učeníku od té doby, co viděl jej při díle na své třetí apoštolské cestě; měl v něm nejen „nejmilejšího bratra“, ale i „věrného sluhu a služebníka v Pánu, oddaného službě Pána“ i duši (Kol. IV., 7). Dal mu též posláni, aby navštívil Církev té krajiny, „aby zvěděl, co se děje, a potěšil srdce klesajících“ (Kol. IV., 7. 8). Příčiny nepokoje apoštola nechyběly v nich; v Laodicei, největší to obci křesťanské krajiny Lydské, vedle horlivých bratrů, jako byl dům Nymfův (Kol. IV., 15), jiní pokulhávali. Jedna z těchto příčin byla i nedbalost Archippova, jejího duchovního pastýře, že Pavel poslal jej do Církve sousední Kološské a dal jemu vážné napomenutí: „Hleď služby, kterou jsi přijal v Pánu, abys ji vyplnil“ (Kol. IV., 17). Některým z těchto Církví nesl Tychik zvláštní listy od apoštola (Kol. IV., 16); všem pak měl dáti o něm zprávy a sdělit s nimi podrobnosti, které písmem potvrditi dosti neopatrným bylo, jako o stavu jeho záležitosti před soudem císařovým, své naděje a své úmysly pro budoucnost.

K tomuto poselstvu přidán mu byl soudruh, jež Pavel vybral z nejnížší třídy římské. Byl to otrok Onesimus, náležející Filemonovi, jednomu z přednostů Církve Kološské. Utekl svému pánu, jež okradl, a jako jiní se skrýval mezi poběhlíky, kteří zaplavovali hlavní město. Buď výčitkami svědomí ze své chyby, buď naléhavou úzkostí puze, dal se poznati Epafrem, jehož několikrát viděl u Filemona; kde měl také lepšího útulku dojíti, ne-li v srdci křesťana?

Pavel, jakmile mu byl přiveden, účinkoval ihned na duši, již otroctví rozhořčilo a zavedlo, ale neporušilo. Získal jej Kristu a převrátil ho tak, že více neodpíral ani povinnosti ani soudu. Avšak pokud se týkalo otroků vzhledem ku pánům, jaká byla jejich povinnost podle

nové víry? O této otázce nebyl apoštol nikdy v rozpácích, doporučoval jim, by se řídili zákony o otroctví, neboť uznával-li v otroctví postavení dokonalosti křesťanské se přičítá, jež mohlo vésti k nejhorším výstřednostem, viděl v něm z druhé strany zřízení, lpící na stavu společenském starověkém, které hned nedalo se zrušiti bez nevypočítatelných násilností.¹⁾ A vskutku za doby Pavlovy tvořili otroci polovinu obyvatelstva císařství, a počet jejich většinou ve velkých městech předčil jmenovitě nad počtem lidí svobodných²⁾; v Římě na příklad měli boháči jich až na dvacet tisíc i více.³⁾ Takové množství otroků, většinou pořádku a svobody neschopných, mělo v rukou řemeslné a zemědělné práce: kázati jim neočekávané osvobození znamenalo by zvrátiti veškeru společnost. Jiný byl úkol Církve; zakládajíc v srdcích slovo Ježíšovo: „Vy jste všickni bratři“ (Mat. XXIII., 8), přetvořovala poznenáhla mravy, zákony, hojila společenské tělo od rakoviny je užírající ne železem a ohněm, ale vléváním nové krve.

Pavel nemohl nic určitějšího naléztí proti otroctví, leč toto bratrství; než aby ještě lépe je utvrdil, připomíná, že věřící skrze své vtělení a Krista nejsou toliko synové nebeského Otce, rovní sobě co do práv a milostí, ale že jejich spojení vede až do jisté míry k jednotě: „Tu již není Žid ani pohan, není služebník ani svobodný, nebo všickni jsou jedno v Kristu Ježíši“ (Gal. III., 20), a „všecko a ve všem Kristus“ (Kol. III., 11). Co záleží věřícímu, k takové důstojnosti povýšenému, na zevnějších poměrech životních? Bezpochyby vše jest mu nízké u porovnání s jeho vyznáním víry; avšak otroctví nepři-

¹⁾ Nemůžeme nic lepšího činiti o tomto předmětu, leč naše čtenáře odkázati na učené dílo Pavla Allarda „O otrocích křesťanských“ (franc.).

²⁾ Viz Wallon, Dějiny otroctví, kn. II., kap. III., O číslu a o zaměstnání otroků (franc.).

³⁾ Athenaeum IV., str. 272 (franc.). — Marquardt, Das Privatleben der Römer I., str. 156 a následující, Soukromý život Římanů.

vádí s sebou nutně ponížení mravního, může býti toliko odvislostí více méně ponižující, ale duši může zanechat svobodnou, v plné šlechetnosti, paní neobmezenou. Jeho hrubá neučenost neslouží v tomto případě, leč k vytříbení duše, k povznesení se nad tento svět, který pomine. Nic tedy není v postavení služebném, co by jen na nějaký čas mohlo býti uznáváno od Církve; podstatné jest, že lze očekávati, že toto zřízení samo od sebe se shroutí větrem Evangelia, na ten čas bylo jen pečovati o to, aby se předešlo přehmatům. Pavel se o to postaral, jednak že připomínal, že práce jest zákonem každého člověka, jeho důstojnosti a jeho síly; jednak že kázával: „Kristus přišel na tento svět ve způsobě služebníka“ (Filip. II., 7), „aby sloužil, ne aby jemu slouženo bylo“ (Mat. XX., 28) a aby rozhojnil v srdcích svou pokoru a lásku. Na tomto božském žáru chtěl Pavel zmírniti příkrost zákona o otroctví. „Ay vy páni — pravil — mějte též lásku ke svým služebníkům, uskrovnějte pohrůžek, vědouce, že i jejich i váš Pán jest v nebesích, a přijímání osob není u něho“ (Efes. VI., 9).

Apoštol, dav křesťanskému otroku toto ujištění, neradil mu, aby jen o to se pokoušel, by z otroctví vyvázl: „Jako služebník povolán jsi? nedbej na to: ale můžeš-li býti svobodným, raději toho užij. Neboť kdo jest jako služebník v Pánu povolán, ten jest svobodník Páně: podobně kdo jest svobodný povolán, ten jest služebník Kristův Jedenkaždý v čem povolán jest, bratři, v tom zůstávej před Bohem“ (I. Kor. VII., 21—24). Pavel takto určuje povinnost služebníka; není to jen odevzdáním se do nevyhnutelného osudu, spíše podrobení se vůle, poslušnost srdce ochotná a svědomitá, příchýlnost k pánu, bázně a úcty plná: „Služebníci, buďte poslušni pánů tělesných s bázní a třesením v sprostnosti srdce svého jako Krista: ne jako na oko sloužíce, lidem se líbíce, ale jako služebníci Kristovi, činíce vůli Boží ze srdce, s dobrou vůlí sloužíce jakožto Bohu a ne lidem“ (Efes. VI., 5—7).

Tak Pavel povznášel služebníka, drže ho pod jeho

jhem. Byla-li to snad ona svoboda Kristem přinesená a ve jménu jeho hlásaná?!) A těm zvláště, kteří se, jako Onesimus, nacházeli pod ranami nejhrubších zákonův o otroctví, zdála se taková slova tvrdými. Zběh tím živěji to cítil sám u sebe; vypálené *) znamení na čele bylo mu nejmenším trestem; dle libosti pána svého mohl býti předhozen šelmám v divadle nebo přibit na kříž, nebo za živa upálen v šatě smolou napuštěném, jako Nero učinil prvním mučenkům. *) Ovšem Onesimus neměl nic takového obávat se od křesťana; ale on sobě nepřináležel, porušil svým útekem právo majetku, které měl nad ním Filemon; k náhradě škody poroučel soud, aby se takový vydal v ruce pána a k jeho milosti: jaké to ponížení, jaká úzkost v této povinnosti!

Prvotní záměr Pavlův nebyl zavolati Onesima a dáti jemu tak těžké povinnosti, měl vzácnou polehčující okolnost v jeho horlivosti; mínil z počátku podržeti ho při sobě, ale srdce Filemonovo bylo mu příliš dobře známo, že se nerozmyslel užiti toho, co náleželo tomuto učení jako jeho vlastní statek. Když pak o tom déle přemýšlel, měl to za věc zdvořilosti přiměřenější, ano i jemnosti lásky křesťanské vhodnější, nic nečiniti bez jeho svolení. Rozhodl se tedy, že Onesima pošle zpět pánu, a aby použil cesty Tychikovy do Asie. Společnost tohoto učeníka slibovala mu úplnou ochranu, nicméně aby ho ještě více ujistil, diktoval Pavel Timotheovi následující řádky, které odevzdal do rukou zběhových. Co mohl Filemon činiti, než dojmouti se v mysli a vyhověti tak dojmavé prosbě! „Pavel, vězeň Krista Ježíše, a Timothej, bratr, Filemonovi

*) Jan VIII., 32. „A poznáte pravdu, a pravda osvobodí vás.“

*) Valerius Maximus VI., VIII., 7. — Plautus, Casina II., VI., 293. — Martial. VIII., LXXV., 9. — Cicero, De Officiis II., 7.

*) Aulu — Gelle V., 14. — Plautus, Casina II., 330; Miles gloriosus II., IV., 361. — Petronius, Satyr. 53. — Plautus Captivi III., IV., 531.

milému a pomocníku našemu, a Appii,¹⁾ nejmilejší sestře, a Archippovi, spolubojovníku našemu, i Církvi, kteráž jest v domě tvém, pozdravení. Milost vám a pokoj od Boha, Otce našeho, a Pána Ježíše Krista.“

„Díky činím Bohu svému, vždycky tebe připomínaje na modlitbách svých, slyše o tvé lásce a víře, kterouž máš v Pána Ježíše a ke všechněm svatým, aby společnost víry tvé zjevna byla v poznání všelikého skutku dobrého, kterýž jest ve vás²⁾ skrze Krista Ježíše. Radost zajisté i potěšení měl jsem z lásky tvé, že vnitřnosti svatých obcerstveny byly skrze tebe, bratře. Pročež mnohou důvěrnost maje, v Kristu Ježíši rozkázati tobě, co by náleželo, pro lásku raději prosím, poněvadž jsi takový jako starý Pavel, nyní vězeň Krista Ježíše.“

„Prosím tě za syna svého, kterého jsem zrodil ve vězení, Onesima, kterýž ti byl někdy neužitečný,³⁾ ale nyní i mně i tobě užitečný, jehož jsem zase poslal k tobě. Ty pak přijmi ho jako vnitřnosti mé. Chtěl jsem ho při sobě zdržeti, aby mně posluhoval místo tebe ve vězení pro Evangelium: ale bez rady tvé nechtěl jsem ničeho učiniti, aby dobro, které ti předkládám, nebylo jako bezděky, ale dobrovolné. Snad proto Onesim na chvíli od tebe odešel, abys ho na věky přijal, již ne jako služeb-

¹⁾ Jméno „Appia“ jest tak úzce spojeno s jménem „Filemon“, že s velikou pravděpodobností máme za to, že to byla jeho žena. Pochybnější věcí jest, že Archipp byl jejich syn. Viděli jsme, že tento věřící zastával jakýs úřad v Církvi Kološské nebo Laodicejské. (Sv. Pavel a jeho apoštolské cesty, kap. X.) „Zřízení apoštolská“ (VII., 48) mají jej za biskupa tohoto poslednějšího města. Tato důstojnost nebo některý jiný úřad podobné důležitosti byly Pavlovi dostatečnými, že ve svém pozdravu nejen oběma osobám, jimž list byl určen, ale i celému bratrstvu jmenoval jeho výslovně, jenž toto bratrstvo shromažďoval v domě svém.

²⁾ „Neříká v tobě, nýbrž ve vás. Tímto ukazuje na Církev v domě Filemonově, jež byla pomocnicí jeho dobrých skutků.“ Estius.

³⁾ Apoštol zde užívá obrátě hry slovní, neboť slovo Onesimos znamená v řečtině „užitečný“.

níka, ale místo služebníka nejmilejšího bratra, zvláště mně: a čím více tobě, i podle těla i v Pánu. Protož máš-li mne za tovaryše, přijmiž jej jako mne. Jestli pak v něčem obtížil anebo jest-li něco dlužen, mně to připočti.“ (Filem. 1—18.)

Pavel mnil tím dáti do rukou Onesimových opravdovou listinu úvěrnou; také napsal vlastní rukou těchto několik slov: „Já, Pavel, psal jsem rukou, já zaplatím, ať nedím tobě, že i ty sám sebe jsi mi dlužen“ (Filem. 19).

Dav opět péro Timotheovi, končí takto: „Tak, bratře! ať já tebe v Pánu užiji: občerstvíš vnitřnosti mé v Pánu. Důvěrnost maje k tvému poslušenství, psal jsem tobě, věda, že i nad to, co pravím, učiníš. Připrav mi také hospodu; neboť naději mám, že skrze modlitby vaše budu vám darován.“

„Pozdravuje tebe Epafras, můj spoluvězeň pro Krista Ježíše, Marek, Aristarch, Démas a Lukáš, pomocníci moji. Milost Pána našeho Ježíše Krista s duchem vaším. Amen.“ (Filem. 20—25.)

Tento list a Epištola ke Kološanům nebyly jen jediny, jež Pavel svěřil Tychikovi. Psal také list Církvi v Laodicei, doporučuje Kološanům, aby si ho hleděli zaopatřiti a předčítali jej ve shromáždění (Kol. IV., 16). List tento se ztratil, avšak, ač ho nemáme, za to máme jiný list veliké důležitosti, který psán byl v témže čase a svěřen rukám těchže poslů. Známe je jménem „Epištola k Efesským“; nezdá se, že poslán byl výhradně jen věřícím této obce křesťanské. Naopak lze v něm spatřovati list okružní, ježž Tychik měl dáti oněm Církvím, jež pak navštívil.

Z četných příznaků vychází na jevo toto určení společné neb okružní Epištoly k Efesským. Apoštol vyjadřuje se v ní vždy jen výrazy obecnými, nepozdravuje ani na začátku ani na konci, jak to mívá obyčej vždy činiti, nikoho; není v ní žádné zvláštní rady ohledně bratrstva dobročinného; ani žádné narážky na zvláštní stav

Církev jedné. Zdá se, že Pavel ani neviděl ani Evangelia nehlásal obcím, kterým píše (Efes. I., 15; III., 2 a násl.). Byl by tak mluvil, kdyby se byl obrátil k těm Efeským, jež po tři léta nepřestával dnem i nocí napomínati s pláčem jednoho každého (Sk. ap. XX., 30); byl by opomenul jim připamatovati svůj dlouhý pobyt v tomto městě, jmenovati jen Timothea tak jim známého? Věda, že jejich Církev se skládá z pohanů a Židů, nebyl by myslil jen na obrácené pohany? Již pouhý název tohoto listu prozrazuje, komu jest určen, „svatým a věřícím (v Efesu)“ (Efes. I., 1). Slovo „v Efesu“ nenalézá se ve dvou nejstarších rukopisech (Vatikánském a Sinajském); sv. Basil dosvědčuje, že ho nenalezl v žádném z těch, které měl po ruce.¹⁾ Co souditi o všech těch pojmech, ne-li, že Pavel sám při podepsání připojil slova „v Efesu“ do originálu ve více exemplářích opsaného, které pak svěřil Tychikovi? Adresa zůstala nedopsaná na papíře, aby tento učeník pak vepsal jméno oné Církev, kterou právě navštívit chtěl? Ježto Efesus jakožto hlavní město Církví Asijských měl více než tyto obchod s cizinou, přihodilo se dle vši pravděpodobnosti, že exemplář, nesoucí jeho jméno, se více také rozšířil a zvětšil v název „Epištola k Efeským“, kterým tento list jest znám. Toto ovšem jest bezpochyby jen důminka, avšak shoduje se právě s jednotlivostmi této epištoly, jež vším právem pověřena jest za našich dnů.²⁾ Ostatně zvyšuje se právem učení tohoto listu, jestliže se považuje za list okružní.

Pavel tím míní onu část Církev, tehda nejživější a beze vši pochybnosti nejznamenitější, která dlouho ještě

¹⁾ Sv. Basil, Proti Eunom. II., 19.

²⁾ Četní vykladaelé katoličtí, a to ti nejznamenitější, přijali tuto domněnku, Hug, Einleitung II., p. 496 a násl. — Glaine, Introduction VI., p. 103 a násl. — Valroger, Úvod do knih N. Z. (franc.) II., 272 a násl. — Majer, Einleitung, p. 309 a násl. — Lamy, Introduction II., p. 354. — Bisping, Exeget. Handbuch VI., 2, p. 8. — Guillemont, Klíč k Epištolám sv. Pavla (franc.) II., 9, 10. — I protestantští exegeté po veliké většině sdílejí toto mínění.

měla svítiti největším leskem ve světě křesťanském. Nejchoulostivější věcí v tomto sboru věřících, tak rychle rostoucím a již veškeru provincii Asijskou v sobě zahrnujícím, bylo, že se jim nedostalo nadpřirozeného života od apoštola samého. Bylit na víru obrácení jeho učeníky, i nedostávalo se jim ovšem oné plnosti milosti a pravdy, která jinde nově na víru obráceným dodávala síly, že vzdorovali nákaze bludu: následovně oni více nebo méně naslouchali mudráckým výmyslům, které v oné krajině kolovaly.

Pavel, dobře věda, jak a do jaké míry řádilo ono zlo v Kolosse, mohl je léčiti dopodrobna; ale co se týká ostatních Církví Asijských, nebyl o tom tak zpraven. Vše, čeho dověděl se od Epafra, bylo, že podobné nebezpečí hrozí věřícím, a že hlavně to pochází od Židův, obyvatelů země. Tato neznalost okolností místních přivedla ho k tomu, že se výše než kdykoli jindy povznese v tomto listě, kterým se zanášíme, neboť nemaje sledovati blud krok za krokem a jeho okliky, jedině o to měl péči, aby proti němu postavil v celém lesku věroučení, jež víc a více ho zajímalo, totiž: Ježíš jest živ v duších a zvěčňuje tento Božský život působením Církve.

Již jsme poznali odpůrce Pavlovy v tomto boji: nebyli to již Židokřesťané Syrští a Galatští, jsonce zabráni v úzkoprsý formalism málo svůdný, ale byli to Židé v podrobnostech mudráckých honění a dosti dovední, že zaslepovali svým mysticismem, jež dovedli dobře stavěti nad nauku křesťanskou. Takové ponížení Ježíše pod výmysly lidské bylo apoštolu nesnesitelným rouháním. On je odmítá, ukazuje ve víře na nejvznešenější zjevení, které kdy Bůh učinil světu; mimo toto věroučení není spasení, v něm všechno, čeho člověk může si jen přát: ospravedlnění, posvěcení, blahoslavenství, všeobecné vykoupení. Vše jest ve Slově vtěleném, a v takové hojnosti, že obyčejná mluva nedostačuje k vyličení „toho nestihlého bohatství Kristova“ (Efes. III., 8.); jest potřebí nových výrazů, neužívaných obrazů, jež shledáváme ve

spisech Pavlových; ¹⁾ než ještě více, než jeho ducha, bylo by potřebí mluvy rovné myšlénce Boží; proto také apoštol v úsilí, aby Ježíše vylíčil tak, jak on ho vidí, přichází do rozpaků ve svém slohu: vložené případy, rozptylování se množí tak, že hlavní myšlénka ztrácí se z mysli.

Odtud vysvětlují se nesrozumitelnosti tohoto listu, patrně pocházející z hloubky, z nevyčerpatelné bohatosti myšlének. Tyto chmury se ihned rozptylují před zrakem, který ie zpytuje v pokoře, a záměr apoštolův se mu objevuje v celém svém velebném vývoji: proti výmyslům protikřesťanských Asiátů postaviti Božské tajemství, které je zmate, Vtělení „lásku Kristovu převyšující všelikou moudrost, dávající nám Boha v plnosti“ ²⁾ (Efes. III., 19.), zbytečným, ba nemožným činíc všeliké jiné zjevení.

Modlitba byla Pavlovi druhým životem, stálé zaměstnání jeho duše, jestliže starosti v duchovní správě nesnižovaly ho k věcem pozemským. Jest to jeho duch, všecek Bohu oddaný, který diktoval list k Efesským, který není, ať dobře věc uvážíme, nic jiného, leč důčinění Otci, který nám dává všeliký dar dokonalý ve svém vtěleném Synu. „Požehnan buď Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, kterýž požehnal vás všelikým požehnáním duchovním ve věcech nebeských v Kristu.“ (Efes. I., 3.)

Od věčnosti vyvolil nás v Kristu a k nejšlechetnějšímu cíli, aby nás učinil „neposkvrněnými svatými před sebou v lásce.“ ³⁾ On nás tím předurčil, že se spo-

¹⁾ De Wette, Ephes. Einleitung, p. 319.

²⁾ Efes. III., 19. Γνωνα: τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωσῆτε εἰς πᾶν τὸ πλῆρωμα τοῦ Θεοῦ = ut cognoscere valeatis, quae sit Christi erga vos amoris amplitudo, ut implemini omni bonorum divinorum copia = poznati lásku Kristovu, převyšující všecku vědomost, abyste naplnění byli ve všelikou plnost Boží.

³⁾ „Před sebou“, to jest tak proniknutými svatostí ve vnitřní bytosti naší, že samo oko Boží nic jiného nevidí, leč čistotu; násle-

jením s Kristem stáváme jeho dítkami za vlastní přijatými, a že dostává se nám krví Ježíšovou vykoupení, odpuštění hříchu. (Efes. I., 5., 7.) Tak před očima apoštoly vypadal věčný úradek Boží, vůle jeho až podnes tajemná, kde časové se naplnili, kde zjevení se stalo: „a všechny věci napraveny v Kristu, které jsou na nebi, i které jsou na zemi.“ (Efes. I., 10.)¹⁾

Kdokoli přijímá věrou „slovo pravdy, Evangelium spasení“ (Efes. I., 13.), ten zpečetěn jest rukou Boží „znamením Ducha příslibného“ (Efes. I., 13.) Ježíšem příslibného. Nuže, tento Duch v duši věřícího milostí Boží rozlity jest závdavkem jistým dědictví království nebeského. (Efes. I., 14.)

Pavel ve svém obraze obecného vykoupení má zvláštní radost a lásku k Církvi Asijské, protože slyšel „o její vůli v Pána Ježíše a o lásce ke všem svatým.“ (Efes. I., 15.) „Nepřestávám díky činiti z vás — praví — připomínaje vás na modlitbách svých: aby Bůh Pána našeho Ježíše Krista, Otec slávy²⁾, dal vám ducha moudrosti a zjevení v poznání jeho, aby osvětlil oči mysli vaší, byste věděli, která jest naděje povolání jeho, a jaké bohatství slávy dědictví jeho v svatých, a která jest převznešená volikost moci jeho k nám, věřícím podle působení mecnosti síly jeho, kteroužto působil v Kristu, vzkřísiv jej z mrtvých, a posadiv ho na pravici své v nebesích nade všechno knížectvo, i mocnost, i sílu, i panstvo, i všeliké jméno, kteréž se jmenuje, netoliko

dovně spojenými s ním „v lásce, která jest Bůh“ (I. Jan. IV., 8), a v níž jako v moři milosti každému věřícímu dostává se života a dnoha: neboť není nižádné dokonalosti křesťanské jediné touto láskou.

¹⁾ Efes. I., 10. Doslovně: „vše jest v něm obsaženo, stručně uzavřeno, sjednoceno jako v jediné hlavě veškerého stvoření: ὅλα ἐν αὐτῷ συνηχθῆσθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ = in summam redigerentur omnia.

²⁾ Sv. Pavel jmenuje zde „Otcem slávy“ Boha a Otce Pána našeho Ježíše Krista, aby ukázal, že jediná pravá sláva, kteráž jest sláva Božství, zasvítla v člověčenství Kristově.

ve věku tomto, ale i budoucím. A všechny věci poddal pod nohy jeho, a dal jej, aby byl hlavou nadě vší Církví, kteráž jest tělo jeho, a plnost toho, kterýž všecko ve všem naplňuje.“ (Efes. I., 16—23.)

Mrtvi jsouce hříchu — pokračuje — kráčíte po cestách světa, jako my též Židé, zůstaveni žádostem těla: jakož my „z přirození synové hněvu.“ (Efes. II., 1—3.) „Bůh pak, který jest bohat v milosrdenství, pro převelikou lásku svou, kterou zamiloval nás, když i my jsme byli v hříších, spolu oživil vás v Kristu, jehož milostí spasení jste a spolu vzkřísil nás¹⁾ a učinil, abychom spolu seděli v nebesích skrze Krista Ježíše, aby ukázal v budoucích časech hojné bohatství milosti své skrze dobrotu k nám v Kristu Ježíši.“ (Efes. II., 4.—7.)

Pavel nedošel věroučením o Kristu v této epištole tak daleko, aby ztrácel s očí předmětu svých prvních bojů, naprosté to milosti nezasloužené. Máť péči o to, aby připomenul toto základní věroučení Asiatům vyšlým z pohanstva a jim je tak důkladně vštěpoval jako Židokřesťanům Syrským a Galatským. Co jsou, v pravdě, tito nově přibylí do celku záměru Božího u porovnání s Israělem, který, ač zdá se tomu zcela odporným, nezůstává v něm méně národem vyvoleným? Pročež, pamatujte, vy pohané, že jste byli „národem podle těla“, „hosté strany úmluv; nemajíce naděje zaslíbení, a bez Boha na tomto světě.“ (Efes. II., 11., 12.) Jedině v Ježíši a mojí jeho krve byvše jindy vzdálení věcí božských, jsou nyní blízcí jich. (Efes. II., 13.) „Nebo on nyní pokoj náš, kterýž oboje učinil jedno, zbořiv stěnu hradby, kteráž byla v prostředku, nepřátelství skrze tělo své; zrušiv zákon přikázání ustanoveními, aby dva vzdělal²⁾ v sobě

¹⁾ Pavel mluví zde hlavně o vzkříšení k životu duchovnímu, neboť vzkříšení těla jest před jeho očima jen vedlejším, toto následuje po vzkříšení duchovním, aby celý člověk znovu se zrodil k životu.

²⁾ Sv. Pavel opět a opět probírá myšlénku, že naše vykoupení jest nové stvoření, úplné znovuzrození, kteréž činí z nás dílo

samém v jednoho nového člověka, čině pokoj A přišel zvěstovat Blahou zvěst vám, i pokoj těm, kteříž byli blízko; neboť skrze něho máme obojí přístup k Otci . . . (Efes. II., 14., 15., 17., 18.) Pro tu příčinu klekám na kolena svá k Otci Pána našeho Ježíše Krista, z něhož se všeliké otcovství na nebi i na zemi jmenuje, aby vám dal podle bohatství slávy své, posilněnu býti skrze Ducha moci své na mileném člověku, aby Kristus přehýval v srdcích vašich, abyste v lásce ¹⁾ vkořenění a založení jsouce, mohli pochopiti se všemi svatými, která jest šířkost, a dlouhost, a vysokost, a hlubokost, i poznati lásku Kristovu, převyšující všelikou vědomost, abyste naplnění byli ve všelikou plnost Boží. Tomu pak, kterýž mocen jest učiniti mnohem hojněji, než prosíme, nebo rozumíme, podle moci, kteráž působí v nás,²⁾ tomu budiž sláva v Církvi, a v Kristu Ježíši po všecka pokolení na věky věkův. Amen.“ (Efes. III., 14.—21.)

Poslední slova této modlitby, která do téhož popředí staví Ježíše a jeho Církev, ukazují s dostatek, jaké místo zaujímal tehdaž Církev v rozjímání apoštolově. Vskutku jen konečné ustanovení kněžské vlády mohlo odvrátiti bludy učení, které ji znepokojovaly. V pravdě kázání apoštolů, a v jejich nepřítomnosti bohatost darů duchovních byly z počátku s to, aby se předešlo takovým bludům, ale počáteční horlivost počínala již ochabovati; milost, jež původně duším dávala plnou sílu, nenacházejíc v nich dosti prázdného místa, aby mohla

Kristovo: „Nebot dílo jeho jsme, stvoření jsouce v Kristu Ježíši ke skutkům dobrým, kteréž připravil Bůh, abychom v nich chodili.“ (Efes. II., 10.) „A oblecte člověka nového, podle Boha stvořeného ve spravedlnosti a svatosti pravdy“ (Efes. IV., 24).

¹⁾ Tyto dva výrazy jsou bezpochyby upamatování na obrazy, Spasitelem užívané, aby vyličil svou Církev: „I jáť pravím, že jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou“ (Mat. XVI., 18). „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti“ (Jan XV., 5). Pavel, jak brzy uvidíme, dával přednost těmto obrazům před obrazem těla lidského.

²⁾ Tato moc jest patrně moc Ducha svatého, milosti v srdcích našich rozlitého.

v nich volně účinkovati, nebyla více s to, aby z nich učinila dítky nadpřirozeného řádu: tak Asiaté potáčeli se, jako se to děje v tomto věku: „sem a tam se zmítající a točící se každým větrem učení skrze nešlechtnost lidskou, skrze chytrost k oklamání bludu.“ (Efes. IV., 14.) Bylo potřebí viditelné, Bohem ustanovené svrchovanosti, která by bez ustání všude se vykonávala, slovem zapotřebí bylo Církve, aby se udrželi v jednotě víry smílkové, a aby se jim ustavičně opakovalo s apoštolem: „Jedno tělo a jeden duch, jako povolání jste v jedné naději povolání svého. Jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a otec všech, kterýž jest nade všechno, a skrze všechno a ve všech nás.“ (Efes. IV., 4.—6.)

Tato Církev, již Pavel má hlavně na zřeteli, v Epištolě v Efesským, není bytostí rozumovou, příznakem moci, ale ona žije, mluví, jedná: jest to Ježíš, Ježíš rozlévající, zvětčující život svůj ve věřících. Vše, co se děje v Církvi Ježíš to koná a koná to skrze svou Církev. Obrazy se rozmnožují v duchu apoštolově, aby vyjádřil tuto jednotu. Onen obraz, který mistr posvětil, přirozeně se naskytuje apoštolu. Církev objevuje se mu jako chrám posvátný . . . dům Boží, vzdělaný na základě apoštolův a proroků, „ale všechnu svou pevnost beroucí z Ježíše, kterýž jest nejhlubší úhelní kámen.“ (Efes. II., 20., 21.) Jiný obraz mnohem úplněji podává k jeho libosti onu jednotu božskou, a k tomuto obrazu výhradně a s oblibou se vrací apoštol: „Kristus jest hlava znovuzrozeného světa, Církev jest jeho tělo, a věřící jeho údy“ (I. Kor. VI., 15.; X. 17.; XII., 12.—27. — Řím. XII., 4., 5.), které mají od své božské hlavy sílu a činnost svou, a kterých dostává se jim v hojnosti, neboť Kristus nenechává nic pro sebe, nýbrž vše rozděluje mezi ně: své oslavené človecství, svou jednotu s Otcem, bohatství Ducha svého, vše, co má, daruje jim. Činí z Církve své druhé „já“, prodlužuje a vyvinuje svůj život v ní tak hojně, že Pavel neváhá nazývat ji tajemným tělem Ježíšovým „plnost toho, kterýž všechno ve všem naplňuje“

(Efes. I., 23.). Touto jednotou s Kristem svrchovaná moc a činnost Církve vztahuje se na všecko panství toho, který vidí pod nohama svýma veškeren svět, hmotu, lidstvo, i samy anděly. (Efes. III., 10.)

Nebýlo na tom dosti, ukázati Církev takovou mocí obdařenu, nad to záleželo na tom, označiti, skrze které údy mluví a jedná v ní Kristus. My jsme jinde („Sv. Pavel a jeho apoštolské cesty.“ Kap. VIII.) vyložili, jak v prvním lesku nadpřirozených milostí Duch Svatý „zmocňuje se dle své libosti toho neb onoho z věřících, sám vyučoval, radil i řídil Církev svými nadchnutými bratrstvy křesťanskými. Ale přišla doba, kde svrchovaná moc takto rozptýlená měla se soustřediti v několika rukou; apoštol, nedávaje kněžské vládě onu konečnou způsobu, jakou shledáváme v jeho listech k Timotheovi a k Titovi, obmezuje ji na jisté úřady, jmenovitě vytčené, totiž na právo mluvit ve jménu Spasitelově. Vytčení darů nadpřirozených, v listě ke Korintanům tak zevrubně udaných, nachází se velice zmenšené v poselství k Efeským (I. Kor. XII., 6—11; 28; Efes. IV., 11.), obsahuje více nad úřad apoštolský, střed a zřídlo vši moci, jež úřadové mají, totiž udržovati čisté učení a mravní kázeň v Církvi: „A on dal zajisté některé apoštoly, některé pak proroky, jiné pak evangelisty, jiné pak pastýře a učitele“ pracující „ku vzdělání těla Kristova“ (Efes. IV., 11., 12.); a hledící k tomu, aby pozvedli ho v muže dokonalého v míru plnosti, jež jest Kristus¹⁾ v Církvi skrze jednotu víry a skutku. (Efes. IV., 13.) Aby však láska, od níž pochází všechn ten vzrůst, účinkovala v tajemném těle Kristově, potřebí jest, aby různé částky tohoto těla zůstaly pospolu spojené a dobře zřízené, aby volně a svobodně pohyboval se život ve všech kloubech.“ (Efes. IV., 16.)

¹⁾ Efes. IV., 13. εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως . . . εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ = ad parem fidem et cognitionem . . . ad aetatem virilem perfectam modumque aetatis plenae Christi = abychom se sběhli v jednotu víry . . . v dokonalého muže a v míru plnosti věku Kristova.

Jen v tomto souladu, „v tomto svazku pokoje“ (Eles. IV., 3.) jest možný vzrůst pravdy skrze lásku, rosteme ve všech věcech jen skrze Krista, „který jest hlava naše“. (Efes. IV., 15.)

Praktické rady, kterými apoštol zakončuje svůj list, nejsou, jak se na okružní listy sluší, nic jiného, leč obecná pravidla chování v životě. Mínění o nemravnosti a výstřednosti opíjení vínem (Efes. IV., 19; V., 3.—12.; 18.): byly bezpochyby náklonnosti ve veškeré provincii Asijské obecné, najmě u nepravých mudrců, kteří v blud uváděli Církve této krajiny. Pavel vybízí věřící k ostražitosti před jejich marnými řeči; praví jim: „Nebývejtež tedy účastníci jejich. Byli jste zajisté temnost, nyní pak světlo v Pánu. Jakožto synové světla chodte: neboť ovoce světla jest ve vši dobrotě, spravedlnosti a pravdě.¹⁾ Nemějtež podílu ve skutcích neužitečných temnosti, ale raději je trescete; neboť co tajně děje se od nich, mrzko jest i mluvit“ (Efes. V., 7—12). Apoštol naznačuje zde zakrytými slovy nemravnost, jakou spatřuje u těchto novotářův, a kterou brzy otevřeně i jmenovati bude. (I. Tim. I. 19; IV., 3—5. — II. Tim. II., 17; III., 1—9. — Fil. I., 11—16); také neostýchá se je líčiti tak, jak jsou (Efes. V., 13) při světle, které zjevuje vše vůči křesťanům, oblečeným v člo- věka nového, který stvořen jest dle Boha ve spravedlnosti a svatosti pravdy.²⁾ Co pak se týká jejich domnělé dokonalosti, jejich vyššího zjevení o křesťanství, spokojuje se apoštol proti tomu postavití vznešené povolání věřících: „Buďtež následovníci Boží jako synové nejmilejší a chodte v lásce, jakož i Kristus miloval nás a vydal sebe samého v obětování a oběť Boha k vůni rozkošné“ (Efes. V., 1—2).

Pozornost, již věnuje apoštol povinnostem rodinným

¹⁾ Výrazy: temnost, světlo, synové světla, ovoce světla, gnostikům vlastní, byly bezpochyby také známými bohomudrcům asijským.

²⁾ „Spravedlnost“ zdá se zde označovati rovnováhu všech částí, všech vloh duševních; „svatost, dokonalost ctností v těchto vlohách“.

v Epištole ke Kološanům, nachází se v tomto listě opět; apoštol zde vykládá vzájemné povinnosti dětí a otcův, otrokův a jejich pánův (Efes. VI., 1—9) a manželů křesťanských; než, činí to povznešenou myšlénkou, kterou se vyznamenává list k Efesským. Uprostřed nejvznešenějších myšlének viděli jsme, že převládá myšlénka o Církvi, již naplněn byl duch Pavlův. Není se co diviti, že přecházejí k mravnímu naučení, nenachází vhodnějšího vzoru pro svazek manželský než spojení Ježíše s touto Církví: „Muž jest hlava ženy, jako jest Kristus hlava Církve: onť Spasitel těla svého. Ale jako Církev poddána jest Kristu, tak i ženy mužům svým poddány buďte ve všem. Muži milujte manželky své, jakož i Kristus miloval Církev a vydal sebe samého za ni, aby ji posvětil obmytím vody skrze slovo života,¹⁾ aby sobě učinil Církev slavnou, nemající poskvrny ani vrásky neb cokoli takového, ale by byla svatá a neposkvrněná“ (Efes. V., 23—27).

Vlastnost nevěsty Kristovy vysvětluje nejlépe svobodná volba, již učinil Ježíš ohledně své Církve, jeho přívětivá láska, jeho něžnost k ní: Pavel se tím zanáší se zálibou. Ač tento název nenaznačuje příliš úzké sjednocení nebo povšechné, přece opět a opět se vrací apoštol k svému zamilovanému obrazu, dokládaje, že Kristus, zasnubuje se s Církví, učinil z ní doslovně a navždy své tělo, „kost z kostí jeho, maso z jeho masa“ (Efes. V., 30), „dva v jednom těle“ (Efes. V., 31). Toto prorocké slovo jen neúplně pravdou učiněno jest o Adamu a Evě, neboť jejich sjednocení nešlo k úplnému smíšení dvou bytostí. Co se však Ježíše a jeho Církve týče,²⁾ „tého veliké svátosti“, tajemství lásky se uskutečňuje a dochází až k úplné

¹⁾ Slovo svátostní, které spojeno jest s vylitím vody, živlu to křtu, znovu zrozuje věřícího. „Odejmi slovo, a co jest voda, ne-li voda? Přistupuje slovo k živlu a stane se svátost.“ Sv. Augustin. In Joan. Tract. LXXX., 3.

²⁾ Jedná se tu o Církev jakožto mravní osobu spojenou s Kristem a nikoliv o shromáždění osob lidských, mající každá svůj vlastní fysický život a svou vlastní činnost; život a činnost taková nemůže se, přísně řečeno, připisovati Kristu.

jednotě. Není tu žádné osobnosti, žádného života odděleného, žádné činnosti ani žádného slova, leč že Ježíš v ní a skrze ni opět ožívuje.¹⁾

Viděli jsme, že Pavel, nemaje před sebou odpůrců výslovně označených, neměl zapotřebí v tomto listě jako v předešlých sestupovati do kolbiště, aby nepříteli napadl z blízka, následovně jeho myšlení drželo se na jasné výši, odkud, jsa mimo bitvu, měl obyčej vznášeti se. Ukončuje cítil přece nutnost připomenouti svým křesťanům asijským, že doba není ani v nejmenším přízniva nečinnosti a bezpečnosti, ale že zlý duch, kníže temnosti, Satanáš (Efes. VI., 11, 12), je obchází bláhovými smyšlenkami, kterých příliš rádi poslouchají; proto potřebí jest proti němu se ozbrojiti a jej potříti.

Výzbroj vojáka, který bděl vedle Pavla, poskytoval mu zevrubně nebeskou zbraň, kterou přiodítí mínil své věřící; „stůjtež tedy, majíce podpásána bedra svá pravdou“ a oblečení jsouce v pancíř spravedlnosti“ (Efes. VI., 14).²⁾

¹⁾ Církev jakožto nevěsta náleží Ježíši pro jeho volbu; Církev jakožto tělo náleží Ježíši Kristu pro činnost s Duchem Svatým nejvyšší. Tajemství vyvolení skrze závazek slibů jeví se ve slově „Nevěsta“, tajemství sjednocení, dokonaného vylitím Ducha Svatého, jeví se ve slově „tělo“. Slovo „tělo“ ukazuje nám, do jaké míry Církev náleží Ježíši Kristu; název „Nevěsta“ ukazuje nám, že byla jemu cizí a že ho dobrovolně vyvolila. Tak nám název „Nevěsta“ dokazuje sjednocení láskou a vůlí; slovo „tělo“ vede nás k tomu, že tím vyrozumíváme přirozenou jednotu; tak sice, že v jednotě těla jest cosi nejužšího a v jednotě Nevěsty cosi nejcitlivějšího a nej-laskavějšího. Venkoncem není to tatáž věc: Kristus miloval svou Církev a učinil ji svou nevěstou; Kristus uskutečnil svůj sňatek s Církví a učinil ji svým „tělem“. Takou měrou jest jednota těla poslední pečeti, která potvrzuje název „Nevěsta“. Bohu chvála pro toto zauzlení pravdy vždy účtyhodné! Bossuet.

²⁾ Opásati bedra svá, aby vojin zůstal připraveným a silným v držení těla, jest první starostí jeho: aby též křesťan byl ve všem pravdivý, zákonů poslušný, upřímný, to jest základ křesťanství, bez něhož všeliká ctnost jest jen klam.

³⁾ Tato zbraň chrání nejživější části těla: tak celek ctností, který činí duši spravedlivou před Kristem, propůjčuje jí božskou sílu a střeží ji před smrtelnými ranami.

„Mějte nohy obuté“ (Efes. VI., 15), pokračoval apoštol, v úkrytu před drsnou silnicí, následovně rychlý a ne-unavný na první znamení vojín vstal jako na pochod; toto rychlé přihotování vojínovo k boji mělo pro křesťana znamenati „Evangelium pokoje“ pro vítězství Isaiášem opěvaná: „Ó, jak jsou krásní na horách zvěstujícího a kázícího pokoj; zvěstujícího dobré, kázícího spasení, řkoucího Sionu: Kralovati bude Bůh tvůj!“ (Is. LII., 7.) „Především berouce, přidává Pavel, štít víry“ (Efes. VI., 16), „kterým byste mohli všechny šípy ohnivé nešlechtníka uhasiti. „Vezměte lebkou naděje spasení“ (Efes. VI., 17),¹⁾ jinými slovy: ujištění vítězství. Nic není nad tuto nevyvratnou důvěru, aby se předešlo všeliké závratí a všelikému strachu, aby se přenechalo hlavě opanování sebe a obezřelost, které rozhodují o vítězství.

Pavel dává v ruce věřících jen dvě zbraně útočné, „slovo Boží“ jakožto meč a „meč Ducha Svatého“, a nad to modlitbu: „Všelikou modlitbou a prosbou modlíce se, každého času v Duchu a v tom bedliví jsouce se vší ustavičností a prosením za všechny svaté i za mne, aby mi dána byla řeč v otevření úst mých v doufanlivosti, abych oznamoval tajemství Evangelia, pro něž poselství konám v řetězu, abych tak o víře osmělil se mluvit, jakž na mne sluší“ (Efes. VI., 18—20).

Poslední slova, apoštolem jako podpis přidaná ke konci listu, jsou poslední vybídnutí k jednotě ve víře, nejvyšší zapřísahání proti těm, kteří chtějí je pokaziti: „Milost budiž s těmi, kteří milují Pána našeho Ježíše Krista v neporušení. Amen.“ (Efes. VI., 24.)

¹⁾ Obraz, tímto způsobem podaný, vzat jest z listu k Soluňanům, V., 8, jest srozumitelnější nežli výraz naší Epištoly: „Vezměte lebkou spasení.“

Osvobození sv. Pavla. — Dfio sv. Lukáše.

Dvě léta uplynula ode dne, kdy setník Julius odevzdal Pavla prefektovi pretoria. Tytéž asi domněnky, které tehdaž ušetřily Pavla náhlého soudu, dle všeho zdání byly příčinou jeho prodloužené vazby. Židé Jerusalemsští, jejichž pozornost odvrátila se od Pavla, jakmile opustil pobřeží Palestinské, neposlali nikoho více do Říma, aby tam jeho záležitost popoháněl; Poppea, jejich novověrkyně, všemocná v době žalařování Pavlova, nebyla v nejmenším popouzena proti zajatci; zapomenutí se strany Israele zachránilo Pavla po ona dvě léta, kdy byl na milost dán Neronovi a nemravné oné ženě. S druhé strany co mohla činiti rada touto při se zanášející, ne-li očekávati svědky obviňující, bez nichž žádná pře nemůže býti souzena? V přítomném případě bylo dlouhé čekání nevyhnutelným, ježto udavači přijíti měli nejen z Judska, ale i z roztroušených obcí židovských, kde k obžalobě přispěla bezpochyby kázání Pavlova.¹⁾ Zatím prodlení dvou let zdálo se ažaž dostatečným, když uplynula, soudilo se z toho, že s obžaloby sešlo. Jakkoli málo byli Římané znalí

¹⁾ Dovolávající měl obdržeti od první instance tak zv. *litterae dimissoriae* neb *apostoli*, to jest list k tomu určený, aby poznáno bylo podání dovolání, doprovobené listinami pře (*Digest. XLIX., 6.* — *Paul Sent. V., 34.* — *Daremborg, Slovník starožitnosti. Appellatio*).

v záležitostech židovských, kde nenávisť a fanatismus měly takové místo, nebylo se přece takovému výsledku co diviti. Vladaři židští dobře věděli, co mají souditi o upřímnosti žalobníků. Felix a Festus neshledali i při největším naléhání ničeho proti Pavlovi, než slepé a zarputilé pronásledování, jehož nic neospravedlňovalo. Soud římský klonil se také k tomuto mínění, neboť tento soudní dvůr skládal se z lidí v piklech a řečech celého světa i v náboženských rozepřích israelských se znalých.¹⁾ Viděli jsme jinde, že zajetí apoštolovo nečinilo žádné újmy jeho apoštolskému úřadu, a že kázal Ježíše v Římě, ano ho známa a milování hodna učinil i v samém paláci císařském (Filip. I., 13; IV., 22). Těmito novými bratry v Kristu seznal příznivé mínění svých soudcův a takovou jistotu měl o svém osvobození, že píše Filemonovi prosil ho, by mu připravil byt v některé obci asijské (Filem. I., 22). Tato důvěra ho nezklamala. Na jaře r. 64 osvobodil soud dovolací Pavla z pře a propustil jej ze žaláře. Byl právě čas, že odešel; několik měsíců později vztek Neronův roznítil se proti Církvi římské a pustošil ji.

Zraky apoštolovy, v posledních dnech vazby obrácené k Asii, zdají se tomu nasvědčovati, že, jakmile byl osvobozen, zamířil tam kroky své. Ostatně záměr jeho, od delší doby pojatý, že hlásati bude Evangelium Španělsku, vrátil se mu zase na mysl (Řím. XV., 28) a to tak naléhavě, že se ustanovil na tom, vykonati jej bez meškání. Tím bezpochyby myslil naplniti rozkaz Pánem mu daný:

¹⁾ Mommsen, Römische Staatsrecht, t. II., p. 948—952. Soud, před nímž Pavel stál, byl rada spravedlnosti, v níž písař, jakož i všickni úředníci římské, se nacházeli, aby se obeznámili s výkonem povinností soudcovských. Ač tento sbor neměl tehdy ještě silného zřízení, jakéž mu dali Antonínové, přece tvořil již sněm výboru společnosti (Dion Cassius LXXVI., 17), jemuž předsedal císař neb jeho plnomocník a který měl svá sedění buď v paláci buď na fóru nebo náměstí. Předseda kladl otázky; rádce dávali odůvodněnou odpověď obyčejně písemně, podle které císař rozhodl; než tento jen potvrdil jejich nálezy ve přích, kde jeho vlastní vášně nebo jeho rozmary nehrály žádné úlohy.

„Položil jsem tebe za světlo národům, abys jim byl k spasení až do konce země“ (Skut. XIII., 47). Španělsko bylo nejzazší hranicí římského světa, apoštol se domníval, že v něm musí být zavedena tam dosáhnouti.

Bude snad s podivem, uvidíme-li, že vkládáme v útek tohoto životopisu děj, který spočívá jen na úmyslu apoštolově, jen jediným slovem proneseném, nemaje pro sebe za podporu žádného souvěkého svědectví. Jestliže jej tak snadno přijímáme za svůj, jest to váha pozdějších podání, jež potvrzují toto kázání, zdá se nám dosti silnou, bychom jí přikládali úplnou jistotu. A vskutku třicet let po smrti Pavlově papež Kliment připomíná Korintanům, že apoštol kázal „na nejzazších končinách Západu“ (Sv. Kliment řím., list ke Kor. 5) ¹⁾, a v následujícím století (170) listina knih svatých, vystavená v Římě, připomíná výslovně apoštolskou cestu do Španělska v takové míře, že nelze pochybovati o významu slov třetího biskupa, římskou církví učiněném. ²⁾ Od té doby má se tento případ o apoštolské cestě Pavlově do Španělska za historický. ³⁾ Taková řada svědectví, až do prvních století sahající, svou váhu vnucuje i přepjaté kritice doby naší. Vůči i největším pochybovačům nesnáší apoštolská cesta sv. Pavla do Španělska žádné odmluvy ⁴⁾: málo bychom zasloužili si vděku, kdybychom byli přísnějšími než oni.

Na neštěstí zůstává děj o tomto kázání apoštolově

¹⁾ Ἐπὶ τὸ τέρας τῆς δύσεως ἐχθών. S. Cl. Nom. Epist. ad Corinth. 5. (Na konec k ponoření přišed.)

²⁾ Úryvek Muratoriho, linie 37 a 38. Tento úryvek latinského rukopisu knihovny Ambrosianské (Cod. 101) obsahuje kanon knih Nového Zákona, který dle našeho zdání byl částí nějakého apologetického díla, sepsaného v Římě asi okolo r. 176. Byl ponejprv uveřejněn Muratorim v jeho „Antiquitates Italicae“ (Starožitnosti italské III., 251 a násl.), odtud i jeho název.

³⁾ Sv. Jeron. In Is. II., 10. — Sv. Athanáš. Ad Dracont. IV. — Sv. Epifan. Advers. Haer. XXVII., 6. — Sv. Jan Zlatoustý. In II. Tim. Hom. X., 3.

⁴⁾ „Z vážných důvodů lze za to míti, že apoštol ve skutek uvedl svůj záměr cesty do Španělska,“ Renan, Antichrist r. 106.

jediným bodem vymoženým; nemáme pohřichu žádných podrobností o úřadě apoštolském v těchto končinách starého světa. Vše, co za pravdu domýšleti se můžeme, jest, že Pavel konal svou cestu lodicemi pobřežními, které pluly podél pobřeží Středozemního moře. Jestliže konal cestu do Španělska tímto tehdáž obyčejným způsobem plavby, nebylo mu plaviti se podél pobřeží Gallie, aniž by tam vystoupil. V některém z těchto přístavů dostihl Francie, zasvětil ji svou modlitbou a dosáhl pro ni toho, že zůstává, čím až podnes jest, zemí apoštolskou, národem velmi křesťanským.

Bůh vzdálil Pavla z Říma před ukrutnou zkouškou, která zarmucovala tuto církev. Bůh jej proto vzdálil, jako rovněž Petra, aby oba tito apoštolé mohli dokonati díla svého. Nicméně tato křesťanská obec neměla zůstat opuštěnou. Dle všeho zdání někteří učenci Pavlovi tam zůstali (Žid. XIII., 23); ostatně měli v rukou knihu, kterou oživovala se jejich víra, vyučování, duch apoštola národů: chceme nyní mluviti o díle, jež sv. Lukáš dokončil u svého mistra v posledních dnech jeho zajetí. Tyto Bohem vdechnuté stránky jsou tak úzce spojeny s kázáním Pavlovým, že potřebí jest, abychom ukázali, jak je sledovaly, zajíti do některých podrobností, a k tomu konci své vypravování přerušiti.

Začátky naší víry jsou líčeny sv. Lukášem ve dvou knihách velikolepé a při tom jednoduché krásy: v první život Spasitelův, v druhé život Církve až do žalařování sv. Pavla. Nic nenasvědčuje tomu, že spisovatel hned z počátku měl myšlenku tohoto dvojího obrazu na mysli: bezpochyby neměl v úmyslu, leč písemně podati ústní Evangelium tak, jak je apoštol národů vykládal svým církvím, jinými slovy obnoviti to, co sv. Matouš pro křesťany Jerusalemské udělal, a sv. Marek pro věřící Petrovy. Působ a úspěch této prvotní lícně zůstavily nám přáteli si cosi podobného pro Skutky Apoštolské a přinesly nám vypravování, jež nese tento název.

Není ani nejmenší pochybnosti, že obě díla vyšla z jedné a téže ruky ¹⁾; všude nacházíme tentýž sloh, tytéž oblíbené obraty, totéž umění spisovatelské.²⁾ Spisovatel se jeví v knize: Skutky Apoštolské jako soudruh posledních cest Pavlových, ale neudává svého jména, které nám udáno jest rukopisy třetího Evangelia ³⁾ a ústním podáním. Není to nikdo jiný než sv. Lukáš, o němž jsme mluvili postupem našeho vypravování. Podle Eusebia a sv. Jeronýma narodil se tento učeník Pavlův v Antiochii (Euseb., Hist. eccles. III., IV. — Sv. Jeronym, De vir. illustr. 7) z rodiny pohanské, která ho vyučila písemnictvím řeckému, aby dobře mluvil tímto jazykem, a praktickému umění lékařskému (Kol. IV., 14). Vykonávání tohoto umění vedlo jej mimo jeho otčinu, až v Troadě potkal se s Pavlem a jej následoval (Sk. XIV., 8, 10). Znal prý také umění malířské, zanechav prvním věřícím obrazy Spasitele, svaté

¹⁾ Položíme stranou otázku o zřídlech, z nichž čerpal spisovatel Skutkův Apoštolských, sepisuje dílo své; otázku, o níž tak často se rozmlouvá za našich dnů! Obraznost kritiků vynasla až osm rozličných sepsání o jedné a téže knize, kde přece zdá se panovati úplná jednota. Jüngst (Die Quellen der Apostelgeschichte, Gotha 1895) dává dostatečně poznati tuto domněnku. Libovolnost a výstřednost takých vymyšlených mínění přivádí ostatně již v tomto okamžiku duchy k rozumnějšímu mínění. Viz jmenovitě nejnovější vydání Skutkův Apoštolských, uveřejněné p. M. Blassem: Acta Apostolorum sive Lucae ad Theophilum, liber alter. (Göttingen 1895.) Spisovatel Skutkův Apoštolských, vydávaje se za soudruha Pavlova, neměl zapotřebí, než upamatovati se na události, v nichž sám osobně měl účastenství. Co se ostatních týče, měl svědky věřící Jerusalemské a muže apoštolské, mezi kterými žil, jako svého mistra Pavla, Petra, Jakuba, Filippa, Marka atd. I řeči, které do svého díla vsouvá, nedokazují, že po ruce měl písemné památky: jsou, nammnoze jsouce obmezeny jen na některá rčení, dle vši pravděpodobnosti jen obsahy, podávající nám jen věci podstatných, jen trestí myšlének.

²⁾ Viz Beelen, Commentarius in Acta Apostol. Prolegomena, p. 4. 5. — Zeller, Die Apostelgeschichte, p. 387 a násl.; p. 414 a násl.

³⁾ Všecky mají v čele tentýž úpis: Evangelium podle Lukáše nebo podobný (ovšem řecky). Ευαγγέλιον κατὰ Λούκαν — Κατὰ Λούκαν (B, F. N); Λούκας (A²).

jeho Matky a svatých apoštolů. Toto podání původu řeckého podléhá sice obezřelosti ¹⁾; nicméně jestliže sv. Lukáš nezacházel tak se štětcem, abychom do slova řekli, zaslужuje přece pověsti malíře, již proto, že tak dovedně maluje svá vypravování: poskytuje nám řadu obrazů tak živých ještě za našich dnů jako za doby apoštolské.

Na kterém místě, v které době dokončil svého díla? Z jeho posledního vypravování, z knihy Skutkův Apoštolských, tak náhle přerušených, lze za to míti, že v Římě a ke konci zajetí Pavlova (Sk. XXVIII., 30, 31), to jest asi okolo r. 64. Jakmile byl apoštol na svobodě, spěchal do Španělska, a dle všeho zdání měl s sebou svého obyčejného soudruha. Tento však, chtěje zůstaviti své druhé dílo Římanům, byl nucen ihned je ukončiti, shrnul v několik rčení ona dvě léta, která apoštol strávil ve vězení. Tato domněnka vysvětluje tak přirozeně náhlé zastavení u vypravování, mlčení o posledních pracích apoštolových a o jeho smrti, takže jest obecně za správné přijato. (Sv. Jeronym, De vir. illustr. VII.). ²⁾

Co se však Evangelia sv. Lukáše týká, samo sebou se rozumí, že sepsání jeho předchází sepsání Skutkův Apoštolských. Bezpochyby sepsáno bylo v době, kterou jsme jinde (Sv. Pavel a jeho apoštol. cesty, kap. XVII.) naznačili, nejspíše za doby zajetí Pavlova v Cesaree. Vyhlídka na dlouhotrvající zajetí apoštolovo, opuštění Církví, které uvyklé byly poslouchati jeho kázání, snadnost naléztí v Judsku svědky života Spasitelova a jimi doplniti, co Pavel kázal o Blahé zvěsti, všecky tyto okolnosti přiměly Lukáše k tomu, že povolil tenkrátě nadání Ducha

¹⁾ Viz Tillmont, Paměti k užítku dějepisu církevního. Sv. Lukáš, sv. II., str. 137 (francouz.).

²⁾ Toto svědectví, o něž p. Harnack málo dbá, má v očích p. Blassa onu vysokou platnost, již mu katolické podání vždy přisouvalo. Z toho pošla zpráva, že Pavel asi dvě léta v Římě zůstal, to jest až do čtvrtého roku panování Neronova, z čehož poznáváme, že v tomto městě kniha byla sepsána. Sv. Jeronym, De vir. illustr. VII.

Svatého. Tyto okolnosti činí též pravděpodobnou dobu, jakou označujeme při sepsání jeho prvního díla. Jest však možno, že je ukončil a uveřejnil teprve v Římě.

Spisovatel věnoval své dvě knihy Theofilovi, osobě neznámé, snad i vymyšlené: v prvních stoletích Origenes a sv. Epifan vidí v tomto jméně jen obecný výraz, označující každého člověka, jenž Boha miluje nebo jest od něho milován (Origen., In Lucam Hom. I. — Sv. Epifan., Hæres. XXI., 7). Ať se přijme v tomto ohledě jakékoli mínění, povaha díla nasvědčuje, že Evangelista má na zřeteli zvláštní sbor věřících. Psaltť zajisté pro ty pohany, „pro Řeky“, jak praví Origenes a sv. Jeronym (Orig., In Math. I. — Sv. Jeronym, Epist. ad Dam. 20). Odtud jeho snaha vystříci se všeho, co by pohany uráželo, naopak vše chváliti, co by bylo k jejich cti a co by mohlo je o jejich spasení ubezpečiti.

Tato stálá snaha jeví se v jednoduchém přirovnání těchže událostí, které vypravuje sv. Matouš, a událostí, které vypravuje sv. Lukáš. V prvním Evangeliu, které určeno bylo pro Židy, slyšíme příkaz Páně apoštolům: „Na cestu pohanů nechoďte a do měst samařských ne-
vcházejte, ale raději jděte k ovčím domu israelského, kterěz zahynuly“ (Mat. X., 5, 6). Sv. Lukáš neopakuje této záповědi. Sv. Matouš doslovně uvádí jiná slova Spasitelova: „A budete-li pozdravovati jen bratří svých, což více činíte? Zdali i pohané toho nečiní?“ (Mat. V., 47.) Sv. Lukáš zmírňuje tento výrok: „I hříšníci toto činí.“ (Luk. VI., 32, 33.)

Ještě jiné podobné opatrnosti bylo by zaznamenati: ale hlavní péčí jest sebrati vše, co znamená pro pohany naději spasení, tím vyznamenává se dílo sv. Lukáše. Málo jest jen stránek, kde by tento jeho úmysl nebyl zjevným. Rodokmen Ježíšův, který v prvním Evangeliu (Mat. I., 1, 2) se zastavuje u Abrahama, jde u sv. Lukáše až k Adamovi (Luk. III., 38) v úmyslu, aby spisovatel ukázal, že nejen národ židovský, ale veškeré lidstvo, byvši postiženo pádem prvního člověka, v novém Adamu se povznáší, ob-

držující od něho milost a život. Andělé prozpěvují u kolébky Kristovy pokoj všem lidem přinesený: „lidem dobré vůle“ (Luk. I., 14); Simeon v chrámě klaní se Ježíši jakožto „spasení, kteráž Bůh připravil před obličejem všech lidí, světlu k zjevení pohanům“ (Luk. II., 31, 32). Titěz pohané mají přednost před Israelem od prvního kázání v Nazaretě. Spasitel, odmítnut od svých rodáků, ukazuje jim, kam se obracejí dary, jež zamítá národ vyvolený, totiž k pohanům. „Mnoho vdov bylo za dnů Eliáše v lidu israelském, když zavřeno bylo nebe tři léta a šest měsíců, tak že hlad byl veliký po vší zemi: a k nížádné z nich nebyl poslán Eliáš, než do Sarefty sidonské k ženě vdově. A mnoho malomocných bylo v lidu iraelském za Elisea proroka, a žádný z nich nebyl očištěn, než Náman Syrský“ (Luk. IV., 25—27). Tytéž ohledy na pohany shledáváme v kázání Jana Křtitele. Sv. Matouš jen Židy v něm ukazuje; u sv. Lukáše předchůdce Páně přislibuje Messiáše všem lidem bez rozdílu, jak publikánům, tak vojínům pohanským (Mat. III., 5, 7. — Luk. III., 7, 12, 14). Dlouho by to trvalo, kdybychom stránku za stránkou probírali takto celé dílo sv. Lukáše; co řekneme o úmyslu v jeho dvou knihách provedeném, doplní toho, co zde vynecháváme, a zjevným učiní, že učeník Pavlův všude se obrací k tomutěz posluchačstvu, k téměř čtenářům, jako jeho mistr, totiž k pohanům.

Tyto společné náhledy a vyučování zdají se od počátku tak zjevnými v prvním díle sv. Lukáše v jeho Evangeliiu, že starověk je připisuje společným hlasem apoštolu národů, pravě: „Lukáš jen zaznamenal písemně, nanejvýš spořádal a redigoval to, co Pavel kázal.“¹⁾ Kdybychom jen tato svědectví slyšeli, práce Evangelistova v díle jeho byla by nejmenší; ostatně jest věcí nemožnou, jen takou měrou dílo jeho obmeziti, neboť sv. Lukáš nám ve

¹⁾ „Lukášovo sepsání Pavlovi připisují.“ Tertull. ad Marcion. IV., 5. — „Lukáš, následovník Pavlův, Evangelium, které od tohoto hlášáno bylo, v knihu sepsal.“ Sv. Irenej, Contra Haer. III., 1. — Frag. Muratori I., 2—7 a násl.

své předmluvě zcela jiné mínění pronáší o původnosti svého díla a o účelu, jaký si v něm předsevzal: „Poněvadž mnozí usilovali sepsati pořádné vypravování těch věcí, kteréž mezi námi naplněny jsou, jakž nám je podali ti, kteříž od počátku sami viděli a služebníci slova byli, vidělo se i mně, kterýž jsem všechno od počátku pilně vyzvěděl, pořádně o tom psáti tobě, výborný Theofile, abys poznal pravdu těch slov, jimž jsi byl vyučen“ (Luk. I., 1—4).

Z toho následuje, že sv. Lukáš nespokojuje se jen tím, že písemně zaznamenal evangelické kázání, několi-kráté slýchané, že činí dílo nikoliv toliko písaře, ale i dějepisce, který vypravuje podle pramenů, je pečlivě zkoumá, z nich pořádně a jemu zvláštní vypravování čerpá. Bezpochyby Pavel jest a zůstává mu hlavní autoritou, „mistrem osvětlovačem“, jak dí Tertullian (*Adv. Marcion.*, kn. IV., kap. II.), ale vedle něho neopominá v poradu bráti také ty, „kteří od počátku viděli ty věci vlastníma očima“. Časté se jemu naskytují příležitosti v poradu bráti svědky první doby. V Římě mohl viděti Petra, v Cesaree jahna Filippa, v Jerusalemě Jakuba Mladšího, snad i Matku Ježíšovu. Mnozí myslí, že děkuje také svaté Panně vypravování o dětství Spasitelově, a domněnka tato jest jen pravděpodobná.¹⁾

Byla-li dvě první Evangelia mezi písemnými památkami, které Lukáš měl po ruce? Žádný ze sv. Otců toho nenaznačuje, a sv. Jeronym zdá se jejich společnou myšlenku tlumočiti, když dosvědčuje, že sv. Lukáš psal podle toho, co slyšel, nikoliv co viděl (*Sv. Jeronym, Commentariorum in Evang. Math. Prologus*) nebo co shromáždil

¹⁾ P. Resch má za to, že se nacházejí v nynějších evangelích stopy dvojího dřívějšího vypravování, jichž použil sv. Lukáš: za první životopis dětství Spasitelova, psaného v hebrejštině, jemuž dává název: Rod Ježíšův; a za druhé Evangelium, původně hebrejské, pojmenované: Τα λόγια Ἰησοῦ, obsahující i slovo i činy Ježíšovy (*Texte und Untersuchungen* 1895). Skutečnost těchto písemných památek jest příliš nejista, abychom ji jmenovali mezi zřídly, z nichž čerpal sv. Lukáš, spisuje dílo své.

z předešlých Evangelii. Z toho ovšem nenásleduje, že by neznal díla svých předchůdců. Právě jsme slyšeli, že mluví v předmluvě o mnohých vypravováních života Spasitele, která za jeho doby v oběhu byla; jak tedy se může míti za to, že by mezi svědectvími ušla jemu právě ta, která byla Bohem vnuknuta? Podle všeho zdání je znal, avšak nedovedeme připustiti, že by otrocky sledoval jich stránky ve svém Evangeliu, v němž skutky Páně jsou slovy více nebo méně podobnými vypravovány. Odkud to tedy, jestliže takto opisuje, že vynechává zajímavé podrobnosti nebo bez příčiny mění slova a rčení? Proč asi zanedbává značné části příhod, od svých předchůdců vypravovaných? Pravděpodobný výklad rozdílů těch jest onen výklad, jež jsme podali jinde o sepsání sv. Evangelii. (Sv. Petr, kap. XII., 1: Evangelická kázání.) Žádný spis, byť byl i sebe pověřenější, neměl ceny pro věřící, jako ústní vypravování skutků a slov Spasitelových od svědků jeho života. Nemohli se ani dosti nabažiti jejich slýcháním, neboť v historickém katechismu prvotní Církve přicházejí některá nová rčení, některé nové pravděpodobnosti, až posud vynechané, vypravovateli na mysl, a zveličují poklad věrohodnosti. Blahá zvěst, takto podávaná, nevzala na sebe jako psané Evangelium způsobu nezměnitelného, zachovávajíc svou životní šťávu a svou nepřestávající úrodnost. Máme za to, že sv. Lukáš ve své předmluvě se drží hlavně ústních podání¹⁾ (Luk. I., 2). Jak volná a jak pohyblivá se zdají, přece jejich posvátný obsah, zvyklost vypravování, úzkostlivost, by zachována byla při nich co nejpřesnější věrnost, zavdaly k tomu příčinu, že zavedena do nich jakási ustálenost výrazů; zvláště v důležitých věcech přišlo se osudem k tomu, že tatáž slova se opakovala při těchže věcech. Mnoho stránek, kde sv. Lukáš zdá se napodobovati sv. Matouše a sv. Marka, jsou dle

¹⁾ Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γινόμενοι τοῦ λόγου = jakž nám je podali ti, kteříž od počátku sami viděli a služebníci slova byli. Luk. I., 2.

vší pravděpodobnosti jen skutky jím z tohoto společného pramene ústního Evangelia čerpané. On z něho tak čerpal, jako to činivali oba synoptikové, plnou volností dle nadchnutí Ducha Svatého s hůry.¹⁾

Tou měrou, jakou se nám zdá vliv sv. Matouše a sv. Marka na třetí Evangelium obmezeným a často i pochybným, zdá se vliv sv. Pavla zjevným v celém díle jeho učeníka. Sv. Lukáš to sám vyznává; jeho úmyslem jest, aby ukázal svým čtenářům skutky Spasitele a apoštolův, důkladnost vyučování, jakéž se jim dostalo. (Luk. I., 3, 4.) Nuže, viděli jsme, ke komu se obrací, ke křesťanům od sv. Pavla vyučeným. Jest to vyučování apoštola národův obyčejné, že potvrzuje vypravování skutky evangelickými. Tak v pravé světlo postavuje a jako v činnost uvádí odtahité nauky svého Mistra: vládu hříchu v lidstvu, ve víře v Krista vykoupení, spasení jak pohanům tak i Židům získané, nezbytnost, všeobecnost a bohatost milosti. Sv. Matouš ukázal v Ježši Messiáše, sv. Marek Syna Božího, sv. Lukáš svého Spasitele, Spasitele milosrdného a ku pomoci chvátajícího všem bez přijímání osob, bez výlučné výhrady plemenné, nedbaje ani stavu náboženského a mravního. Všude bezpochyby zachovával se řád od Spasitele ve sbornicích Nazaretských následovaný (Luk. I. 16—30): z počátku Židům se nabízí spasení, potom pohanům; ale poněvadž Židé je zamítli, otevřeny dvěře dokořán ostatnímu pohanstvu, a sv. Lukáš si libuje v tom, aby ukázal na ochotu, s jakou hledělo toto vyplniti místo národem vyvoleným opovržené. Samaritán, Israělem tak opovržený, zaujímá čestné místo v třetím Evangeliu.²⁾ Není to ani kněz ani

¹⁾ Schanz, *Commentar über das Evangelium des hl. Lucas* p. 12 a násl. — *Traditions hypothese*; Tüb. *Quartalschrift* 1895, p. 216 a násl. — Cornely, *Introductio* §§ 45—57. — Reithmayr, *Einleitung*, p. 345 a násl. — *Revue biblique*, articles du R. P. Semeria 1892, p. 520—559. — De M. C. abbé Batiffol 1894, p. 377—381.; in R. P. Lagrange 1895, p. 4—22; 1896 p. 5—38.

²⁾ Viz *Život Pána našeho Ježíše Krista*, sv. I., dodatek V. Samaritáné (tom. XXIV., 36) (franc. od abbé Fouarda).

levita, který se ujímá lotry zraněného a na silnici u Jericha ležícího ubožáka, ale jest to Samaritán; a Ježíš sám dává jej za vzor učenému zákonníku, jenž přišel ho pokoušet (Luk. X., 25—37). Z desíti uzdravených malomocných byl jen jeden, který přišel a vrhl se k nohám Spasitelovým, aby mu vzdal díky. „A ten byl Samaritán.“ „Kde jest ostatních devět?“ ptá se Ježíš. „Není nalezen, jenž by se byl navrátil a vzdal chválu Bohu, jedině cizozemec tento.“ (Luk. XVII., 11—19.)

Shledáváme totiž přízeň projevovanou publikánům, již byli taktéž předmětem opovržení se strany lidu. Sv. Lukáš o nich praví, že byli ochotni přijati křest Janův (Luk. IV., 12, 13); rovněž že byli horliví v tom, co se týká Krista, a obdrželi od něho milost, že vchází do jejich příbytku a stoluje s nimi. Fariseové ovšem z toho mají pohoršení, pravíce o něm, že jest žráčem a pijanem, přítelem publikánův a hříšníkův (Luk. V., 27—30. — VII., 29—34. — XV., 1—2. — XIX., 2—10); Ježíš na místě odpovědi ukazuje jim Farisea v chrámě se modlícího, s hrdým čelem, pelem pýchy na rtech; daleko za ním publikána, jenž neopovazuje se vzhůru pozdvihnouti oči, toliko tepe se v prsa, řka: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ „Pravím pak vám, tento sestoupil do domu svého ospravedlněn nad onoho.“ (Luk. XVIII., 9—14.)

Avšak co ještě podivnějšího jest, že sv. Lukáš rád líčí vítězství milosti Boží nad plným a mrzkým porušením. Dva jeho nejtklivější obrazy mají též předmět: Magdalena ještě hříšná jsouc, líbá a slzami svými umývá nohy Pána Ježíše; později táž Magdalena, jsouc již posvěcena, jest v udivení před svým Spasitelem, dostávajíc od něho ujištění, že nejlepší stránku vyvolila. (Luk. VII., 37—48; X., 38—42.)

Beze vší pochybnosti jest to zde jen vyplnění slova od tří synoptiků opakovaného: „Nepřišel jsem volat spravedlivých, ale hříšníků“ (Mat. IX., 13; Mar. II., 17; Luk. V., 32); žádný z nich přece nedává si tu práci jako sv. Lukáš, aby ji vylíčil v činnosti.

Více ještě než Evangelium slouží jemu Skutky Apoštolské k tomu, že do popředí staví toto zařízení vykoupení. Prodlením prvních třiceti let Církve spasení od Israële stále zavrhané nese se ke všem, jimiž Židé opovrhovali jako ohavnostem a hříchu oddanými. Petr otvírá cestu, vzýváje Ducha Svatého s hůry na Samaritány, na pohany v Cesaree (Sk. VIII., 14, 15; X., 44—47; XI., 1—18). Pavel ho následuje; vyhnán byv ze sbornic, jimž nadarmo Evangelium kázati usiluje, více se tam neobjevuje, což Židům znamená, jako že jsou od Pána opuštěni. „Vám mělo slovo Boží nejprve mluveno býti, ale poněvadž je zamítáte a sebe za nehodné soudíte života věčného, aj, obracíme se k pohanům.“ (Skut. XIII., 46.)

Sv. Lukáš těmto pohanům neudává žádného jiného prostředku k spasení, leč víru svým Mistrem vyhlášovanou jakožto pramen všeho ospravedlnění, vší svatosti. Tato víra, účinkující skrze lásku, dostačuje, aby přetvořila srdce a v ně vlila život nový, život podle Boha samého. Příklady tohoto zázračného přetvoření jsou hojny. V několika hodinách přetvořuje Filip eunucha Ethiopského v křesťana: „Aj, toť voda, což zabraňuje, abych nebyl pokřtěn?“ praví pohan. Řekl pak Filip: „Věřš-li celým srdcem, může to býti.“ (Skut. VIII., 27—38.) Ještě rychlejší jeví se účinek milosti Boží v kázání Petrově pohanům Cesařejským. Duch Svatý, jakmile apoštol přestal mluvit, sestupuje na ně, aby jim udělil dar jazyků. Soudruhově Petrovi užasli nad tak náhlým případem a Petr zvolal: „Zdali může kdo zabrániti vody, aby nebyli pokřtěni tito, kteříž Ducha Svatého přijali, jakož i my?“ (Skut. X., 44—48.) Hned dal je pokřtiti ve jménu Pána našeho Ježíše Krista. Pavel a Barnabáš meškají jen jediný týden v Antiochii Pisidské (Sk. XIII., 14, 42, 44) a zůstávají tam sta věřících, „naplněných radostí a Duchem Svatým“ (Skut. XIII., 52). Žádný výklad nevyvážá takých dějů, aby neučinil citelnou moc znovuzrození, lpějící na víře, její veskeru moc očišťující a posvěcující, stvořící v duších život nadpřirozený, jako Bůh stvořil svět v povzletu lásky.

Sv. Lukáš nevyznamenává se jen tím, že dobře pochopuje věroučení svého Mistra, nýbrž i tím, že je umí činiti příjemným. Třetí Evangelium, ač jest v celku pouhým zjevením Ježíše apoštola národů, stává se v rukou jeho učeníka balsámem životním, hojícím rány člověčenstva; jest v podstatě vyhlášením „odpuštění“ (Luk. IV., 19), „milosrdenství trvajícího od pokolení až do pokolení“ (Luk. I., 50), Evangelium srdce Ježíšova. Sv. Lukáš jediný shromáždil tyto prvé světlé paprsky království lásky, které vyšly nad kolébkou Dítěte-Boha: Jan zplesal v životě matky své při příchodu Kristově (Luk. I., 41); předchůdce Páně byl vyvolen, aby hlásal „spasení, odpuštění hříchů skrze srdečné milosrdenství Boha našeho“ (Luk. I., 77, 78) a andělé prozpěvují při jeslích Spasitelových „pokoj lidem dobré vůle“ (Luk. II., 14).

Tutéž zálibu shledáváme v jeho vypravování veřejného života Ježíšova. Jeho první čin ve sbornici Nazaretské jest, že čte významnou věštbu z Isaiáše: „Duch Páně nade mnou: pročež pomazal mne a poslal mne kázat Evangelium chudým, uzdravovat zkroutěných srdcem, zvěstovat jatým propuštění a slepým vidění a propustit souzených na svobodu“ (Luk. IV., 18, 19). Jakubu a Janu, kteří volají s nebe oheň na město Samaritanské, odpovídá: „Nevíte, čího ducha jste. Syn člověka nepřišel duší zatracovat, ale spasit“ (Luk. IX., 52—56). A to nadšení v jeho srdci při myšlence, že Evangelium před moudrými a učenými skryto jest, a že zjeveno jest maličkým. (Luk. X., 21.) A jaký výkřik lásky! „Oheň přišel jsem pustit na zemi, a co chci, jedině aby se zapálil?“ (Luk. XII., 49.) Zastavuje rámě, jež hotovo jest vyvrátiti neplodný strom, řka: „Ponechejž ho i tohoto léta, až jej okopám a ohnojím, zdali by nenesl ovoce“ (Luk. XIII., 6—9). U sv. Lukáše jako u sv. Matouše málo jest vyvolených (Mat. XIX., 30; XX., 16. — Luk. XIII., 30), úzká brána do nebe a mužného úsilí jest třeba těm, kdož ji chtějí překročiti (Mat. VII., 13, 14. — Luk. XIII., 24); ale Ježíš se tu objevuje, pobízející k zmužilosti a ukazující na

zavržené, jež nevěra uvrhla v pláč a skřípění zubů, kdežto veliké množství vyvolených vchází do vnitř: „I přijdou od Východu a od Západu a od půlnoci i od poledne a stolovati budou v království Božím“ (Luk. XIII., 25—30). Strašná to podívaná zajisté na tuto síň hodovní, kde bez ladu a skladu žebráci, mrzáci, slepí, kulhaví sedí na stolicích předními pozvanými opovržených! A ještě tu místa: „Jděte,“ dí hospodář služebníkům, „na cesty a mezi ploty a přinutte vejíti, ať se naplní dům můj“ (Luk. XIV., 16—23). Víme, odkud vychází tato poslední výzva Spasitelova: z vyvrhele lidstva, publikánů, hříšníků, nevěstek (Mat. XXI., 31, 32. — Luk. VII., 34—50). A když jej Fariseové viděli v takové společnosti, horšili se (Luk. XV., 1, 2), ale Ježíš na jejich reptání odpovídá nejtklivějšími podobnostvými: o marnotratném synu (Luk. XV., 11—32), o nalezeném penízi (Luk. XV., 8—19), o pastýři, jenž nechává stádo své na poušti, aby šel za ovčí ztracenou, a nalezna ji bere na ramena svá s velikou radostí, neboť „radost v nebi nad jedním hříšníkem pokání činícím jest větší, než je nad devadesáti devíti, kteří nepotřebují pokání“ (Luk. XV., 4—7).

Tak sv. Lukáš líčí božského Mistra jako Spasitele především a pro všechny, jenž svým milosrdenstvím tak daleko jde, že nevidí v hříších Magdaleniných než velikou lásku, která z nich prýští a je smazuje. „Odpouštějí se jí hříchové mnozí, neboť milovala mnoho; komu pak se méně odpouští, méně miluje“ (Luk. VII., 47). Pavel se pamatuje na ta slova, když vypovídá, že „Zákon pak přistoupil, aby se rozhojnil hřích. A kde se rozhojnil hřích, tu více se rozhojnila milost“ (Řím. V., 20); ale jestliže výklad apoštolův porovnáme s textem evangelickým, ucítíme vše, čím povinni jsme sv. Lukáši, jak nadchnutím s hůry Ježíš, jehož hlásal sv. Pavel, takřka se zjemnil štětcem jeho žáka. Není to více Kristus svou velebou oslňující, jehož nám představuje, ale Kristus spojoval v sobě „všecky poklady moudrosti a umění“ (Kol. II., 3) a „všecku plnost Božství“ (Kol. II., 9); Kristus, „obraz Boha neviditelného“

(Kol. 1., 15), Pán světa, který vidí vše „pod nohama svýma“ (Efes. I., 22), „sedící na pravici Boha Otce“ (Kol. IV., 1. — Efes. I., 20, 24), povýšen nad anděly, nade vším stvořením, jest to Kristus na cestě do Damašku, nikoliv zdrcující nenáviděného zákonníka, ale Kristus laskavě se ho tážající: „Šavle, Šavle, proč mne pronásleduješ?“ (Skut. IX., 4.) Sv. Lukáš hledí až do konce shromážďiti podobné stránky ze života Ježíšova, najmě skutky a slova k tomu určená, aby získaly srdce. Jediný z evangelistů zachoval on nám modlitbu Ježíšovu na kříži: „Otče, odpusť jim, neb nevědí, co činí!“ (Luk. XXIII., 34.) Matouš a Marek mluví jen o rouhání lotrů podle něho ukřižovaných (Mat. XXVII., 14. — Mar. XV., 32); Lukáš jediný zjevuje nám dotknutí milosti, která jednoho z nich obrací na víru, jakož i onu rozmluvu, z níž vychází na jevo všecka moc víry: „Pane, rozpomeň se na mne, když přijdeš do království svého. „Amen, pravím tobě — řekl mu Ježíš — dnes budeš se mnou v ráji“ (Luk. XXIII., 42, 43).

Nezapomeneme zajisté, hledíce učiniti z třetího Evangelia část, která náleží žáku, a část, která náleží apoštolu, do jaké míry Pavel miloval Ježíše a chtěl, aby byl od každého milován. Nikdo nezahořel k němu více božskou láskou, nežli Pavel, nikdo o něm nemluvil vřelejšími slovy, nežli on; ale oheň, který jej rozpaluje a který on sám v srdcích rozněcuje, hoří na vrcholích. „Kristus Pavlův jest a zůstane Kristem duší vznešených. Zdá se, že Bůh sám vnukl sv. Lukáši, by co možná přiblížil k naší povaze tohoto božského Spasitele. Ježíš, jehož nám představuje k uctívání, jest útočištěm a spasením mdlých, neučených, pokorných, Syn Boží ukřižovaný, který objevuje se opět ve večeřadle, ukazuje apoštolům své probodené ruce a otevřený bok, aby je k sobě přivábil a přitiskl na srdce své. „Pokoj vám! to já jsem, nebojte se!“ (Luk. XXIV., 36.)¹⁾

¹⁾ Naučení zachované Vulgátou v jistém počtu rukopisů: G. P. etc. a v mnohých překladech.

Zvláštních darů jest potřebí sv. Lukáši, aby takou měrou učinil z Evangelia Blahou Zvěst, každému upřímnému a milujícímu srdci hlásanou. Samo nebe mu uštědřilo, čeho potřeboval ke svému dílu. Na rozdíl ostatních spisovatelů Nového Zákona, všech Židů a majících na sobě stopy svého rodu a své doby, jest on Řekem i dle rodu i dle vychování; jest mezi nimi duchem všeobecným: u něho nacházíme pořádek, jednoduchost, jasné myšlenky, působné výrazy, snadnost vše pochopiti, vše vyjádřiti a zamlouvati se. Tyto vlastnosti dodávají jeho dílu tím více půvabu, čím více v něm obraznost a cit převládá, činí milování hodným a všem přístupným učení, jež vznět myšlének povznáší tak vysoko v listech Pavlových, jež však často jemnost a cizota a rozumování zatemňuje před očima obyčejného lidu. Sv. Lukáš neběře útočiště k umění vyprávěcímu: on prostě vypravuje, vykládá, líčí děje v obrazech tak světlých, že umění křesťanské výhradně na něm vyžaduje jeho nadšení. Malby na omítce, malby na oknech našich chrámů nejčastěji podávají některá vypravování z třetího Evangelia nebo ze Skutkův Apoštolských. Totéž platí o zpěvech, které se ozývají, aby okouzily duše naše: Magnificat — velebiž duše má Hospodina; Gloria in excelsis — sláva Bohu na výsostech a pokoj lidem dobré vůle na zemi; Benedictus Dominus Deus Israël... Nunc dimittis — Požehnaný Pán Bůh Israelský... nyní propustiž, Pane, služebníka svého v pokoj, neboť viděly oči mé spasení. Sv. Lukáš je sebral a složil je u kolébky Církve, tyto prvé zárodky naší bohoslužby. Jeho díl vlivu byl tedy značný v kázání Evangelia; nemoha se rovnati činnosti Pavla, svého mistra, jej jen sledoval a doplňoval dle svého náhledu; oba spojenci tvoří jedno tělo zjevení, jemuž neschází nic podstatného. Nehledíce k ostatním spisům Nového Zákona, dostačuje toto oboje svědectví i Pavlovo i jeho žáka, abychom poznali Krista, jeho věroučení, jeho život i jeho skutky; a toto svědectví má svou váhu mezi všemi ostatními, protože naši nejodpovědnější odpůrci jsou nuceni,

uznati jeho cenu. Žádný vážný posuzovatel nezavrhuje dnes původnosti nejpřednějších Epištol Pavlových, žádný z nich nezapírá, že asi padesáte let po smrti Spasitelově sv. Lukáš byl u apoštola národů (Skut. XVI., 10), počínaje sbírat vše, co s námi sdělil o Ježíši a Jeho Církvi. Obecným míněním není to tedy neurčitá vzdálenost, co vidíme počátky naší víry: Pavlem a jeho žákem přicházíme k jejímu začátku.

•

KAPITOLA ŠESTÁ.

Vražďení křesťanů v Římě.

I. Požár Říma.

Dílo sv. Lukáše vyšlo právě v příhodné době ve společnosti Římské, kdy Nero vrhal se ode dne ke dni vždy hlouběji do života prostopášného a krveprolévání. Pavel nám to vylíčil za poslední doby svého uvěznění slovy: „majíce zatemněný rozum, odcizeni jsouce od života Božího skrze nevědomost, kteráž jest v nich pro slepotu srdce jejich“ (Efes. IV., 18). „Kteřížto zoufávše sobě, vydali se v nestydatost, v páchání všeliké nečistoty, s lakotností, nebo co se tajně děje od nich, připojil on, mrzko jest i mluvíti“ (Efes. IV., 19). Jestli se apoštol vzdálil, neobávaje se podobné nákazy pro své věřící, jest to bez vší pochybnosti proto, že viděl, „ana pravda podpásává bedra jejich, a oni oblečeni jsou v pancíř spravedlnosti“ (Efes. IV., 14), ale proto, že je zanechal v Evangeliu pokoje (Efes. VI., 15), kteréž vštípil svému učeníku jakožto štít mocný (Efes. VI., 16), slovo života (Filip. II., 16), jež by je chránilo před smrtelnými útoky. Brzo naskytla se příležitost, jíž se dokázalo, v jakém ohledu tato důvěra byla oprávněna, neboť sotva Pavel přišel do Španěl, již pronásledování, tak děsné jako nepředvídané, zastihlo křesťanstvo Římské. Tato bouře způsobena byla vichrem šílenství,

jenž vál každou náhodou nad Palatinem od časů, co Burrha a Seneky nebylo tam více, aby zadrželi v mezích jeho zuřivost. Nero, jak víme, zůstal oddaný dvěma rádcům, lépe řečeno, dvěma podněcovatelům jeho šílenství, Tigellinovi a Poppaei.

Moc, jež dána prvému, sloužila pouze k uspokojení lakomství a nenávisti; „on se ukázal pouze pánem zločinu.“ ¹⁾ Cornelius, Sylla, Rubellius, Plautus, ²⁾ Octavie ³⁾ stali se jeho prvními oběťmi; kteréž nelze dále počítati do spiknutí Pisonova: udavačství, zabavování, mučení, krve prolévání, to vše, dávajíc pastvu jeho mrzkým vášním, je tím jen rozdráždí; ale v době, v níž se nacházíme, objevuje se nám jasně zlý duch Neronův. ⁴⁾ Aby uspokojil touhy svého pána, uspořádal roku 64. na rybníce Agripově slavnost smutně pověstnou, jejíž výstřednosti dovršily hanby jeho panování; ⁵⁾ v témž roce poznali křesťané surovost tohoto muže, zkaženého od dětských let, vyrostlého v zločinu, povolného k stáří nestydatému, k prostopášnosti samovraždě. ⁶⁾

¹⁾ Crudelitatem mox, deinde avaritiam, et virilia scelera exercuit... Hned na to ukrutností a potom lakomství a mužským neřestem se oddal. Tacit., Dějiny II., 72 (český překlad: Fr. Kott, I. seš., str. 67).

²⁾ Tacit., Letop. XIV., 57; Roth XVI. Lief. S. 39.

³⁾ Tacit., Letop. XIV., 61—64; Roth XVI., S. 41—43; Sueton, Nero, 35, 57; Suetons Kaiserbiographien von Prof. Dr. Adolf Stahr. Langenscheid'sche Verlagsbuchhandlung. Berlin. XV. Lfrg. S. 412; Dion Cassius, LXIII., 13.

⁴⁾ „... Všelikého zločinu schopného Nerona.“ Tacit., Dějiny I. 72. Čes. překlad. Bibliotéka klasikův řeckých a římských, redakci Dr. J. Kvičaly a j., arch 1—11, str. 67.

⁵⁾ Tacit., Letop. XV., 37.

⁶⁾ „Sophonius Tigellinus, z neznámých rodičů pocházející, mrzký v mládí, nestydatý v stáří... obdržev v lázních Sinnesských zprávu, že zemřítí musí, a se souložnicemi poobcovav a je zlíbav po dlouhém hanebném váhání břitvou krk si podřizl a svůj zločinný zlopověstný život ještě pozdní a ohavnou smrtí zhanobil.“ Tacit., Dějiny I., 72; Dion Cassius LXII., 13.

Vliv Poppaein, taktéž osudný učeníkům Kristovým, byl méně ponižující pro Nerona. Tato žena nemravná, ale ze vznešeného světa pocházející, zachovala jakousi vysokomyslnost duše při nezřízeném životě. Hrdost jevila ve svém chování, jdouc tak daleko, že diktovala zákony. Pokorná a něžná propuštěnka, Acté, byla všemocnou u Nerona: opovážila se zpracovávat tento svazek „jako nízká otrokyně“, a dosáhla toho, když ho nezrušila, že ho alespoň seslabil. Octavie, nyní opuštěna, zaujímala místa manželky a královny: Poppaea i odtud ji zapudila; pak, když lid se bouřil nad potupou uvalenou na dceru Klaudiovu, žádala stětí hlavy sokyně své, a žádosti její bylo také vyhověno. (Tacit. XIV., 60.—65.) Tento zločin podal zřejmý důkaz, že v některých chvílích byla schopna vyrovnati se surovosti Neronově, ano ji i předčiti. I přece obyčejně probouzel se lepší cit v ní, náležela k oněm patricijkám, tehdaž tak četným, jichž neuspokojoval Řím a jeho denní zábavy více, jež po smrti toužily po světě lepším, snily o světle, o míru, o blaženosti beze chmur.¹⁾ Této skryté budoucnosti vyžadovaly některé na tajuplném náboženství asijském a řeckém, na náboženství východním,²⁾ jiné opět na věštcích všelikého původu, již navštěvovali jejich paláce.³⁾ Tito našli dvěře komnat Poppaeiných vždy otevřeny, jež byly též navštěvovány rádci nejmoudřejšími, kteří ji zasvěcovali do náboženství Mojžíšského. (Tacit., Dějiny I. 22., čes. překl. seš. 24., str. 38.) Byla zbožně oddána Bohu Israelskému,⁴⁾ a tou zůstala až do své smrti, tělo její, místo aby bylo spáleno dle zvyků římských, bylo balsamováno, jak činívali Židé. Odanost, již lnula k jejich věrouce, nebyla závadou její podle krutosti, jak jsme viděli; bylať rovněž spojena se

¹⁾ Friedlaender, Mravy Římské, t. I., kniha V.; Ženy (něm.).

²⁾ Náboženství Isisino mezi jinými mělo přednost. Juvenál VI. a násl.; Tibulle t. III., 28 a násl.

³⁾ Juvenál VI., 542 a násl.

⁴⁾ Josef, Antiq. jud. (Starožitnosti židovské) XX., VII., 11 Vita 3 (Životopis).

slabostmi ženy. Nicméně Poppaea cítila vždy, ano i v zálibnosti, jakousi velikost; hrda jsouc svou krásou, již si získala císařství, nešetřila ničeho, čímž by mohla udržeti její svěžest, proto také všude s sebou vodila pět set oslic, aby se mohla koupati v jejich mléce.¹⁾ V den, kdy zrcadlo jí ukázalo všechnu péči býti marnou a pleť její již zvadlou, tu přála si umřítí raději, nežli krásu svou přežítí. (Dion Cassius LXII. 28.) Byla to marnivost zajisté pošetilá, jež prozrazovala více pýchy nežli zkaženosti. Ať jakékoli byly její nezřízenosti, přece bděla nad tím, aby se jimi nesnížila a zůstala tou, již byla rodem svým, ženou ušlechtilou, vznešenosti dokonalé. Žádná okrasa jí nescházela, ba ani i zevnější skromnost, již zvyšovala jen své půvaby. Zřídka objevovala se ve veřejnosti a vždy polozahalena v závoj, buď aby se nenasytily zraky jejím zjevem, buď aby nabyla takto více půvabu. (Tacit. Letop. XIII., 45.) Její nádherná elegance,²⁾ dary ducha, řeč příjemná doplňovaly zakuklení záletnice ve zjev nejsvůdnější z patricijek. Nero k ní přilnul s celou duší; ve vlastním slova smyslu byla jedinou ženou, již miloval.³⁾ Když jednou ve výbuchu zuřivosti ji smrtelně zranil, velice toho litoval, tak že zoufaje, přidržel se všech, kteří mu připomínali její podobu, a je pronásledoval, jako jí to činil ve své surové lásce.⁴⁾

Vláda Poppaeina nemohla nikterak dodati Neronovi lidskosti a počestnosti mravů, jichž nepoznala tato žena nikdy, ale přispěla k tomu, aby udržela v něm zálibu pro umění, písemnictví a rozvoj duševní. Vzdělání vědecké syna Agrippinina, které bylo svěčeno Burrhovi a Senekovi,

¹⁾ Plin., Hist. natur. (Přírodopis) XXVIII., 50.

²⁾ Přivedla svou strojenost tak daleko, že zlatem kovati dávala své mežčice. Plin., Hist. natur. (Přírodopis) XXXIII., 49.

³⁾ „Poppaeam... dilexit unice“ (Poppaeu miloval jedině). Suéton., Nero, 35.

⁴⁾ Suéton., Nero, 35; Tacit., Letop., XVI., 6; Dr. Roth. XVII., 95. Dion Cassius LXII., 28; LXIII., 12, 13.

nezůstalo zcela bez dobrého výsledku; žák jejich, který, odkázán jsa na sebe sama, byl netvorem ukrutenství a prostopášnosti, přece zůstal i ve víru nezřízenosti pečliv poesie, hudby a slávy literární; ve ctižádosti své neustále toužil býti umělcem, čeho docíliti chtěl i kdyby nucen byl se ponížiti a státi se hercem; a uzříme jej, an až do konce svého života způsobem všemožným cíle svého dosíci hledí. (Sueton., Nero 39; Dr. Stahr IX. Lfg. S. 418.)

Pokusy jeho činily jej až směšným, neboť vychováním svým nabyl pouze povrchní vědomosti umělecké; nenalézáme u něho daru geniálního, sotva jen trochu schopností; zkoušel se v malířství, v sochařství, ve zpěvu, doprovázej se hrou lyry, vše mělo výsledek prostřední; veršům jeho nechybělo plynosti (Sueton., Nero 39), ale plané obraty řečnické, přehánění, nepodstatné myšlenky, zohyzdovaly je; ještě při velice stkvělé smrti podal vzbouřenému Římu o tom důkaz, hledaje slova dojemného.

Pravda, že to byly nedostatky oné doby; ani Seneka nebyl jich prost; myšlenka jeho vymyká se mohutně z obalu nešťastného, jenž ji svírá. Nero nepřisvojil si jen chyby svého učitele; fanatismus řecký s jeho řády, s jeho sny mythologickými považoval za veškeru moudrost a snažil se horlivě je napodobovati. Hry veřejné, těšící se veliké oblibě u Řeků, nesměly dle ustanoveného práva hráti se v Římě. Přísná hrdost občanů římských považovala zábavy tyto za nedůstojné a odkazovala je na třídu služebnou; Nero se rozhodl povznést je z necti, tahaje sám vůz do velikého cirkus. Bylo to za dob, kdy Burrhus a Seneka měli ještě nějaké moci, nicméně i když viděli, že nejsou s to, aby zkrotili rozmarný mladého blázna, pána světa 22 roků věku majícího, spolčili se v naději, že nabudou více moci k umírnění jeho výstředností. Nejprřednější věcí zdálo se jim býti, by odňali obecenstvu divadla hanebného; k tomu zvolen cirkus, jenž byl započat Kaligulou a pokračován Klaudiem v údolí Vati-

kánském. ¹⁾ Bylo to na soukromém statku ve středu rozsáhlých zahrad Neronových. Vladař měl z počátku jen své dvořany jako diváky, ale brzy nepostačovala mu více pochvala jejich příliš zdrželivá; dvěře cirku císařského otevřeny byly lidu, jehož hlučné nadšení konečně opojilo úplně marnivého císaře. Od té chvíle blouznil jen o divadle; přiměl konsuly, ano i vznešené šlechtičny k tomu, aby tam hráli úlohy šprýmovné a neslušné; on sám se tam ukázal, maje lyru v ruce, zpívaje verše své obecnstvu a žebroně o jeho pochvalu. ²⁾ Burrhus nalézal se taktéž mezi tělesnou stráží, hanbou překonán vzdychaje potajmu; ale přikrýváje svou mocí tyto kejkle, aby svět ušetřil ukrutenství. ³⁾

Nadšení Neronovo pro Řecko mělo výhodu, že v něm vzbudilo záliby slušnější knížete. Choval zvláštní zálibu pro krásné věci, mistrovská díla Hellady a Východu, sochy, nádoby drahocenné, předměty umělecké a mnoho zlata vydal, aby jich získal. ⁴⁾ Zvláště ve stavitelství ponechal úplnou svobodu svým výmyslům. Zdědil po císařích předchůdcích panství na vrchu Palatinském, jež bylo původně skromným bydlíštěm Augustovým (Sueton., Augustus 72); ale Tiberius značně zvětšil hradby Kaliguly, je rozšířil přes vešken vrch, a změnil jej v tak vznešenou residenci, že název „palác“ dáván jen budovám královským. Od vrcholů, jež byly pokryty hlavními budovami, vedlejší stavení sestupovala až k Foru a dosahovala chrámu Ka-

¹⁾ Obelisk vzatý z Héliopole a postavený nyní na náměstí Svatého Petra nalézal se na konci dlouhé zdi (la Spina), jež dělila cirkus po délce ve dva díly. Závodníci a vozy objížděli kolem této široké podezdívky, obložené mramorem, na níž byly až nazbyt umístěny sochy, oltáře, obelisky, vodotrysky, trofeje všeho druhu.

²⁾ Tacit., Letop. XIV., 14—16; Dr. Roth XIV., 10—12; Sueton, Nero 11, 12, 21, 23; 24, 25, 27, 30; Dr. Stahr, Nero 13—51, IX. Lfrg.; Dion Cassius, LXI., 17—21, LXII., 15.

³⁾ „Přistupoval i pluk vojinů, setníci tribunů, ano i Burrhus nad tím truchle, ač to schvaluje.“ Tacit., Letop. XIV., 15; Dr. Roth XVI., 12.

⁴⁾ Sueton., Nero 47; Plin., Přírodopis XXXVII., 7.

stora a Polluxe, jenž jim sloužil za předsín. Nedaleko odtud spojoval se Patatin s Kapitolem, aby světa pán mohl dle své libosti a rovnou cestou navštívit chrám Olympský (Sueton, Kaius 22). Takové nesmírné podniky zdály se býti díly zázračnými. Nero, maje je sebe nehodnými a posmívaje se skrblictví svých předchůdců, zamýšlel okázati světu, čeho dovede učiniti císař (Sueton., Nero 37) Rozkázal stavitelům Severu a Celeru, aby ve skutek uvedli prozatímně první myšlenku jeho výmyslu. Tento „dům přechodný“, ¹⁾ jak jej nazval sám, rovnal se nejnádhernějším vynálezům vladařův egyptských a assyrských. Tímto pokusem nabyv chuti, rozhodl se provésti stavbu v takové nádheře, jež by byla hodna slouti „Zlatým domem“. Vlastností zuřivých jest nikdy se neuspokojiti. Komnaty nového paláce líbily se mu jen polovičně: marné bylo prodloužení sadu až k zahradám Mecenským na pahorku Esquilinském. ²⁾ Nero přál si míti ještě více prostory a poněvadž vrch Palatinský byl ve středu starého města, proto zamýšlel odkliditi tyto čtvrti lidnaté, aby mohl zvětšiti svůj majetek, ano i rozšířiti je galeriemi a loubím na vrších okolních.

Nenadálá událost, která měla děsné následky pro křesťany, byla příčinou, že jeho výmysly uvedeny byly ve skutek. Devatenáctého července roku 64. vypukl požár nedaleko brány Kapenské na konci velikého cirkus, přiléhajícího k Palatinskému a Celiskému vrchu. ³⁾ Krámy se tam těsnaly naplněné zbožím vznětlivým; oheň hnán prudkým větrem, zasáhl v krátkosti cirkus v celé jeho délce a zničil všechny hmotné předměty. Uličky křivolaké čtvrti zabraňovaly přispěti každé pomoci; mimo to

¹⁾ Sueton., Nero 31; Dr. Stahr, IX. Lfrg., S. 405. „Non in alia re damnosior, quam in aedificando, domum a Palatio etc.“ (Palác a zahrady Mecenášovy prodloužil.)

²⁾ Tacit., Letop. XV., 39.

³⁾ Tacit., Letop. XV., 33—44, 52; Sueton., Nero 31, 38, 39; Dion Cassius LXII., 16—18; srovnej Jordan., Topografie der Stadt Rom. Alterthum, t. I., p. 481—491.

hned byly naplněny lidem, pomateným tímto probuzením ve středu plamenů, neschopným se zachrániti a volajícím o pomoc; celý tento zástup spěchal, objímal se, hádal se ve hrozném zmatku (Dion Cassius L XII. 16). Oheň nenalézaje žádné překážky, plenil libovolně: z údolí proměněného ve výheň vznášel se nad výšinami sousedními a klesal v proudech opět na místa v nížině, aby pokračoval v pustošení svém vždy dále. Všechny čtvrti, jež obklopovaly Palatin: Velábre, Forum, Cariny, byly zpustošeny. Pohromě učiněn konec teprve šestého dne na úpatí Esquilinském rozbouráním mnoha znamenitých budov, čímž získána planina prázdná, takřka širé nebe, jež zabránilo zhoubnému jejímu se šíření.⁹⁾ Počet mrtvých byl značný, překvapeni někteří ohněm, jiní opět v něj se vrhali ze zoufalství nad ztrátou všeho. Mnoho lidu, jež kromě toho bylo zachráněno, hemžilo se po ulicích neb odpočívalo pod širým nebem. Zděšení nebylo již tak veliké, když oheň, vzniklý z čista jasna na panství Tigelinově, řádil ještě po celé tři dny, ovšem méně zuřivě a méně zhoubně, plamen nenalézal ve chrámech a v rozsáhlých chodbách sloupových této čtvrti téže potravy jako ve středu města. (Tacit., Letop. XV., 40; Dr. Roth XVII. 68.)

Pochopíme nesmírné to neštěstí, uvážíme-li, že ze čtrnácti čtvrtí římských byly jen čtyři ohněm ušetřeny; všude jinde nebylo ničeho spatřiti než zříceniny pološohelé a hromady kouřících se trosek.

V okamžiku, kdy vypukl požár, byl Nero na břehu mořském v Antiu. (Tacit., Letop. XV., 39; Dr. Roth XVII. 67.) První zvěsti o neblahé, nenadálé události v městě nikterak ho nedojaly, ale zvěděv, že požár hrozí uchvátiti a pohltnuti vše, přichvátal, a s počátku zdálo se jeho jedinou starostí, zničiti tuto ránu živlu. Bylo viděti, an za noci a beze stráže pobíhá sem a tam mezi plameny, a na jeho rozkaz po marném šestidenním namáhání učiněn zbraněmi válečnými ve spoustě budov průlom široký, jehož pomocí by se zadržel oheň, též ukázal se býti

útrpným nad davem lidu bez přístřeší, otevřel jim budovy veřejné a své vlastní zahrady, dal zbudovati útulky, snížil ceny chleba. Ale jeho ohromná láska k umění na- byla brzy zase převahy. Přesycen hrůzou neštěstí, viděl v něm jen nesmírné krásy. Projevoval-li při tomto kouzelném divadle až nemístný obdiv, shledala-li se v jeho slově, v jeho tváři radost, že vidí své „prozatímní bydliště“ v popeli, kolem něho místo pro „zlatý dům“, o němž snil, založiti nový Řím? Lze tomu věřiti, poněvadž ihned šla pověst, že požár jest jeho dílem. Neblahé vzpomínky podporovaly toto podezřívání. Zkáza Troje byla ze všech událostí epopoje řecké nejvíce zaměstnávala jeho obrazotvornost. (Sueton., Nero 7.) Již jako dítě se zvláštní zálibou předváděl ve svých hrách scény požáru, jež v pozdější době na jevišti budily jeho nadšení: „Šťastný Priam,“ zvolal, „jemuž bylo dopřáno, aby viděl zhynouti říši a vlast před svýma očima“ (Dion Cassius LXII., 16). Jindy slyše tyto verše Euripidovy: „Kéž po mé smrti oheň ztráví zemi!“ odvětil. Jak toho vyžadoval důsledek, připojil Suetonius: tváře se býti uraženým ošklivostí starých budov, ulic úzkých a klikatých v městě, zapálil Řím, činil to tak veřejně, že nikdo neopovažoval se zadržeti pretory a otroky paláce, překvapené v budovách císařských, mající smolnici a koudel hořící v ruce. Umístění krámů, které byly kolem jeho zlatého domu, stalo se zvláštní obětí jeho chtivosti; válečné stroje, zvané berani, rozbouraly zdě kamenné, aby byla získána volnost plamenům... Nero, stoje na věži Maecenášově, pozoroval požár; unesen jsa krásami plamenů (jak zní jeho vlastní výraz), opěvoval v přestrojení divadelním zkázu Iliu. (Sueton., Nero 38.)

Takové bylo vypravování ověřené padesáte let po události, jemuž Plinius a Dion Cassius přikládali tutéž víru jako Sueton.¹⁾ Pravda, Tacit zdál se pochybovati o některých jednotlivostech, jmenovitě o výjevu, kde Nero

¹⁾ „Nerona knížete požár, jimž zapálil město.“ Plin., Přírodopis XVII., 1; Dion Cassius LXII., 16, 17, 18.

zpíval na kouřících se troskách Římských. Táže se, jestli „hlasy hrozící, jež zapovídaly hasiti plameny, lidé neznámí, metající smolnice a hlásající býti k tomu oprávnění, nebyli obyčejní lupiči, takto si větší smělosti dovoluující (Tacit., Letop. XV., 38. — Dr. Roth XVII., 66). Leč přese všecko nerozpakuje se více než druzí současníci vřaditi požár do počtu zločinů, Neronovi spravedlivě přičítaných (Tacit., Letop. XV., 38, 67. — Dr. Roth XVII., 66). Spoluúčast císařova na něm byla očividně tatáž, jak jsme podotkli: nechtěl požáru, a tento ráno nevznikl jeho nařízením, ale maje to za divadlo velikolepé, liboval si v něm a viděl v něm jedinou příležitost obrátiti Řím v popel pro své veliké záměry. A nic není pravděpodobnějšího, že od té chvíle řídil jistá místa, postup ohně přizpůsobeného jeho fantasiím. Tajuplný vznik požáru na statcích Tigellinových přispěl k tomu, že podezření stalo se jistotou, když viděn vladař, jak dychtivě se snaží využítkovati neštěstí. Zlatý palác z drahokamenů, předmět dávných tužeb, vyrůstal vskutku s pošetilou rychlostí z trosek kouřících „domu prozatímního“; z prostory získané v okolí vytvořen veliký sad, Celerus a Severus, vyčerpavše dle libosti poklady císařovy, zahrnuli do hradebního pásma „pěstované luhy, jezera, umělé samoty, lesy, pláně, vyhlídky,“ vše, co může jen utvořiti ve středu města obraz venkova (Tacit., Letop. XV., 42. — Dr. Roth XVII., 69. — Sueton., Nero 34. — Dr. Stahr, IX. Lfgr., S. 414). Řím, přesvědčen jsa od nynějška, že jeho neštěstí není náhodou, pohlížel truchlivě na zimničné novostavby, ale nikoliv bez reptání. Posud byl prostý lid k výstřednostem císařovým velmi shovívavým: co mu záleželo na tragédiích dvora, na kvasech, jež jej hanobily? Nero staral se o zábavy pro lid jako žádný jiný císař před ním, zahrnuje jej štědře novými hrami a divadly, veda jej z radovánek do radovánek. Pokud bláznovství sahalo jen k snižování císaře a šlechty, luza to schvalovala, ale v den, kdy viděla menší čtvrti, jež obývala, v plamenech, a byla zapuzena k vůli rozšiřování

majetku císařova, přestala milovati Nerona. Nepřízně jen přibývalo při pohledu na shořené Forum, neboť Římské chrámy, nejvíce uctívané nejstarší památnosti, tam zmizely: svatyně, zasvěcená Luně Serviem Tulliem, oltář Herkulův, dílo to Evandrovo, chrám, věnovaný Romulem Jupiterovi Satorovi, palác Numův, Penaty lidu římského, samá mistrovská to díla řeckého umění, trofeje mnoha vítězství, vše bylo zničeno (Tacit., Letop. XV., 41. — Sueton., Nero 38. — Dr. Stahr, IX. Lfrg., S. 416. — Dr. Roth XVII. 68). Marně Nero namáhal se zaslepiti stkvělostí nového města zraky zarmoucené, jež se odvracely od něho: Řím se cítil raněn do srdce svého.

II. Vraždní křesťanů.

Nero byl příliš opojen pochvalou lidu, než aby byl s to, by pohlížel jedině na zjevy truchlivé a poslouchal posuzování šeptavé. „A k čemu slouží tato místa, ozářená sluncem?“ reptali; „zdali by nebyly prospěšnější stinné střechy našich dřívějších ulic?“ (Tacit., Letop. XV., 43. — Dr. Rohr XVII., 69, 70.) Aby ohlušil bolest roztrpčených lidí, nadarmo je vedl k obřadům náboženským, otevřeny knihy Sibylliny, a vše, co v nich předepsáno, bylo vykonáno: modlitby k Vulkánu, k Cereře, k Proserpině, oběti paní římských, snažné prosby, bdění nábožné (Tacit., Letop. XV., 44. — Dr. Roth XII., 70, 71). Nic nebylo s to, aby ukonejšilo hlasu dovolávajícího se vinníka, jenž vnikal až k sluchu císařovu. Za každou cenu bylo potřebí nějaké oběti, by se ospravedlnil v očích lidu. Nero, tím zaražen jsa, hledal stopy, jež by jej k tomu vedla. Bylo mu poukázáno na křesťany; hned se zuřivostí, vzbuzenou strachem a nevolí, vrhl se na ně. Odkud přišla tato změna, a jak soudil z počátku o učencích Ježíšových? Beze vši pochybnosti jejich množství; jež stalo se v krátké době nesmírným: svým „davem nekonečným“, ¹⁾ pravil

¹⁾ Tacit., Letop., 44; sv. Kliment Římský, ke Korint. I., 6 užívá téhož výrazu: πολλὸν πλῆθος ἐκλεγεῖσθαι.

Tacit, vábili pozornost na sebe, nad to však roztrušovány o nich pověsti hanebné, a přibuzenství původní se Židy připravilo je o dobré jméno. Východ skutečně považován za hlavní shromaždiště hanebností, „bahno, které nám náказu přináší,“ pravil Juvenal, „pochází z Orontu, řeky Syrské, jež je vrhá do Tibery“ (Juvenal, Sat. III., 12). Od téhož okamžiku, kdy Nero projevil úmysl hledati viníky, obrátily se zraky na Židy. Nepřišel-li požár odtud a nezadržel-li se ve čtvrtích, kde nacházeli se četní Židé ve čtvrtích u brány Kapenské a za Tiberou?¹⁾ I knihy jejich prozrazují, že vraždění a upalování přináší jim očištění z vezdejších hříchů: „Od onoho dne,“ pravil Henoch, „krev poteče jako voda v řekách . . . Od svítání až do západu slunce trvati bude vraždění. Kůň kráčetí bude v krvi hříšnickově, potápěje se až po prsa, jeho vůz až k nápravě. Běda vám, vy hříšníci, upálení budete na lůžku ohnivém!“²⁾ Tytéž výhrůžky ozývají se ve zpěvu židovské Sibylly: „S nebes padati budou na zem meče ohnivé, jakož i smolnice nesčetné, a vzplanou ve středu lidu . . . Bůh souditi bude všechny . . . ohněm.“³⁾

Od předpovědění zločinu k jeho vyplnění není daleko pro úsudek lidu, ještě méně od podezření k jistotě. Židé, na něž bylo útočeno, vidouce se stíhanými, obrátili, aby sebe zachránili, pozornost lidu roztrpčeného nad požárem a ukrutenství císařovo na křesťany. Slovo sv. Klimenta, dle zdání neurčité, obsahem velmi významné, dosvědčilo se důkladně. „Pronásledování toto,“ praví, „jest výsledek žárlivosti“ (Sv. Kliment, Ke Kor. 5). Význam slov jest nejasný, jestli ho vztahujeme na rozhořčení mezi pohany a křesťany, nebo na tyto jen mezi sebou; ale stává se jasným, jestli jej obrátíme na Židy. Odpór

¹⁾ Viz sv. Petr, kap. XIV.

²⁾ Kniha Henochova (vydání Dillmannovo) kap. 100.

³⁾ Báseň Sybillina III., 672 a násled. Předpovídání tohoto očekávání hrozného požáru objevovalo se často ve zjeveních Sybilliných; I., 199 a násled.; III., 72 a násled.; 82 a násled.; VII., 118 a násled.; 141 a násled.; VIII., 203 a násled.; 217 a násled.; 237 a násled.

Israële proti učeníkům Kristovým jest nám vskutku dobře znám, shledali jsme jej hned v počátcích křesťanství, stále se šířící, dospívající v nenávist proti sektě a v krvelačnost. Že neznámá církev v Římě před nenávistí jejich byla tak dlouho uchráněna, jest příčinou, že přednostové synagogy římské až do příchodu Pavlova vyznávali svou nevědomost o novém učení církevním (Skut. XXVIII., 22). Vše se změnilo pod rukou apoštolovou; kazatelové, roznění jsouce jeho horlivostí, kázali hlasitě Evangelium (Filip. I., 14); více než všickni ostatní on sám přispěl k tomu, že se tak rozšířilo, neboť slovo jeho, svobodné i v okovech, přivádělo víru k platnosti i v pretoriu, v císařském dvoře a v celém městě.¹⁾ Když apoštol po dvouletém uvěznění se vzdálil, zůstavil církev římskou tehdyž mimo všecko podezření, neodvislou a vzkvétající. Od té doby nepřátelství Židů jemu bylo podílem, rozděleno jsouc nebezpečím, jež je samy ohrožovalo a jež skutečně také vypuklo. Vypomáhali si pomluvou, jež jim sloužila zároveň za bezpečnost i za pomstu.

Ostatně nebylo nic snadnějšího, nežli pohanům dáti na vědomí, že církev předpověděla jejich utrpení. Tak jako Izrael, snad i ještě veřejněji, mluvili křesťané o posledním ohni, o plamenech, jež od ohavností očistily nový Babylon. Prorocství, jež Petr, hlava jejich, napíše dvě léta později, bylo již v mysli jeho, v učení jeho a na rtích jeho věřících: „Nebesa pak, kteráž nyní jsou, i země, týmž slovem odložena, jsou zachována k ohni, ke dni soudu a zahynutí nešlechtných lidí . . . Přijdeť pak ten den Páně jako zloděj, v noci, v kterémž nebesa s velkou prudkostí pomínou a živlové horkostí se rozplynou, země pak i dfla, kteráž jsou na ní, vypálena budou“ (II. Petr III., 7, 10). Bylo tu něco, co by vzbudilo podezřívání nového učení. Židé neopomenuli toho činiti a donesli, dle daného jim práva, podezření svá na vyšší místa, neboť vliv jejich u dvora dosahoval skoro až příznivosti. Pikle jejich,

¹⁾ Filip. I., 12, 13; IV., 22.

všemocné pod Kaligulou a Klaudiem, jsou nám známy; ¹⁾ byly prováděny toutéž měrou za panování Neronova. Otroci, propuštěnci, herci tohoto národa hrnuli se kolem něho; ²⁾ Poppaea, položidovka, byla v tom úplnou paní. Čeho bylo ještě více zapotřebí ku zničení kmene nenáviděného? Císař, popuzen jsa nedůvěrou obecného lidu, přijímal s velikým účastenstvím žaloby, aby takto nabyl pravdy důkazů. Vrhł se na tuto vykázanou cestu s náruživostí nejkrutější života svého, se svými pudry šelmy divé. Nebylo mu potřebí než napřáhnouti ruky, aby zmocnil se obětí; v samém paláci jeho nalézali se křesťané, s nimiž uvězněný Pavel udržoval blízké styky; ³⁾ a jiných rovněž, vynikajících postavením a bohatstvím, o nichž bylo to známo v Římě. ⁴⁾ Mnozí z nich, uvržení v žalář, vyznali svou víru velikomyslnou neohrožeností. Tacit v pravdě obviňuje první oběti, že ustoupili mučení a udali své bratry. ⁵⁾ On se ukazuje ostatně býti tak špatně zpraven, tak nespravedlivým vůči křesťanům, že pomluva jeho

¹⁾ Sv. Petr, kap. VI., VIII., X.

²⁾ Mommsen, *Inscript. regni Neap.* 6467; Josef, *Život* 3.

³⁾ „Některí z lásky, vědouce, že jsem k obraně Evangelia postaven. — Pozdravujít vás bratři, kteříž jsou se mnou, pozdravují vás všickni svatí, kteříž jsou z domu císařova“ (Filip. I., 16., IV., 22).

⁴⁾ Jestliže se nám zdá pravdě podobno, že křesťané vznešeného stavu byli vystaveni prvním útokům pronásledování, sluší podotknouti, že tito věřící tvořili zřejmě v Církvi římské jen velmi nepatrnou menšinu. „Veliké množství“, o němž Tacit mluví, přináleželo k lidu nižších tříd, jichž zákon odsuzoval ranám holi, k upálení na hranici, k ukřižování a divokým šelmám v okružním divadle. (Paul, *Sentent*, V., XXIX, 1.) „Humiliores bestiis obijciuntur vel vivi exuruntur; honestiores capite puniuntur.“ (Lidé nižších tříd šelmám předhozeni bývají nebo za živa upálení, lidé vyšších tříd zákonně trestáni stínáním.) Nero byl všemocným nad tímto davem, vydaným krutým choutkám jeho.

⁵⁾ Tacit, *Letop.*, XV., 44. — Dr. Roth, XVII., 70. — Pan P. Allard věnoval zvláštní pozornost ve svém vypravování o tomto pronásledování po sudbě slov Pisma svatého, z kterých je poznáváme. Nejlépe učiníme, doporučíme-li našim čtenářům vědecké dílo: *Dějiny pronásledování v prvních dvou stoletích* (1892), str. 35—37.

docházela málo víry. Vše, co můžeme o tom udati, jest že přednostové obce křesťanské byli z nenadání zjímáni, a že jejich spisy, v nichž jména věřících se nacházela, sloužily k'udání bezpečnostní stráží římské. Pronásledovatelé byli v každém ohledu rychle a jistě vedeni, neboť po prvních zatčených následovalo nesčíslné množství jiných. „Množství“¹⁾ nashromážděné v žalářích bylo takové, že Řím se nad tím bouřil.

Bylo snadněji tento dav nevinných zatknouti a na nich vyzvídati mučením, nežli usvědčiti jich z požáru; ale z nedostatku tohoto zločinu zbývalo ještě dosvědčení víry jejich, vzdalování se oltářů, mravů a světa pohanského. Byli prohlášeni vinnými „nenávistí k pokolení lidskému“²⁾: obviňování nejisté, schopné rozechvěti sprostý lid, a rovného významu jako strašlivá vlastnost, „podezřelý“, která u nás tolik obětí učinila. I byli též duchové osvětlení, již přikládali tomu víry. Tacit to pojímal v nejhorším smyslu: v očích jeho křesťanství jest pouze „pověrou hanebnou“, bláznovstvím „lidí nenáviděných pro hanebnosti jejich“³⁾ Jakási útrpnost přece proniká líčením jeho nad jejich krutými tresty. Suetonius jim ani nevěnuje tento nepatrný zbytek soustrasti, schvaluje bez výjimky, že Nero utopil v krvi sektu novou a zlomyslnou.⁴⁾ Bylo by chybou považovati mínění těchto dějepisců za převládající v čase prvního pronásledování. Spisovatelé o půl století později líčili příznivou řečí dobu jejich, podporující náruživost, předsudky nenávistivé proti Církvi, jež šíříc se na všech

¹⁾ Tacit, Letop., XV., 44. — Dr. Roth, XVII., 70.

²⁾ „Haud perinde in crimine incendii quam odio generis humani convicti sunt.“ „Proto nebyli ze zločinu požáru usvědčeni jako spíše z nenávisti k pokolení lidskému.“ Tacit, Letop., XV., 44. — Dr. Roth, XVII., 70.

³⁾ „Exitiabilis superstitio . . .“ „Per flagitia invisos.“ Tacit, Let., XV., 44. = záhubné pověrečné náboženství . . . Bibl. klass., str. 524.

⁴⁾ „Afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis novae et maleficae.“ Křesťané, těmito tresty stíhaní, jsou lidé nové a zlé činící pověry. Sueton., Nero, 16. Dr. Stahr, IX. Lfrg. S. 388.

stranách, hrozila za krátkou dobu udusiti pohanství. Římští křesťané roku 64. nebyli původci strachu toho. Jestli v době té jim přičítáno ohavností vymyšlených a prohlašováni za nepřátele bohů a lidu, pohana tato jen opět vychází od Nerona, jeho okolí a Židů, kteří tuto myšlénku vyvolali. Ostatně pronásledovatelé nezamýšleli pouze takovými pomluvami učiniti křesťany nenáviděny, nýbrž též hrůzou trestu, jenž by povstal nad zločinem. Nerozpakovali se nikterak viděti oběti v nejistotě svých muk tak dlouho, až konečně lid se rozhodl odsouditi jich za pravé vinníky. Zchytralé muky byly vynalezeny k tomu účelu, a Neron usmyslil z toho si učiniti jednu z oněch slavností krvavých, milou obecnému lidu, který jí postrádal od času veliké pohromy. Řím vskutku od svého probuzení se ve středu plamenů nevyšel ze smutku. Po devítidenním zápase s onou nehodou viděl se tvář v tvář ssutinám, zdem shořelým, jež byly bourány na všech stranách, zbaven společnosti i zábav, nuda tížila jej, hroznější tyranům nežli vzpoura. Jak mu navrátiti ony hry amphitheatru, jež se mu staly tak potřebnými jako chléb? Veliký cirkus, první to kořist ohně, ležel v popelu; cirkus Flaminiův vypínal se u příchodu na Pole Martovo, které bylo jednou ze čtvrtí zničených, když se oheň poznovu vzňal: ale jestliže tato budova zůstala nedotknuta (co se zdá býti pochybným), mohly-li se uspořádati slavnosti naproti kraji zpustošenému, naproti chrámům a síním sloupovým, ještě od ohně začouzeným? (Tacit., Letop. XV., 40. — Dr. Roth XVII., 68.)

Myšlénka Neronova se obrátila k zahradám, jež měl na druhém břehu Tibery, na úpatí vrchu Vatikánu. Na tomto statku nalézal se cirkus neb okružní divadlo, kam on již zvával lid ku představení. Svolal ho tam poznovu, by se stal svědkem odpykání veřejného: ukrutnost jeho rádců, jeho vlastní mysl vynalezla tak hanebné vraždění, že Římu samotnému se hnusilo. Přece známo, že byl uvyklý výjevům krvavým; zápasy šermířské, které vždy jej zajímaly, přivedly každoročně k smrti před očima jeho

na sta i tisíce lidí.¹⁾ Zvyk hroznější ještě se zakořenil ve mravech: zajatci vo válce, odsouzení k smrti, byli vrháni za potravu zvířatům amphitheatru, a aby podobného divadla nikdy nechybělo, ze všech provincií říše přiváděly se do Říma houfy takových obětí, určených pro hry veřejné. Ačkoli úplně zatvrzen byl lid nad podobným vražděním, přece Nero dovedl jej rozechvěti, připojuje hrůze muk výsměch a urážku.

Slavnost, uspořádaná v prvních dnech srpna, započala již na úsvitě zápasem zvířat, jež vyplňovaly dle zvyku celou ranní dobu.²⁾ Nero nedbal toho, by tam předvedeni byli křesťané, kteří by měli příležitost osvědčiti svou statečnost. Nechtě leč ukázati jen krev a utrpení jejich, nařídil, aby prošli v dlouhých řadách ranami bičů svých dozorců. Sloupy ve tvaru kříže byly postaveny v aréně. Jedna část mučebníků byla na ně připevněna nebo přibita, tudíž aby lvi a panthéři mohli dle své vlastní libosti rozdrtit a roztrhati vnitřnosti jejich. (Tacit. Letop. XV., 44.) Jiní byli vydáni výmyslu ještě více barbarskému.

Název „honů“,³⁾ přirčený zápasu zvířat, vnukl myšlénku, obléci oběti v kůže zvířecí; takto přestrojení vrženi do cirků na pospas psům, naučeným zápasiti s divokými šelmami.⁴⁾ Tato zvířata, nanejvýš zuřivá, roztrhala na kusy a požírala jich. (Strabo. Georg. IV., 5.).

Snadno uhodneme, že ani ženy nebyly ušetřeny ve

¹⁾ Sueton., Caesar, 10. — Plutarch, Život Caesarův, V. — Horac, Sat., II., III., 84. — Perse, VI., 48, atd.

²⁾ Zvyk ten za vlády císařské, započínati slavnosti veřejné podobnými zápasy zvířecími, jimž dal jméno „ludus matutinus“ (ranní hry), k nahlédnutí Marquardt, „Römische Staatsverwaltung“, t. III. Die Spiele, 4, 3.

³⁾ Venationes: Marquardt, „Römische Staatsverwaltung“, t. III. Die Spiele, 1, 2, 6. — Friedlaender, Moeurs romaines (Mravy římské), t. II., I. IV., ch. III., 3.

⁴⁾ „Pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis connecti laniati canum interirent“. „Ještě s umírajícími tropili žerty, takže kožemi šelem pokryti, od psů roztrháni byli.“ Tacit., Letop., XV., 44. Dr. Roth, XVII., 70., 71. Bibl. klas., seš. 81. a 82, str. 525.

hrách krveprolévání. Sv. Kliment Římský svědčí o křesťankách „v tomto velikém množství vyvolených, které vystavené mnohým potupám a mučení, podaly nám tak krásného příkladu.“ (Sv. Kliment Řím. Ke Kor. I., 6.) Přinuceny jsou, hrály jedny úlohu Danaídek, jiné úlohu Dirceinu, jiným bylo podstoupiti bezbožné a hrozné potupy, ale dosáhly cíle svého na Boží cestě víry, a ačkoliv těla jejich zdála se býti slabými, přece dobyly velikého vítězství.“ Jak pravdě podobno, bylo to odpoledne, kdy konány ohavnosti, cudně utajované biskupem Římským. Divákům, jimž přesycením hnusilo se podlé ukrutenství, předváděl Nero některé mythologické scény, jež zamlouvaly se sprostému smýšlení lidu rovněž jako boje zápasníků, neboť krev, chlípnost a smrt měly totéž kouzlo v očích jejich. Lesk výzdoby a obleků, dokonalost strojů, dodávající pojem skutečnosti, nepostačovaly více tomuto obecenstvu; proto, aby obživla zvědavost jeho, zaveden zvyk, hráti přirozeně úlohy dramat báječných. Jestliže vyžadovala scéna mučení nebo smrt herce, byli hotovi obsaditi tuto úlohu některým zajatcem.

Není žádného utrpení, zmíněného legendou nebo dějepisem, jehož Řím neviděl prováděti tímto způsobem ve svých zábavách: Herkula v plamenech, Ixiona na kole, Orfeu roztrhaného medvědy, Attyu v pravdě zmrzačeného, Pasipheu vydanou býkům, Daedala svrženého s nebes, loupežníka Laureola, pověšeného na kříž. ¹⁾

Řecko opovrhlo podobnými ohavnostmi, jež sloužily často za předmět a příležitost těmto hrám znetvořeným, surovým napodobením jejich básnických výtvorů. Záliba v živých obrazech, skupiny plastické, znázorniti mistrovská díla umělecká, byly od toho času v obyčeji. Nešťastné křesťanky byly odsouzeny, by hrály ve skutečnosti tragédii krvavou, jež jedna slavná socha mramorová v Ne-

¹⁾ Tertullian, Apolog., 15. De pudicit., 22. — Sueton., Nero, 12. Dr. Stahr, VIII. Lfrg. S. 384. — Martial, Spectac. (divadla), V., VII., VIII., XXI.

apoli ¹⁾) a nástěnné malby v Pompei nám ukazují: ²⁾) Synové Antiapy, aby pomstili matku svou, připevnili Dircu na býka, jenž ji vléci měl na skály Heliconské. ³⁾) Křestanky, přivázaný takto vlasy na rohy zvířat divokých, byly jimi setřeseny a roztrhány na kusy před očima davu, dychtivého viděti údy jejich rozedrány a ještě sebou trhající. Sv. Kliment jmenuje vedle Dircey, Danaidy, jež zbrotily krví svou tutéž arénu, aniž by se zmiňoval, jaká vlastně muka byla těchto posledních. Sud provrtaný, ježž padesát dcer Danaových věčně naplňovaly, neposkytoval výjevu dosti dramatického, ale kolem nich v Tartaru bajka nashromáždila všechny druhy muk: bylo snadno použiti těchto hrůz, aby jimi obživla jednotvárnost utrpení jejich. Že při tom nescházela potupa cudnosti křesťanské, dosvědčuje sám sv. Kliment. ⁴⁾) Ale co záleželo panenským mučenicím Kristovým na pozemském utrpení? Tělo nebylo ničím pro duše jejich, oddané Bohu. Nero a jeho mrzká smečka nakládali s nimi dle libosti; ony tím jen budou slavnější a čistší při vzkříšení svém.

Zuřivost císařova nebyla nikterak nasycena; vrhajíce se po celý den na tyto oběti, vyhradila si ještě k tomu noci. Řím měl zvláštní zálibu pro noční veselí, kouzla radostných ohňů, osvětlení jiskřící pod modrým nebem. ⁵⁾)

¹⁾ Skupina, známá pod jménem býk Farnezský. Nalezena v lázních Caracallových, převezena byla do paláce Farnezského a nalézá se podnes v museu Neapolském.

²⁾ Memoria della R. Accademia Ercolanese. Památky královské Akademie Herkularské, t. II., p. 386 a násled.; t. IV., I. část; t. VII., p. I. a násled.

³⁾ „Dircen ad taurum crinibus religatam necant.“ Hygin, Fabulor., 8.

⁴⁾ S. Klement, Ad. Cor., I, 6. Nero byl schopen všech ohavností. Hanebné podrobnosti, podané těmito dějepisci, svědčí, co křestankám, vydaným takovému netvoru, bylo vytrpěti. Tacit., Annal., XV., 3, 7. — Sueton., Nero, 29. — Dr. Stahr, IX. Lfrg. S. 403. — Dion Cassius, LXIII., 13, 22.

⁵⁾ Marquardt, Römische Staatsverwaltung: Die Spiele I., p. 474. — Friedlaender, Moeurs romaines, t. II., kniha VI., kap. I.

Nero nezanedbal nikdy této příležitosti, by zjednal si přízeň lidu; roku 60. pečoval o to, zakládaje hry pětileté, aby mohly se konati ve dne i v noci.¹⁾ Noční slavnost Neronova roku 64. zanechala chmurné záblesky. Křesťané byli oděni v děsná roucha hořící,²⁾ šat napuštěný smolou, pryskyřicí a sirou. Byvše svázáni a nabodnuti na koly, tvořili podél alejí celé řady živých pochodní. V onen večer, kdy zahrady císařovy otevřeny byly lidu, rozsvíceny tyto pochodně a při jejich chvějícím svitu byly závody pořádány. Císař se jich účastnil v přestrojení kočího, brzy řídě svůj vůz, brzy sestupuje, aby vmísil se do davu. Vše tu přesahovalo míry své, takže ve středu všeobecné hlučné pochvaly vzniklo jakési reptání hrůzy a slitování. I ti, kteří považovali oběti za vinné, rozhorlili se při myšlence, „že nebyli pro dobro lidu, ale pro krvežíznivost jediného obětování.“ (Tacit. Letop. XV., 44.)

Nero odcházel zklamán z této slavnosti krvavé, potáčeje se pod samým břemenem zatracení, jež jej po celý měsíc tížilo a jež marně se pokoušel se sebe setřásti. Vítězství zůstalo bratřím mučenků, velikému množství těch věřících, jichž všechněch strážě jeho nemohly polapiti. Byli tam přítomni v oné kruté noci, podporující pohledem svědky své víry; vidouce je připevněné na koly hrdlem, hořící, kouřící, v nevýslovných mukách,³⁾ naučili se důvěřovati v Krista, jenž dodával slabým bytostem udatnosti nadpřirozené, klid v utrpení; více než

¹⁾ Tacit., AnnaL., XIV., 19, 20, 21; XVI., 5.

²⁾ La tunica molesta (šat nepohodlný), Juvenal, Sat. 155—157; VIII., 233—235. — Martial, Epigr., X., XXV., 5.

³⁾ Pone Tigellinum, taeda lucebis in illa
Qua stantes ardent, qui fixo gutture fument
Et latum mediâ sulcum diducis arenâ.

Juvenal, Sat., I., 155—157.

„Řekni: Tigellinus; posvítiš té na pochodní
byv naboden, na jaké kdysi stávali v dýmu hořice,
neb širokou brázdou povlekou tě v prostřed areny“.

Překlad Fr. Rutha v „Kroku“.

kdy jindy slibovali tomuto božskému Mistru žítí i umřítí pro něj. ¹⁾

Bylo to první vítězství římské Církve, jež bylo veliké důležitosti pro budoucnost, neboť se vztahovalo na místo, odkud ona bude přístě vládnouti nad dušemi. Tato půda Vatikánská, která byla napájena krví křesťanskou, zůstala posvátnou zrakům věřících, stala se střediskem jejich v Římě, vlastním jejich majetkem. Uvidíme, jak tam donášejí tělo hlavy Církve, zakládající na místě zahrad Neronových sídlo Petrovo, místo ode všeho světa po hrobě Spasitelově nejvíce uctívané.

Satyrik, dle všeho pojednává o slavnosti noční z roku 64., přičítal Tigellinovi děsný vynález těchto živých pochodní.

¹⁾ Zdá se, že Seneka, vzdálen světa, pykal v nádherné samotě svých krásných letohrádků poklesky života svého, činí nárazky ve dvou dopisech k Luciliovi o hrozném divadle, uspořádaném Neronem národu římskému: „Železo a plameny, řetězy a veliké množství divokých šelem, pasoucích se na vnitřnostech lidských, žalář, kříž, skřípec, hák, kůl zaražený do trupu oběti a vycházející lebku, údy roztrhané, roucha napuštěná a protkaná látkami vznětlivými. (Ep. 14.) . . . Mezi těmito bolestmi nevzdychal někdo: jest to málo, neprosil: jest to málo, neodpověděl: jest to málo; usmíval se a usmíval z celého srdce.“ (Ep. 78.). Úsměv nevýslovný pokorného křesťana, umírajícího pro svého Boha v zahradách Vatikánských, pronásleduje jako vidění sladké a palčivé pro rozechvěnou obrazotvornost bývalého vychovatele Neronova. Jako všichni Římané, tak i Seneka viděl umíratí mnohokrát, ale nikdy nezřel umíratí, jako tito umírali. Pavel Allard, Dějiny pronásledování za prvních dvou století, p. 54—55 (franc.)

KAPITOLA SEDMÁ.

První všeobecné pronásledování.

I. Nařízení o pronásledování.

Následujícího dne po zápase zůstalo celé válečné pole zpustošeno, nejčastěji opuštěno. Tam, kde víra Římská ukázala se hrdinským způsobem, mělo vzezření zpustošení ve dnech, jež následovaly po vraždění Vatikánském. Jakkoliv žaláře byly naplněny, přece neuzavíraly všecko množství křesťanů, nalezených v hlavním městě říše. Ti, jichž stráž při pátrání soudním se nezmocnila, ukryli se snadně ve velikém městě, neboť lid tam byl zmaten více než kdy jindy: vyhnán jsa ze čtvrtí lidových, jejichž trosky trhali bořitelé, opustil na zdařbůh svá sídla. Mnozí věřící měli za věc jistější opustiti Řím a rozprchnouti se po Italii. Ve jménu tohoto křesťanstva takto rozptýleného pozdravuje sv. Pavel Židy v Epištole, již brzy seznáme. (Žid. XIII., 24.) ¹⁾

V prvním čase nalézali uprchlíci v městech odlehlých, kam se uchýlili, jakousi domnělou bezpečnost: lhostejnost obyvatelů, shovívavost obecních úřadů, jimž byli neznámi, následovně volnost, že mohli žíti nábožný život, vzdalovati se světa, v čistém a bratrském sjednocení. Ale vliv, příklad Říma, vzbuzující poznenáhlu po-

¹⁾ Žid., XIII, 24. Pozdravtež všech správců svých, i všech svatých; pozdravuji vás (bratři) z Vlach.

zornost, způsobil, že ctitelé Kristovi zakoušeli nehod více nebo méně tuhých, tu jednoduché pohany,¹⁾ tam násilí krvavého.

Co se stalo ve dnech neblahých křesťanům se zajatci, kteří nebyli vydáni trestu o slavnostech srpnových? Žádný spis toho neuvádí; lze však za to míti, že přece reptání, jež povstalo za této příležitosti, zastavilo vraždění. (Tacit., Letop. XV., 14.)

Pronásledovatel shledával, že jest výhodněji ponechat i je na živu a upotřebiti jejich životů; proto byl nucen ušetřiti jich. Ve své dychtivosti, aby viděl Řím znovu-povstálý, popoháněl s netrpělivostí práce, zaměstnávaje na tisíce rukou v lomech, aby vyváželi do celého města potřeby stavební k novým budovám.²⁾ Počet dělníků svobodných a otrockých, shledaných v Římě, nestačoval více; zaslán rozkaz městům venkovským, aby odeslala

¹⁾ Nalézáme, jak pravdě podobno, stopy těchto zneuctění v některých nápisech jednoho domu v Pompeji. Ze jména „křesťan“, načrtnutého na zdi příbytku toho, lze za to míti, že sloužil shromáždění věřících, a důvtipné obnovení p. z Rossiho vyvolává z předcházejících dopisů název šprýmem, namířeným na věřící. Audi christi. anos, saevos olores, „Poslouchejte křesťany, labutě ukrutné“. (De Rossi, *Bullettino di archeologia cristiana*, 1864, p. 69. *Corpus Inscript. Latín. t. IV., p. XVI., n. 3.*) Dle úsudku slavného archaeologa jest to narážka na poslední slova, na zpěv labutí některých mučedníků křesťanských, na pomstu Boží, již hrozili katům svým. Není, proč by se domněnka tato nepřijala, a se stejnou pravděpodobností může se poznati posměch o křesťanském učení z vět, které psány jsou kolem: „Že osel poučuje mouchy.“ „Lež pravdě pozdravem.“ (*Hic Muscellas Docuit. Mendax Veraci Salutem.*) (De Rossi *Bullettino*, 1864, p. 71.) Zdá se, že nápis, jež má zeď zvenčí, také jest podobného smyslu: „Pro lenochy není zde místa; odejdi, tuláku.“ (*Otiosis Hic Locus Non Est, Discede Morator.*) (*Corpus Inscript. Latín. t. IV., 813.*) Jest se obávati, že Pompej nikterak nezůstala pozadu, a že násilí následovalo s potupami, neboť Židé, všude křesťanům nepřátelští, měli zde synagogu. (De Rossi *Bullettino*, 1864, p. 70.).

²⁾ Tacit., XV., 45. Sueton., Nero, 31, 38 — Dr. Stahr, IX. Lfrg. S. 405.

své odsouzení,¹⁾ ale blíže sebe, u ruky měl tyran zajatce, křesťany, využítkoval toho. V této věci mohl být i ujištěn, že nových pracovníků chyběti nebude, neboť pronásledování přestalo být vražděním hromadným jako ve Vatikáně, proto v pronásledování věřících se pokračovalo; rozšířilo se mimo hlavní město a Itálii, dodávajíc dohlížitelům stavby, kteří naplňovali Řím, pracovníků, obětí, odhodlaných trpěti vše.

Na základě kterých zákonů byla udržována tato nespravedlivá pronásledování? Rozličná svědectví dopouštějí domněnky o tom a dosvědčují, jak bylo právnictví římské v tomto ohledu zřízeno. „Na počátku pronásledování, svědčí Tacit, že křesťané byli méně usvědčeni ze zločinu žhářství, nežli z nenávisti proti pokolení lidskému.“²⁾ Tedy z této příčiny soudcové je odsoudili a Nero je vydal v zahradách Vatikánských hrozným mukám. Dějepisec pojednává o jejich víře, „ohavné to pověře“,³⁾ rozeznává ji dokonce od sekt, jež hrnuly se tehdy do Říma a rozšiřovaly tam, co jinde bylo nejohavnějšího a nejhanebnějšího.⁴⁾ S úctou promlouvá tutéž řeč a obvi-

¹⁾ „Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubique esset custodiae, in Italiam deportari, etiam scelere convictos non nisi ad opus damnari, praeceperat.“ „Aby mohly tyto práce vykonány býti, nařídil, aby všichni zajatci z celé říše do Itálie přivezeni, a od nynějška všichni těžcí zločinci jen ku práci odsuzováni byli.“ Sueton., Nero, 31. — Dr. Stahr, IX. Lf. S. 406.

²⁾ „Haud perinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti sunt.“ Později po jejich výpravě nesmírný počet ne tak ze zločinu žhářství jako spíše z nenávidění lidského pokolení usvědčen byl.“ Tacit., Letop., XV., 44. Český překl. seš. 81. a 82., str. 525. Snad prvním zajatcům přiřknuta vina požáru; co se týče ostatního množství obžalovaných, kteří jim byli přiděleni, nebyli jako zakladatelé požáru, nýbrž jako „nepřítelé pokolení lidského“ odsouzeni k mučení.“ Allard, Le Christianisme et l'Empire romain, p. 15. (Křesťanství a císařství římské).

³⁾ „Exitiabilis superstitio“, „záhubné toto pověrečné náboženství“; čes. překl. seš. 81. a 82., str. 524. Tacit., Annal., XV., 44.

⁴⁾ „Erumpebat . . . per urbem . . . quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluent“, „nýbrž i v městě, kde všechny ohavnosti

ňuje křesťany z pověry nové a zlomyslné.¹⁾ Toto jsou jediná obvinění, zjištěná v době, již se zanášíme: pomluvy zajisté obecné ve výrazech, přece dosti určité, když posuzuje se původ jejich. Co ve skutečnosti znamená „nenávisť proti pokolení lidskému,“ ne-li život zvláštní a soustavní odloučenost, již křesťanství doporučovalo svým věřícím? Nebylo žádného jiného prostředku k vyvážnutí z modlářství a smrtelnosti, která je obkličovala, jako vyhýbatí se slavnostem náboženským, hrám veřejným a někdy i rodinnému životu. Svět zvláštní se tím tvořil, na oko truchlivý, jenž neuspokojoval, poněvadž účastníci zdržovali se úřadů veřejných, vojenství, zdráhali se přísahati ve smlouvách a osvětlovati o slavnostech pohanských²⁾ a neměli sebe samých než za cizince, za poutníky na pozemské dráze.³⁾ Ale v den, kdy se stali v Římě „množstvím“, o němž mluví Tacit, (Letop. XV., 44.) nejen prostý lid, ale i osoby od stavu pocitovaly, že jakási síla nepřemožitelná staví se před ně, schopna jsouc, aby pokazila, ne-li zrušila pořádek společenský, v Římě tak úzce sloučený s náboženstvím dědičným.

aneb stydné věci se všech stran se sbíhají a rozšiřují“; čes. překl. str. 525. Tamtéž.

¹⁾ „Afficti supplicii christiani, genus hominum superstitionis novae et maleficae.“ „Tresty smrti potkaly křesťany, sektu jakési nové pověry.“ Dr. Stahr, IX. Lfrg., str. 389; srov. Tacit, Letop., XV., 33—34. Juvenal. Satir., I. 155. Sueton., Nero, 16. „Slova tato vyrozumívají se z potlačování nepřetržitého, soustavného, majíce za důvod „novost“ a vlastnost „zlomyslnou“ „pověry“ křesťanské. Souvislý obsah doplňuje naznačení smyslu tohoto, neboť věta, již jsme právě naznačili, jest ve středu dlouhého výpočtu opatření, určených k potrvání stanov, zákonů a nařízení, majících za účel, by přítrž učinily zlořádu a zajistily pořádek veřejný.“ Allard, Křesťanství a Říše římská, str. 17. (franc.).

²⁾ Tertullian, De Idol., 17. De Cor. mil., I, 15.

³⁾ Nejmilejší, prosím (vás), abyste jakožto příchozí a pohostinní zdržovali se od tělesných žádostí, kteréž rytířují proti duši. I. Petr., II., 11. — Podle víry zemřeli ti všickni, nevzavše zaslíbení, ale z daleka je viděvše, jim i věřili, i je vitali a vyznávali, že jsou hosté a příchozí na zemi. Žid., XI., 13. — Tertullian, Apol., I, 41. Epître à Diognète, V., 5. (List k Diognetovi.)

Židé ovšem vzdalovali se rovněž chrámů pohan-
ských, a viděli jsme, že často byli považováni jakožto
učeníky Kristovými, ale měli své synagogy, svatostánky
úřední, uznávané a hlídané úřadem městským. Křesťané
neměli nic podobného, shromažďovali se pouze v domech
soukromých, zvláště v noční době a podtají. A tato taj-
nost otevírala cestu tím širším nedůvěrám, poněvadž
tajné společnosti obyvatelů Východu skrývaly obyčejně
veliké zkaženosti.¹⁾ Podezření vzniklo rychle, báchorky
pomlouvačné nabývaly víry v příštím století,²⁾ přičítajíce
věřícím trestuhodné skutky, jimiž lid obviňuje obyčejně
černokněžníky a čaroděje: vraždění dítek, hostiny ohavné
a krvosmilné hody.³⁾ Když Tacit vypravuje o zločinech,
jež mu činily novou víru hnusnou (Tacit, *Letop.* XV.,
48. Český překl. seš. 81. a 82., str. 524 a 525), jest to
pouze ozvěna pověstí, jež kolovaly od roku 64. mezi
lidem a vzbudily v něm hlas nenávisti.

¹⁾ Upamatovali se na slavnosti Bakchovy (Tit. Liv., XXXIX., 16)
a na nebezpečí, jemuž orgie tajuplné vydávaly město. Ve zracích
státníků cizí náboženství, nedovolená bratrstva, shromáždění za
noční doby, hanebnosti všeho druhu měly osudný následek, tvořily
svah, na nějž vkročil-li člověk, řiti se do propasti. Taktéž neměli
žádné strážce dosti přísné proti takovému nebezpečí.

²⁾ „Troje obžaloby tíží nás, pravil Athenagor, (Legat., 4)
z neznabožství, z kvasu Thyestova, z krvesmilství Oedipova.“
Zvláště tyto dvě poslední pomluvy vzbudily nenávist u lidu, vraždění
dítek, pojídaných při hodech nočních, prostopášnosti ohromné. Tyto
byly vlastně ohavnosti, přičtené jménu křesťanskému: „flagitia co-
haerentia nomini“. Plin., *Epistol.* X., 97.

³⁾ Cicero, *In Vatin.* VI., 14. — Horác. *Epod.* V. — Juvenal.
VI., 522. — Arnold (*Die Neronische Christenverfolgung.* p. 65—66)
činí zvláštní poznámky, že černokněži jsou nazváni „nepřátely po-
kolení lidského“ v zákoníku Justinianově, (IX., tit. 18) a že tresty
uložené Neronem křesťanům jsou ty, jimiž zákon odsuzoval vinníky,
usvědčené z čarodějství: „Qui sacra impia nocturnave ut quem ob-
truncarent, defigerent, obligarent, fecerint faciendave curaverint, aut
crucibus suffiguntur aut bestiis objiciuntur . . . Magicae artis conscios
summo supplicio adfici placuit, id est bestiis objici aut crucibus suf-
figi: ipsi autem magi vivi exuruntur“. Paulus. *Sent.*, V.

Nero byl podporován lidem, aby uchvátil křesťany; mohl se jich zmocňovati i bez příslušných soudců. Příkladně skutečně správci města potrestati nezbytně lidi podobné, jakými byli nejhorší zlomyslníci. Pravdě podobno bylo, že jemu císař svěřil v měsíci srpnu 64. péči o pronásledování křesťanů. Provádění při před splnomocněncem úředním bylo rychlejší nežli před soudy příslušnými: výslechy, vyšetřování, potrestání vinníků, vše se odbylo krátce.¹⁾ Nero se v něm cítil více pánem nad svými oběťmi, snadněji obracel na ně, hrůzou jejich trestů, zraky podezřívavé, jež naň se upíraly.

Takový byl první výjev pronásledování: stíhání zločinů s právní cestou, neprávem přičítaných nevinným. Svévole a násilí měly v tom úplnou volnost. Bylo-li taktéž tomu i v časech, jež následovaly, a pokračovalo-li se v odsouzení křesťanův opatřením policie, aniž byl nějaký zvláštní zákon prohlášen proti nim? Vladaři provincií měli totéž právo, tutéž moc jako přednosta hlavního města. Napodobující Řím, soudili-li je také výmínečně, uvalující tresty na vyznání křesťanské, jimiž stíhaly zločiny svatokrádeže a urážky Veličenstva? Toto mínění

¹⁾ Toto řízení výmínečné jest zaznamenáno v právu římském jménem „Cognitio“ (poznání), tvořilo zvláštní instanci, ve které městský úřad rozhodoval o záležitosti, jež mu byla podrobena, nejsa nucen zaslati ji soudcům příslušným. Císařové osobující si právo poznání, ustanovovali si dle libosti soudce své jak pro záležitosti soukromé tak i zločinné a oznamovali rozsudky přímo aneb prostřednictvím zplnomocněnců svých, nejsouce nuceni vyžadovati si hlasu poroty aneb vrchního soudu. (Mommsen, Římské státní právo, (něm.) t. II., str. 925.) Praefektu aneb přednostovi města dal císař toto právo v Římě. (Tamtéž, str. 929.) Zástupci císařovi v malých městech soudili rovněž cestou práva poznání. (Tamtéž, str. 982.) Viz o historickém předmětu práva Římského obšírné vyličení v Mommsenu. *Der Religionsfrevel nach Römisch. Recht*, *Historische Zeitschrift* 1890. — (Náboženský zločin dle římského práva, *Časopis historický* 1890.) — Ramsay, *The Church in the Roman Empire*, ch. IX., X., XI. (Církev v římském císařství.) — Hardy, *Christianity and the Roman Government*, sect. IV., V., VI., VII. (Křesťanství a římská vláda.)

nabývalo víry za našich dnů.¹⁾ Zdálo by se na první pohled, že se tím zjednodušuje a objasňuje různost pronásledování v říši, brzy přijatých, brzy opět zavržených, vedených více nebo méně dle libosti městské správy, dle vášní nestálého lidu. Vážné námitky přece staví se na odpor:²⁾ Jmenovitě tato, že naši nejstarší spisovatelé církevní měli zcela opačné smýšlení o tom. Nejen dějepisci IV. století, ale i obhájci křesťanství věků předcházejících vyjádřili se, že Nero a Domician dali nařízení všeobecného pronásledování. Okolo roku 170., prohlašuje Mélicton de Sardes, že tito oba císařové „samotni chtěli zničiti víru naši pomluvou.“³⁾ Tertullian, třicet roků později, ještě rozhodněji soudí. „Všechny činy Neronovy byly odstraněny,“ praví nám, „jen jediné nařízení Neronovo trvá,“ jeho „odsuzování“ křesťanů. Není-liž tu jasně dosvědčeno nařízení pronásledování, o němž starověk křesťanský mluví? „Sub Nerone damnatio invaluit . . . permansit erasis omnibus hoc solum institutum Neronianum. Tertul. ad Nationes. I., 7. Připustíme-li, že bylo skutečně dáno takovéto nařízení, jest jistě snadněji objasniti jistá místa v dějinách prvních pronásledování.

Dopisování Plinia s Trajanem, týkající se Asiatů, prohlášených za křesťany, nemá již více tolik obtíží, neboť jestli člověk nemíní, že by vyslanec měl zapotřebí dobrozdání o vykonávání práva čistě samovolného, naopak nic není přirozenějšího, než jeho rozpaky před zákonem ne-

¹⁾ Mommsen, *Historische Zeitschrift* (Histor. časopis), t. LXIV., 1890, p. 339—424; Expositor, July, 1893, p. 5—6. — Neumann, *Der römische Staat und die allgemeine Kirche bis auf Diocletian*, 1890, t. I. (Římská říše a obecná církev až k Dioklecianu.) — Ramsay, *The Church in the Roman Empire*, pag. 171—374. (Církev v Římském císařství.)

²⁾ Námitky byly kladeny p. Guérinem s takým důrazem, že se nám zdálo, jako bychom byli nuceni mínění Mommsenovo zavrhnutí. (*Nouvelle Revue historique de droit français et étranger*, 1895, p. 601—645; 713—737.) Soudil taktéž jako p. Allard, *Persécution pendant les deux premiers siècles* (Dějiny pronásledování za prvních dvou století, str. 58—65), že byla skutečná nařízení o klatbě a vyhnanství za Nerona a Domiciána.

³⁾ Mélicton, v Euseb., *Dějiny církevní* IV., 26, 9.

uprosným, zasahujícím ohromné množství osob, a před odpovědí vladaře, usilující o to, aby zmírněny byly.¹⁾ Taktéž se to mělo s řízením, jež předvádějí nám před oči činy mučovníků v této době: bylo přesné a krátké, předpokládajíc nařízení, přetvořující prosté vyznání křesťanské ve zločin smrtelný. Nespatřujeme skutečně soudce, pátrajícího, zdali obviněný dopustil se nějakého přestupku, jenž padal pod zákon „urážky Veličenstva“ nebo „bezbožství“. Vyšetřování se obmezuje nejčastěji na tuto jedinou otázku: Jsi křesťanem? Mínils jím setrvati? Přiznání, zvláště setrvání ve vyznání víry mělo v zápětí odsouzení.²⁾ Zdá se tedy, že Sulpic Sévèr správně naznačil původ a postup těchto pronásledování právních, když vypravoval hrůzy, páchané ve Vatikáně: „To byl,“ praví dále, „začátek pronásledování křesťanů; následovně zákony byly ustanoveny, jež zapovídaly víru, a na základě nařízení úředního nebylo dovoleno býti křesťanem.“³⁾

¹⁾ „Dopis k Trajanovi přiči se rozhodně naukám novým, spojujícím pronásledování s bohouctou císařů, s bezbožstvím nebo s uražením Veličenstva. Guérin, nouvelle Revue historique de droit, 1895, p. 636. (Nová historická revue práva.) Studie, již učený právník podává, potvrzuje v každém ohledu tu listinu. — Srovnej Ramsay, *The Church in the Roman Empire*, p. 196—225. — Hardy, *Christianity and the Roman Government*, p. 102—139.

²⁾ „Přiznání takové před městskou správou nazývalo se „confessio“ (vyznání), a pachatel toho přiznání stal se vyznavatelem, proti němuž nebylo více zapotřebí důkazů, že spáchal čin jej obviňující. Vyznání mělo velmi vážné následky pro obžalovaného; jakmile bylo učiněno, žádné hájení nebylo možné, a přispění advokáta stalo se zbytečným. Trest nařízený zákonem musil býti prohlášen, a právníci římsí pravili s důraznou stručností, že odsouzení bylo dílem obžalovaného. „Confessus pro judicato est, qui quodammodo sua sententia damnatur.“ Guérin, op. cit., p. 722. „Sluší podotknouti, že křesťané se ozdobili, jako názvem slávy, jménem vyznavačů víry, když potvrdili své přesvědčení před úřadem. Pronásledování byli pro bezbožství, uražení Veličenstva nebo zcela jiný přestupek, jehož zajisté se nikterak nedopustili, neboť vyznání se více přičítalo tomuto poklesku a nikoliv víře katolické.“ Tamtéž, poznámka 1.

³⁾ Sulpice Sévère, *Chron.* II., 41.

Nero, dle všeho, prohlásil první tato nařízení ve dnech, v nichž následovalo vraždění srpnové, a třicet let později Domician je obnovil.“¹⁾

II. První list svatého Petra.

Pronásledování Neronovo zůstavilo v Římě málo stop dokázaných. Není příliš zřejmo, které moci se jistá podání připisují v těchto dobách o smrti mučovníků ve mnohých městech italských.²⁾ Nejslavnější jsou vyznavači Milánští: Sv. Gervasius a sv. Protasius, sv. Nazarius a sv. Celsus. Nalezení a přenesení jejich ostatků a uctívání, jímž je zahrnuje sv. Ambrož a sv. Augustin, dodalo jménu těchto světců velikého lesku,³⁾ ale nikde ve spisech současných ničeho není o těchto slavnostech, nevidíme, že by bylo oslavováno utrpení jejich za dnů Neronových. Podání, jež jim určuje tu dobu, objevuje se teprve v VI. století, a na jakých základech spočívá? Jest nám neznámo, neboť v předcházejícím století Paulin, popisuje život sv. Ambrože, prohlašuje, že nemohl objeviti, v kterém čase sv. Nazarius byl mučen.⁴⁾

Jediná krajina, kde nacházíme známky jistých pronásledování, jest Malá Asie, jmenovitě Církve této krajiny, jímž sv. Petr věnuje první Epištolu svou. Máme skutečně za pravdu, že apoštol napsal tento list za účelem, by povzbudil věřící ve zkouškách, jež následovaly vraždění Římské. Vše nasvědčuje, že přičísti jest tomu listu

¹⁾ Nařízení cisařská byla závazna jen za panování císaře, jenž je prohlásil; ale byla přece potvrzena buď senátem, buď novým císařem. Daremberg, *Dictionnaire des Antiquités*, p. 461.

²⁾ Sv. Pavlín a Torpet v Pise; sv. Roman v Nepi; sv. Ursicin, sv. Vitalis, sv. Valerie v Ravenně; sv. Hermagor a sv. Fortunat v Aquilee. Viz: Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclesiastique*, t. II. (Paměti k dějinám církevním.) Pronásledování Církve Neronem a poznámky III., IV., V., VI.

³⁾ Tillemont. Paměti, t. II., sv. Gervasius a sv. Protasius. — Sv. Nazarius a Celsus.

⁴⁾ Patrologie latinská (Ed. Migne) XIV., str. 38.

účel tento: Petr píše jej, měl, jak zřejmo, před očima Epištolu k Efesanům, připomíná si jí a byl jí nadšen; list jeho nepochází z doby, která byla před rokem 64. Z jiné strany činí narážky, které nejjasněji poukazují na pronásledování ještě povážlivější nežli bylo pokušení, jež jsme zjistili na cestách sv. Pavla v Galacii, Macedonii, Korintu, Efesu a Jerusalemě.

Nejbouřlivější povstání bylo rázu pomíjejícího a pouze místního. Že se apoštol a soudruhové jeho vzdálili, skorem vždy postačilo k jich utišení. Utrpení, v němž Petr nám ukazuje Církev, má naopak známky pronásledování, jež společně ohrožovalo provincie Asijské, Pontus, Galicii, Asii a Bithynii (I. Petr., I., 1.).

Jest tím příliš málo řečeno, poněvadž list připojuje, že „na světě“, kde Řím velí, „bratrstva jsou vydána na pospas též utrpením (I. Petr., V., 9)“; všude bylo jim předstupovati před soud a tam byli „hotovi vždycky k dosti učinění každému od nich počet z naděje té, kteráž v nich jest (I. Petr., 15).“ Rada dána zde věřícím, aby přednesli své obhájení uctivě, „v tichosti a v bázi (I. Petr., III., 16),“ svědčí o tom, že apoštol měl na zřeteli tyto správce říše, jež aby stále v uctivosti měli, nejen doporučuje: „Poddáni tedy buďte všelikému lidskému zřízení pro Pána; buďte králi jako nejvyššímu, buďte vladařům jako od něho poslaným, ku potrestání zločincův a k pochvale dobrých (I. Petr., II., 13—14).“ Nenalezli bychom v listech, předcházejících vraždění Římské, napomínání tak přesného, jak se chovají jest před soudy. Dle toho lze zároveň souditi, že pronásledování byla činěna v rozsáhlé rozloze celé říše římské, a že list sv. Petra ke křesťanům Asijským pochází z doby prvního pronásledování.¹⁾

¹⁾ Sv. Petr v témže listě napomíná věřících, aby se nerděli nad jménem křesťanů, pro něž trpí, a kladl svá dobrá díla proti těm, kteří je nazývají „zločinci“. Tentýž výraz jest ve vypravování spisovatelů římských o tomto pronásledování. Tacit., Letop. XV., 44. — *Affecti supplicis sunt Christiani, genus hominum superstitionis*

Petr poznamenává, že píše z Říma, naznačeného ve svém posledním listě výrazem symbolickým Babylona. Není dokonce možno, aby skutečně bralo se toto poslední pojmenování do slova a vidělo se v něm starodávné město Eufratské. Jaká pravděpodobnost, že apoštol jde tak daleko, až k městu tehdaž opuštěnému,¹⁾ a jež právě opouštěli poslední Židé, Inoucí ještě ku svým troskám.²⁾ Opravdu, Církve Mesopotamské, bedlivy jsouce, že zakládaly sobě na svém apoštolském původě, přece nejmenovaly nikdy Petra mezi svými zakladateli. Jako Papias, Kliment Alexandrinský, Euseb, sv. Jeroným, celý starověk „poznává, že Babylon této Epištoly jest město, tehdy králem světa, jehož rozpustilá bezbožnost připomínala hlavního města Assyrského, mnohokrát proroky prokletého. Křesťané, jakož i Židé užívali tohoto tajuplného jména, aby zneuctili volněji mezi sebou krb zkaženosti, u něhož nuceni byli žíti: „Bestie s jmeny rouhání“, „veliký Babylon, matka smilství a ohavnosti na zemi (Apol. XIV., 8).“ Jest přirozeno, že za okolností, jaké tenkrát byly, Petr naznačoval své bydliště jen polovičně. Vzdálen jsa za dob vraždění srpnového Říma, navrátil se tam za hluku pohromy, aby povzbudil zbytky krvácející své Církve, ale on unikl stráži jen tajemstvím, jež ho halilo.

Slovo jeho v těchto dnech utrpení má pro nás tím více lesku, že vychází ze stínu, kde jsme zanechali Církve po dobu deseti roků. Podíl, jež bral na sněmě Jerusalemském a jeho řeč v Antiochii s Pavlem jsou poslední činy, jež pojednávají o něm v našem Písmě svatém; snažili jsme se nahraditi jejich mlčelivost pomocí podání Římského, avšak aniž bychom si tajili podíl nejistoty a

novae et maleficae.“ Sueton., Nero 16. Jsou to výčitky podivné, ale zdá se nám, že věc to přemrštěná, odvozuje-li se z toho datum listu apoštolského.

• 1) Strabo XVI., I., 5. — Plin., Hist. Nat. VI., 26.

2) Josef., Starožitnosti židovské XVIII., IX. 8.

domněnky v těchto listinách.¹⁾ Půda stává se zde opět pevnější, neboť o hodnověrnosti první Epištoly sv. Petra pochybováno pouze od posuzovatelů strany předpojaté, a vidíme, s jakou pravděpodobností tento list se druzí ke dnům prvního pronásledování.

Péče, aby přinesl Asijským list Petrův, byla svěřena Silvanovi, pomocníku Pavlovu na jeho cestě apoštolské (Skut., XV., 40). Co se stalo s tímto učeníkem od časů, kdy jsme jej naposledy viděli v Korintě? (Skut. XVIII., 5). Měli jsme tehdy za věc pravděpodobnou, že následuje apoštola pohanů do Jerusalema, tam zůstal, když onen odebral se navštívit po třetí Malou Asii.²⁾ Ale Silvan vedl život příliš čilý a zůstal příliš nasáklý myšlenkami Pavlovými, co se volného rozkvětu víry týče, že si oblíboval v pobytě v obcích křesťanských, položidovských, obmezených, nepřístupných všemu pokroku. Připustili bychom jen to, že změnil pojednou myšlenky a úmysly své, neviděl ničeho více mimo Jerusalema, a tam se uzavřel asi po deset roků (od r. 55. až do r. 64.). Horlivost apoštolská přivedla jej do země pohanské, ku křesťanským obcím, jimž hlásal Evangelium se sv. Pavlem. Snad byl mu od tohoto svěření úřad, aby bděl nad těmi obcemi křesťanskými, aby byl jejich vůdcem a jejich ochrancem. Snad rovněž Petr jemu svěřil tytéž povinnosti pro své Církev v Bithynii, Pontu, Kappadocii.

Ať jakkoliv tomu jest, víme z Epištoly apoštolovy, že Silvan dlel tehdy po boku Petrově a že mu bylo svěřeno, by nesl jeho poselství (I. Petr, V., 12). Zdá se nám býti věcí oprávněnou z toho souditi, že tento učeník byl, více nežli jiný, ve styku s obcemi křesťanskými v Asii; nic nezabraňuje rovněž věřiti tomu, že ve jménu jejich přišel, aby zpravil přednosty Církev o hrozícím pronásledování a hledal u nich světla a síly duševní.

¹⁾ Viz S. Petr, k. XVIII., Le Ministère de s. Pierre à Rome. (Úřad apoštolský sv. Petra v Římě.)

²⁾ Viz: Sv. Pavel a jeho apoštolské cesty, kap. IX.

Pavel, jenž se odebral do Španěl, nebyl přítomen tam více, aby přispěl ku pomoci svým věřícím. Petr sám zůstal v postavení, řekněme raději v povinnosti vykonávat svou vládu, ukázati se otcem a pastýřem křesťanských obcí Pavlových, tak dobře jako svých vlastních. Poprvé vidíme, an zde užívá plně toho práva, jež mu udělil Spasitel, ustanoviv jej hlavou veškeré Církve. Ale okamžik k tomu nadešel, neboť pravidlo učiněné samými apoštoly, „aby na cizí základ nestavěl“ (Řím, XV., 20), vhodné pro začátek, mělo méně důležitosti od doby, kdy obce křesťanské, nabývše pevnosti a stálosti, žily vlastním svým životem. Pět roků před tím Pavel osvobodil se toho, píše svou Epištolu Římanům. Od té doby, za těchto dvou roků zajetí neváhal hlásati Římu Evangelium, ačkoli tam byl na majetku Petrově. Tento používal toho taktéž, vzhledem k Církvím Asijským, a tím volněji, čím více cítil svazek s apoštolem pohanů býti čím dál, tím užším. V pravdě Petr miloval toto srdce šlechetné, tohoto ducha, tak rozdílného od ducha svého, ale plného Kristem, jejich společným životem. A proto Epištoly Pavla, „nejmilejšího bratra“ (II. Petr. III., 15), obzvláště jemu byly drahy; on o nich přemýšlel hluboce, neboť slovo apoštolovo zdálo se mu býti někdy nesnadné k srozumění (II. Petr. III., 16). On se nepřipoutal k nim, aniž se jimi nadchnul tak zřejmě, jak se zdá některým posuzovatelům, že četná místa v prvním jeho listě jsou pouze opsána z listů Pavlových. To by znamenalo výstřednost, kdybychom vyvozovali z Epištoly apoštolovy více, než podává tomu, jenž by vykládal její pravý smysl a beze vší předpojatosti. Věru, shledáváme tam zjevnou podobnost se slohem Pavlovým; tu a tam tytéž výrazy, tytéž obraty vět, tytéž rady mravní, podané těmitéž slovy.¹⁾ Jest zřejmo z těchto shod, že Petr choval v paměti slova apoštola pohanů a že si je příležitostně přivlastnil; jest

¹⁾ Nalézáme dlouhé řady těchto přirovnání ve Výkladu Meyera a de Wetta ve slovníku biblickém Schenklově IV., str. 496 a násl.

i pravděpodobno, že měl před očima Epištolu k Římanům a k Efesanům,¹⁾ neboť mezi těmito dvěma listy a listem sv. Petra nacházíme pozoruhodné vztahy; ale ať jakkoliv daleko sahají tato srovnání, dílo hlavy apoštolův není méně samostatným, rčením třeba vypůjčeným od sv. Pavla dostává se od péra jeho obratu zvláštního; překvapuje jimi poznovu a rázem sobě jen vlastním.²⁾

Ostatně více ještě nežli výraz, myšlénka zůstává původní u Petra; křesťanství, zjevující se mu celé v téměř světle jako Pavlovi, jest znázorněno v jeho Epištolách jiným způsobem. Jedno slovo zahrnuje pro celé Evangelium: milost, „pravá milost Boží“ (I. Petr V., 12). Uvidíme v druhém listě prohlášení, co rozumí tím darem nebeským: „skrže ně Božského přirození účastni učinění“ (II. Petr. I., 4), od té doby činí jen výklad o tomto ustanovení, nejdůkladnější jinak, nejúplnější, jež může podat o stavu nadpřirozeném. První paprsky této milosti odhalují se jeho zrakům v předurčení Kristově a v povolání národa vyvoleného (I. Petr. 10—12., 20), ale ve vzkříšení Spasitele vidí ji v úplném lesku. Toto slavné tajemství stává se proň střediskem, odkud září všechno světlo a všechen život; znovuzplození duše, křest, víra, naděje, odměna, moc oslavovati Boha (I. Petr. I., 3, 21; III., 18—22; IV., 13; V., I.). V jiných slovech Kristus, jež Petr zbožňuje a uznává, jest méně Kristem Betlémským, Nazaretským, účinným po tři roky v kázání Evangelia,

¹⁾ I. Petr. I., 3; Efes. I., 3; I. Petr. I., 14; Řím. XII., 2; I. Petr. I., 21; Řím. IV.; I. Petr. II., I., 2, 5; Efes. II., 3; Koloss. III., 8; Řím. XII., I.; I. Petr. II., 6, 7; Řím. IX., 33; I. Petr. II., 10; Řím. IX., 25, 26; I. Petr. II., 13; Řím. XIII., 1—4; I. Petr. II., 16; Gal. V., 13; I. Petr. II., 18; Efes. VI., 5; I. Petr. II., 24; Řím. VI., 18; I. Petr. III., I.; Efes. V., 22; I. Petr. III., 9; Řím. XII., 17; I. Petr. IV., 10, 11; Řím. XII., 6, 7; I. Petr. V., I.; Řím. VIII., 18; I. Petr. V., 5; Efes. V., 21; I. Petr. V., 8; Thessal. V., 6; I. Petr. V., 14; Korint. XVI., 20.

²⁾ Takto: „živi jste Bohu“ od Pavla, jest od sv. Petra: „spravedlnosti živi byli“ (Řím. VI., 11; I. Petr. II., 24); „poslušenství víry“: „poslušenstvím pravdy“ (Řím. I., 5; I. Petr. I., 22); „tajnosti srdce“: „ten skrytý srdce člověk“ (I. Korint. XIV., 25; I. Petr. III., 4).

nežli Kristem vstalým z hrobu, Kristem slávy a věčnosti. I v utrpení samém vidí jen Boha vzkříšeného a především vítěze nad smrtí, otevírajícího dvěře pekla, „vstoupivšího na nebesa, jenž sedí na pravici Boží, pohltiv smrt, aby chom života věčného dědicové učiněni byli; podav sobě anděly i mocnosti i síly“ (I. Petr. III., 22). Maje zraky upřeny na toto korunování života Kristova, jest Petr všecek ve vidění budoucnosti, v naději, ve věčnosti tak blízké jeho myslí, že, aby povzbudil své věřící v přítomném pronásledování, jim připomíná bez ustání, že zde jsou jen příchozími na zemi utrpení; jen pohostinnými, kteří vyhledávají vlasti a k ní již přicházejí (I. Petr. II., 11).

Tyto myšlenky o víře, neustále protkané radami užitečnými o ctnostech křesťanských, tvoří z Epištoly sv. Petra méně dílo věroučné jako spíše druh výkladu, vznešené a dojímavé napomínání v utrpení a v smrti mučnické. Zbytečno tam, jako v listech sv. Pavla, hledati význačnou část věroučnou, po níž následuje jiná, zasvěcená pravidlům mravním. Vše cílí ustavičně a volným chodem k tomutěž předmětu, totiž by povznesl a posílil zmužilost v pronásledování. Schválně trváme na původnosti tohoto listu, Bohem vnuknutého, protože jest za našich dnů nejvíce popírána: přece to, co Petr vděčí, jak se nám velmi zdá, apoštolovi pohanů, jest tvar jen zevnější, daný jeho listu; rčení obšírné, opatřené vloženými větami takové důležitosti a tak plné světla, že zrak se nad ní zastavuje, zaujatý hlavní myšlenkou, pozdravy, jimiž s takovou velebou začíná a ukončuje list; chvalořečení, kde se rozlévá vděčné zbožňování spisovatele.

Jednou z nejkrásnějších chvalořečí začíná Epištola, ukazujíc rčení takové, jak jsme je právě vyložili: „Pozehnaný Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, kterýž podle velikého milosrdenství svého znovu zplodil nás k naději živé skrze vzkříšení Ježíše z mrtvých, k dědictví neporušitelnému a nevadnoucímu, kteréž se chová v nebesích vám, kteříž mocí Boží ostříhání býváte skrze

víru k spasení . . .“ (I. Petr. I., 3—5). Při myšlénkách milosrdných úmyslů Otce věčného, Krista Ježíše, přibližujícího se duším, aby v nich rozlil život svůj, první pohnutí Petrovo jest unesení radosti a vděčnosti k božskému Spasiteli: „Kteréhož neviděvše milujete, praví ku svým věřícím, v kteréhož také, nyní nevidouce, věříte, věříce pak radovati se budete radostí nevýmluvnou a slavnou, docházejíce konce víry své, spasení duší svých“ (I. Petr. 8, 9).

Spasení, jež proroci ve všech svých přáních nám vyjevití se snažili (I. Petr. I., 10—12), a jehož andělé nám závidějí, jest ceny dosti vysoké, aby soustředilo všechny naše naděje, je udrželo ve stálém vzbuzení, nás podněcovalo státi se svatými jako Bůh, jenž nás povolal. Petr přivádí tuto svatost ve dvou hlavních povinnostech: udržeti duše čisté skrze něžnou poslušnost k Pánu našemu; milovati bratří bez pokrytství s láskou horoucí, kteráž vychází z hloubi srdce (I. Petr. I., 22). Apoštol přichází brzy k podrobnostem těchto ctností, jež uzavírají celou dokonalost křesťanskou, ale zprvu svým věřícím, na jakých základech neviklatelných mají stavěti:

„Znovu zrozeni jsouce, ne z porušitelného semene, ale z neporušitelného, skrze slovo Boží Boha živého a zůstávajícího na věky (I. Petr. I., 23), nalézají v Pánu sídlo pevné, kámen hlavní, živý, „ke kterémuž přistupující (jako) ke kameni živému, od lidí zajisté zavrženému, ale od Boha vyvolenému a poctěnému (I. Petr. II., 4, 5). Takto se tvoří Církev: „I vy, jako kamení živé, vzdělávejte na něm v dům duchovní, kněžstvo svaté, k obětování duchovních obětí, příjemných Bohu skrze Ježíše Krista“ (I. Petr. II., 5). Všichni v tomto sjednocení se Spasitelem mají podílu v jakési míře na tom, na čem jejich božská hlava: všem Petr podává tato slova:

„Ale vy (jste) rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid dobytý, abyste zvěštovali ctnosti toho,¹⁾

¹⁾ τὰς ἀρετὰς: doslovně „ctnosti“, to jest čin všemohoucí a milosrdný Boha.

kterýž vás povolal ze tmy v předivné světlo své.“ (I. Petr. II., 9.)

Upírajíce zraky na toto vidění nebeské, na vlast věčnou, ubírali se jen po této zemi jako „příchozí a pohoštění, zdržovali se od tělesných žádostí, kteréž bojují proti duši“ (I. Petr. II., 11), střežili se s větší bedlivostí než kdy jindy v tomto ubírání se světem, jenž jim z každé strany stal se nepřátelským, pronásledujícím.

„Obcování své mezi pohany majíce dobré,“ pokračuje apoštol, „aby místo toho, kdež utrhávají vám jako zločincům,¹⁾ dobré skutky (vaše) spatřujete, velebili Boha v den navštívení.“²⁾ On se rozepisuje v dlouhých podrobnostech o skutcích života křesťanského: o poddanosti všelikému lidskému zřízení, králi jako nejvyššímu, vládařům jako od něho poslaným, o poslušnosti svobodných však, již, osvobození Kristem jsouce, zůstávají otroky jen z povinnosti ku ctnosti a k Bohu: „Všecky ctěte; bratrstvo milujte; Boha se bojte; krále v uctivosti mějte.“ (I. Petr. II., 12—27.) Žádné povolání, žádný stav nebyl opomenut: „Služebníci poddáni buďte ve vši bázni pánům, netoliko dobrým a mírným, ale i nehodným.“ Ale jestliže dobře činíte a (bez viny) trpíte, vzpomeňte si, že k tomu povolání jste, „poněvadž i Kristus trpěl za nás, pozůstaviv vám příklad, abyste následovali šlepci jeho . . ., kterýžto, když mu zlořčili, nezlořčil, ale vydával se soudícímu nespravedlivě.“³⁾

¹⁾ *κακοποιῶν* = quam vos ut maleficos criminari solent = čím utrhají vám jako zločincům. Upozornili jsme, že výše Suetonius vyslovuje podobná slova: „Superstitionis novae et maleficae“ (pověry nové a zločinné, Nero 16).

²⁾ *Ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς* = tempore, quo ipsos visitaturus est (sc. Deus religionis Christi beneficio ornaturus): in die visitationis Ecumenius. „Aria Montano suffragante, exponit inquisitionem hominum mundanorum, scilicet eorum, qui male de Christianis loquebantur.“ Tento výklad Ecumenia jest považován Estiem jako přijatelný.

³⁾ *Παραδέδωκε τῷ κρίνοντι δικαίως* (Petr. II., 25) = iudici iustissimo (Deo) causam commendavit = vydával se soudícím ho. „Sensum igitur graecae lectionis est: Christus non se ipsum vindi-

„Podobně i ženy buďte poddány mužům svým, aby i jestliže kteří nevěří slovu, skrze obcování žen bez slova získání byli, spatřující v bázni čisté obcování vaše. Jejichžto ozdoba nebuď zevnitř v splétání vlasů aneb obkládání zlata neb oblačení šatstva; nýbrž člověk srdce, kterýž jest skrytý v neporušenosti, pokojného a krotkého ducha, jenž jest před obličejem Božím bohatý . . . Též podobně i muži, přebývající s nimi, podle umění, jakožto mdlejší nádobě ženské udělující cti, jakož i spoludědičkám milosti života; aby neměly překážky modlitby vaše“ (I. Petr. III., 1—17).

„Naposledy pak všickni buďte jednomyslní, lítostiví, milovníci bratrstva, milosrdní, mírní, pokorní. Neodplácující zlého za zlé, ani zlořečení za zlořečení, ale naproti tomu dobrořečíte, neboť k tomu povolání jste, abyste požeňnáním dědičně vládli“ (I. Petr III., 8—9).

Jest to méně ideál zdokonalení v čase apoštolském, nežli věrný obraz života křesťanského v četných církvích. „A kdo jest,“ volá Petr, „v tomto smyslu, jenžto by vám uškodil, budete-li následovníci dobrého“ (I. Petr. III., 13). Ale přicházejí zpět k smutné zkušenosti v čase přítomném, k pronásledování, které pobuřovalo, již i se dotýkalo věřících Asijských: „Ale trpí-li kdo,“ připojuje apoštol, „co pro spravedlnost, blahoslaveni jste! strachu pak jejich nebojte se, ani se kormuťte; ale Pána Krista posvěcujte v srdcích vašich.¹⁾ Dostiučinění každému žádajícímu od vás počet z naděje té, kteráž jest ve vás, ale s tichostí a bázní; majíce dobré svědomí, aby v tom, v čem vám utrhlí, zahanbeni byli ti, kteříž haní vaše dobré v Kristu obcování“ (I. Petr. III., 14—16). Pro případ, že tato samá nevinnost jich neodzbrodí, zbývá vám ještě

cabat, sed tradebat seu committebat causam suam Deo, qui juste judicat, judicandum et vindicandum.“ Estius, in loco. T. j. Kristus sebe nesoudil, nýbrž při svou odevzdal Bohu, kterýž spravedlivě soudí, by ji rozsoudil a jej osvobodil.

¹⁾ Totižť at jsou chrámem neb svatyní, kde Kristus vládne, jaký rmut by je mohl dojmouti?

pozdvihnouti zraků svých ke „Kristu, který za hříchy naše umřel, spravedlivý za nespravedlivé, aby nás přivedl k Bohu“ (I. Petr. III., 18).

A jak obšírné a svobodné jest toto spasení! Když duše Kristova, odloučená pro okamžik od jeho těla, sestoupila do předpekli, nalezla tam mezi jinými uvězněnými hříšníky, kteří káli se od potopy Noemovy. Svět mohl mysliti, že jedině těch osm osob, uzavřených v arše, uniklo odsouzení. Ale milosrdenství Boží poznalo v tomto množství srdce kajicná, a Ježíš přišel dle posledního proctví dovršit očištění jejich, aby je uvedl do ráje. Voda potopy byla jen obrazem vody křestní; o co je úrodnější tato pro spásu! ¹⁾ „Poněvadž tedy Kristus trpěl za nás na těle, i vy také týmž myšlením ohrazení buďte“ (I. Petr. IV., 1.) trpěti a zemřítí v něm.

Nic není hojnějšího v Epištole, než této naléhavé prosby: užiti utrpení Kristova, zkropení krví Ježíše Krista, jež zalévá duše při každém vylévání milostí. ²⁾ Petr v něm viděl pramen vši síly a trpělivosti, ctností tak potřebných věřícím ve dnech utrpení. Nebylo jemu jako Pavlovi ve většině listů objasňovati některá místa věroučení, zápasiti proti bludům, ohrožujícím víru, proti různicím a zlořádům mravním. Pronásledování, vzniklé z protivy náboženství Kristova a mravů pohanských, zaměstnávalo všechny myslí; jest to také jediným nebezpečím, jež oznamuje apoštol: „A protož, když s nimi neběháte k takovému vydávání se v rozpustilost, ³⁾“, diví se tomu, rouhají se.“ (I. Petr. IV., 4.) Proti této nenávisti Petr snaží se posilniti věřící, připojuje k povzbuzení jeho útěchy čím dál, tím více dojemné: „Nejmilejší, nedivte se tomu soužení, kteréž se

¹⁾ Míníme, že nejsme s to, abychom lépe učili, nežli uvedli výklad Estiův, neboť žádné tlumočení více uspokojující nebylo podáno o této cestě těžké.

²⁾ I. Petr. I., 2, 11, 19; II., 21—24; III., 18; IV., I, 13; V. I

³⁾ Toto místo zdá se dobře naznačovati, že pronásledování pochází od pohanů a ne od Židů a že nejhojnější příčinou toho jest, že křesťané se neúčastnili jejich obřadů a slavností prostopášných.

vám děje pro zkušeni, jakoby se vám něco nového přihodilo; ale majíce podíl v utrpeních Kristových, radujte se, abyste i při zjevení slávy jeho radovali se s veselím. Trpíte-li pohanění pro jméno Kristovo, blahoslavení budete; neboť co jest cti i moci Boží a kterýž jest jeho duch slávy, odpočívá na vás. Žádný pak z vás netup, jako vražedník nebo zloděj nebo zlolajce, nebo cizích věcí žádostivý, jestliže pak jako křesťan trpí, nestyď se, ale oslavuj Boha v tom jménu (I. Petr. IV., 12).

Poslední starostí apoštolovou, ukončujícího list tento, bylo, aby udrželi v každé křesťanské obci jednotu, poslušnost, přesnou a silnou kázeň proti nepříteli. Poněvadž biskupský úřad nebyl ještě založen v Církvích Asijských, pokračoval, jako za prvních dnů, sbor duchovních správců v nich vésti správu.¹⁾ Jednota činu mezi rozličnými přednosty, čistota náhledů, rozhodná odvislost od Krista, knížete pastýřů, byly k tomu nejpotřebnější. Petr jim toho připomíná, je zapřísahaje, by pásli stádo Boží, vložená do rukou jejich, nikoliv z nutnosti povolání, ale dobrovolně z náklonnosti;²⁾ nikoliv pro mrzký zisk, ale z celého srdce,³⁾ velikomyslně, méně hledíce jako panující nad ovečkami, ale příkladem jsouce stádu. Jedině za tuto obdrží od knížete pastýřů „neuvadlou korunu slávy.“

¹⁾ Nic skutečně v Epištole nenaznačuje, aby bylo viděti v těchto „starých“ *πρεσβυτερός* biskupy ve vlastním slova smyslu. Jen o dvě léta později, roku 66., vidíme Pavla, an dosazuje Timothea v čelo Církve Efesské, jemu odevzdává úřady biskupské, vládnouti nad kněžími a nad diakony, je káratí, přijímati žaloby proti nim a rozsuzovati je. (Tim. III., 1—13; IV., 12; V. 17. 19, 20 atd.) Až potud, jak pravděpodobno, řízení těchto křesťanských obcí Asijských zůstalo svěřeno sboru kněží, kteří navštěvovali a vodili ve jménu apoštolů některé učeníky značnější, Epafra v krajině Lydské, Sylvana ve veškeré Asii.

²⁾ *μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλὰ ἐκουσίως* = neque coacti (inviti) pascatis (gubernatis) sed sponte (lubentes) = ne bezděky, ale dobrovolně.

³⁾ *μηδὲ ἀτιχοκερδῶς, ἀλλὰ προθύρως* = neque turpi lucri studio ducti, sed animo prompto = ani pro mrzký zisk, ale z dobré vůle.

(I. Petr. V., 24.) Co se týče stáda,¹⁾ jediné slovo drží v sobě všechny povinnosti, pokorná oddanost.

„Pokořtež se tedy,“ připojuje Petr, „pod mocnou ruku Boží, aby vás povýšil v čas navštívení; všelikou péči svou uvrhnuce na něj; neboť má péči o vás. Střízliví buďte a bděte; neboť protivník váš, ďábel, jako lev řvoucí obchází hledaje, koho by sežral. Jemuž odpírejte silní u víře, vědouce, že vašemu bratrstvu, tomu, kteréž na světě jest, se též utrpení děje. Bůh pak všelike milosti, kterýž povolal nás k věčné slávě své v Kristu Ježíši, onť vás, když maličko potrpíte, dokonalé učiní; utvrdě i upevní. Jemu sláva a panování na věky věkův. Amen.“ (I. Petr. V., 6—11.)

Taký jest list svatého Petra Církvím Asijským, první těchto listův okružních, které, vycházejíce z Říma, nepřestaly od té doby poučovati a povzbuzovati svět. Hlava apoštolů jeví tam výmluvnost, povýšenost myšlének, již jsme netušili v rozpravách Skutkův apoštolských: láska, přemítání o Kristu, trvající čtvrt století, zplodilo v něm tuto proměnu. Povaha jeho přece zůstala touž, jakou byla z počátku, vřelá, nesoucí se více k činům nežli k přemýšlení. Nejsou to dlouhá a obratná rozumování, jež nacházíme v jeho listě, rovněž to není hojnost učená, prostory nekonečné, jichž rozprostírá před našimi zraky apoštol pohanů, ale jest to povznášení duše, proud světla rychlého a náhlého.

Vzpomínáme si, jaká nestálost, jaké mdloby se střídaly přirozeně v této ráznosti Petrově. Chod jeho, střídavě domýšlivý a nedůvěřivý ve vodách Genezaretských, (Mat. XIV., 28—31), nad to zapření (Mat. XXVI., 67—75) v Evangeliu jsou o tom nepopíratelná svědectví. Povzbuzen jsa pohledem Kristovým (Luk. XXII., 61), dotvrzený

¹⁾ Máme za to, následující Bedu, Cajetana, Estia, že νεώτερος nesmí se zde překládati „mladíky“. Toto slovo, položené naproti πρεσβύτεροι (starší), značí učeníky, věřící nižšího řádu spíše než věku ve sboru starších, již měli v rukou moc.

milostí, obdařený Duchem Svatým s nebes, apoštol choval, vědom jsa své vrozené slabosti, neustálou potřebu Spasitele. Tento cit pokory jeví se v jeho listě, přispívá jen ku pomoci srdcím umírajícím v utrpení života. Petr měl soustrast tím více s bédami lidskými, čím více jich sdílel s nimi: on ví, kde proti tomu lék, a on jej ukazuje v tomto Kristu, jenž mu svěřil s úřadem svázati a rozvázati i úřad vésti správu, posilovati duše ve víře a v lásce: „A jáť jsem prosil za tebe, aby nezahynula víra tvá, a ty někdy obrátě se potvrzuj bratří svých.“ (Luk. XXII., 82.)

Epištola k Židům.

Pronásledování, jež řádilo tehdy ve světě římském, neušetřilo nikterak i Církve Jerusalemské, mělo však tam jiné příčiny. Nepocitovali tam živě v Judsku jako v jiných provinciích neblahé následky libovolných opatření v Římě. Co záleželo Židům na tom, jak smýšleli, kde rozhodovali úřadové císařští, zvláště co se týče náboženství? Jejich zuření náboženské bylo takové prudkosti, takové nedůtklivosti, že byli nuceni vzdáti se toho, aby je pokořili pod jeho obecné. Soud ve příčině jejich náboženství byl jim ponechán, vladař objevoval se tam jen, aby zlepšil rozsudek, jestliže nějaká příliš křiklavá nespravedlnost na ně byla udána. (Mat. XXVI., 65. — Jan XIX., 7. — Skut. IV., V., VI., 13 a 19; XXIII.) Žádný trest smrti nemohl býti uložen bez jeho svolení; toť bylo také příčinou, že podroben Spasitel Pilátovi. Křesťané Jerusalemské děkovali tomuto vysokému soudu vladařů, že viděli zřídka jen svůj život v nebezpečí a svou krev prolévati. Ale jestli právo smrti bylo odňato soudcům Israelským, zůstala jim plná volnost, že mohli ukládati menší tresty; nic však nechránilo věřící proti těmto prudkostí, leč úcta, náklonnost, jíž se těšili v lidu a mezi farisei. Jakmile tato přízeň lidová přestala v okamžiku zmatku nebo vzbouření chrániti je činně, byli vydáni v moc

svých nejhorších nepřátel, městských úřadů Jerusalemských, většinou ze Saduceů se skládajících.

Byl to tehdy takový rozhodný okamžik po smrti Festa, z něhož povstalo pronásledování, které nás zde zaměstnává a jehož první oběti jsme ukázali jinde, Jakuba a jeho mnoho věřících. Příchod Albinův po několika měsících učinil konec těmto krvavým popravám, avšak nový vladař obmezuje se jako jeho předchůdce jen ošobovati si právo života a smrti, ponechal úplnou volnost týráním obyčejným. Rovněž mnoho křesťanů Jerusalemských bylo zbaveno statkův a uvězněno (I. Žid. X., 32—34). Nic nezabraňovalo nenávisti vysoké rady židovské, aby si jimi neschladili žáhu; po odchodu Festa žádná poctivá vláda netrvala dlouho v Judsku. Vláda Albinova byla obzvláště vládou prodajnosti, vydírání, ustavičných zmatků. Na počátku, jest pravda, lupičové se viděli stíháni jako za předešlé správy,¹⁾ ale jsouce zpraveni, že mohou koupiti si beztrestnost svých zločinů za cenu značného poplatku, dovedli toho, že dle své libosti táhli po krajinách a ukládali jim výkupné.²⁾ Žaláře dodávaly dravosti vládařů příležitost k dobrému kupu: odsouzení příliš chudí, nemohouce vyplatiti své osvobození, brzy samotni tam zůstali.³⁾ Tyto hanebné obchody nepřekážely Albinovi, aby nepřetížil zemi daněmi; maje svou kořist jen po několik let, vydíral ji spěšně a se všech stran.

Dva mužové uměli spolčiti se s ním v tomto vyděračství: Anáš a Agrippa. Prvý, bývalý velekněz, vzbuzoval úctu u Albina svým nesmírným jménem, svým srdcem zatvrzelým a hrdým; způsobil, že mu byl přidělen povinný poplatek, z něhož žili nižší levité. Mnozí z těchto nešťastníků, skrz na skrz vyssátých, žili v největší bídě.⁴⁾ Co se týká Agrippy, jediná moc, již mu

¹⁾ Josef., Antiq. jud. (starožitnosti židovské) XX., IX., 2.

²⁾ Josef., Válka židovská II., XIV., I.

³⁾ Josef., Válka židovská II., XIV., I.

⁴⁾ Starožitnosti židovské XX., IX., 2.

Řím ponechal v Jerusalemě, pravomoc nad chrámem a jmenování velekněží, nabízela mu výnosnou příležitost prodávati svou přízeň; také toho nezanedbával: Ctižádostivá žena z rodiny kněžské Boětů, Miriam, přála si pro svého manžela Josua, syna Gamalielova, hodnosti velekněžské. Agrippa, získán jsa zlatem, jež mu rozhazovala plnýma rukama,¹⁾ sesadil, aby ji uspokojil, velekněze jím ustanoveného v roce předešlém (63.), Ježíše, syna Damneova.²⁾ Zvláštní to zneužití knížete jinak nábožného; u něho však mělo přednost sobectví; dokazoval toho, vzdáliv se tehdy Jerusalema pobouřeného a uchváceného závratí, aby přeložil do Cesaree Filippovy a do Beyrutu nádherný dům svůj.

Zůstavil po sobě na neštěstí svatého města houf stoupenců, kteří, vedeni jsouce dvěma jeho příbuznými, Šavlem a Kostobarem, započali loupiti na všech stranách.³⁾ Šlechta kněžská ozbrojila se, aby odporovala těmto násilnostem; velekněz ve službě měl stráž, Anáš měl taktéž svou stráž, neboť práce chrámové přicházely ke konci⁴⁾ a zanechaly osmnáct tisíc mužů hledajících výživy. Na dovršenou tohoto neštěstí Albinus na pověst, že Řím jej zamýšlí nahraditi jiným, otevřel žaláře, usmrtil nejzločinnější, a prodávaje jiným svobodu, pustil je do města. Jerusalema, zůstaven jsa těmto rotám, zřel jen ve svých zdech živé spory, msty, loupení,⁵⁾ kde skromný lid, jehož část tvořili křesťané, byl jako vždy zasáhnut a utlačován.⁶⁾

V těchto dnech chmurných objevil se spis, určený ku povzbuzení věřících k zmužilosti. Žádný podpis nenačínal jména spisovatelova; nejstarší rukopisy nesou

¹⁾ Joma 18 a, Jebamot 61.

²⁾ Josef, Starožitnosti židovské XX., IX., 4.

³⁾ Josef., Starožitnosti židovské XX., IX., 4.

⁴⁾ Tamtéž XX., IX., 7.

⁵⁾ Josef., Starožitnosti židovské XX., IX., 5.

⁶⁾ Celý rok 64. uplynul tímto způsobem, neboť Florus zaujal místo Albinovo teprve na počátku roku 65.

tento skromný název „Židům“, ale mnohé líčení dávalo na jevo, že Epištola platí Židům, obráceným v Jerusalemě. Spisovatel jim připomíná, že se jim prvním dostalo Evangelia, a v tomto ohledu měli býti pro čas učiteli ostatních. (Žid. V., 12.) Sotva jsouce „osvíceni“ věrou, byli v plném proudu pronásledování, „světu pohaněním a soužením činěni jsouce za divadlo“ (Žid. X., 32, 33); jemu přece sloužíce za příklad, „neboť i k vězňům lítostivě jste se ukazovali a rozchvátání statků svých s radostí jste trpěli, vědouce, že v sobě lepší a trvanlivé máte zboží“ (Žid. X., 34). Oni tedy čelili statečně prvnímu ohni zápasu a ukázali se hodnými vůdců, Štěpána, obou Jakubů, zemřelých pro víru (Žid. XIII., 7). Leč i zde zdálo se, že statečnost ochabuje; žádný z jejich pastýřů v téže chvíli nepůsobí více na ně podobným vlivem, jakkoliv bdělí jsouce vyplňují své povinnosti „se stýskáním“ (Žid. XIII., 17), neboť vidí kolem nich jen „unavených rukou a zemdlených kolen“ (Žid. XII., 12), mnozí z věřících „odvrátili se od shromáždění křesťanského“ (Žid. X., 25), obřadů jejich příliš prostých, aby se navrátili k náboženství Mojžíšovu, jehož nádhery velmi živá ještě je zavaděla. Starověk viděl naznačenou v celku těchto rysů Církev Jerusalemskou a okamžik úpadku, jemuž následovala smrt pastýře, který ji podporoval až posud, Jakuba, „bratra“ Páně. „Shoda v této věci jest příliš úplná, než abychom se zdrželi podobného pocitu.“)

Podání nevyjadřuje se hlasem tak jednomyslným o spisovateli díla. Veškerá Církev řecká hned z počátku poznala v ní nadání a duši Pavlovu, ale Západ zůstal po

¹⁾ Učení oblíbené za našich dnů činí z křesťanů Římských a Alexandrinských spisovatele Epištoly, ale není Církve apoštolské, jejíž některý vykladatel by se neodvážil jména příhodného: Korint, Efesus, Thessalonie (Solun), Cypr, Antiochie, Španělsko, Lykaonie, Galatie, Malá Asie atd. Nacházíme jich skorem úplnou listinu v Meyerově „Kritisch Exegetisches Handbuch“ III., vyd. 3., p. 35 a násl. — Jediná různost těchto domněnek ukazuje dostatečně, že žádná nepodává přesvědčení.

po tři století kolísavým a nejistým v tomto ohledu. Tertullian a Afričané přičítají jej Barnabáši; ¹⁾ v Římě, ²⁾ v Gallii ³⁾ zdá se, že nemají o něm známosti, neboť nekladou ho na tentýž stupeň jako druhé listy apoštolovy. Jen za času sv. Hilaria (354.) celý mrak nedůvěry se rozprchává a veškerá Církev prohlašuje to, co od té doby jest jejím pevným učením, že sv. Pavel měl takový podíl na tomto spise, že musí býti považován za spisovatele.

Na tato slova obmezujeme původnost naší Epištoly, neboť jest nemožno, aby se nepoznala mezi ní a ostatními listy apoštolovými značná různost slohu a soustavy. Vyjma poslední verše, kde spisovatel blásá vysvobození Timotheovo a pozdravuje bratří, na něž se obrací, dílo nemá zcela nic o způsobě listovním, jest to výklad učení, ještě lépe řečeno výklad učení, aby osvětlil a řídil duše v utrpení a jich „těšil“ (Žid. XIII., 22). Myšlenky jsou Pavlovými, ale způsob uvádění, vykládání jest zvláštní; výklad obrazný připomíná tajného učení Alexandrinského; sloh zajisté se liší: bohatější, vytríbenější než sloh apoštolův, nemá za to ani takový vzlet ani běh volný, nestejný, přerušovaný neb urychlený, jak mu to okamžik poskytoval.

Tyto různosti přiměly naše nejsoudnější vykladatele, aby připustili, jestli myšlenky, pořad, postup díla jsou vlastnictvím apoštolovým, tvar zevnější že nepochází od něho: ⁴⁾ Pavel věda, že věřící Jerusalemsští mají nepravé

¹⁾ Tertullian, De pudicit. 20.

²⁾ V úryvku Muratorově, prvním seznamu Církve římské, jež máme, nečiní se o tom zmínky. Dva nejstarší spisovatelé Církve římské, sv. Hippolyt a kněz Cajus, také nekladou toho listu do počtu Epištol sv. Pavla. Photius, Bibl. Cod. 121, 232. — Euseb, Hist. eccl. VI., 26.

³⁾ Sv. Ireneus, jenž používá často ostatních listů sv. Pavla, neudává nikdy Epištoly k Židům Euseb. nicméně ujišťuje, že o ní činil zmínku v knize dnes ztracené. Euseb., Histor. eccles. V., 26. (Dějiny církevní.)

⁴⁾ Nicméně říci míníme, že podnět nebo látka celé Epištoly, také pořad od Pavla pochází, ale sepsání a výzdoba jest od někoho

mínění o tomto učení, považoval za vhodné, aby jim učinil milou svou Epištolu, nejen že sebe tam nejmenoval, ale svěřil jinému péči o vyjádření svých myšlének.¹⁾ Zůstává domněnka, od koho jest toto sepsání. Jak pravdě podobno, pochází od někoho z mužů apoštolských, jehož ruku poznati měli hned z počátku:²⁾ Klimenta, Lukáše, Barnabáše.³⁾ Sloh obou prvních ukazuje v pravdě jakousi podobu se slohem Epištoly k Židům, ale s druhé strany nic neznací, že Pavel vyvolil je, aby spolupůsobili na spise, ustanoveném nejžidovštějším ze synův Israelských. Oba dva jsou pohané rodem a vychováním, nebyli známější v Jerusalemě, protože ho neznali: co mohli činiti,

jiného, jehož pomoci Pavel používal, jak se za to má.* Estius, *Prolegomena in Epist. ad Hebr. quaestio II.* — Belarmin, A. Maier, Hugo Reitmayer de Varloger, Cornely, Bacuez též za to tak mají.

¹⁾ Kliment Alexandrinský uveden Eusebem, *Historia ecclesiastica* VI., 14.

²⁾ Ve druhém století vidíme učitele alexandrinské překvapeny růzností slohu, již má Epištola k Židům v porovnání s ostatními listy sv. Pavla. Panten (okolo roku 170.) a Kliment Alexandrinský, jeho učeník, připonští, že apoštol sepsal Epištolu k Židům v hebrejštině, a sv. Lukáš ji přeložil do řečtiny (Euseb., *Historia ecclesiastica*, lib. VI., cap. XIII., XIV.). Origenes oceňuje méně ještě účast sv. Pavla: Myšlenky jsou od něho, praví, výrazy a úprava slov jsou jiného, jenž uvedl z paměti slova apoštolova tak, aby se řeklo, vysvětlil školním způsobem to, co mu učitel řekl. Jestli tedy některá Církev považuje tuto Epištolu za Pavlovu, sluší to jen schvalovati, neboť není to bez dobrých důvodů, že staří nám ji odevzdali jako pocházející od Pavla. Co se týče určité pravdy, kdo sepsal tuto Epištolu, o tom Bůh jedině sám ví. Origenes, *Homil. in Epist. ad Hebr.*, úryv. Tato slova učitelův alexandrinských přikládají velikou důležitost škole slavné, jejímiž jsou svědky. Od prvních časů se věnovali Pismu svatému více než jinde, vše, co zajímavými činilo tyto studie, bylo tam sebráno. Nejsou to pouhé domněnky, náhledy zvláštní, které s námi sdělují, nýbrž věrné ozvěny věku apoštolského.

³⁾ „Epištola, jež se nazývá k Židům, nemá se za to, že pochází od něho (Pavla) pro různost slohu a řeči, ale buď od Barnabáše dle Tertulliana, neb od Evangelisty Lukáše dle některých, neb od Klimenta, pozdějšího biskupa římské Církve.“ Jeronym, de *Vir. illustr.* V.

aby zjednali slovům apoštolovým více důvěry a přízně v Judsku? Ostatně žádné stopy není v obou knihách sv. Lukáše ani v Epištole sv. Klimenta, o vlivu alexandrinském, jenž jeví se v listě k Židům.

Jinak jest tomu o Barnabáši; levita jsa rodem, byl znám a milován od Mateřské Církve, kde příjemnost jeho slova dala mu jméno „Syn útěchy“ (Skut. IV., 36; IX., 27; XI., 12—26; XV., 12, 22, 25). Připojen Pavlovi a přece nezávislý na něm, neboť od jejich společných apoštolských cest Barnabáš, odešel od něho, věnoval svou službu křesťanským obcím na Východě. Syn Leviův přicházel se zálibou k němu do okolí Pavlova, aby poučoval své bratry Israělské o oběti a kněžství Ježíšově a ukázal, že obřady Mojžíšské byly jen jejich předobrazením, předpovědáním. Nikdo jiný, jak vidíme, nemohl lépe nežli on sloužiti za tlumočníka apoštola a zjednatí víru jeho slovům. ¹⁾ Ať to činí způsobem řeči, výklady, vysvětlením, jež připomíná Philona a učence alexandrienské; tato poslední zvláštnost není pro nás překvapující. Cypr, střed jeho apoštolování, byl ve stálém obchodě s břehy Egyptskými, a podání činí z Marka, jeho bratrance a učeníka, zakladatele Církve Alexandrienské. ²⁾

Pavel poznamenává na konci Epištoly, že jest obklopen „křesťany z Italie“ (Žid. XIII., 24). Dle našeho

¹⁾ Jestli celek těchto důvodů v Barnabáši nám ukazuje spolupracovníka Epištoly k Židům, může se říci, že starověk nepřipsal chybně podíl na díle sv. Lukáši nebo spíše sv. Klimentu. Zbývalo vskutku, aby se nám učinil list přístupným veřejnosti Církví, jej přeložiti na jazyk řecký; nuže, to jest právě úloha, již podání připisují těmto dvěma mužům apoštolským, sv. Klimentu obzvláště, neboť sv. Lukáš zdá se jmenován býti jen z důvodu, že měl styky důvěrné, pro něž jej učinil evangelistou, dějepiscem Skutků Pavlových. Euseb., (Histor eccles. III., XXXVIII.) Euthalius Alexandriinský (in Hebr. Arg.), Theodoret (in Hebr. Arg.), sv. Jeronym (De Vir. ill. V.) podávají jako mnohem více oprávněné mínění, jež poznává v předkladě řeckém, který máme, dílo sv. Klimenta.

²⁾ Viz sv. Petr, kap. XX.

zdání Řím není naznačen v těchto slovech,¹⁾ ale některý přístav, jako Puzzeoli, kde přistávaly lodi, plující na Východ. Tyto mořské cesty byly nejpohodlnější, nejjistější pro apoštola, když si při odjezdu ze Španěl předsevzal navštíviti naposled křesťanské obce v Řecku a v Asii. Na jedné jeho zastávce na pobřeží Italském jej vidíme an poučen byv o zkouškách mateřské Církve, k ní obrací své „slovo útěchy“ (Žid. XIII., 22). Nic v tomto listě nenaznačuje, že Pavel jej zaslal za dnů prvního zajetí;²⁾ tedy nám jen zbývá položití jej v čas a v místa, kam klademe jeho sepsání. Setkání Barnabášovo v tomto případě ostatně nemá nic pravdě nepodobného, neboť památka se zachovala o apoštolování jím vykonaném v Itálii, a Církev Milánská má jej za svého zakladatele.³⁾ Účastniv se prvních prací Pavlových, byl po boku jeho, by ukončil dílo podniknuté 20 roků před tím a aby hlásal společným hlasem nejen pohanstvu, ale i židovstvu rozhodné vítězství víry nad náboženstvím Mojžíšovým.

¹⁾ Apoštol jej jmenoval jen slovy poloukrytými jako sv. Petr to činil ve své první Epištole. I. Petr. V., 13.

²⁾ Dva odstavce v Epištole k Židům jsou uvedeny jako důkazy, že je apoštol psal v tomto čase: X., 34 a XIII., 19; jmenovitě v prvním, kde překládá takto slova apoštolova: „nebo i vězení mého čitelní jste byli“, nalézáme narážku na jeho uvěznění. Nezdar takového výkladu spočívá jediné na období: „Vinculis meis compassi estis = τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, jež jest zavržena Vulgátou, většinou překladů a nejlepších nynějších vydavatelů. Pravé čtení jest τοῖς δεσμοῖς συνεπαθήσατε (captivorum vicem doluistis = „Neboť i k vězňům litostivě jste se ukazovali). Co se týče poslednějšího odstavce, nalézali v těchto slovech obecných: περιστέρω; δὲ παρὰ καλῶ τοῦτο ποιῆσαι ἵνα τάχιον ἀποκαταρῶ ὑμῖν = eo studiosius tamen vos exhortor, ut illud agatis, quo citius vobis restituar = Tím pak více prosím vás . . . proto, abych tím dříve navrácen byl vám,“ poznámku, že Pavel doufá opustiti brzy žalář, zdá se nám býti úsudkem velmi smělým.

³⁾ Viz v Braunbergerově Apoštolu Barnabáši (Der Apost. Barnabas, Mainz 1893, p. 83 a násled. Cf. Recognitiones I., 7.), neboť sv. Barnabáš jest znázorněn jako kázající v Římě a tam obracející na víru sv. Klimenta.

Epištola k Židům jest výmluvným obrazem této vznešenosti, pojaté v srdci křesťanství, v oběti a v kněžství Kristově. Pavel se tam arci neobmezoval, aby povznesl tuto dokonalost Kristovu. Israēl dovolával se tří důvodů zvláštních své víry: svých patriarchův a proroků, přijímajících anděly návštěvou, slova Božího, svého Zákona, odevzdaného Bohem do rukou Mojžíšových, svého chrámu a svých obětí, jedině příjemných Pánu. Apoštol začíná svou Epištolu připomínaje, že obě první přednosti nalézají jen v Ježíši svého úplného dokonání.

Jak neúplná byla vskutku zjevení Starého Zákona, objevující pravdu jen v úryvcích, „častokráte a rozličnými způsoby,“¹⁾ oproti tomuto světlu úplnému, naprostému, jehož ohniskem jest Ježíš! Bůh vše řekl jedním slovem ve Slově, ve svém Synu, „kteréhož ustanovil dědicem všech věcí,“ poněvadž skrze něho vše jest a jemu náleží.²⁾ Tento Syn v lůně Božím jest „oblesk slávy a obraz podstaty jeho; a nesa všechny věci slovem moci své“ (Žid. I., 3): učiniv očištění hříchu (Žid. I., 3): a tímto názvem trojím, Vykupitele, Stvořitele, Syna, majícího tutéž podstatu, tentýž lesk jako Bůh, jest nade vším a sedí na pravici velebnosti na výsostech“ (Žid. I., 3).

Bůh učinil více, nežli mluvil k svatým ve Starém Zákoně; zjevil se patriarchům a prorokům prostřednictvím andělů. Tito čistí duchové vzali na se za tímto účelem tvar lidské podoby, ale v takové odvislosti a v takovém zřeknutí se sebe samých, že posuněk, slovo Boží pronikaly skrze ně jako paprsek zářící v křišťálu. Bez námahy Abraham, Jakub, všickni proroci poznali Pána v těchto zjeveních. A přece, co byly tyto předzvěsti Vtě-

¹⁾ Žid. I. 1. *Ἡχομερῶς καὶ πολυτρόπως* = variis modis et rationibus = mnohokráte a mnohými způsoby.

²⁾ Žid. I., 2. *ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων.* (ὅτι οὐ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν) = per filium, quem constituit rerum omnium dominum (cuius ope etiam rerum universitatem condidit) = skrze Syna, jež ustanovil dědicem všech věcí (skrze něhož i věky učinil).

lení proti skutečnosti, Bohu samotnému, vtělujícímu se, beroucímu na se tělo i duši lidskou, aby bydlil a mluvil s námi? A žádnému z andělů neřekl slov, jimiž oslovuje toho, jenž se vtělil pro nás: „Syn můj jsi ty, já dnes zplodil jsem tebe, dnes od věčnosti“ (Žid. I., V.; Žalm. II., 7). A žádnému z těchto andělů nejsou uděleny jako Kristu dvě moci čistě božské: nezměnitelnost, moc vše stvořiti (Žid. 7—14). Andělům není poddáno vlády nad okrskem země budoucího světa křesťanského, nýbrž Kristu (Žid. II., 5—9). Jestli tedy Židé uposlechli Zákona, ježž tito andělé ohlašovali, tím spíše mají přilnouti ke Kristu (Žid. II., 1—4).

Co záleží ostatně na tom, jestli svým utrpením a smrtí svou tento Kristus božský zdál se býti pro okamžik nižším nežli duchové nebeští (Žid. II., 7—9). „Vidíme jej pro utrpení smrti slávou a ctí korunovaného, aby z milosti Boží za všechny okusil smrti“ (Žid. II., 9). A za tímto účelem vzal na se přirozenost naši, sestávající „z těla a krve“ (Žid. II., 14): a za tímto účelem připodobněn bratřím, aby byl ve svém úřadě milosrdný a věrný velekněz u Boha, který očistil hříchy lidu. Neboť protože sám trpěl a pokoušen byl, mocen jest i těm, kteří pokoušení bývají, pomáhati“ (Žid. II., 17—18).

Ježíš není andělem, vyslancem Božím, jenž nám přináší zákon milosti: on zůstává navždy mezi námi, prostředníkem jsa mezi nebem a zemí, sprostředkovatelem nové úmluvy, jako Mojžíš byl sprostředkovatelem staré úmluvy, ale zcela jiné dokonalosti. Mojžíš byl jen služebníkem v domě Božím; Ježíš jako Syn panuje nad domem tímto (Žid. III., 1—6). Mojžíš nikterak neochránil Židů nevěřících, aby nebloudili po čtyřicet let na poušti (Žid. III., 7—11; 15—19): „my, spojení jsouce s Kristem, vejdemo v odpočinutí; „zůstává ještě odpočinutí lidu Božímu“ (Žid. IV., 9), opírajíce se o nového Josua, jenž nás vede, věříce v jeho řeč, jež jest zároveň řečí Boží „živou a mocnou a pronikavější nad každý meč na obě strany ostrý;

a dosahujet až do rozdělení duše i ducha . . .“ (Žid. IV., 12.) Nemá se tomu tak s naším prostředníkem jako s Mojžíšem, jenž nemohl uvést Israěle do zaslíbené země, ani sám v ni vejít. Ježíš pronikl místo věčného odpočinku; vstoupil nejvýš v nebesích na „trůn milosti“ (Žid. IV., 14—16) a zůstal tam ve své nejvznešenější činnosti, knězem zároveň i obětí.

Toto kněžství, tato oběť Kristova jest nejvyšší z jeho tajemství; z ní utvořil část vznešenou a dokončení: „Dokonánost jest“ (Jan XIX., 30), pravil umírající Spasitel na kříži. Pavel, soudíme-li dle listů, jež máme, nepojednával až posud písemně o této nadsmyslné části v naší víře. Byl povinen ji znázorniti lidem, kteří byli nejméně schopni ji pochopiti, křesťanům Jerusalemským, tak zdlouhavým, by se vybaviti mohli z víry Mojžíšské Duch „zkormoucený“ (Řím. XI., 8), který skličoval ostatek Israěle, tížil zároveň je; „hřbet jejich vždycky shýbán“ (Řím. XI., 10); zdálo se častěji, že mají „oči, by neviděli, a uši, by neslyšeli“ (Řím. XI., 8). Apoštol váhá při myšlence, vysvětliti věčné kněžství Ježíšovo před takovými posluchači, naříkaje se slovy prudkými na jejich těžkost duše a víry:

„O kterémž mnoho by se mělo mluvit, a to nesnadného k vyprávění; poněvadž jste mdlí k slyšení, nebo majíce býti mistři pro čas, opět potřebujete učení býti prvním počátkům řečí Božích“ (Žid V., 11—12).

Bylo-li tedy zapotřebí pro tuto nejnižší část Církve mateřské, zbaviti duše nejvyšší vznešeného učení? Pavel nezamýšlel toho učiniti. Nač kázati jenom těmto nehodným věřícím? Křesťané tito, hned od prvního okamžiku naplnění jsouce milostí, zakusili více a lépe než ostatní sladkost darů nebeských; svědky více než ostatní zázraků království evangelického (Žid. VI., 4, 5); jestli se od toho odvracejí, jest to nikoliv nevědomostí nebo slabostí, ale zlomyslností; vědí, co činí, navracejíce se k židovské víře, činí se takto nemožnými úplně k navracení se ku

Kristu; ¹⁾ neboť zúmyslně spojují se s nepřáteli Ježíšovi, by jej ukřižovali znovu a by se honosili boho-vraždou (Žid. VI., 6). Pavel předvídal pro tyto odpadlíky jen soud hrozný a oheň, jenž je pohltí (Žid. IX., 26—31).

V hanobách Pavlových proti synům Israelským, umíněným neb odpadlým, se vmísila vždy něžná starostlivost pro bratry, které, aniž bychom utíkali se k této přílišnosti, hledali, vždy vzdychající. Pavel hledí je povzbudit ve svém listě a jim dodati důvěry v sebe samy:

„Nadějemeť pak se o vás, nejmilejší, lepších věcí a bližších k spasení, ačkoli tak mluvíme. Neboť Bůh není nespravedlivý, aby zapomenul na vaši práci a na milování, kteréž jste ukázali pro jméno jeho, slouživše svatým a (ještě) sloužíce. Žádámeť pak, aby jedenkaždý z vás touž péči dokazoval k vyplnění naděje až do konce.“ (Žid. VI., 9—11.)

Tato „naděje“ pro duši křesťanskou, zmítaná proměnami vezdejšího života, „jest kotvou bezpečnou i pevnou“ (Žid. VI., 19), neboť není jenom vržena věřícím na břehy věčnosti, ale do nejvnitřnějšího světa božského, do svatyně „vcházející až do vnitřku opony, kdežto předchůdce pro nás všel Ježíš, učiněn jsa podle řádu Melchisedechova nejvyšším knězem na věky.“ (Žid. VI., 19—20.)

Z toho vznikla Pavlovi první myšlénka jeho Epištoly: o kněžství Kristově podle řádu Melchisedechova. Nic není vznešenějšího a tajuplnějšího, jako tato osobnost Starého Zákona Panoval pojednou v dějinách Otce Věřících, nepoutal se na národ vyvolený „bez otce, bez matky, bez rodu, ani počátku dnů, ani skonání života nemaje.“ (Žid. VII., 3.) Opatřen jsa mocí tajnou, „král spravedlno-

¹⁾ Nemožnost nikoliv se strany Boží, hotového odpustiti i v posledním okamžiku, avšak následkem překážek, propasti, jež si kopají podle libosti mezi sebou a mezi milosrdenstvím Božím. Jejich hřích jest hřichem Lucifera, bouřícího se zřejmě a se rouhajícího. Jaké slovo bylo dosti přesvědčující, aby změnilo těchto srdcí takto zatvrzelých, zarytých nenávistí proti Spasiteli? Která by byla dosti mocná, aby je pronikla milostí a obměkčila?

sti, král Sálemský, to jest král pokoje“ (Žid. VII., 2), vychází vstříc Abrahamovi, mocnější než tento „vítěz nad králi“, neboť dal jemu požehnání a dostal od něho desátek ze všeho.¹⁾ Vycházejí ze stínu věčnosti, navrátil se tam, aby tam zůstal tím, čím se jevil na zemi, „připodobněn jsa Synu Božímu, zůstává knězem na věky“ (Žid. VII., 3).

Podoben jsa Melchisedechovi, obětující kněz se zdvihá v nové úmluvě, nikoliv pocházející z pokolení Leviova, nýbrž z pokolení Judova, při kterémžto pokolení Mojžíš nic o kněžích nemluvil (Žid. VII., 14); ustanoven byl v této službě, „ne podle zákona přikázání tělesného, ale podle moci života neporušitelného“ (Žid. VII., 16). Zjevuje se, postačující na vždy tomuto úřadu: „A jiných zajisté mnoho učiněno jest kněžími, protože jim smrt bránila trvati, ale tento protože zůstává na věky, má kněžství věčné: a protož i věčně spasiti může, kteřížkoli skrze něho přistupují k Bohu, jsa vždycky živ k orodování za nás. Takovéhož zajisté potřebí nám bylo míti nejvyššího kněze, svatého, nevinného, neposkvrněného, odděleného od hříšníků, a kterýž jest vyšší nad nebesa; kterýž nepotřebuje na den, jako kněží, nejprv za své hříchy oběti konati, potom za hříchy lidu: neboť to učinil jednou, sebe samého obětovav“ (Žid. VII., 23—27).

Ježíš skutečně jest obětním darem a zároveň knězem oběti. Totot jest hluboké tajemství naší víry, ale Židé, více než jiní, byli s to, by tomu porozuměli, neboť veškeré náboženství jejich směřovalo k tomu, by je na to připravilo. Nad leskem obřadu Mojžíšova, nad jejich chrámem, divem světa, nad stánkem, jež přikrývala křídla cherubínů (Žid. IX., 1—15) vznášel se mrak krvavý. Bylo potřebí všude očistiti a zničiti hřích: „bez krve vylití nebyvá

¹⁾ Žid. VII., 1, 2. Abraham, vůdce a otec celého národa vyvoleného, platící desátek Melchisedechovi a obdržující požehnání; tímto on se vyznává, on a veškerý jeho národ a následovně pokolení Levitův, nižší než tento tajemný kněz.

odpuštění“ (Žid. IX., 22). V krvi zasvětil Mojžíš zákon,¹⁾ s krví v ruce velekněz vcházel jednou v roce do svatyně svatých (Žid. IX., 7—8). Co znamenalo obětování kozlů a býků? Ježíš, nejvyšší obětník, rozlil pro nás vlastní krev, „samého sebe obětoval neposkvrněného Bohu (Žid. IX., 14), a my našli jsme takto vykoupení věčné“ (Žid. IX., 14). Tato božská oběť byla prvním činem vtěleného Syna Božího.

„Protož, vcházaje na svět, dí: Oběti a darů nechťel jsi, ale tělo způsobil jsi jim. Oběti zápalné (a oběti) za hřích nelíbily se tobě; tehdy řekl jsem: Aj jdu, na počátku knihy psáno jest o mně: abych činil, Bože, vůli tvou . . . kteroužto vůli (Boží) posvěceni jsme skrze obětování těla Ježíše jednou. A všeliký zajisté kněz stojí na každý den posluhuje a jednostejné oběti často obětuje; kteréž nikdy nemohou odníti hříchů: Ale tento, jednu oběť obětovav za hřích, sedí na pravici Boží, očekávaje dále, až by položení byli nepřátelé jeho za podnoží noh jeho, nebo jednou obětí učinil na věky dokonalými ty, kteříž posvěceni jsou“ (Žid. X., 5—7, 10—14).

Čeho bylo zapotřebí Jerusalemu, aby se poznal a převlastnil si v nástinech jeho náboženství pravou oběť, kněžství věčné? Věřiti v Krista, jenž vyšel z něho, aby soustředil, vtělil v sebe samého celé náboženství, rovněž veškeru spravedlivost a veškeru pravdu, ale bylo věřiti plnou věrou, která předpokládá „pravé srdce, čisté zlého svědomí“ (Žid. X., 22). Pavel věděl, že je velmi málo duší této povahy v Izraeli; mezi nimiž i těch, „jež přijali známost pravdy“ (Žid. X., 26), než i nestálých, nazpět se ohlízejících. Co odpadlíků, pošlapávajících Syna Božího a krev smlouvy, kterouž posvěceni byli, za po-

¹⁾ „Protož ani první úmluva bez krveprolití nebyla posvěcena neboť Mojžíš, předloživ všemu lidu všechna přikázání zákona, vzav podle zákona krev telat a kozlů s vodou a s vlnou červenou a s ysosem, tak učinil výlev na samu knihu a na všecken lid, řka: „Tatoť jest krev úmluvy, kterou Bůh učinil sám,“ a týmž způsobem postříkal krví svatostánek a všechny nádoby Bohoslužebné.“ Žid. IX., 18—21.

skvrněnou měli, a Duchu milosti potupu učinili (Žid. X., 29). Apoštol měl jediné slovo pro tyto odpadlíky, strašlivé mezi všemi: „Ihrozněť jest upadnouti v ruce Boha živého“ (Žid. X., 31).

Přece, nad tímto davem nevěřících, Pavel rozeznává vybranou část, ale pošlou také ze Židovstva, od nynějška sjednocenou s Kristem. Co mohl učiniti lepšího, než aby upevnil tento svazek, jakož jim ukázati všecku svatost, všecku velikost, pocházející od počátku času víry v Krista? Tato ctnost vnukala již předem svatým Starého Zákona, co nám vkládá do našich srdcí „pevné dosažení¹⁾ toho, co doufáme, plné přesvědčení o tom, co nevidíme“ (Žid. XI., 1). Touto věrou „zůstávají zde na zemi jako cizí, bydlící pod stanem, . . . očekávali město základů věčných, jehož Bůh sám jest stvořitelem a stavitelem . . . A všickni zemřeli ve víře, neobdrževše věcí, jež jim byly slíbeny, ale vidíce a pozdravujíce jich z daleka, vyznávajíce se cizinci a pocestnými na zemi.“ Takto žili všickni, již zůstali velikými a svatými v památce Israele, Abel, Henoch, Noe, Abraham, Isak, Jakob, Mojžíš, Rahab i zhanobená (Josue II., 1—21; VI. 17). „A což ještě řeknu? Nepostačí mi zajisté čas k vypravování o Gedeonovi, a Barakovi, a Samsonovi, a Jeftovi, a Davidovi, a Samuelovi a prorocích, kteříž skrze víru přemáhali království, činili spravedlnost, docházeli zaslíbení, zacpávali ústa lvům, uhašovali prudkost ohně, utekli ostrosti meče, povstávali z nemoci, silní učiněni jsou v boji, zaháněli vojska cizozemců, ženy přijímaly mrtvé své vzkříšené; jiní pak roztahováni jsou, nepřijímajíce vysvobození, aby došli lepšího vzkříšení; jiní zas zkusili posmívání a bití, nad to i vězení a žaláře; kamenováni jsou, sekáni jsou, pokoušeni jsou, mečem usmrcováni jsou, chodili v kožích

¹⁾ Beelen, Maier, Bisping a většina novějších dávají právem slovu ὑπόστασις smysl „silné očekávání“, neboť tento výraz, kterého žádá souvislost textu, jest význam, kterému slovo řecké na jiných místech Písma svatého odpovídá. Žid. III., 14. — Jer. XXIII., 22. — Ezech. XIX., 15.

ovčích a kozelčích, trpíce chudobu, jsouce sužováni a trápení, jichžto nebyl svět hoden, v pustinách bloudíce, v horách a jeskyních i v doupatech země. A ti všickni svědectvím víry schválení jsouce nedošli zaslíbení; Bůh něco lepšího pro nás obmyslel, aby nepřišli bez nás k dokonalosti. A protož i my, majíce vůkol sebe tak veliký oblak svědků, složivše všeliké břímě i obkličující nás hřích, v trpělivosti běžme k uloženému sobě boji, patříce na vůdce a dokonavatele víry, Ježíše“ (Žid. XI., 32; XII. 2).

Pavel cítil se více oprávněným dovolávati se těchto udatností, jichž křesťané Jerusalemsští neměli jako jinde, v bojování, „neodporování až do krve“ (Žid. XII. 4). Co bylo jejich nynější zkušení u přirovnání s utrpením bratrů jejich? Nanejvýše napomenutí otcovské, něžná kázeň, která přináší ovoce spravedlnosti a míru (Žid. XII., 5—11). A z jakých příčin jinak nedostihli velkodušnost světců a mučeníků Starého Zákona? Tito viděli Boha a jeho Zákon jen na hoře ohnivé, ve středu tmy, bouře, blyskání; tak hrozný byl hlas Páně, že snažně prosili, aby více k nim nemluvil (Žid. XII., 18—21). A na místě tohoto zjevení strašného nová víra ukazovala se v něžném světle, snadná zprvu, jsouc všeska dobra, po níž tak dlouho toužil Israel: pravou „horu Sionskou, město Boha živého, nebeský Jerusalemy, v jeho nitru nesčíslný zástup andělů, veřejné shromáždění prvorozených, zapsaných v nebesích; Bůh soudce všech, duchy spravedlivé, dokonalé ve slávě; Ježíše, prostředníka nového zákona, jeho krev prolitou, lépe mluvící nežli krev Abelova“ (Žid. 22—44).

Toto obětování Spasitelovo, jeho kříž, zůstaly od té doby nejpevnější slávou Jerusalema, jediný střed, kde nashromážděno vše, co mu zůstalo ze života a spásy. Pavel nepřestává tam opět voditi věřící ze svatého města, jim ukazuje výjev náboženství (Žid. XII., 28) v každé ctnosti, v kterémž je zve: „obět chvály“ (Žid. XIII., 15) v modlitbě; obět křesťanské lásky v almužně, v pohostinství, v lásce bratrské (Žid. XIII., 16); a ve veškerém životě křesťanském přijímání, prokázané obětí Spasitelovou, pravá

oběť smířovací, kde „Bůh jest ohněm spalujícím“ (Žid. XII., 29), a kterýž, na rozdíl ohně židovského, nezhasne nikdy, neboť duše této oběti, „Ježíš Kristus včera i dnes i na věky (bude)“ (Žid. XIII., 8). Poslední myšlénka Pavlova náleží tomuto věčnému veleknězi, „Bůh pak (dárce) pokoje, kterýž velikého pastýře ovcí, Pána našeho Ježíše Krista, skrze krev smlouvy věčné z mrtvých vzkřísil, učiniž vás ke všemu dobrému způsobené, abyste činili vůli jeho, konaje ve vás, což by se líbilo před ním, skrze Ježíše Krista, ~~jemuž~~ jest sláva na věky věků. Amen.“ (Žid. XIII. 20, 21.)

Jsme blízcí již, aby~~chom~~ uvěřili, že Epištola, tak jak vyšla z rukou Barnabášových, končila tímto pozdravem. To, co následovalo, zdá se nám býti napověděno Pavlem samým, když list, který vyjadřoval jeho myšlénky, mu byl předložen a obdržel od něho pečeť hodnověrnosti: „Prosím pak vás, bratři, abyste strpěli slovo tohoto napomenutí; neboť jsem vám krátce psal.“) Věztež o bratru našem Timotheovi, že jest propuštěn, s kterýmžto (přijde-li brzo) uzřím vás. Pozdravte všech správců svých i všech svatých. Pozdravuji vás, bratří, z Vlach. Milost se všemi vámi. Amen.“ (Žid. XIII. 22, 25.)

¹⁾ První slova tohoto přidavku, která vyložiti mají potíž vykladatele, stávají se v naší domněnce jasnými a významnými. Aorist ἔγραφα, ἔπεμψα, ἐπέσειλα shoduje se často v listech s naším přítomným časem. Podobně se děje v latině: Scripsi, misi. Viz Winer, Grammatik des Neutestamentlichen Sprachidioms, § 40, 5, b. 2.

KAPITOLA DEVÁTÁ.

Vzbouření v Judsku.

I. První pozdvižení Jerusalema.

Pronásledování, proti kterým ozbrojil Pavel víru Církve mateřské, ztratila na své prudkosti v oněch dnech, které následovaly po poslání Epištoly k Židům. Jako vždy, i tenkrát byla vyvolána předními ze šlechty. Tato, drážděna jsouc prostým lidem, který své ponížení před Římem těžce nesl, nehleděla více bojovati proti vzpouře, která potaji od dlouhého času v Jerusalemě doutnájíc, nyní zjevně vypukla. Bylo to za vlády Gessia Flora, kde svaté město vzalo na se tvářnost hroživou.

Nový vladař našel Judsko málo změněné od doby sto třiceti let, když Pompejus je ujařmil, ježto Řím, zpravidla dovedný dosti, aby si obyvatelstvo dobytých zemí přivtělil, zde úplný měl neúspěch. Jeden z nejvydatnějších prostředků byla mu vždy služba vojenská; obyvatelé z provincií, byvše vřaděni do vojska pomocného, přizpůsobující se legionářům, je do pluku postavujícím, brzy stávali se jejich soudruhy ve zbrani, jejich rodáky. Nic podobného nemohli se nadíti Římané od Židů, jejichž zákon, hlavně klid sobotní, nesrovnával se s kázní vojenskou. Z podobných pohnutek vzdalovali se soudův a všeobecného práva. Ísraël měl svůj zákonník Bohem daný, své národní soudce v přednostech každé sbornice; Židé

k nim chodili tak tvrdošijně, že Řím, aby s nimi obstál, to trpěl, ano i často plnou moc dal těmto neodvislým úřadům. Ale sblížení vlastností a moci bylo snadné mezi bohy na Kapitolu a mezi bohy pohanského světa; jedno-duše se změnili; ostatně nová bohopocta, uctívání císaře všem se zamlouvalo, shromažďujíc u jednoho oltáře rozličné krajiny celého císařství (Sv. Pavel, kap. I.). Jediný Bůh Israelský nepřipouštěl ani soupeře ani rozdělení. Vládl sám i ve svém chrámě, naplňuje svou nekonečností netoliko svaté město, nýbrž i všechny sbornice, po veškerém světě rozptýlené, neboť Israélita, ve všech vzýváje Boha svého, obracel se k Sionu; nikde nepřinášel obětí, ale každý čekal, až by mohl vyplniti povinnost svého náboženství a vydati se na pouť k jedinému oltáři Pánu oblíbenému.

Velebnost římského jména bledla ve stínu podobné svatyně; by poněkud udrželi jeho lesk, vydali se vladaři do Cesaree, domnívajíce se, že z tohoto města polou řeckého polou židovského budou vládnouti snazší mocí; tento prostředek, v jistém ohledu politický, měl následek, že Jerusalemem zbaven byl zevnějšího vlivu a ponechán takým, jakým jej učinila dlouhá století osamocení a hrůza pohanského světa. Jádrem obyvatelstva, lidé obchodní, kupci a malí řemeslníci, tvořili část počestnou, pokojnou, velmi lnoucí ke své víře, a proto nenávidící všelikou vzpouru, jež uvést mohla do nebezpečí i chrám i město. Tento pud pokojemilovnosti činil Judsko rozumajícím, ale nevstěpoval mu úcty pro ty, kteří je spravovali u všech ostatních, velekněží, někdejších úředníků a dvořanů Herodových nebylo víry a mravopřestupností. Ač pro svou nenábožnost, pro svůj přepych, pro svou urážlivou nadutost byli nenáviděni, byli přece pány velerady a vlády; za takových předáků, kteří se jen o svůj blahobyť starali, bylo očividno, že za každou cenu zachováti chtěli mír s Římem.

Než, právě také úslužnost stala se pro Jerusalemem stálým zřídlem nepokojů. Vyjmouc střední třídu, jež vy-

počítavě zavírala oči, byla to nejnižší třída lidu, která se znepokojovala. Nemajíc statků jako šlechta národní, poslouchala ráda, kdokoli jí namlouval, že ji povznese a zjedná jí účast na statcích a čestných úřadech. V tomto množství lidu, jenž rozhněván byl jednak pro svou chudobu, jednak pro násilnictví šlechty, hlasatelé vzpoury jen jen se hemžili. Jedni, rozníceni jsouce svou upřímnou věrou, domnívali se, že učiní vzpourou skutek Bohu milý a proto urychlití chtěli jeho království; jiní, jsouce sobečtí, vyhledávali každý nepořádek, aby z toho měli užitek: tlupy dobrodruhův a lupičů, jež bídná krajina nepřestávala rozmnožovati, potulovaly se po zemi, tak strašní jsouce, že úřadové římské často nuceni byli s nimi se po dobrém vyrovnávati. S otevřeným hledím brali na sebe jen hrůzu; mísíce se mezi Zeloty nebo horlivce upřímné, zbožností oděni jsouce pobádali Jerusalem ke vzpouře. Svoboda jest nejdražším statkem, pravili: jest zapotřebí dáti ji třeba mocí a násilím těm, kteří raději otročiti chtějí (Jos., Válka žid. II., XIII., 6). Zločinné útoky, tajné častokrát i veřejné, podporovaly takové učení, stálý postrach při nejmenším způsobující (Jos., Válka židovská II., 3, 4).

K těmto obavám přistoupily ještě jiné, by docela pomátly lidí; mluvilo se jen o znameních na nebi: „znameních blížící se svobody,“ pravili horlivci (Jos., Válka žid. II., XIII., 3, 4). Takový byl význam těchto zázraků, že pověst o nich přišla až do Říma. Tacitus o nich vypravuje jako Josefus (Tacit., Dějiny V., 13. — Jos., Válka žid. VI., V., 3).¹⁾

Po jeden celý rok vlasatice ve způsobě meče visela nad městem, ale teprve r. 65 množily se úkazy na nebi.

¹⁾ „Zázračná znamení se objevila, která oběti neb sliby smířiti národ pověře oddaný a náboženství nepřiznivý za věc nedovolenou považuje. Viděli na obloze sraziti se šiky vojsk, zbraně v rudém světle a ohněm v oblacích vznatým chrám zářiti atd.“ Arch. 17—22, str. 308, 13. Zde jen připomínáme, co jsme dávno vyložili v třetí kapitole sv. Petra: Židé v rozptýlení.

O slavnosti velikonoční kolem třetí hodiny po půlnoci ukázalo se náhlé světlo na hoře Moria, tak jasné, že lid, shromážděný k slavnosti přesnic, viděl celé půl hodiny chrám i oltář osvětlený jako za bílého dne. Jiný zázrak rušil tutéž slavnost: kovové dveře chrámové, tak těžké, že bylo potřebí dvacet lidí, by jimi mohli pohybovat, samy od sebe se otevřely; měli velikou práci, aby je zavřeli. Několik dní později byla nebesa před východem slunce plna vidění a křiku válečného: viděti byly vozy válečné, srážky vojsk, města obležená.

Ještě hroznější byly zvěsti o slavnosti Letnic; kněží, v noci za svým úřadem do chrámu jdoucí, slyšeli veliký hluk, šumot kroků, veliké množství lidí, kteří odtud utíkali, volající: „Vyjděme odtud! vyjděme odtud!“

Jak mohl Florus držeti na uzdě a upokojiti provincii tak silně pobouřenou? On, ten nejhorší vladař, jež mohl Řím ještě vyvoliti. Povýšen byv na toto místo vlivem své ženy, přítelkyně Poppaeiny, zdál se, že nemá žádné jiné starosti, než po příkladu každého úředníka na Východě co možná rychle a nejvíce zbohatnouti (Jos., Staroz. žid. XX., XI., 1; Válka žid. II. XIV., 2). Jeho vážnost u dvora císařského zabezpečovala jemu beztravnost; užíval jí tou měrou, že způsobil, „aby litovali Albína“. Tento aspoň poněkud ukazoval se zdrželivým ve svém vydírání peněz. Ale Florus ani uzdy ani studu v tom neměl. Plnýma rukama donucoval města i měšťany, a to s takou drzostí, že brzy ožebračil celou krajinu; vesnice i města zpustošeny. Cestius Gallus spravoval tehdejší Syriskou provincii, od níž Judsko a jeho vládaři byli odvislí. Přišel tedy do Jerusalema, kde našel Židy ku slavnosti velikonoční shromážděny v počtu tří milionů, praví Josefus (Jos., Válka žid. II., XIV., 3). Kolem něho stal se veliký křik proti Florovi, jež obžalovali, že by byl morem zemi. Ale on, stoje vedle císařského vyslance, posmíval se jich hněvu, o němž věděl, že jest bozmocným. Cestius sice slíbil nápravu, ale když odešel, osud

nešťastného Judska byl ještě politování hodnějším. (Jos., Válka žid. II., XIV., 3.)

Buď ze msty nebo ze ziskuchtivosti překročil Florus brzy hranice. Rozkázal sedmdesáte talentů (102.000 franků) předem vybrati na nezadatelném pokladě chrámovém, kde nahromaděna byla daň od Židů veškerého světa placená (Jos., Válka žid. II., XIV., 6). Jerusalema nelibě byl pohnut nad touto svatokrádeží, již tisíce křiklounů rozhlašovalo: nejzuřivější běhali městem, majíce koš na ruce a žebrajíce pro místodržitele císařova. Florus, jsa na výzvědách, čekal jen na příležitost; mocí vnikl do Jerusalema a vyzval úřad, aby mu vydal jeho hanobitele. Vele rada snažila se obdržeti milost v tomto případě, dokládajíc, že jsou to skutky nerozvážné, ostatně předstírajíc, že těžko jest najíti vinníky. Florus na místě vši odpovědi rozkázal vojákům vrhnouti se na lid, drancovati a zabiti každého, koho potkají. Tři tisíce šest set mužů, žen a dětí zahynulo pod ranami meče nebo poraženo od utíkájících. Někteří Židé, zakládajíce sobě na názvu římského měšťana, byli vlečeni do tábora pretoriánského, kde je dal Florus bičovati a pak ukřižovati (Jos., Válka žid. II., XIV., 8, 9). Nadarmo manželka Agrippova Berenice posílala posla za poslem k prokuratorovi, zapřísahajíc ho, aby ustal od vraždění; ano, sama přišla bosa jako prosebnice k jeho soudu; avšak proto jen, by viděla své nešťastné rodáky metlami zbité a utracené před svýma očima; i sama ohrožena jsouc, měla nejvyšší čas, aby se na rychlo vzdálila před zuřivostí nevázaného vojska (Jos., Válka žid. II., XV., 3).

Druhý den na to Jerusalema proti všemu očekávání zůstal klidným a mlčelivým. Lid se zdržel na prosby svých přednostův; ale že se lid zdržel, nesrovnávalo se s úmysly Florovými, neboť, podle Josefa, chtěl míti vzpouru. Nejhlavnější starostí jeho byl vždy poklad chrámový. Aby vzdálil od něho lid, rozkázal, aby šel vstříc dvěma kohortám vojáků, kteří měli vejíti do města, a pozdravil jejich příchod. Lid, jenž poznával jeho lest,

stával se hrozivým. Bylo zapotřebí k jeho utišení, aby se mezi něj vrhli kněží a levité, majíce na hlavě popel a na sobě šaty rozedrané, nesouce svaté nádoby; ukazovali je, že nastane nebezpečí svatokrádeže, jestliže bude vzdorovati. Židé ještě tentokráte se poddali a šli přivítat s obyčejnými pozdravy syrskou a modloslužebnou posádku, již mu vnutili (Jos., Válka žid. II., XV., 1). Tato odpověděla nejpotupnějším opovržením. Bylo to již příliš mnoho pro lid, jehož trpělivost a zdrželivost byla již vyčerpána; lid propukl v reptání a proklínání proti Florovi. Zdá se, že kohorty očekávaly jen tuto záminku; vrhly se na Židy, bijíce je svými holemi a zdrcující každého, kdož padl pod kopyty jejich koňů; a všichni v krvavém nepořádku překročili brány. Nové tlupy od předměstí Bezethy vydaly se ke hradu Antonii a ke chrámu. Florus, sebrav všechny své vojáky, dal se na pochod k tomutěž místu. Nebylo pochybnosti o tomto shluknutí, že tu namířeno na poklad chrámový. Židé pospíchali, aby ho zachránili; vylezše na střechy domů, házeli na vojsko kamení, jiní strhli chodbu, odkud Římané, jsouce pány na hradě, mohli vniknouti do svatyně. Florus cítil, že příležitost mu ušla; zastavil se a brzy potom, zůstaviv ve městě jen jednu kohortu, ušel do Cesaree.

Opustil Jerusalelem krvácející, roztrpčený více než kdy jindy, napovídání horlivců ponechaný, neboť vážnost šlechty Jerusalemské klesala v té míře, jako vážnost šlechty římské. Jak přivést k moudrému chování lid, který právě měřil své síly proti tyranství? Nedokazuje odchod Florův, tak nepolitický, tak způsobilý k povzbuzení vzpoury, že vladař, obávaje se, by nebyl udán, chtěl v pravdě ji vyvolati? Nic nezdálo se mu účinnějším, jako hluk nějakého potlačení, by umlkly nářky, jeho vykořisťováním ospravedlněné (Jos., Válka žid. II., XV., 2, 6).

Jen ještě jedna a to poslední naděje zůstávala straně mírnější, totiž Agrippa, který s jejich srozuměním vše podnikal, aby až posud zamezil úplnou roztržku s Římem. Kníže tento, přišed z Egypta se svou chotí Berenikou,

bydlil tenkrát ve svatém městě. Oba se obětovali, aby uhasili ten požár. Agrippa shromáždil lid na veliké náměstí Jerusalemské (na Xystu); tam poukazoval na bláhosť v boj se dáti s mocí, která celý svět držela pod nohama svýma. Velekněží, rovněž přátelé míru, podporovali ho vlivem ještě jim zbývajícím. Berenice spojovala s nimi svoji krásu a své prosby. Objevivši se na střeše paláce, který vynikal nad Xystem, prosila lid se slzami v očích, víc než vše jiné jej přesvědčujících, neboť lid miloval tuto kněžnu, ježto v ní viděl oživeno vše, co původu měla Mariamna z rodu Hasmaneova. Z počátku stalo se sice dorozumění ohledně míru s Římem, ale Agrippa jednal neprozřetelně, žádaje, by se až do příchodu nového vladaře podrobili Florovi. Bylo to příliš žádáno; při tomto nenáviděném jméně výčitky, urážky, déšť kamení sypaly se na hlavu kněze. Sklícen jsa, opustil město a uchýlil se do Batanei (Jos., Válka žid. II., XVI. a XVII., 1).

Od té chvíle měli přemrštěnci volné pole; použili toho a ztropili vzbouření. Dva dni cesty od Jerusalema na březích Mrtvého moře nacházela se nedobytná pevnost Masada; nejzuřivější horlivci se tam utekli, překvapením ji dobyli, a zardousivše římskou posádku, svými přívrženci ji obsadili.¹⁾ Byl to jen náhlý útok, který nezaměstnal ani v nejmenším národ, neboť Jerusalema byl v rukou umírněných. Opírajíc se o kohortu, která držela

¹⁾ Jos. II., XVII., 2. Masada (nyní Sebbe) leží na západním břehu Mrtvého moře, dole pod Engaddi. V době Makabejské byla vyzdvižena silná tvrz na této skále veleknězem Jonathášem. Herodes Veliký zvýšil její důležitost (Jos., Válka žid. VII., VIII., 3). Stopy obležení, podniknutého od Římanů r. 73, aby přemohli horlivce, jsou ještě viditelné. Robinson, *Biblical Researches* (biblické výzkumy) III., 241 a násl. — De Saxley, *Voyage autour de la Mer Morte* (cesta kolem Mrtvého moře) 1853. I., str. 199 a násl.; Atlas XI—XIII. — *The Survey of Western Palestine. Memoires of Conder and Kitchener* III. p. 418—421. — Tuch, *Masada, die Herodianische Felsenfeste nach Fl. Josephus und neueren Beobachtungen*. Leipzig 1863.

hrad Antonii, měla šlechta kněžská ještě moc na lid; její hlava, starý velekněz Anáš,¹⁾ byl s to, by, pakli ne na dobro zničil, aspoň na uzdě udržoval vzbouření. Na neštěstí titůž, kteří zdáli se býti na místě, aby podporovali jeho duševní sílu, spíše ji podlamovali, a přede všemi jeho syn Eleazar, přednostu chrámu. Toto vysoké postavení dávalo mu moc nad levity; víme dobře, jak tito nižší služebníci snášeli vydírání svých představených a jejich urážlivé chování. Každý novotář, který sliboval zvýšiti jejich čest a práva, mohl býti ujištěn, že bude od nich slyšán. První stránkou, v tomto povznesení dovedně namířenou, byla oběť, kterou denně za císaře obětovali. Od dlouhé doby stávalo se zvykem, že přijímali dary, které cizí knížata udělovali chrámu, a tam přijímali též jejich oběti.²⁾ Eleazar přemluvil levity, uvyklost dáti tomuto zvyku a ustanoviti, že budoucně nemá žádná oběť obětována býti na oltáři Jehovy, leč oběť od Židův a za Židy. Tento skutek nesnášlivosti byl pro Řím krvavou urážkou, tím citelnější, že tento světa pán kladl velikou důležitost na to, že bral podíl na bohoslužbě národů podmaněných. Velekněží, vysoká rada, Fariseové, každý, kdo zůstal rozumným v Jerusalemě, pochopoval, kam vede taková bláhovost, a opírali se tomu. Opět a opět velekněží přemlouvali lid, představujíce jemu, že zamítati oběti císařovy znamená jako jeho a celý římský svět prohlásiti nehodným, aby připojil se k modlitbě Israěle, a tím na sebe uvaliti nebezpečí strašné odvety. Nejznamenitější zákonníci, majíce bibli v ruce, hleděli ustanoviti, že od nepaměti brány oběti cizinců v chrámě, a že tento obyčej, dalek jsa býti svatokrádeží, byl nejstkvělejší chválou jednomu pravému Bohu. Nic nemělo vlivu na levity, které

¹⁾ Veleknězem v úřadě byl tehdaž Matěj, syn Theofilův. Vše, co o něm víme, byl dle vši pravděpodobnosti poslední pravidelně jmenovaný velekněz.

²⁾ Jerem. XXIX., 7. — Baruch I., 10, 11. — I. Esdraš VI., 10. — II. Macc. III., 2; V., 16. — Jos., Válka žid. II., X., 4; IV., III., 10 V., XII., 6

okouzlit Eleazar, a tvrdošijně odmítali oběť za císaře (Jos., Válka žid. II., XVII., 3, 4). Strana mírnější cítila dobře, že Jerusalema jí uniká; nemohouc více zadržeti vlny vzpoury, která vše již unášela, povolala na pomoc Flora a Agrippu poznovu. Vladař hleděl jen rozdmýchatí oheň; šťasten jsa tímto posláním, ujišťuje Josefus, zavřel uši (Jos., Válka žid. II., XVII., 4). Naopak poslal Agrippa tři tisíce svých jezdců, pomocí jichž mohli dobří měšťané vzdorovati a držeti hořejší část Jerusalema; ¹⁾ ale zůstavil dolejší město a chrám v moci vzbouřenců. Po několika-denních zkouškách a šarvátkách nastala pravá bitva. Čtrnáctého srpna vzbouřenci, udeřivše na hořejší město, dobyli ho a zapálili příbytek Anášův, dolejšek paláce Agrippova a na čem jim nejvíce záleželo, archivy, obsahující knihy jistin a úvěru. V pravdě znamenalo to osvoboditi jedním rázem veliké množství dlužníků, tak četných v Jerusalemě, a postaviti je ke své straně. Porážka byla úplná; jezdci královští, římských vojáci, velekněží a šlechtici měli sotva jen čas vrhnouti se v hořejší část paláce Agrippova. Druhý den učinili vítězové útok na hrad Antonii; dobyli jej ve dvou dnech, a zapálivše ho, posádku zardousili. Odtud přišli opět k zbytkům paláce Hasmaneova, ale tentokráte potkali se zde se zarputilým odporem, vidouce se přinuceny, by jej obléhali, když tu nenadálá posila urychlila jejich vítězství (Josef., Válka žid. II., XVII., 5, 7).

Manahem, syn Judy galilejského, který první se odvážil před šedesáti lety vzbouřiti Judsko proti Římu (Skut. V., 37. — Jos., Star. žid. XVIII., I., 1), ²⁾ Manahem zdědil náboženskou přemrštěnost, již za oběť padli jeho otec i jeho starší bratři. Vida Jerusalema vzhůru, domníval se, že také jeho hodina udeřila, a objevil se náhle před tvrzí Masadou, která již padla do rukou horlivců. Veda

¹⁾ Čtvrtí městské, za našich dnů obývané Armeny a Židy.

²⁾ Viz: Život P. n. Ježíše Krista, kniha II., kap. I. (franc. od abbé Fouarda), a sv. Petr kap. II. (přečesťeno).

je po šlepečích svých, vešel do Jerusalema jako král, převzal vedení vojska a tak silný útok učinil na hořejší část paláce, že obklíčení byli nuceni vzdáti se. Jezdcům Agrippovým dostalo se dovolení vyjít z tvrze; pokud se týče Římanů, příliš ztenčených, než aby si proklestili cestu, byli jedni hned na místě utraceni, jiní pak utekli se do tří věží, Hippikovy, Fasaělovy a Mariamniny a učinili si poslední obranný násep. Druhý den ráno Anáš, nalezen byv ve vodovodu, přiléhajícím k paláci, byl zardoušen (Jos., Válka žid. II., XVII., 8, 9). Hrdopýšný velekněz, který i kněze i levity tak dlouho týral rukou nesmiřitelnou, neměl k očekávání ani milosti ani obrány. Pavel, který byl na jeho rozkaz poličkován, mu to prokoval: ruka Boží ho stihla (Skut. XXIII., 3).

Jakkoli spravedlivým byl konec tak hanebného života, nicméně zůstavil po sobě jakési vzrušení, kteréhož dojmu uměl použití dobře Eleazar, aby pomstil svého otce. Luza jím pobouřená vrhla se na Manahema, jehož ukrutně zabila, přinutivši jeho horlivce, že se vrátili na cestu k Masadě. Zbylo jen něco málo Římanů, ve věžích paláce uzavřených; následovala druhá válka, konečně vzdali se za slibem volného života, ale sotva že vydali zbraně, dal je věrolomný Eleazar utratiti. Metilius, vůdce kohorty, byl jediný ušetřen za cenu podlosti: totiž obřizky (Jos., Válka žid. II., XVII., 9, 10).

Jerusalem byl pro Římany ztracen a s ním veškeré Judsko, neboť všechny okolní posádky v Jerichu a na březích Mrtvého moře pospěšily si vzdát se (Jos., Válka žid. II., XVII., 6). Povstání zmocnilo se země a zařídilo v ní nejstrašlivější odpor, odpor lidu zpitého náboženskou přemrštěností, bez vůdce, bez rady, hotového pohřbiti se pod troskami.

II. Vražední Židů na Východě.

Válečné tažení Cestia Galla.

Florus opustil Jerusalem během měsíce května r. 66 a nejposlednější římský voják podlehl tam ke konci září; ¹⁾ postupem čtyř měsíců mohlo se tedy povstání tam rozšířiti tak, že Řím nebyl s to, aby je zastavil. Odkud tato nečinnost? Viděli jsme, že Josef to vysvětluje tím, že bylo v úmyslu Florově hnáti vše až do krajnosti. Ale Cassius, na něhož se Florus spoléhal a který za veškeru tuto část císařství byl odpovědným, co očekával? Jeho slabost a neschopnost, když konečně byl nucen uchopiti se zbraně, vysvětlují částečně jeho chování; ale hned od prvé chvíle scházelo mu na bystrozraku! Uvyklý jsa stížnostem sektářským, které neustále rozdělovaly obyvatele Jerusalemské, nechtěl věřiti, že povstání ve městě rozšířilo se také na venek. Proč tedy měl se vydávati v šanc vzteku přemrštěnců, kteří se na vzájem hubili, a jejichž šílenství jen hrůzu a opovržení vzbuzovalo v krajinách sousedních? Náhlé pozdvižení veškerého Judska ve zmatek uvedlo tyto jeho rozpočty.

Znamení k nepořádkům vyšlo z Cesaree. Více než kde jinde v Palestině byl zde stav Israēlitů nejistým, neboť tvořili sotva polovici obyvatelstva. Všichni ostatní, Syrové a Řekové, spoléhali se na Římany, kteří zde zřídili sídlo své vlády. Jako všude, i zde Židé a pohané se ani v nejmenším nesnášeli. Tito, jisti jsouce, že najdou u úřadů víru aneb aspoň shovívavost, nedali si ujíti žádné příležitosti obtěžovati spoluobčany, kteří z tolika příčin byli od nich nenáviděni. Vše až posud omezovalo se jen na hádky, více méně krvavé srážky, které rychle ukončiti otcové města pokládali si za čest; ale při zvěsti, že

¹⁾ „17. Elul (září) Římané opustili Judsko a Jerusalem.“ Magillath Taanith 14. Vzbouření Jerusalema z příčiny svatokrádežného vydírání Florova povstalo postupem předcházejícího května (Jos., Válka žid. II, XV., 2.).

Jerusalem nadobro vyhnal Římany, pohané Cesarejští, domnívajíce se, že válka jest vypovězena, učinili útok na Židy: za jednu hodinu bylo jich dvacet tisíc povražděno; nezůstal ani jediný ve městě, neboť Florus dal každého, kdož unikl vraždění, odvésti na galeje (Jos., Válka žid. II., XVIII., 1).

Veškeré Judsko zaúpělo při pověsti o této řezi, domnívajíce se býti ohroženo úplným vypleněním. Tvořili tlupy buřičské, které, neočekávaně přepadajíce města a vesnice Syrské, páchaly strašlivou odvetu. Filadelfia, Hesebon, Gerasa, Pella byly zničeny; Dekapoli a Gaulonitidu potkal týž osud. Tlupy vzbouřenců pobíhaly sem a tam, nemajíce žádného soustředění, tak, jak je unášela jen msta. Vypadnuvše odvážně proti městům Syrským i proti samé Cesarei, obrátili se na polední stranu, kde zapálivše Askalon, Anthedon a Gazu, srovnali je se zemí. Podobně i Syřané ukazovali stejnou zuřivost; nejsouce spokojeni jen tím, že vraždu opláceli vraždou, nedomnívali se býti v bezpečí, až povraždili všechny Židy v okolí. I tam, kde nepácháno podobné ohavnosti, nicméně stav jejich nebyl méně nesitelným; v každém městě byly dva nepřátelské tábory; když ztrávili noci v poplachu, nastali dnové ukrutnosti. Vypravování Josefovo dosvědčuje, k jaké zdivočlosti přivedly to obě strany (Jos., Válka žid. II., XVIII., 1, 2, 5. — Život 6).

Ve Skytopoli se Židé spojili se Syřany, by společně odrazili tlupy vzbouřencův, ohrožujících město. Obyvatelé pohanští, nedůvěřující jejich pomoci, z počátku jim uložili, by se vydali se svými rodinami do sousedního lesa. Třetí noc vrhli se na tyto nešťastníky a zavraždili jich tři tisíce. Jeden z nejšlechtetnějších těchto synů Israelských, Šimon, syn Saulův, který se vyznamenal v litování dnů předešlých, cítil všechnu svou víru v posledním okamžiku oživenu. Ovládaje ~~hlava~~ i posuňky ty, kteří naň útočili, vzkřikl, že zasluhuje smrt, protože bojoval v jejich řadách proti svým rodákům, ale že ji nepřijme z rukou pohanských. Uchopiv svého staříckého otce, zabil jej; jeho

matka, jeho žena, jeho děti daly se od něho zavraždit; vystoupiv na jejich mrtvoly, zabil se vlastním mečem. Uděšení Syřané pochopovali nyní, čeho se jim jest nadíti od lidí, takové zběsilosti schopných (Jos., Válka žid. II., XVIII., 3—4).

Bouře byla v Judsku příliš rozšířena, aby nezasáhla i krajiny sousední. Cassius i Agrippa ji sice umírnili v Syrii, ale v Egyptě se rozpoutala ve vší své prudkosti. Israēlité tak se tam rozmnožili, že obývali celou jednu čtvrt Alexandrie, nebo, lépe řečeno, že tvořili polovici obyvatelstva, to jest tak zvané Delta. Požívajíce v tomto panství úplné samosprávy, majíce své soudy, své zvláštní zákony i své přednosty, činili též nároky na výsady pohanského města a přicházeli následovně často do rozepře s ním. Zprávy z Judska je tehdáž více než kdy jindy pobuřovaly. Dověděvše se, že občané Alexandrinští radili se v divadle o tom, že zamýšleli poslati poselství k Neronovi, chtěli se s nimi spojit a míti také účast v poselstvu. Byvše špatně přijati a násilně vyhozeni, vrátili se v množství velikém, majíce pochodně v ruce, by zapálili divadlo, a byli by to také vyvedli, kdyby Alexander, vládce města, nebyl přichvátal. Byl to muž z jejich krve, vnuk Filonův. Dal si práci, by je upokojil, ale vida se potupena a urážkami obsypána, vzal útočiště k moci. Jeho vojsko tvořilo pravý armádní sbor, neboť mimo dva pluky posádkou ve městě měl v tom okamžiku ještě pět tisíc mužů, z Libie příšlých. Židé, byvše zahrnání do své čtvrti vojáky, činili tam zoufalý odpor, až přesilou přemožení všickni zahynuli; po ukončené vzpouře padesáte tisíc mrtvol leželo v Deltě (Josef., Válka židovská II., XVIII., 7—8).

Tyto bitvy byly pravé války plemenné a náboženské; v Palestině trvalo pustošení po celé měsíce, přivádějíc veškeré obyvatelstvo do politování hodného neštěstí. Co asi se stalo za těchto nepokojů z učeníků Kristových? Bezpochyby mnoho jich zahynulo, ne tak od pohanů jako od Židů. Skutečně mluví Josefus o židokřesťanech, kterých

Syřané a Řekové se Židy vlastními neměli za jedno a proto jich ušetřili (Jos., Válka žid. II., XVIII., 2). Tímto názvem jsou křesťané obyčejně míněni za jedno s pohaný, do židovství přijatými. Méně než Židé vydáni jsoucne mstě lidové, přece neušli podezírání ve společnosti, uprostřed níž žili jako cizinci; máme také za to, že, kde ušli smrti, neušli drancování, které vždy v zápětí následovalo za vražděním. Učenci Ježíšovi byli zvyklí tomuto nespravedlivému odírání: více než jednou přijímali je s klidem a odevzdaností do vůle Boží, nemyslíce než na Ježíše, jehož ochotnou věrnost, že odmění neskonálými dobry trpělivost svých mučeníků, jim právě byl připomenul sv. Pavel slovy: „Ještě něco maličko, a přijde, kterýž přijíti má, a nebude meškati“ (Žid. X., 37).

Když Judsko potácelo se v bezvládí, rozšiřujíc postrach v celém sousedstvu, rozhodl se konečně Cestius Gallus, že je zhojí. Stoupal z Antiochie k Jerusalemu v čele pravidelné armády, neboť k třinácti tisícům pravidelného vojska, jímž vládl, přidal se stejný počet vojska pomocného, jež poskytla mu města syrská, jež v staré nenávisti měla Židy. Dva králové byli v čele, Sohém z Emesu a král Agrippa. Galilea a celé pobřeží, kladouce jen slabý odpor, byly brzy dobytý; od 24. října vyzdvihl Cestius svůj tábor v Gabaonu, padesáte stadií od Jerusalema.¹⁾ Byla právě slavnost Stánků. Cestius vešel do města, domnívaje se, že tam nebude než množství lidí beze vši vytrvalosti, hromada poutníků, neschopných, by čelili vojsku vycvičenému. Ale toto pohrdnutí jimi přišlo drabo. Nacházeli se praví válečníci mezi muži, příchozími do Jerusalema, Niger z Peree, Šimon, syn Gionův; starý důstojník Agrippy II. Silas z Babylona; dvě knížata z Adiabeny, Monobaz a Cinédé. Ti učinili pořádek mezi lidem ozbrojeným, rozdělili jej v strašlivé tlupy a vrhli se s ním

¹⁾ T. j. osm kilometrů; Gabaon, nyní El-Dyb, jest město Gibeonovo, častěji jmenované ve Starém Zákoně. Vlz: Guérin, Judéa I, 386 - 391.

na nepřítele. Porážka Římanů byla by bývala úplnou, kdyby se nebylo podařilo jízdě Židy odvábiti a je napadnouti v boku. Avšak bylo nutno zastaviti se, aby nebyli od náměstí odtrženi. Legát byl ve svých zámyslech zmaten takovým udatenstvím; po několik dní neopovážil se něčeho podniknouti proti městu (Jos., Válka žid. II., XVIII., 9—11; XIX., 1—2).

Agrippa použil této lhůty, by zkusil poslední pokus u svých rodáků. Ve jménu Říma sliboval jim úplné odpuštění. Mnoho lidí poslechlo, a snad by se mu to bylo podařilo, když horlivci, vrhnuvše se na posly královny, jednoho zabili, druhého poranili a rozprášili kamením a holemi ty, kteří se zdáli povolnými; jsouce jedenkrátě pány v Jerusalemě, vnutili mu válku až do krajnosti (Jos., Válka žid. II., XIX., 3).

Jediný prospěch, který Římané dobyli tímto poselstvím, prospěch ovšem důležitý, byl, že se dověděli, že město jest rozdvojeno, a že mnoho jest obyvatelů, již nakloněni byli k poddání se. Cestius, důvěřuje pomoci těchto umírněných, nabyt důvěry, a přiblíživ se ze svých zákopů, rozbil tábor půl hodiny v okolí na hoře Skopu, odkud přehlédl veškerý obvod hradební.¹⁾ Očekával tam postupem tří dnů výsledek piklů na náměstí osnovaných; konečně 30. řjna, nevida žádného výsledku, dal rozkaz k pochodu. Vzbouřenci ustoupili vojsku tak značnému právě, když se šikovalo k bitvě, a uchýlili se do chrámu u hořejšího města. Cestius obsadil beze všeho odporu celé severní město, zapáliv Bezethu zastavil se teprve u paty Siona před ~~palácem~~ Hasmanejským. Zde otálel, domnívaje se pořád, že mu brány budou otevřeny, ale horlivci bděli, jsouce hotovi každou srážku potlačit. Majíce v podezření některé přednosti, že s nepřítelem ~~pod~~ rukou

¹⁾ „Skopus jest vysočina, která panuje nad ~~severní~~ severo-západní stranou údolí Josafatského.“ Guérin, Popl. Judea, str. 402, 403 (franc.). Dotýká se severní strany hradeb; jen ~~sedm~~ stadií vzdálena jest od města (Jos., Válka žid. V., II., 3).

vyjednávají, hodili je s hradeb, ukazujíce takto Římanům, co prospívají jejich naděje.

Konečně 5. listopadu rozhodl se Cestius dáti povel k útoku. Hlavní útok dál se na severní stranu chrámovou; vojáci tvoříce nad svými hlavami ze štítů železné klenutí, zvané „želva“, které jim dovoľovalo, že blížili se k hradbám, nejsouce vražděni s hůry, počínali je podkopávati. Tyto temné a opakující se rány učinily postrach v okrsku hradebním; nejnadšenější počínali se viklati a strana míru pozvedala hlavu, poslední úsilí Římanů bylo by zvítězilo, když tu pojednou Cestius upustil od dobytí města a dal troubiti na zpáteční pochod. (Jos. Válka žid. II. XIX., 4—6.)

Odkud vzal se tak neuvěřitelný strach? Neznaje lidí, měl snad křik malomocného vzteku za nezkrotitelnou přemrštěnost, nebo bylo to nesmírné množství poutníků tábořících kolem zdí, pro něž obával se, že bude tlačén ke hradbám? Neví se to; ale člověk, který se ukázal v radě tak neobežřelým, nemohl býti i v jednání svém prozíravým, ani neohroženým. Nad touto šťastnou náhodou vzbouřenci z počátku nemohli věřiti ani svým očím, avšak nabyvše brzy důvěry a odvahy, jali se pronásledovati Římany. Druhého dne Cestius, tištěn jsa od nich a ztrativ vrch Skopus, dal se na ústup rovněž hanebný, jako krvavý. Jeho pluky, těžce oděné, jen zvolna postupovaly uprostřed roje nepřátel, kteří uměle dorážejíce na jednotlivé oddíly, se všech stran na ně útočili. Když přišli do Gabaonu, prvního jejich tábora, zůstavili za sebou všude mnoho mrtvých a mezi těmi i mnoho velitelů. I tam nebyli s to, aby se udrželi, a po dvou dnech úzkosti byli nuceni napspěch doraziti do Cesaree.

Svah z Betheronu, který se otvíral před Římany, jest průsmykem proslaveným v dějinách Israelských, zlozvěstným nepříteli. Zde to bylo, co viděl Josue pět králů Chananejských rukou Boží utracených; zde jest to, co mluví s Hospodinem, zvolav: „Slunce proti Gabaonu nehýbej se: a měsíc proti údolí Ajalonu . . . Stálo tedy

slunce uprostřed nebe, a nepospíchalo k západu po celý den. Nebyl prve, ani potom tak dlouhý den, když poslechl Hospodin hlasu člověka a bojoval za Israěle. (Josue X., 12—14.) Starodávňý zpěv z knihy Jashar ozýval se u Židů, vědoucích, že ony pluky římské se mačkaly v tomto úzkém průsmyku, i pospíchali v množství na skály ovládající je, a postavivše se při východech na číhanou, jedni s hora sypali na ně déšť šípů, jiní z předu i ze zadu zaskočili jim cestu: kdyby nebyla nadešla noc, ani jediný Říman nebyl by ušel. Legát použil tmy noční, aby utekl se na planinu se vším vojskem, co mu ještě zbylo. Ztratil pět tisíc mužův a orla dvanácté legie. Od porážky Varrovy v lesích německých nezažil Řím podobného útoku. Cestius z toho zemřel. (Jos. Válka žid. II. XIX., 7—9.)

KAPITOLA DESÁTÁ.

List sv. Judy. — Poslední apoštolská cesta sv. Pavla.

Křesťané Judští neměli uprostřed nepokojů, které zmítaly touto krajinou, kdy, aby bloudili v bláhových výmyslech a věroučných rozmluvách. Šlechtou kněžskou pronásledováni byvše po smrti mučenické svého prvního duchovního pastýře a potom obklopeni jsouce krvavou vzpourou, přilnuli tím více ku své víře beze všeho hloubání, spokojující se vykonávati ji po příkladě sv. Jakuba a jeho starších. Zcela jiné bylo chování bratrstev Hořejší Syrie a Malé Asie. Výstřednost duchův a jejich svobodomyšlnost, proti níž biskup Jerusalemský horlil (viz kap. II.), zůstávala napořád i jedné části věřících. Nepraví učitelé rozsévali dále zlo, překrucující učení Pavlovo o tom, že přestal Zákon. Tváříce se, že se tím rozumí všeliké mravní pravidlo, měli za to, že tím apoštol vyhovoval lidskosti a zůstavoval svobodnou dráhu všem jejich choutkám, ať byly jakékoli. To znamenalo oznámení duchovního osvobození, milosti naskrze čisté, zcela nebeské převracovati v kázání o vilnosti (Jud. 4.). Aby dána byla moc takovému pokažení smyslu lidského, bylo potřebí, by se snížily duše tím, že je vyprostili z jasnosti, kterou Ježíš je obdařil. Nechybělo na takových klamných kazatelích temnosti: zapírali toho božského Spasitele, a za

*

bláhové vyhlášovali jeho království zde na zemi (Jud. 4.), jeho druhý příchod, aby soudil svět. (Jud. 14. 15.)

Rozhorlený hlas se zdvihl proti této frázi porušující, bez pochyby v době, kterou se zanášíme.⁴⁾ Juda, jeden ze dvanácti, byl to, jehož hlas se rozléhal s důrazem, svěžestí myšlének a výrazů, jež překvapují u apoštola, jehož úkol a osobnost až posud jsou neznámy. Po svém vyvolení objevuje se jen jedenkrát ve veřejném životě Spasitelově, by přerušil slovo svého Mistra a ukázal se býti neobyčejně pevným. (Jan XIV., 22.)²⁾ Zdá se, že

¹⁾ Četné styky, jež mezi sebou mají, druhá kapitola druhého listu sv. Petra a Epištola sv. Judy jsou jedinou stránkou, na kteréž se může zakládati určení doby, ve které tato Epištola povstala. Vskutku dostačuje, nebo se již porovnávala obě díla, by se nabylo přesvědčení, že jeden z apoštolů měl po ruce to, co druhý napsal a co z toho vyličuje. Z důvodů, které níže podáváme, soudíme, že přednost dáti jest Epištole sv. Judy. Tento krátký list nemá do sebe ničeho, co by potřebovalo nějakého výkladu, ani písmene uvedeného za záměrem, by vysvětlováno nebo potvrzováno bylo nějaké dřívější dílo; jest to nenadálý a z vlastní vůle vycházející vzlet duše proti zkaženostem věřících. Juda nečiní zmínky o knižeti apoštolském, jehož důstojnost dodávala by takové váhy tomu, co psal. Z druhé strany blud, jež obě Epištoly potirají, jest lépe znalý od sv. Petra, v největších podrobnostech vyložený, ale též určitějšími a rozhodnějšími důvody vyvracený. Přirozeně z toho souditi lze, že Juda psal prvý v době, kde blud ještě nedošel takového rozvoje, a poněvadž byl jen nedokonale znám, nemohlo se o něm mluvíti, leč ve výrazech méně určitých. Ostatně, jak lze vysvětliti, že sv. Juda, kdyby byl mívál spis knižete apoštolského po ruce, vynechal četná místa, která právě jeho záměru by sloužila; že, uváděje četné příklady božské spravedlnosti, byl by mlčením pominul nejnapadnější, totiž potopu? (I. Petr. II., 5.) V domněnce opačné zmizí tyto obtíže. Sv. Petr píše proto, aby doplnil a podporoval list Judův, vykládá šířeji jistá místa, vynechává však jiná, ostatně spokojuje se rychlými narážkami, které by byly nesrozumitelné, kdybychom neměli listu Judova, abychom je vysvětlili. (II. Petr. II. 11. — Jud. 9.) Viz: Porovnání textu v Wette-Brückner, Handbuch I., str. 3, 163—170. — Hundhausen, Die beiden Pontifikatschr. d. hl. Petrus II., 100—112. — Rampf, Der Brief Judae 156—162.

²⁾ Viz výklad tohoto místa: Život Pána našeho Ježíše Krista, kniha VI., kap. V., § 1 (franc. od C. Fouarda).

u Evangelistů neměl jiného významu, než svůj rod, který z něho činí syna Marie, sestry Svaté Panny (Mat. XIII., 55.) a bratra Jakubova. (Luk. VI., 16.) Tento druhý název sloužil v prvotné Církvi k tomu, by se lišil od Judy Iskariotského (Jan XIV., 22.) a od ostatních Judů. On sám si ho připisuje, šťasten jsa, že může takým způsobem poukázati na svazky, jež ho poutaly s velikým biskupem Jerusalemským. (Jud. 1.)

Ještě více než příbuznost krve spojovala je úzce příbuznost duše. Jediný spis, který máme od Judy, ukazuje nám, jak Jakub lnul k Starému Zákonu, žije z minulosti Israële, z jeho dějin, z jeho proroků i z jeho podání. Od doby Makabejské starostlivě sbírali Židé tato ústní podání, tvořice z nich onu řadu spisů podvržených, jejichž značná část až na nás se dostala.¹⁾ Buď měl Juda tyto spisy po ruce nebo přiblížil se toliko k ústnímu podání, jisto jest, že část své Epištoly čerpal z těchto pramenů. Zvláště nacházíme tam vliv vidění Henochových²⁾ a povídek o smrti a o Nanebevzetí Mojžišově složených.³⁾

¹⁾ Modlitba Manasseova, třetí kniha Esdreášova, třetí a čtvrtá kniha Makabejská, kniha Henochova, Žalmy Šalomounovy, Zjevení a Nanebevzetí Mojžišovo, část knih Sybilliných (verše 97—828, III. kniha).

²⁾ Henoch vzat Bohem do nebe jako Eliáš (Gen. V., 24), byl osobností nejvíce uctívanou ve Starém Zákoně, jedním z oněch mužů, jejichž přimluvou nadáli se, že uvidí a uslyší, jak Hospodin se zjevuje. Dle všeho zdání několik původních slov tohoto patriarchy bylo zachováno v ústním podání, tvořice takto střed, kolem něhož se nakupila postupem času veškerá zjevení a vědění podvržená. Od druhého století před Kristem vzala tato podání, jsouce po většině obsahu legendárního, na se život v Knize Henochově, kteráž psána jest jako zjevení, původně v jazyce armenském složená, ale přeložena na jazyk řecký, přeměněna věk od věku posléze bezpochyby nějakým Židem, na křesťanskou víru obráceným. Toto dílo mělo velikou pověst v prvních stoletích církevních, nicméně nenašlo místa v kanonu židovském ani křesťanském. Za naší doby nemáme než ethiopský překlad objevený Brucem v Abyssinii (1773), pečlivě vydaný Dillmannem (1851).

³⁾ Vime, jakými slovy vypravuje kniha Deuteronomium (XXXIV., 5, 6) o smrti Mojžišově: „I umřel tu Mojžiš, služebník Hospodinův,

Duch Svatý oznámil apoštolovi v této neurčité ozvěně minulosti část určitých událostí, pročež ve více nebo méně původních řečech Henochových rozeznávají sluší slova, tímto patriarchou skutečně pronesená.¹⁾ V legendách, kterým dalo vznik tajuplné pohřbení Mojžíšovo, ujistil ho, že ďábel se pokoušel, by uzmul jeho tělo za tím účelem, by Židé je zbožňovali, a že archanděl Michael, by ho přemohl, neměl potřebí, leč naň volati jméno a soud Boží. Toto stálé dovolávání se těch neurčitých podání, pohanům sice lhostejných, Israëlitům však milých, jest důkazem dostatečným, že apoštol Juda obracel se k Židům na víru obráceným. My to s jistotou souditi nedovedeme, neboť nic určitého nezůstalo o apoštolském úřadě tohoto apoštola. Ve čtvrtém a pátém století jmenuje se jakožto jeviště jeho kázání Hořejší Syrie a Mesopotamie,²⁾ krajiny sousedící s Asijskými obcemi křesťanskými, sv. Pavlem založenými. Těmto Církvím, jak jsme ukázali, psal sv. Jakub list svůj (kap. II.), těmže dle vši pravděpodobnosti také sv. Juda určil list svůj. Máť na zřeteli tutěž porušenost víry a mravů, která na místě světla s hůry postavila mu-

v zemi Moabské k rozkázání Hospodinovu. I pochoval jej v údolí země Moabské proti Fogor: a nepoznal člověk hrobu jeho až do dnešního dne. Toto tajemné pochování zavdalo příčinu mnohým legendám, které sebrány byly v knize podvržené, nazvané: Nanebevzetí Mojžíšovo. Známe toto dílo jen z úryvku, objeveného v Ambrosianské knihovně v Miláně r. 1861 (Ceriani, Monumenta sacra et profana, t. I., fasc. I, p. 55—62) a z několika citátů sv. Otců (Kliment Alexandr., Adumbr. in epist. Jud. (Zahn, Supplementum Clementinum, p. 84. — Strom. I., 22, 153; VI., 15, 132. — Origenes, De principiis III., 21. In Josuam Hom. II., 1. — Didymus Alexandr. In epist. Judae enarratio). Tu Juda mohl znáti tuto knihu, neboť nejlepší posuzovatelé: Ewald, Wieseler, Drumond, Dillmann shodují se v tom, že sepsání její kladou do doby našeho Spasitele.

¹⁾ Že Enoch, sedmý od Adama potomek, něco božského psal, nelze upříti, ježto apoštol Judas to ve své kanonické epistole praví. Sv. Augustín, O městě Božím XV., 23, 4.

²⁾ Euseb., Dějiny círk. I., 13. — Sv. Jeronym in Math. X., 4 — Nicefor Kallist., Dějiny církevní II., 40. — Assemani, Biblioth. orient. III., 2.

dráctví zvířecí, ďábelské, pudy nerozumných tvorů, tytéž věřící cizoložníky, hanbu hodů lásky, jichž znešvařili svými šprýmy a hrdopyšnými řečmi, jimiž poskvřňovali své výstřednosti. (Jak. II., 2—4, 6, 7. III., 14. 15. IV., 2, 4, 26. V. 1—6. — Jud. 2, 8, 10. 11. 12. 16.)

Jakub předvídal, čím bude jeho Epištola pro tyto tělesné lidi: věrným zrcadlem, od něhož však jejich obličej příliš dobře zobrazený je vzdaluje, jsa jim nepohodlným. (Jak. I., 23, 21.) Marné ovšem v jejich očích bylo slovo apoštelovo; konali dále dílo smrti, až beze všeho hluku jsouce „podlehli“ (Jud. 4.)¹⁾, to jest: jako jed se vplížíce v Církvích, které nakazili. Vřed tak hluboko je rozežíral, že Juda ani netušil jeho nebezpečnosti, když mu napadla myšlénka, aby psal těmto křesťanům. Bylo to v jeho úmyslu dávno pojatém, aby tyto křesťanské obce asijské povzbudil, připomínaje „obecné spasení, kteréž dáno všem vyvoleným, Bohu Otci nejmilejším.“ (Jud. 3.) Jeho list, připravovaný „s velikou péčí“ (Jud. 3.), byl v prvotním úmyslu jen k tomu určen, aby jako napomenutí sloužil k podpoře oněch obcím, které tak veliká vzdálenost Pavlova zůstavila opuštěny. Když nějaká příhoda objevila mu pravý stav těchto Církví a porušení, které pučelo v lůně jejich, doře cítil Juda, že taková nemoc potřebuje jiných léků, nezbytného řezu, jenž by odhalil rakovinu, ji rozřízl, aby dále upřímné byly jí ušetřeny. Odtud sřla, jež vládne jeho Epištolou, pravý to křik válečný, jenž válku vypovídá blužňství: „Juda, Ježíše Krista služebník, bratr pak Jakubův, aťm, kteří jsou Bohu Otci milými, a v Kristu Ježíši zachovnými i povolányými, milosrdenství vám a pokoj, a láska uď naplněna.“

„Nejmilejší, všecku pěči vynakládaje psáti vám o vašem spasení, vidělo se mi potřebí psáti vám, prose, byste statečně bojovali o víru, kteráž jenou dána jest svatým. Neboť jsou poodešli někteří lidé ezbožní (kteří dávno zapsáni jsou k tomuto soudu), kteří milost Boha našeho přenášejí

¹⁾ Jud. 4. Παρσιέδουσιν = repserunt = jsou podešli atd.

v prostopášnost: a samého Panovníka a Pána našeho, Ježíše Krista zapírají. (Jud. 3. 4.)

Chci pak vás napomenouti, kteříž jednou všecko víte, že Pán lid svůj ze země egyptské vysvobodil, potom ty, kteříž nevěřili, zahladil. A anděly, kteříž nezachovali svého knížectví, ale opustili příbytek svůj, k soudu velkého dne vazbami věčnými pod mrákotou schoval. Jako Sodoma a Gomorra, i okolní města, kteráž podobným způsobem smilnivše, a odšedše po těle jiném, učiněna jsou příkladem věčného ohně, pokutu trpíce. Takž podobně i tito tělo své zajisté poskvřňují, panstvím pak pohrdají a velebnosti se rouhají. Michael archanděl, s ďáblem odpor máje o tělo Mojžíšovo, neosmělil se vynésti soudu zlořečení, ale řekl: Přikazíž tobě Pán. Tito pak, čehož neznají, tomu se rouhají, a co od přizoení, jako věrná hovada znají, v tom se porušují. Běda jim, neboť na cestu Kainovu odešli, s bludem Balamovým pro mzdu se uzlili, a v odporování Kore zahynuli. Tiť jsou na lodech svých poskvřny, hodující bez bázně, sami sebe nasouce; obla-kové bez vody, jež vítr sem a tam honí; stromové podzimní, neužiteční, dvakráte mrtví, vykořnění; bouřlivé vlny mořské, vymítající jako pěnu své hašbnosti; hvězdy bludné: jimžto bouře temnosti zachována jest na věky. Prorokoval pak také o nich sedmý d Adama Henoch, řka: Aj, přichází Pán se svatými tisíc svými, aby učinil soud proti všechněm a trestal všechny bezbožné ze všech skutků bezbožnosti jejich, jimiž hezbyzně činili, a ze všech tvrdých řečí, kteréž mluvili proti Bohu hříšníci bezbožní. Tiť jsou reptači žalobní, podle žádostí svých chodíce, a ústa jejich mluví pyšná slova, dříce se osobám pro zisk.

Ale vy, nejmilejší, pamatujte na slova, kteráž jsou předpověděna od apoštolů Páně našeho Ježíše Krista, již říkali vám, že v posledním čase přijdou posměvači, chodící podle žádostí svých v bezbožnostech. Toť jsou ti, kteříž sami se oddělují, liž hovadní, nemající ducha. Ale nejmilejší, vzdělávající se na nejsvětější víře vaší, v Duchu svatém se modlíc, sami sebe v milování Božím

chovejte, očekávající milosrdenství Pána našeho Ježíše Krista, k věčnému životu. A tyto zajisté trescete soužené, onyno pak k spasení přivozujte, jako z ohně je vytrhující. Nad některými pak slitujte se v kázni: v nenávisti majíce i tu, kteráž tělesná jest, poskvrněnou sukni.¹⁾ Tomu pak, kterýž mocen jest zachovati vás bez hříchu a postaviti neposkvrněné před obličejem slávy své v příští Pána našeho Ježíše Krista, samému Bohu, Spasiteli našemu, skrze Ježíše Krista, Pána našeho, budiž sláva a velebnost, panování a moc, přede všemi věky, i nyní, i po všechny věky věkův. Amen.“ (Jud. 1.—25.)

Síla tohoto slova apoštolského zjedнала mu všude na Východě široké pole a ozvěnu, neboť když Petr, blízek jsa smrti, psal svůj druhý list Církvím v těchto krajinách, nemohl lépe získati duší, než když k svému hlasu připojil též hlas Judův. Pavel ovšem nezapomněl na tyto obce křesťanské, první to vymoženosti svého apoštolo-vání v této zemi pohanské, a přišel ze středu Západu zasvětit jim svých posledních prací. Ukázali jsme, ve které krajině italské diktoval jednomu ze svých učeníků list k Židům, že se obrátil k Církvi mateřské, tehdaž tak těžce zkoušené. Jiné obce křesťanské, neméně vydané nebezpečí, jmenovitě obce na Krétě, naskýtaly se jenom na námořní cestě ze Španělska do Malé Asie. Pavel jich neznal docela, neboť jen zavadil o ostrov za bouře, která jej zahнала od břehů Myrských na skalnatou Maltu (I. Pavel a jeho apošt. cesty, kap. XVIII.), ale dověděl se, že tyto obce jsou opuštěny, nemajíce ani přednostův, jsouce ve věčném nebezpečí poblouzení. Rozhodl se, že

¹⁾ Sv. Juda rozeznává tři druhy lidí bludařstvím nakažených. První jsou tvrdošíjní sektáři, kteří rádi se hádají, a jimž žádný ohled není nic platen a k ničemu neslouží: nechť se odsoudí bez rozmýšlení. Druzí jsou ti, na něž ještě věřící mají nějaký vliv, ti násilím vytržení býti mají z ohně. Poslední jsou ti, kteří utíkají této moci, ale jsou schopni pravdy a spasení; k těm sluší zachovati laskavou soustrast, ale nechť každý se má na pozoru, by v tomto laskavém obcování s nimi se neposkvrnil a nenakazil nákazou bludařství.

je s Titem navštíví, tam, co jim hlavně chybí, zařídí sbor pastýřů duchovních, jenž by spojen byl se sborem apoštolským.

Jak vysvětlíme tento nedostatek pravidelné správy na ostrově Krétě? Patrně proto, že nebyli ani apoštolé ani jejich plnomocníci zakladateli těchto obcí křesťanských. Símě víry přišlo tam z pobřeží asijských, kde v tolika městech kvetlo, možná i ze samého Jerusalema, a sice hned od prvních dnů, neboť Kréťští jsou jmenováni ve Skutcích Apoštolských svědky o Letnicích. (Skut. II., 11.) V době následující byly styky mezi sbornicemi římskými neustálé, jež udržovaly ve sbornicích krétských živé očekávání, jež vzbuzovalo jméno Ježíšovo i dílo jeho. Z druhé strany lze za to míti, že věřící v Spasitele nacházeli se mezi syny israelskými, kteří navštěvovali i četné obce židovské na ostrově a tam se usadili. (Jos. Star. Žid. XVII. XII., 1. Válka žid. II. VII., 1. Filo. Leg. ad Cae. § 36.) Takto se, dle vši pravděpodobnosti, rozšířilo Evangelium v této krajině.

Ať tedy přišlo símě víry odkudkoli, klíčilo zajisté, ježto Pavel v některých městech našel bratrstva křesťanská. Nemajíce přednostů, zajisté tyto sbory věřících jen živořily, avšak ještě jiná, ještě více vysilující věc přispívala k jejich mdlobě. Kréťští měli smutnou pověst co do mravův a povahy. Starý věk je líčí, že byli nakloněni ke lži, ¹⁾ že byli lakomci, zloději, lstivi, ²⁾ a svatý Pavel pravil ještě více než tato pověst. Co také očekávají od novověrců ve vzduchu tak zkaženém? Židé i pohané rovnou měrou vdýchali do sebe nákazu, a jen nezdravou přirozenost podávali vlivu milosti Boží. U mnohých duší účinkovala víra dosti volně a vykořenila v nich pudy plemenné, činíc je přímými a čistými; ale u jiných,

¹⁾ Polybius VI., 17, 5; VIII., 21, 5. — Ovid., *Ars amator* I., 297. Κρητιζέω mluvíti jako Krétan a lháti jsou v řečtině synonyma.

²⁾ Polyb. IV., 8, 11; VI., 46, 3. — Plutarch, *Paul. Aemil.* 23. — Titus Livius XLIV., 45.

ne méně četných, jen na polo tyto zhoubné vlivy byly odstraněny; křesťany jsouce dle jména, uvnitř nelišili se od nevěřících; „nevěřícím nic není čistého, ale poskvrněna jest mysl jejich i svědomí.“ (Tit. I., 15.) „Vyznávají, — praví Pavel — že znají Boha, ale skutky zapírají; ohavové jsouce a nevěřící, jsou ke všelikému dobrému skutku nezpůsobilí.“ (Tit. I. 16.) Hlavně u Židů nachází apoštol tak odbojné srdce a hlavy tak svévolné, že zdálo se, jakoby víru přijali jen proto, aby ji znetvořili. „Zanášejí se hlavně tím, že duše k bludům svádějí, vypravujíce jim pohádky“ (Tit. I., 10.), ony zhoubné pohádky, proti kterým Pavel bojoval již v Efesu a v Kolosse. (Viz kapitoly III. a IV.) Z těchto s Krétou sousedících Církví koukol zaset na ostrově, kde tak rychle vzrostl, že hubil dobré símě a hrozil je udusiti, neboť tito „marní mluvkové“ (Tit. I., 10) uměli si úctu zjednávat i víry dodávat svým výmyslům. Pavel viděl, jak „celé domy podvracejí“ (Tit. I., 11); avšak ještě více, než vliv těchto svůdců, vzbuzoval jeho rozhorlení sbor, jenž je vedl. Bez obtíží poznal, že kázání znamenalo těmto ziskuchtivým duším jen asi tolik, jako raziti pro ně peníze, jimiž obchod by měli na útraty těch, které učili, co nesluší, pro mrzký zisk. (Tit. I., 11.) Apoštol, odhaluje tak mrzkou ziskuchtivost, snadno ji uvedl v opovržení; ale, by ji docela vyhubil, k tomu potřebí bylo dlouho trvajícího a neustálého boje. Vskutku, nestačilo jen tak mimochodem pomásti, porušiti, ale bylo nutno domoci se opět vlivu na duši; k tomuto cíli však záleželo nejvíce na ustanovení sboru pastýřů duchovních, kteréhož až posud postrádala Kréta. (Tit. I., 5.)

Pavel, jsa nutkán jinými starostmi, nemohl dosti dlouho zdržeti se, aby připravil a zajistil Církvim této krajiny pravé základy, ale měl u sebe svého učeníka Tita, muže nejzpůsobilejšího, by dokázal stálosti a pevnosti. Viděli jsme již v Korintě, an mluvil s takovou vážnou jménem svého mistra, že učenci se před ním třásli a se co nejrychleji podrobili. (Sv. Pavel a jeho apošt.

cesty, kap. XII.) Pavel, věda, že tento „milý syn“ (Tit. I., 4) má srdce rovněž pevné jako statečné, podpíral se o jeho rámě v dobách rozhodných. Ale, čeho nejvíce si při Titovi vážil, na roveň této jeho pevnosti duše, byla nezištnost, s jakou se věnoval pracím apoštolským, maje, jako jeho mistr, v úmyslu, aby ničím povinen nebyl těm, kterým hlásal Evangelium. Aby k mlčení přivedl Korintany, obviňující jej z ohledů zjištných, neměl Pavel jiného potřebí, než připomenouti jim šlechetnost svého spolčeníka, řka: „Zdaliž vás Titus podvedl? Zdaliž jsme nechodili jedním dechem? Zdaliž ne jedněmi šlepkami?“ (II. Kor. XII. 18.) Bylo to úplné zřeknutí se, jež chtěl ukázati Krétským, hledě k ziskuchtivosti jejich svůdníků. Žádná jiná věc nebyla s to, aby z bludu vyvedla duše dobré víry, než takovéto porovnání. S touto hlavní ctností spojoval Titus zkušenost a sílu potřebnou, aby mohl jednati s užtkem. Nerozpakoval se tedy Pavel a svěřil jemu podnik, aby povznesl víru na ostrově, důvěřuje v něho, že ukončí a upevní dílo sotva od něho navržené. Co se jeho samého tkne, měl již naspěch, aby přišel k břehům asijským a navštívil tam Církev, o nichž věděl, že delší dobu jsou znepokojovány od rozkolníků. Dle zla, na Krétě bludařstvím způsobeného, soudě, mohl se obávat ještě horšího pustošení v křesťanských obcích sousedních.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ.

Úřad biskupský. — Pastorální listy.

Obavy apoštolovy byly až příliš odůvodněny, jeho předpovědění, na pobřeží Miléta starším Efesským učinná, až příliš brzy se vyplnila: vlci hltaví vrhli se na stádo a pustošili je. (Skut. XX., 29.) Tito pustošitelé vycházeli ze Synagogy, kde, jestliže doslovně bereme výraz Pavlův, měli hodnost „rušitelů Zákona“. (I. Korint. I., 7.) ¹⁾ Veliké řeči, kterými slabé duchy, najmě ženy, obloudili, byly jen pouhým tlachem, ve kterém ani sobě sami nerozumějící, ²⁾ měli co dělati, aby určitě řekli, kam směřují jejich výroky, sice hlučné, ale prázdné. Nacházely se v těchto prázdných výmyslech především bajky židovské, chytře nastrojené báje, rodokmeny bez konce (Tit. I., 14; I. Timoth. IV., 17 ³⁾; I. Tim. I., 4), které gnostikové přeměnili v řady eonů se křížujících, druh druhu zplozujících. ⁴⁾

¹⁾ Νόμοι διδάσκαλοι = legis (Mosaicae) interpretes = učitelé Zákona. I. Tim. I., 7.

²⁾ V kapitole třetí jsme vyložili tyto bláhové báje bludařství; proto se o nich zmiňujeme jen několika slovy.

³⁾ Tit. I., 14. Ἰουδαϊκοὶς μύθοις = Judaicas fabulas = židovských básní. I. Tim. IV., 7. βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους = commenta profana et anilia = ničemných a babských básní — I. Tim. I., 4. γενηολογίας ἀπεράντοις = schemmatibus nihil efficientibus = vypravování rodů nemajících konce.

⁴⁾ Sv. Kliment, List ke Kor. XLIV. — Sv. Irenej (proti bludařům III., 23) nám podává tento list jakožto věrný výraz ústního po-

Domysl těchto umělých řemeslníků v bludařství byl, že hleděli na místě Evangelia postavití vyšší učení; vskutku podávali tímto jménem jen směs všeho druhu obrazností. Aby však nějaký pořádek učinili v této směsi sobě odporujících pojmů, došli k tomu, že vše vykládali ve smyslu jinotajství, udávajíce příkladně, že všeliké vzkříšení již se stalo, protože nic jiného není, leč proměna duše, probouzející se ze smrti nevědomosti ke světlu pravdy. (II. Tim. II., 18.)

Takového druhu byly letákové výmysly, v nichž Pavel našel své Církve oblouzeny, hádající se na úkor lásky (I. Tim. VI., 4, 5), tak zabrány do svého bludu, že nemohly jinak, než mocí od něho odvráceny býti. Bludařství mělo své přednosity Hymena, Fileta a nějakého dělníka mědnářského, zvaného Alexandra (I. Tim. I., 20; II. Tim. II., 17, IV. 14). Tento především činil tak živý odpor, že apoštolu zůstavil nejbolestnější památku. Ostatně došlo to s tak tvrdošijnými rozkolníky tak daleko, že je vyobcoval z Církve (I. Tim. I. 20). Tato kletba dostačovala, by dočasně odzbrojila svůdce, avšak nebylo-li se obávati, že zlořád, zdržený přítomností apoštolovou, znovu počne po jeho odchodě? V Efesu, rovněž tak i na Krétě neviděl Pavel jiné jistoty, nežli silnější správu v čele každé Církve, a k jejímu zřízení obrátil své myšlení.

Pravili jsme jinde (sv. Pavel a jeho apošt. cesty, kap. VIII.), co znamenala správa kněžská v obcích církevních, v nichž dary nadpřirozené rozdávány byly v nadbytku, když každý věřící bez rozdílu nadšen jsa Duchem Božím, povstal mezi bratry, aby odhaloval budoucnost, je vyučoval a vodil. V tomto mimořádném stavu, který ostatně neměl trvání, jakou vážnost mohl míti sbor starších, sbor kněží, představený každé Církvi? Tato vážnost, jak jsme viděli, obmezovala se jen na obřady kněžské

dání, které sv. Petr a Pavel zůstavili Církvi Římské. My tam nacházíme jejich víru, jejich učení, vše, jak v listě sv. Polykarpa, sbíráme ústní podání, jak je sv. Jan zůstavil Církvim Smyrnském a Efesské.

a na to, že kněží stáli v čele bratrstva. Tento poslední úřad nemohl ovšem v mnohých případech býti zastáván souborně, neboť byl svěřen jednomu z pastýřů duchovních, aby jednal jménem ostatních a ve skutek uváděl usnesení sborová. Tytéž důvody, které podmiňovaly volbu: důvěra věřících, stav, schopnost, vlastnosti zvolencovy, přijímaly je k tomu, že jej podrželi a vnesli na něho správu obecnou. Starší, jinak kněz, jsa předmětem tohoto zmocnění, byl důsledně i ředitelem Církve, dozorcem jejího vnitřního života, jejích značnějších poměrů a jejích časných prospěchů.

Takový byl asi dle vši pravděpodobnosti běh, který dali apoštolé k vývinu kněžské vlády, poznenáhlá to přeměna, kterou připravovali a znenáhla ku přijetí přijímali obce křesťanské, jako přednostu a duchovního pastýře biskupa nebo dozorce na místě sboru starších, který je z počátku spravoval. Ostatně samozřejmo jest, že Duch Svatý jim vnukl, aby v tomto ohledě se nepřenáhli, nýbrž očekávali, až dary nadpřirozené, dar prorocství, rady, správy, kterým stále den ze dne ubývalo na bohatosti, učinily místo stavu pravidelnému a konečně ustálenému. Apoštolé, pokud živi byli, ustanovili, že nejvyšší pravomocnost Církve zůstává v jejich rukou, a že biskupové mají býti jejich nástupci. Důležitou věcí ovšem bylo, vše zaříditi předem tak, aby po nich tito nástupci byli přirozeným způsobem přijati tak, aby každá větev obce křesťanské, každá Církev buď přímo, buď skrze prostředníky se přivinula ke kmeni apoštolskému. V pravdě, nenachází se žádná stopa dávného o této věci poučení v listech ss. Petra a Pavla, ale v četných podáních, jež zůstavili Církvi římské, sv. Kliment cituje „pravidla od apoštolů ustanovená vzhledem k jejich nástupnictví, jak se jest zachovati, aby po jejich smrti jiní, dobře zkušení mužové jejich úřad na se vzali.“¹⁾ Vše potvrzuje, že ta-

¹⁾ Viz o zřízení biskupů. De Smedt, Zřízení Církví křesťanských až do polovice III. století. — Duchesne, Počátkové křesťan-

kové zařízení skutečně bylo, které neměnic něčeho v přítomnosti, pojistilo budoucnost: listiny, vypočítávající biskupy, sahající až kapoštolum, jež nám podávají Hegesippus, sv. Irénej, sv. Dionys Korintský a především ten fakt, že padesáte let později zřízeno bylo biskupství v každé Církvi. Taková shoda všech křesťanských obcí byla by nevysvětlitelnou, kdyby vláda v každé Církvi nebyla zřízením apoštolským.¹⁾

Snad se budeme diviti tomu, že neuvádíme k Epištole k Titovi a Timotheovi²⁾ důkazu o tom, že Pavel tehdy dal některým Církvím monarchickou soustavu; avšak jestliže porovnáme jednotlivá místa těchto listů,

ství, kapit. VI. — Srovnej: Lightfoot Filipp., Křesťanští sluhové, str. 179—267 (angl.). — Ramsay, Církev a říms. císařství, str. 364—374 (anglicky).

¹⁾ Tyto tři Epištoly jsou dobře poznamenány jménem „Pastýřské listy“, protože jednají o službě duchovních pastýřů. Původně a postupem prvních tří století byly pravověrnými spisovateli připisovány sv. Pavlu. Jediná námitka za našich dnů, pokud se týká shody podání, rozumění činěná, jest rozdíl slohu, který panuje mezi listy pastýřskými a mezi Epištolami tohoto apoštola. Tento rozdíl, dle libosti jimi přeháněný, neposkytuje nic tak hrozného pro toho, který upřímně uvažuje, za jakých okolností sv. Pavel psal své poslední listy; neboť sloh každého člověka mění se věkem, ano i předmět, o kterém pojednává, i pozornost více nebo méně od spisovatele udržovaná. Že vytýkají listům pastýřským ony praktické rady, jimiž končí veliké Epištoly, nebudí to více rozdíl slohu, ale spíše podobnost v skládání, obrátův a mluvy. Důvody, jimiž se stanoví tato původnost, jsou přehojné: jak katolíci tak protestanté jich užili v hojně míře. Viz zvláště: Cornely, *Introductio* §§ 182, 183. — Vi gouroux et Bacuez, *Manuel biblique*, t. IV., p. 37—7578. — Farrac, *Life of S. Paul* (Život sv. Pavla), t. II.; *Přídavek Excursus IX.* — Alfoad, *Prolegomena on the Pastorales Epistles*.

²⁾ V epištole k Titovi kněží čili starší, které zřizovati v každé obci křesťanské poroučí Pavel, jsou na temž místě nazýváni „biskupy“. Tit. I., 5—7. Srovnej Skut. XX, 17, 28. I. Petr V., 42. — Tit. I., 5—7. *Καταστήσεις κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους* = oppidatim seniores = po městech kněžím; *εἴπε ἔστιν ἀνεγκλητος* = si qui invenirentur irreprehensi = kdo bez úhony. — *Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεγκλητον εἶναι* = Apostolorum curatorem esse irreprehensum. — Neboť biskup má býti bez úhony.

vyjde na bílý den, že tam slova „kněz (starší) a biskup“ jsou ještě synonyma, nebo že mají též význam, a že apoštol neužívá slova „biskup“ v tom smyslu, který my mu nyní přikládáme. Z druhé strany nic nenasvědčuje tomu, že Pavel, zůstaviv Tita na Krétě, Timothea v Efesu, jim svěřil jiný úřad, než dočasnou povinnost nebo dozor, rovný naddozoru, který Epafras vykonával v obcích Syrských. ¹⁾ Právě tedy v této poslední době, jak před tím, jest nemožno, připisovati sv. Pavlu s jistotou jakési zřízení biskupů; apoštol bezpochyby se obmezil jen na to, že přednostům svých obcí křesťanských naznačil, jaký asi pastýř duchovní má jemu následovati na tomto vyšším stupni kněžské vlády. ²⁾

Byla to ovšem jen zařízení opatrnosti pro budoucnost, učiněná pro případ úmrtí apoštolů; okamžitá nutnost nebyla tak naléhavá. Pavel přispěl k tomu svou bdělostí, by posílil a tudíž i očistil sbor starších, stojící v čele Církvi. Až posud děla se volba duchovních pastýřů beze všech určitých pravidel: zde příkladně vzhledem k jejich zásluze a k jejich ctnostem, tamto, a to nejčastěji, proto, že ho naznačil apoštol nebo evangelista, který obec kře-

¹⁾ Křesťanská obec Jerusalemská jest jediná Církev, kterou vidíme za prvé doby spravovanu jen jediným pastýřem duchovním. Viz: Sv. Petr, kap. XI.

²⁾ „Katoličtí bohoslovci, dovozující vesměs a obecně, že zřízení biskupů jako řád rozdílný od řádu jednoduchých kněží jest božského práva, nicméně připouštějí, nemajice žádné závady, že toto zřízení mělo svůj úplný vývoj a svou konečnou způsobu teprve v době po apoštolech. Pokud ti to žili, měla Církev v nich viditelnou a živoucí vrchní moc, všude a od všech uznanou, které náleželo poslání, by zachovala a sdílela poklad víry a mravoučení Ježíše Krista . . . Není příčiny, aby se nemělo za to neb aspoň za možné pokládalo, že apoštolé povždy zachovávali ve svých rukou řízení Církve, nechávajice se zastupovati při obyčejných a pravidelných výkonech bohoslužby a při některých zvláštních výkonech správních, protože nazýváme pouhými knězi jen ty, kteří duchovní správu vedou jejich jménem. Byli by tedy biskupové z pozdější doby v přísném slova smyslu nástupci apoštolů. De Smedt, Zřízení Církve křesťanských až do polovice III. století, str. 13, 14.

stanskou založil. V listech k Timotheovi a k Titovi označuje Pavel následující podmínky: Každý věřící, který činí nárok na staršího, ať učiní slib, že se zbavuje světa, aby přináležel jen Bohu (II. Tim. II., 4); jest mu zajisté dovoleno, aby žádal biskupství, které jest samo v sobě dobrá a svatá práce (I. Tim. III. 1), ale zavazuje se tím k vysoké dokonalosti, neboť pastýř duchovní, jemuž dán byl dozor ¹⁾ nad stádcem, stává se „rozdavačem Božím“ ²⁾ (Tit. I., 7). V této hodnosti má býti „příkladem věřících v slově, v obcování, v lásce, ve víře, v čistotě“ (I. Tim. IV., 12), „býti bez úhony“ (I. Tim. III., 2) slovem netoliko před zraky věřících, ale i samých pohanů (I. Tim. III., 7). Ať jest tedy beze vší tvrdošijnosti, bez hněvu, ne mužem vína, ne bijce, ale mírný, ani mrzkého zisku žádostivý, ale přívětivý k hostem, dobrotivý, moudrý, spravedlivý, svatý, zdržlivý (Tit. I., 7, 8; I. Tim. III., 2, 3). Nechť jest jedné manželky muž (I. Tim. III., 2), „kterýž dům svůj dobře spravuje a syny své má poddané ve vší počestnosti. Anebo, jestliže kdo svého domu spravovati neumí, kterak o Církev Boží péči bude míti?“ (I. Tim. III., 4, 5.) „Každý nově na víru obrácený buď od této důstojnosti vzdálen, z bázně, aby se snad nepozdvihl v pýchu a neupadl v soud ďáblův“ (I. Tim. III., 6). Co ostatně souditi o novokřtěnci, co do vyučování věřících, této vážné povinnosti, vyžadující duchovního pastýře, „pilně se držícího věrného slova, kteréž jest podle učení víry, aby mohl zdravým učním napomínati, a ty, kteříž odporují, trestati“? (Tit. I., 9.)

Tutéž péči měl Pavel ohledně diakonátu. Viděli jsme, že na tento úřad od první doby byli dosazováni jen muži, plní Ducha Svatého a moudrosti. (Skut. VI., 3.) Apoštol míní na této výši držeti podřízené sluhy kněžské vlády,

¹⁾ Slovo ἐπίσκοπος má jak v klassické řečtině tak i v řeckém překladě Septuaginty tento význam: dozorce.

²⁾ Tit. I., 7. θεοῦ οἰκονόμος = Dei dispensatorem = rozdavač Boží. —

a zavazuje je k téže dokonalosti jako kněží. Vážní, upřímní, střízliví jsouce, nechť se živí poctivým řemeslem, zachovávajíce tajemství víry a čisté svědomí. Ať i jejich ženy jsou vážné, nepomlouvačné, střízlivé a ve všech věcech věrné. Ostatuš jako kněží, i jáhnové nesmějí se jen jednou ženiti, dobře své dítky vychovávati a svůj dům náležitě spravovati. Jakkoli jáhen jest i dle jména i dle úřadu sluhou, nicméně jest povýšen k vynikající hodnosti církevní; má povinnost, vyučovati víře Ježíše Krista a ji též udatně hájiti. Nesvěří se tedy tento úřad, než věřícím zkušeným a bez úhony shledaným. (I. Tim. III., 8—13.)

Hierarchie nebo kněžská vláda řídila se celkem těmito pravidly. ¹⁾ Zbývala ovšem ještě jedna věc zvláštní důležitosti, které Pavel také nezanedbal, totiž vedení žen v Církvi. I tyto měly nemalý podíl na vylití darů nadpřirozených. Viděli jsme v Cesaree, čtyři dcery Filippovy, any obdařeny byly darem prorockým (Skut. 8, 9); v Korintě také ženy byly nadšeny, modlíce se nahlas a prorokující ve shromáždění věřících. (I. Kor. XI., 5; XIV., 34, 35.) Bylo tedy potřebí, aby apoštol přivedl je k patřičné a skromné zdrželivosti, ale zároveň měl o to péci, by současně vykázal náležitý úřad jejich horlivé víře a lásce. On zajisté ustanovil v křesťanských obcích asijských řád diakonisek, k nimž náležela Fébe, služebnice Církve v Kenchrách.“ (Řím. XVI., 1.) Zřizuje tyto sbory nábožných žen podle způsobu jáhnů, svěřil jim podobně povinnosti: podporovati chudé, navštěvovati nemocné, pohostovati cizince, ale i nějaký díl ve vyšším úřadě: vyučovati a potěšovati osoby svého pohlaví, připravovati

¹⁾ O zřízení kněžské vlády viz mimo P. de Smedt a Duchesne, hořeji uvedené, též Lightfoot, Epištola k Filippanům 1888 (anglicky). Dissertatio I. The Christian Ministry (Křesť. služba Boží). — Harnack, Lehre der zwölf Apostel 1884. — R. Sohm, Kirchenrecht, t. I. 1892. — P. Ballifot, l'Eglise naissante, III. Les Institutions hiérarchiques de l'Eglise (Zřízení hierarchické v Církvi) v Revue biblique Octobér 1895, p. 473—500. — J. Réville, Les origines de l'Episcopat (původ biskupstva) 1894.

ke křtu, držeti je ve víře a nábožnosti, nad nimi bdíti v náboženských shromážděních. ¹⁾)

Z počátku, zdá se, byl přístup k tomuto jáhenství žen volně otevřen: panny, vdovy jakéhokoli věku byly v ně přijímány, kdož ze své vůle obětovaly se Kristu a jeho Církvi. Ale i zde, jako všude, když horlivost ochabovala, přišly vážné zlořády na jevo. Mladé vdovy bylo vídati, any se oddávají rozmařilému a zahálčivému životu; povídavými a zvědavými jsouce, běhaly sem a tam po domech, nešetříce ve svých rozmluvách ni šetrnosti ni slušnosti. Pohanům dán tím podnět, že pomlouvali víru a posměch si tropili z těch, které dříve, než se oddaly Kristu, neměly jiné starosti, než aby se opět vdaly. Pavel viděl naléhavost, by přítrž učinil těmto zlořádům (I. Tim. V., 11, 15), a sice tím, že zařídil obmezenou volbu diakonisek. Co se týká vdovy, která chce míti v něm účast, buď žádáno, aby byla jen jednou vdána a měla šedesáte let věku svého; nad to potřebí jest dobrého svědectví o jejích ctnostech, že dobře vychovala své děti, že byla pohostinná, svatým umývala nohy, podporovala zarmoucené, slovem, že všelikých dobrých skutků následovala. (I. Tim. V., 7—10.) Ale na tyto láskyplné skutky neobmezují se jejich povinnosti; naopak z povinnosti, kterou mají všechny obce křesťanské dbáti o své potřeby, ukládá jim Pavel bdíti na modlitbách (I. Tim. V., 5.), býti dle podobenství, kteréhož užije sv. Polykarp, „oltářem Božím“, na němž „dnem i nocí“ ²⁾) (I. Tim. V., 5) obětuje se Pánu „obět chvály vždycky, to jest ovoce rtů vyznávajících jméno jeho.“ (Žid. XIII., 15.) Celek povinností, které nynější řády činné a rozjímající zaměstnávají, jest takto svěřen jedině jáhenkám. Pavel učinil tím vzor života řeholnického. Před rozličnými formami, jakými tento řád

¹⁾) Kraus, Real-Encyklopaedie der christlichen Alterthümer: Diakonissen.

²⁾) Θυσιαστήριον Θεοῦ. S. Polykarp, list k Filip. IV.

u nás zřízen jest, zůstává přece jen podstata apoštolského zřízení, až na některé podrobnosti, které mají za účel okamžitě zlořády odstraniti. Na příklad vysoký věk nebyl podmínkou trvalou; uvidíme ji, ana brzy padá v zapomenutí, ovšem znenáhla a postupem celých století; ¹⁾ tak svatým byl i nejmenší předpis apoštolův. ²⁾

Znovuzřízení kněžské vlády tak, jak ji Pavel zamýšlel a kterou jsme právě vyložili, nebylo dílem jednoho dne. Bylo potřebí ohledův a opatrnosti: stanoviti totiž poznenáhla na místě přijatých již stavů řád konečně ustálený. Apoštol neměl dosti volné chvíle k těmto trpělivým pracím; starost o křesťanské obce Macedonské, snad i jejich zavolání donucovaly ho k odchodu. Rozhodl se tedy v Malé Asii tak jako na Krétě svěřiti někomu z těch, kteří byli kolem něho, povolání, zdokonaliti jeho dílo, a jeho volba padla na Timothea; patrně ne bez nějakého váhání, neboť Pavel něžně miloval tohoto učeníka. Nebude snad nová práce, kterou mu svěřil, příliš těžká, podrývající jeho slabé zdraví (I. Tim. V., 23), jeho přirozenou povahu, rovněž milující, jakož milování hodnou, ale ostýchavou, bázlivou a k boji méně schopnou? (II. Tim. I., 7, 8; II., 3, 32.) Mlád jsa věkem, mlád také duší a myšlenkami (I. Tim. IV., 12) ³⁾, Timothej bude moci zjednat si váhu u kněží, starších než on, jehož úřadem jest, by jim poroučel, je vedl, je řídil co do věcí světských, ano i je soudil v případě, kdyby neposlechli (I. Tim. V.,

¹⁾ Tertullian, *De velandis virginibus* (o pannách závojem zastřených) IX. — Sv. Basil, *Epist.* 199, XXIV. — Chalced. XV.

²⁾ Připouštíme, že jáhenky a vdovy tvoří týž sbor svatých žen, oddaných službě církevní. Nic neopravňuje v době apoštolské viděti v těchto dvou slovech zvláštní hierarchické řády, a zdá se nám za těžko stanoviti, že bylo jinak v následujících stoletích.

³⁾ Timothej, jsa ještě mlád, od doby první apoštolské cesty Pavlovy (r. 51) mohl míti asi 35 nebo 36 let věku, když mu apoštol psal svůj list. Nedospěl ještě tedy věku, kterého, jak se zdá, vyžadováno pro vážné a obtížné povinnosti, jaké mu byly svěřeny; odtud slova sv. Pavla: „Nižádný at tvou mladostí nepohrdá.“ I. Tim. IV., 12. „Mládeňčích pak žádosti se varuj.“ II. Tim. II., 22.

17—22). Budou ho poslouchati jáhenky, jejichž počet potřebí bylo omeziti, a jejich volné způsoby zaměnití přísnou kázní?

A boj proti bludařům jak asi povede? Pavel měl ještě mnoho přátel v Efesu, mezi nimi tehdy i Onesifora a jeho rodinu (II. Tim. I., 16). Jeho moc ovšem se snížila, a s bolestným pocitem, jež ze svých půtek s rozkolníky si odnesl, vidíme, že jejich odvaha, jejich zarytost, jejich obratnost v hádkách náboženských zdály se mu strašlivými. Bude míti Timothej, podporován jsa ovšem bratry zůstavšimi věrnými, dosti síly, aby čelil odpůrcům, jim odpíral, držel se jen „zdravého učení podle Evangelia“ (I. Tim. I., 11; IV., 6; VI., 3), nedávaje se strhnouti k neurčitému mudrování, v němž si tito libovali? V těchto hovorech, rovněž marných tak i jalových vydá se snad Timothej, jsa vytržen ze své přirozené povahy, v nebezpečí, že výstředně si bude počínati a odpovídati tvrdě tam, kde by k potlačení bludu stačilo, by se mu s chladnokrevnou stálostí postavila pravda na odpor. To byly bezpochyby pro apoštola četné důvody k obavám, jež nicméně ustoupily úplné důvěře, kterou v Timothea kladl. Znalť jeho „upřímnou víru“ (II. Tim. I., 5), od dětství osvícenou četbou Písem svatých (II. Tim. II., 15). Z druhé strany nenedostávalo se mu zkušenosti apoštolské, neboť od čtrnácti let pracoval vedle svého mistra a dobře pochodil v dočasných posláních, která mu byla svěřena. Péče tedy o to, aby obnovil Církev Efesskou, byla mu svěřena; těžká to ovšem práce, kterou sice přijal, ale aniž by živě nepocítil jak obtíž díla, tak i hořkosti z odloučení. Pavel, objímaje ho při odchodu, viděl jeho slzy (II. Tim. I., 4). Potěšil laskavě svého „nejmilejšího syna“ (II. Tim. I., 2), přenechal ho milosti Boží, a vyšed z města, dal se obyčejnou cestou k severu pobřežím Trojským.

Není pochybnosti, že Pavel prve, než opustil Efesus, dal výstrahy svému učeníku před nebezpečenstvím, kterého se obával, ale nebyl též v nejistotě o směru, kterým se ponese boj, z bázně, že snad Timothej v nejprudším

ohni zapomene jeho pokynů. Z Macedonie tedy (II. Tim. I., 3) předsevzal si obnoviti je písemně a proto poslal mu list, který zůstaven jsa v rukou Církve, byl jí jako příruční knihou při ustanovování pastýřů duchovních. Pavel sám zajisté nedal podobné důležitosti tomuto posláním; rozhovořil se tam důvěrně se svým učeníkem jen tak ledabylo, zcela volně: nadarmo tedy hledati v tomto krátkém dopise jako ve velikých Epištolách řádné rozmluvy, celkové náhledy: myšlenky jest sbíratí jednu po druhé, tak, jak připadly na mysl spisovateli.

První platí kazatelům lži, jejichž mnohomluvení znělo mu ještě v uších. Kéž by Timothej vyvaroval se toho marného tlachu, kde řečníci nerozumějí ani sobě samým (I. Tim. I., 7); aby nezboudil, chtěje vyvracet „básní a vypravování rodů nemajících konce“ (I. Tim. I., 4), které tito nepraví učenci jakožto pravé výklady a jakož ovoce Zákona přednášeli. Znajít věřící v Krista, kde ono pravé ukončení, dokonalou známost Božích přikázání hledati mají, totiž „v lásce čistého srdce, v dobrém svědomí a v upřímné víře“ (I. Tim. I., 5). Zákon slouží k tomu, že bezbožné a hříšníky přivádí k tomuto nadpřirozenému stavu; k tomutěž přivedl Pavla, jenž byl „rouhačem, protivníkem a haničem“ (I. Tim. I., 9—14), aby v něm pak „rozhojnila se náramně milost Pána s věrou a láskou, kteráž jest v Kristu Ježíši“ (I. Tim. I., 14). Vypravování o tomto obrácení bylo důvodem, jež Pavel výhradně stavěl oproti svým odpůrcům: „hledte, co učinil Ježíš za mne“, pravil jim. Také Timothej „v dobrém boji“ (I. Tim. VI., 12), který vede, nenalezne lepšího způsobu jednání, než stavěti proti bludařství čisté Evangelium, ukázati, co rozšířilo, co denně rozšiřuje světlo a ctnosti.

Pověst o vzpouře Jerusalemské roznášela se tehdy po veškerém císařství; jest pravděpodobno, že nepraví učitelé Efesští použili toho, aby rozsévati kvašení a poháněli lidi k setřesení jha, neboť Pavel zakončuje své mínění proti rozkolníkům významným uapomenutím. Timo-

thej má dbáti o to, aby obyčejné modlitby za císaře a úřady řádně se konaly ve svatyních křesťanských, aby Církev mohla s Římem i nadále „žítí pokojný i tichý život, ve vši pobožnosti a čistotě“ (I. Tim. II., 12).

Neméně apoštol doporučuje stále dobrého šetření v ostatních částech bohoslužby. Křestanky Asijské jako křestanky Korintské požívaly v ní veliké svobody; přicházely tam vykládat o závod svou ozdobu i neslušnou, své účesy, plné zlata i drahých kamenů, nebo nákladné oděvy (I. Tim. II., 9). Pavel míní, aby se oddaly svým povinnostem, a to bez velkého hluku; pravil: „Žena ať se učí mlčíc, se všelikou oddaností; neboť ženě nedopouštím učití ani panovati nad mužem, ale aby byla v mlčení. Prve zajisté Adam jest stvořen, potom Eva; a Adam nebyl sveden, ale žena, jsouc svedena, byla v přestoupení. Ale spasena bude rozením dětí, jestliže setrvá u víře a lásce a v posvěcení se střízlivostí.“ (I. Tim. II., 11—15.)

Péče o zachování tohoto řádu jak v obcích křesťanských a domácích krbech, tak i ve svatyni, připadalo duchovním přednostům bratrstva. Vše záviselo na nich, na jejich jednotě, jejich horlivosti, na jejich podílu ve vládě duchovní. Odtud se vysvětluje stálá péče Pavlova, aby učinil tento sbor duchovních pastýřů silnějším, v jejich úřadě plodnějším. Jakkoli před svým odchodem předsevzal zřízení kněžské vlády, které právě jsme dali na jevo, neobtěžoval sobě ještě v listě k Timotheovi je znovu vylíčiti ve velkých rysech (I. Tim. III., 1—13) a vyznačiti některé velmi naléhavé stránky v nesnázi, kterou právě stížení byli: nevzkládati rukou na žádného (I. Tim. V., 22), pojistiti zvláště těm, kteří pracují v slově a učení, vhodné zaopatření (I. Tim. V., 17, 18), nepřijímati žalob proti nim, leda na víru dvou nebo tří osob, avšak veřejně je potrestati, jestliže by skutečně byli vinými (I. Tim. V., 19, 20). Touto směsí ohledův a přísnosti měl Timothej všude udržeti moc a důstojnost Církve, která jest „shromáždění Boha živého, sloup a utvrzení

pravdy“ (I. Tim. V., 15), dům tajemný, kde se vykonává veliké tajemství pobožnosti“ (I. Tim. V., 16) života křesťanského.

V těle lidském zjevený,
 Duchem Svatým oživený,
 Od andělů velebený,
 Národům všem hlásaný,
 Ve světě od všech věřený,
 V nebeskou slávu uvedený.¹⁾

Viděli jsme v Epištolách ke Kološanům (Kol. III., 18—22; IV., 1) a k Efesanům (Efes. V., 22—28; VI., 1—9), že zřízení rodiny křesťanské nedalo apoštolu menší starosti, než zřízení stavu kněžského. Přichází k tomu opět v listě k Timotheovi a vykládá jemu v dlouhých podrobnostech o jeho povinnostech vzhledem k tomuto předmětu. Starci, mládenci, ženy mladé i staré, vdovy, otroci, žádný člen rodiny není opomenut v této osnově sboru společenského: Pavel usiluje o to, aby ducha křesťanského rozproudil až do nejmenších žil.²⁾

¹⁾ Z rozdělení symetrického a rytmického libozvuku těchto rčení lze za to míti, že to byl jeden z duchovních zpěvů, které první křesťané složili a jež zpívali Pánu buď ve svých soukromých sjednoceních buď ve shromážděních liturgických. Efes. V., 19. — Kol. III., 16. — Viz: Sv. Pavel a jeho apošt. cesty, kap. VII, VIII.

²⁾ „Staršího netrestej, ale napomínej jako otce, mladých jako bratří; starých žen jako matek, mladé jako sestry ve vši čistotě. Vdovy měj ve cti, které právě vdovy jsou. Pakli která vdova syny nebo vnuky má, ať se učí nejprve dům svůj spravovati a rodičům odměnnou službu prokazovati, neboť to jest vzácné před Bohem. Ale kteráž právě vdova jest, ať má naději v Boha a trvá na prosbách a modlitbách dnem i noci. Neboť která v rozkoších jest, za živa nrtva jest... Protož chci, aby se mladší vdávaly, děti rodily, hospodyněmi byly a žádné příčiny protivníku k utržení nedávaly. Neboť již se některé zpět po satanášovi obrátily. Protož, má-li který věřící vdovy, opatruj je, a nebuď obtěžována Církve, aby těm, kteréž právě vdovy jsou, postačilo... Kterížkoli jsou služebníci pód jhem, ať mají své pány za hodné vsi cti, aby jméno Páně a učení nebylo rouháno; kteříž pak mají pány věřící, ať jimi nepo-

Ostatně hlavní myšlenka této Epištoly jest bludařství. Každý okamžik se k ní vrací apoštol, aby vystříhal svého učeníka před odpadlíky a nesmyslnými, nemravnými důsledky jejich výmyslů. Toť jsou, praví, jen „ničemné a babské básně... učení ďábelské mluvících v pokrytství lež a majících svědomí jako zločinci znamenání“ (I. Tim. IV., 7, 1, 2). Nesmysly své tak daleko ženou, že zapovídají manželství a pojídání masa oněch zvířat, která Bůh stvořil, aby sloužila pomocí milosti Boží k duhu věřících a těch, kteří dospěli k vědomosti pravdy. Neboť každé stvoření Boží jest dobré, a nic, co se pojídá pomocí milosti Boží, nemá se zamítati, slovo Boží a modlitba to posvěcuje (I. Tim. 3—5).

Nepodléhal-li sám Timothej poněkud okázale této přísnosti, nebo bylo to snad obyčejem jeho střídavého života, že nepíval než vodu? Pavel se nad tím pozastavuje s laskavou shovívavostí, zabíhaje do těchto podrobností: „Užívej skromně vína pro svůj žaludek a své časté nemoci“ (I. Tim. V., 23). Ostatně tělesné potřeby platí málo u apoštola, jen pobožnost jest mu vším, jest užitečná ke všemu (I. Tim. IV., 8),¹⁾ majíc zaslíbení tohoto života, neboť učí se spokojiti tím, co dostačuje (I. Tim. VI., 6). Nic jsme nepřinesli na tento svět, patrně nic odtud neponeseme, ale, majíce pokrm a čím bychom se odívali, dostí na tom mějme (I. Tim. VI., 7, 8). Pavel naléhá velice na úplné zřeknutí, křesťanu potřebné, řka: „Kteříž chtějí zbohatnouti, upadají... v žádosti mnohé neužitečné i škodlivé, kteréž pohřžují lidi v zahynutí a zatracení; kořen zajisté všeho zlého jest žádostivost“ (I. Tim. VI., 9, 10).²⁾

hrdají proto, že jsou bratři, ale tím ochotnější ať jim slouží, protože jsou věřící a milí, již téhož dobrodiní účastní jsou.“ I. Tim. V., 1—6; 14—16; VI., 1, 2.

¹⁾ „Jest to celý člověk,“ praví Bossuet: Řeč pohřební o Ludvíku Bourbonnském.

²⁾ Toto zřeknutí se bohatství zdá se apoštolu takové důležitosti v městě tak bohatém a přepychu milovném, jako byl Efesus, že po slavorečení, jakým obyčejně končívá své Epištoly, poznovu

Poslední slova Epištoly drží v sobě v hlavních rysech rozličné rady jeho chování: „Ó Timotheji, ostříhej poklad, který tobě svěřen jest“ (I. Tim. VI., 20). Příchyllost k ústnímu podání, ke slovům pravdy a života, kterou apoštolé obdrželi od Ježíše a předali Církvi, obsahuje nejhlavnější povinnost duchovních pastýřů, neboť v této věrné jednotě spočívají na Bohu, „kterýž všecko oživuje“ (I. Tim. VI., 13), přimykající se nerozlučně ke Kristu, „kterýž jest sám mocný Král nad králi a Pán nad pány, jenž sám má nesmrtelnost a přebývá ve světle nepřístupném . . . kterémuž čest a panování věčné“ (I. Tim. VI., 15, 16).

Apoštol dvakrát v této Epištole vyjadřuje pevný úmysl, že co možná brzy přijde opět do Efesu (I. Tim. III., 14; IV., 13),¹⁾ o čemž vším právem můžeme tvrditi, že tento svůj úmysl uvedl ve skutek. Naposled vydal se na cestu po moři, kterou před patnácti lety přišel, aby Kristu získal Macedonii a Řecko, a z Neapole vydal se do Troje. Bydlil v tomto městě u křesťana příjmím Karpa; nicméně jakási nahodilá nutnost, snad pronásledování od Židů neb pohanů, přinutila jej k spěšnému odchodu, neboť zůstavil u tohoto učeníka předměty, které mu byly nezbytné a o které brzy potom požádal: svůj plášť, knihy, spisy, na kterých mu zvláště záleželo (II. Tim. IV., 13). Nic nám není povědomo o této druhé cestě do Efesu, může se za to míti, že tam našel Akvila a Pristillu, kteří vyobcování byli z Říma následkem pronásledování (II. Tim. IV., 19).

běře péro do ruky, aby naléhal na ducha chudoby a dobročinnost srdce, tak potřebného křesťanu: „Bohatým tohoto světa prikazuji, ať jsou vysokomyslní, ani doufají v nejistém zboží, ale v Bohu živém, kterýž nám dává všechny věci hojně ku požívání; ať činí dobře a bohatnou v dobrých skutečích; ať rádi dávají a se sdělují; ať sobě skládají dobrý základ k času budoucímu, aby dosáhli pravého života.“ (I. Tim. VI., 17—19.)

¹⁾ Příhody, o nichž se zmínka činí v druhé Epištole k Timotheovi (II. Tim. IV., 13, 20), zdají se nám vztahovati se přirozeně k tomuto poslednímu obcházení kolem Archipelagu.

Pavel dobře věděl, co znamenají takoví pomocníci, a mohl se nadíti, že je uvidí u Timothea.

Zdá se, že Milet byl poslední stanicí na pobřeží Asijském, již apoštol navštívil; zde chtěl vstoupiti na loď s učeníky, kteří ho doprovázeli; když jeden z nich, jménem Trofim, se těžce roznemohl, nastala nutnost, že apoštolu bylo se s nimi rozloučiti (II. Tim. IV., 20). Podobné oběti bylo mu obnoviti na břehu řeckém v Achaji. Znamenity křesťan této krajiny, jménem Erast, se k němu připojil a až sem ho doprovázel. Přišed do Korinta, vlasti své, ustanovil se na tom, že zde zůstane (II. Tim. IV., 20), bezpochyby k radě apoštolově. Nikdo nemohl lépe hájiti a zachovávat víru v Achaji, jako tento učeník. Vysoký úřad, jaký tam zastával (Řím., XVI., 23), znalost Evangelia, zkušenost, vedle sv. Pavla nabytá, poslání, která v jeho jménu vykonával (Skut. XIX., 22), vše to slibovalo hojnou žeň apoštolování Erastovu. Takové asi úvahy činil apoštol; zůstavil tedy tohoto učeníka v Korintě, ač nerad, neboť více než kdy jindy měl potřebí pomocníků pro apoštolování, které učiniti zamýšlel v Epiru. Také Tita přinutil, maje za to, že jeho přítomnost na Krétě není více nevyhnutelnou, a že jiný učeník, Artemas nebo Tychik, mohl by ukončiti jeho dílo. Váhal sice s volbou mezi těmi dvěma, když vzal do ruky péro, aby s Titem sdělil své úmysly a připravil ho na brzký odchod (III. Tit. III., 12).

Máme tento list, jenž se málo liší od listu, jež právě napsal Timotheovi. Tatáž pravidla co do volby duchovních pastýřů (Tit. I., 5—9) v něm se připomínají, tatáž poddanost doporučena, hledíc ke králům a úřadům (Tit. II., 1), tentýž řád pro rodiny křesťanské. Necht všichni v nich žijí bez úhony před pohany: „starci ať jsou střízliví, stydliví, opatrní, zdraví ve víře, v milování, v trpělivosti“ (Tit. II., 2); ženy staré „aby opatrnosti vyučovaly mladice, aby muže své milovaly, na dítky své byly laskavy; a aby byly opatrné, čistotné, střízlivé, péči majíce o dům, aby byly dobrotivé, mužům svým poddané,

aby nebylo dáváno v porouhání slovo Boží“ (Tit. II., 4, 5). Ať i služebníci chováním svým dokáží, že „ukázala se zajisté milost Boha, Spasitele našeho, všechněm lidem (Tit. II., 11). Poddáni jsouce svým pánům nechť se přičiňují, aby se jim ve všem líbili, neodmlouvajíce, neokrádajíce, ale ve všem pravé věrnosti dokazující“ (Tit. II., 9, 10).

Mluvě šířeji o těchto povinnostech života křesťanského, napomíná Pavel Tita, by jich doporučoval co nejdůtklivěji za poslední doby svého pobytu na Krétě. Co se týká bludařství tam jako v Efesu, má za zbytečné, o tom se hádati, nevidě v něm leč „bláznivé otázky, vyčítání rodů a svárů a hádání o Zákon, vše to neužitečné a marné“ (Tit. II., 9). Co se kacířů týče, užiti sluší moci a je jednou i dvakráte napomenouti (Tit. III., 10), jestliže však neuposlechnou, vyvrci je z Církve. Apoštol neodchyluje se tím od lásky evangelické, ale naznačuje pravidlo duchovním pastýřům oproti lidem, kteří tajně s bludařstvím souhlasili, daouce se jím okouzlití.¹⁾ Jedinou spásou pro ně jest, živou mocí je vytrhnouti ze zaslepení, ze závratí, která se kloní k propasti. Nuže, Titus měl tedy rozevřítí tuto přísnou ruku, neboť Kréťané, kteří se odtrhli od Krista, upadali v nepravosti svého plemene a poznovu byli takovými, jak nám je líčí jejich soukmenovec Epimenides: „Kréťané jsou vždycky lháři, zlá zvěř, břicha lenivá“ (Tit. I., 12).²⁾ Jest to svědectví jednoho

¹⁾ „Člověka kacíře . . . varuj se, věda, že jest převrácený, kdož jest takový a hřeší, svým vlastním soudem jest odsouzen.“ Tit. III., 10, 11.

²⁾ Epimenides náležel hrdinskému věku Řecka; shodovali se v tom, že něco božského v něm uznávali. Plato, *De leg.* I. — Plutarch, *Sol.* XII. — Maximus z Tyru, *Dissert.* 22. — Jsa básníkem i prorokem zároveň, zůstavil po sobě spis „O obětech“ a jiný „O věštbách“. Slova sv. Pavlem uvedená jsou vyňata ze spisu posledního (Callimach, *Hym. ad Jov.* 8). Epimenides, narozen ve Festu na Krétě, žil dlouho (150 let podle zprávy Pliniovy, *Hist. nat.* VII., 49) a zemřel na ostrově, snad ve Spartě, kde se ukazoval jeho hrob.

z nich, jejich proroka (Tit. I., 12), praví Pavel k svému učeníku, a jest zajisté pravdivé: „A protož tresci je přísň, ať jsou zdraví ve víře, nehledíce židovských básní a přikázání lidí, jež odvracejí od pravdy“ (Tit. I., 13, 13).

Jest zajisté přčina míti za to, že tento list psán jest v r. 66 na podzim nebo v létě. A vskutku, jestliže apoštol nutká Tita, by přišel k němu do Nikopole, kde se zimu strávit chystal (Tit. III., 12), doporučuje jemu nicméně, by vyčkal příchod svého nástupce (Tit. III., 12), ale poslal dříve ještě jiné dva učeníky, Zena, učeného v Zákoně, a Apollona, kteří tehdy zdržovali se na ostrově (Tit. III., 13). Doba bouřek tedy ještě nenadešla.

Spěch Pavlův, by co nejvíce a co nejdovednějších spolupracovníků kolem sebe shromáždil, jest důkazem, jakou měla důležitost missijní cesta, již chtěl podniknouti, nebo, lépe řečeno, již hodlal ukončiti v Epiru, neboť již hlásal Evangelium v těchto krajinách. Viděli jsme, že na své třetí apoštolské cestě šel po silnici Egnatinské a dorazil na pobřeží Adriatické (Sv. Pavel a jeho apoštolské cesty, kap. XIII.). Tato silnice, rozdvoujíc se v jisté vzdálenosti od břehu (v Klodianě), končila dvěma přístavy v Appolonii a Dyrrachiu. V tomto poslednějším sedalo se na loď do Brindisi a Italie; jest pravděpodobno, že Pavel učinil zde střed svého apoštolského úřadu a odtud rozšiřoval Blahou Zvěst v Illyrii, snad i v Dalmacii (Řím. XV., 19. — II. Tim. IV., 10).

Nikopolis, kterou vyvolil za residenci na své druhé apoštolské cestě, byla městem, jež lišilo se od ostatních měst námořních, avšak dosti příznivé k rozhlášení Evangelia. Ležíc více na jih a jsouc hlavním městem Epiru, zachovalo důležitost, kterou mu dal jeho zakladatel Augustus.¹⁾ Jeho název, „město vítězství“, připomíná námořní bitvu, kterou učiněn konec válce mezi Antoniem a Oktaviem a do rukou poslednějšího vydáno panování nad

¹⁾ Νικέπολις. Dio Cassius LI., 1. — Strabo VII., 7. — Sueton., Octavius 18.

celým světem. Ležení vítězovo, prve než počal bitvu, bylo na úžině, která odděluje zátoku Akcijskou od moře Jaderského (Dio Cas. L., 12). Nikopolis byla na památku a zároveň i na oslavu tohoto vítězství vystavěna. Jsouc městem svobodným, kolonií římskou, zastoupenou v radě amfiktyonů (k volbě oprávněných),¹⁾ stalo se ihned městem prvního řádu (Strabo VII., 7), obdařeným bohatými, památnými budovami, neboť cizí knížata, jsouce vedeni pochlebenstvím, pospíchali okrášlit ho, mezi nimiž největší nádherou se vyznamenal Herod Veliký (Jos. Star. žid. XVI., V., 3). Když takové bohatství četné obyvatelstvo ze všech stran sem přivábilo, dostalo se městu brzy jak rozvoje tak lesku. Hry, skromné až posud, se slavívaly na úžině ku počtě Apollonově, lesk se množil tak, že soupeřeno tu s hrami Olympskými (Strabo VII., 7. — Sueton., Octav. XVIII.).

Co se asi přihodilo v zíně, kterou Pavel a jeho soudruzi trávili v těchto místech? Žádná známka toho uhodnouti nedovoluje. Na začátku roku následujícího nacházíme Pavla opět uvězněného v Římě. Mělo se za to, že byl v Nikopoli zatknut úředníky městskými, a že tam, jako v Judsku, dovolával se císaře a obdržel od něho povolení, býti poslánu před jeho soud. Dle jiných prý Pavel vyšel z Nikopole a nastoupil cestu, jejíž zastávky zaznamenává druhý list k Timotheovi, totiž Troju, Efesus, Milet (II. Tim. IV., 13, 20), a zde, v Efesu, zastihlo ho nové pronásledování. Věž, která v troskách tohoto města má název „Žalář sv. Pavla“, byla by místem, kde byl apoštol uvězněn a kde očekával, že ho převezou do Říma.

Nic, zdá se nám, nezasluhuje víry v těchto domněnkách, a raději za pravdu máme svědectví, jež sebral Euseb., kde Denys či Dionysius, jeden z předních biskupů Korintských, praví, že Petr a Pavel se sešli v tomto

¹⁾ Plin., Hist. nat. IV., 2. — Tacit., Annal. V., 10. — Pausanias X., 8. — Spolková rada u starých Řeků, jejíž zavedení připisováno Amfiktionovi, synu Deukalionovu.

městě, tam posledněkráte hlásali Blahou Zvěst, a odtud společně vydali se do Itálie, kde svůj úřad apoštolský zakončili smrtí mučnickou.¹⁾ Jakkoli neurčitá jsou tato slova, přece nám vypravují ústaí podání Církve Korintské v II. století; nic však nenasvědčuje tomu, že by byl Pavel býval jat v Řecku a jako vězeň přiveden do Korinta. Zdá se, že tam přišel, jsa na svobodě; vyšel z Nikopole, potkal se tam s hlavou apoštolův a s ním vydal se do Říma. Bylo to dle vší pravděpodobnosti na jaře r. 67. Petr a Pavel žili jen ještě několik měsíců.

¹⁾ S. Denys či Dionysus Korintský, citován Eusebem v *Histor. eccles.* (církevní dějepis) II., 25.

Smrt sv. Petra a sv. Pavla.

Řím, do kterého Pavel došel, nepodobal se Římu, který před třemi lety opustil, aby dostihl Španělska. Dvě třetiny města, vše, co bylo duší staré slávy, zmizelo v plamenech (Tacit., Annal. XV., 40, 41). Rozsáhlé budovy, stavěné z kamene z Alby a Gabie, široké a pravidelné ulice, vroubené oblouky nepřipomínaly v nejmenším starého města s úzkými uličkami, se škaradými, nemírně vysokými domy.¹⁾ Ze všech stran přicházeli lidé, aby se obdivovali „Zlatému paláci“, který vrhal veliký lesk. (Tacit., Letop. XV., 42, 43.) Bylo potřebí marnotratnosti despoty a blázna, aby dohotoveny byly v tak krátkém čase takové zázraky. Nero nešetřil ničeho, sám staraje se o odklizení rumu z trosek, o zbudování loubí, zahrnuje přízní každého měšťana, který znovu a rychle stavěl podle od něho samého zhotovených plánů (Tacit., Let. XV., 43). Provincie byly vydány v lup, aby přispívaly k výdajům, poklady jejich chrámů byly sebrány (Tacit., Annales XV., 45), avšak bylo to hlavně spiknutí Pisonovo, který brzy dovolil bráti pluýma rukama i v Římě samém. Ježto hlavní trest v zápětí měl zabavení statků (Tacit.,

¹⁾ Friedländer, Moeurs romaines (mravy římské), t. I., 1, La ville (město).

Annal. XVI., 24, 25), ¹⁾ bylo od nynějška dostatečno, následkem toho jen odsuzovati majitele, aby se zmocnil jejich bohatství. Záminky k obžalobě nikdy nechyběly v době, kde i sám přísný život Thraseův byl souzen senátem jako spiknutí a Thraseovi přinesl smrt. ²⁾ Podporován jsa tímto ztročilým úřadem, neměl více Nero na práci, než pobádati donášeče, uděluje jim hojnou část oloupení svých obětí. Oba žalovatelé Thraseovi dostali od Nerona každý pět millionů sesterčí (asi 1,250.000 franků), obžalovatel Soranův s kvesturou dvanácte tisíc sesterčí (asi 300.000 franků). Slidění bylo na denním pořádku, Řím naplnil se špehýři, strach pojal šlechtu a boháče, hrůza zde zuřila jako za nejhorších časů Tiberiových. ³⁾ Nejen na boháče útočeno, ale nebylo i žádného náboženského obřadu, nebylo žádné přednosti života mravního, které by nevábily oči těchto slidičů, a jimi nebylo přeměněno v mrzkou vzpouru, napadení bohoslužby Říma a císaře, zločin uražení veličenstva. Věcí důležitou bylo, když se dověděli o tomto posledním zločinu, neboť každé pronásledování, vítězíci nad tímto původcem, zajišťovalo donášeči peněžitou odměnu. (Tacit., Letop. IV., 39).

Snadno pochopíme, v jakém nebezpečí byli apoštolé

¹⁾ Daremberg, Slovník starožitností: Confiscatio (zabavení).

²⁾ Po usmrcení tolika znamenitých mužů konečně Nero i ctnost samu vyhladiti si přál a Thrasea Pacta a Barea Sorana usmrtiti kázal. (Tacit., Letop. 21, 30).

³⁾ Udavačství v soudnictví římském nemělo nic nečestného do sebe. Byl to čin občanský, vedoucí k tomu, aby soud dověděl se o zločinu neb přečinu, označující povahu i původce jeho (nominis delatio = udání jména). Avšak tento výkon, vykládaný a ospravedlněný z počátku nedostatkem veřejného žalobce u Římanů, vedl k nesnesitelným zlořádům. Víme, čím se stal za Tiberia. „Nikdy před tím postrach a pobouření nebylo takové, jako za Tiberia v Římě. Římané třáslí se před nejbližšími příbuznými; neosmělovali se rozmlouvatí a mluvití mezi sebou: každé ucho, ať známého, ať neznámého, bylo v podezření. I věci němé a neživé vzbuzovaly nedůvěru; procházívají se na zdech a na klenbách se zraky nepokojnými.“ Tacit., Letop. IV., 60.

v městě, kde panovalo podobné tyranství. Zvláště Pavel nemohl tu zůstat dlouho neznámým. Jeho jméno po celá dvě léta v ležení pretoriánském bylo známo, pověst o něm dostala se až k Neronovi (Fil. I., 13; IV., 22), a on sám nebyl tím člověkem, který by se držel v tichosti. Dalek jsa toho, aby držel slovo Boží upoutáno (II. Tim. II., 19), kázal jako obyčejně odvážně, známým tím se učinil udavačům, a brzy byl městskými úředníky zajat.

V tomto druhém zajetí nebylo ohledů, které zmírnily zajetí první. Pamatujeme se, že zajatci tehdy bylo dovoleno bydliti se svým strážcem, kde mu bylo libo, že měl volnost přijímati učensky a cizince v domě, který si najal, a tam kázal každému přichozímu. Nic podobného nebylo mu dovoleno v tomto novém zajetí. Hned ze začátku byl žalařován, a sice tak tajně, že Onesifor, přišed mezitím z Efesu, měl velikou práci, aby vynašel, v kterém asi žaláři se nachází (II. Tim. I., 17).¹⁾ Nikdo z učeníkův a křesťanů římských ho nevodil na tomto hledání. Opuštěli snad apoštola, nevědouce ani místa, kde byl držen ve vazbě? Co se týká věřících rodem z Asie, není pochybnosti o takovém opuštění, pravíť apoštol sám: „Všickni ti, kteří jsou v Asii, ode mne se odvrátili, z nichžto jest Figellus a Hermogenes“ (II. Tim. I., 15). Pavel patrně spoléhal zvláště na tyto dva křesťany; jejich ochablost živě pociťoval.

Nejznamenitější učenci byli vedle svých mistrů od příchodu Pavlova: Titus, Lúkáš, Tychik, Krescent, Démas (II. Tim. IV., 9—12). Jedině nad tímto posledním byl jím vynesena ortel zničující: „Démas mne opustil, zamilovav si tento svět, a odešel do Thessaloniky (Soluně)“ (II. Tim. IV., 9). O jiných zmiňuje se apoštol jednoduše, že odešli, nepřipojuje žádné pohany, a nám se přiči souditi o nich, že

¹⁾ Γενόμενος ἐν Ρώμῃ, σκευδαίως ἐζητήσαυ με καὶ εὗρε II. Tim. I., 17 Romam delatus diligentius me quaesivit, donec deprehenderit = přišed do Říma, velmi pilně mne hledal i našel.

by byli schopni takové podlosti. Co z toho uváděti? Zdali ne, že Pavel je poslal k rozličným Církvím? Krescenta do Galacie (II. Tim. IV., 10),¹⁾ Tita do Dalmacie, Tychika do Efesu (II. Tim. IV., 10—12); Lukáš, kterého brzy uvidíme u něho (II. Tim. IV., 11), dostal posláni méně vzdálené. Dle vši pravděpodobnosti byl Onesifor jediným, který podporoval a navštěvoval vězně, učinil to s takovou oddaností, že Pavel, dojat jsa touto věrností, jíž proň všemu vzdoroval, brzy potom vyjádřil veškeru svou vděčnost, píše Timotheovi: „často mne občerstvoval a za mé okovy se nestyděl“ (II. Tim. I., 16). Apoštol přidal ku své vděčnosti i tuto prosbu: „Dejž jemu Pán naléztí milosrdenství u sebe v onen den“ (II. Tim. I., 18). Jaký to míní den? Bezpochyby den věčnosti, který vyšel pro Onesifora za doby zajetí Pavlova, a i před tím, než objeví se před svými soudci, neboť apoštol pronáší, že před tímto soudem objeví se naprosto samojediný a ode všech opuštěný (II. Tim. IV., 16).²⁾

Ostatně nebyla mu pomoc od přítele nikdy příhodnější jako tentokráte, neboť nikdy ještě nesetkal se se soudci proti sobě zaujatějšími a proto i strašlivějšími. Nebyla to již doba, kde úřadové císařští jemu na jevo dávali nestrannou spravedlnost, kde Gallian, Felix, Festus nevložili naň rukou, leč jen proto, aby ho vytrhli zaslepené vášni: nebyla to doba nedávná ještě, kdy, jsa před

¹⁾ Εἰς Γαλιτίαν (II. Tim. IV., 10) jest čtení Vulgatou pověřené a celkem i rukopisy. Některé z těchto, jako: kodex Sinajský a kodex Efremův, potom rukopisy kursivou psané 73, 80, 123 mají jiná slova „do Gallie“, v němž třeba jen viděli výklad řecké Církve na text sv. Pavla (Euseb., Hist. eccles. III., IV. — Sv. Epifan., Haer. LI., II., 11. — Theodorib. in locat.). Tillemont praví: „Jest těžko pochybovati o tom, že by to nebylo ústní podání, na Východě všeobecně za pravdu přijaté, že Krescent nekázal v Gallii: „Paměti k dějepisu cirk.: (franc.) I. poznámka LXXXI. O sv. Pavlu. Vše možno vyrovnati tím, jestliže položíme toto kázání Krescentovo v Gallii do doby, když byl vykonal posláni, které mu dal Pavel v Galacii.“

²⁾ „Při první mé obraně nebyl žádný se mnou, ale všichni mne opustili.“ II. Tim. IV., 16.

přednostou pretoria, byl chráněn příznivými zprávami vladaře judského a setníka, který jej přivedl do Říma. Požár města vyhubil všecku blahovolenost pro křesťany; jejich muky, dodávající více strachu než milosrdenství, nezničily zajisté skutečně účinku pomluv, které se proti nim roztrušovali; lid, policie, soudy měli je od té doby vždy v podezření. Pavel, jsa znám jakožto jeden z hlavních předáků této sekty, pocítoval více než všickni ostatní tuto změnu ducha. Pravili jsme, že jeho vězení bylo přísnější, souzení jeho mělo se rovnati této přísnosti.

Jací asi byli ti úředníci, již povoláni byli, aby vynesli rozsudek nad apoštolem? Zdá se to těžko určití, protože neznáme povahu obžaloby. Týkal-li se zamýšlený zločin obecného blaha, pak patřil do oboru stálých kommissí (*quaestiones perpetuae*); patřil-li do oboru senátu, byl podroben soudnímu dvoru, vzatému z tohoto velikého sboru.¹⁾ Ať byl již tento soudní dvůr jakýkoli, ani císař, v té době vzdálený,²⁾ ani některý z jeho všemocných ministrů nelíčil pře. Vskutku sv. Kliment římský dává na srozuměnou, že apoštol měl co činiti jedině se shromážděním úředníků. (Sv. Kliment ke Kor. V.) Bylo to ovšem pojištění proti libovůli, nikoliv však jistota spravedlnosti, ježto předsudky proti křesťanům byly v oběhu jak u zákonoznalců, tak i v okolí Nerona samého. Nová víra, před několika lety sotva od nich poznaná, objevila se v pronásledování r. 64 jako tajná moc síly překvapující, jakýsi kvas vzpoury, nad nímž zblízka bdíti, při nejmenším vzbouření potlačiti nutno. Před takovými soudci, kteří zaujati a k zuření ochotni byli, objevil se Pavel.

Nebylo při tomto soudu nikoho, kdo by se odvážil jej hájiti, ani advokáta, ani polehčujícího svědka. V Římě

¹⁾ Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, t. II., p. 111 a násled. — Willems, *Le droit public romain* (veřejné právo římské), str. 472, 473.

²⁾ Odcestoval do Řecka ke konci r. 66. Dio Cassius LXIII., 8. — Tillemont, *Histoire des empereurs* (Dějiny císařů), Néron, čl. XXV.

zajisté byli lidé, kteří mohli vypovídati v jeho prospěch a dosvědčiti jeho nevinu, ale strach ochromil všelikou zmužilost. Při této vzpomínce cítil apoštol hořkost tohoto mlčení a prosil Boha, jim toho nepřičítati (II. Tim. IV., 16). Ostatně ví se, že nečekali toliko na den jeho odsouzení, aby ho opustili. Vyjmouce Onesifora, jak jsme to viděli, všickni se drželi stranou před jeho vězením, bojíce se, by nebyli zapleteni ve při, již neblahá pověst o křesťanech, jakož i povaha obžalovaného činila zvláště strašlivou.

Avšak Pavel nebyl docela sám. Věděl, že podporován jest Duchem Svatým, kterého Mistr přislíbil těm, již jsou vlečeni pro jeho svatou věc před soud lidský (Luk. XII., 11, 12). Neztrácejí nic ze své chladnokrevnosti, zaveden byl do jedné z basilik, kam se vydal soudní dvůr; ¹⁾ šel dlouhou lodí, na jejíž konci seděli úředníci na vyvýšeném místě. Aby se k nim dostal, bylo mu projíti velikým množstvím lidu, zvědavostí přilákaného. Apoštol, znamenaje v této směsi rozličná plemena, jaká jen Řím mohl poskytovat, uchopil se příležitosti, aby hlásal všem národům Evangelium, a tak svým kázáním dokona ukončil svůj úřad apoštolský. ²⁾ S pomocí Boží, „který jej posilňoval,“ mluvil a tak víru v Krista v takovou slávu postavil, že jeho žalobníci umkli; ovšem červenali se kolem své kořisti, ale v ten den, praví nám sv. Pavel, „vysvobozen jsem z úst lva“ (II. Tim. IV., 17).

Domníváno se sice, že se tím obrazem míní Neró, ale neprávem, neboť, jak jsme viděli, prodléval toho roku v Řecku; avšak zůstavil v Římě sluhy své divokosti, Tigellina, všemocného dvojím titulem jako přednosta pre-

¹⁾ Konstantin obrátil mnohé z těchto veřejných budov v kostely křesťanské a sám mnohé svatyně vystavěl podle těchto: kostel sv. Jana v Lateráně, kostel sv. Kříže v Jerusalemě atd.

²⁾ „Při první mé obraně ... Pán byl se mnou a posilnil mne, aby skrze mne doplněno bylo kázání, a aby je slyšeli všichni národové.“ (II. Tim. IV., 16, 17.)

toria a miláček císařův; ¹⁾ zvláště však osvobozenec Helius, který obdržel od tyrana plnou moc nad Římem i senátem (Dio Cassius LXIII., 18). Jeden z nich jest jistě Iovem, o němž mluví apoštol a z jehož drápů jen s velkou bídou unikl. Nepředsedající při líčení, nicméně ji tito zastupcové Neronovi zblízka sledovali a dle potřeby také v ní zakročovali; pakliže nešli tak daleko, aby snad vyřkli nad ním ortel, sluší za to míti, že Pavel sám toho nesl vinu jednak vzrušením, které učinilo jeho slovo, • jednak hlučnou přízní, kterou mu teď osvědčoval. Jeho záležitost byla sice odročena, ale apoštol nemýlil se, že opětné líčení bude mu osudným. Od té chvíle byl více pozorován od nepřátel až příliš mocných, „než aby ušel jejich pronásledování (II. Tim. IV., 6).

Vítězství obžalovaného nepřineslo mu volnost ani pod zárukou; vrátil se do vězení, maje oči obrácené k nebi, od země neočekával, leč poslední boj pro Krista, jsa však ujištěn, že jej bude bojovati statečně. Pomoc, kterou obdržel od Boha při svém výslechu, zbavila ho všeho předsudku, vši nejistoty, neboť praví: „Vysvobodil mne Pán od všelikého skutku zlého a zachová ke království svému nebeskému, jemuž sláva na věky věkův“ (II. Tim. IV., 18).

Dlouhé chvíle zajetí počaly pro apoštola, ovšem ulehčené v ty dny přítomností Lukášovou, který, navrátev se do Říma, pospíšil si, aby zaujal místo vedle svého mistra. Pavel pozoroval s truchlivostí, že tento jediný z cizích učeníků zůstal mu věrným; nezdá se, že, když sobě tak trpce nařiká, věděl o mnohých ve hlavním městě císařství, o těch, jež znal a jimž hlásal Evangelium v Řecku neb v Asii, a již ze strachu se ho vzdalovali? Církev římská neznala této podlosti; někteří členové, a to ti nejznamenitější, spojili se s Lukášem, aby mu přispěli. Byli to Eubul, Pudenc, kteří pocházeli dle

¹⁾ Hirschfeld, Untersuchungen auf dem Gebiete der römischen Verwaltungsgeschichte I., p. 221.

starodávneho ústního podání z rodiny senátorské (viz kap. I.); Klaudia,¹⁾ Linus, který následoval sv. Petra na stolici papežské.²⁾ A zajisté nebyli to jediné, kteří mu prokazovali takovou ochotu. Apoštol v listě, který psal Timotheovi, pozdravuje tohoto „ve jménu všech bratří“ (II. Tim. IV., 21), kteří jsou kolem něho. Dle všeho zdá se, že byl méně střežen po prvním výsledku a že četní křesťané římské směli častěji a odvážněji navštěvovati jej v žaláři.

Toto věrné skupení potěšovalo poslední dny věznovy, ale nebylo s to, aby odvrátilo jeho myšlenky od smrti, o které všichni soudili, že jest neodvratná. V tomto vážném očekávání ozvalo se v srdci Pavlově přání, aby ještě jednou uviděl svého nejmilejšího učeníka. Bylo právě léto; list mohl ještě dojít do Efesu v čas příhodný, aby Timothej měl dosti času, by vše zařídil pro dobu své nepřítomnosti a před zimou ještě doraziti do Říma.³⁾ Ostatně apoštol nedomníval se, že jeho pře ještě před tímto časem bude opět líčena. K tomu ho opravňovala soudní zdlouhavost jeho prvního zajetí. Ustanovil se tedy na tom, že bude psát Timotheovi, aby ho přijměl, by k němu brzo přišel.

¹⁾ Někteří mínili, že jest to Klaudia, žena Pudentova, a viděli v těchto manželech ony, jichž svazek manželský slaví Marcial epigrammatem: „Cizí Klaudia, Rufe, vdává se za něho, Pudenta“ (Epigr. IV., 13). Rozhodné však námitky v níže uvádí tato domněnka: obtíže chronologické toho nepřipouštějí; nelze též připustiti, že Marcial, maje přítele křesťana, jemu by připsal některé ze svých nejhrubších epigrammat. Viz Lightfoot, S. Clement of Rome I., p. 76—79.

²⁾ De Smedt, *Dissertationes selectae*, p. 305—312. — Duchesne, *Liber pontificalis* I., p. LXXI—LXXIII.

³⁾ Tato doba zdá se nám býti určena smrtí Pavlovou, kterou ústní podání klade na 29. června, a doporučením apoštoloým: „Pospěš, abys ke mně brzo přišel... Pospěš před zimou přijíti“ (II. Tim. IV., 8, 21). Toto poslední slovo ukazuje, že Timothej má čas, by vše zařídil v Efesu prve, než špatná roční doba uzavře všechny námořní cesty.

Tento list, jeden z nejtklivějších sv. apoštola, ukazuje nám ho takového, jakým byl ve svém žaláři před smrtí. Trmácení tvrdé vlády vyčerpalo síly jeho od přírody slabého těla; máje věk asi sedmdesáti let, neušel Pavel návalům stáří. Vidíme to v jeho slovech, která nemají více té svěžesti, té prudkosti, jako ve velikých Epištolách, na obrazech jeho myšlének, které jsou od nynějška více mravokárnými, nežli věroučnými; na jeho náklonnosti, připomínati minulost, první kroky, které činil mimo Judsko, nábožné matky, Lorisu a Euniku, které našel v Lykaonii, any Písmu sv. učily své syny, Timothea, oživující jej tak živou věrou, jako živá byla jeho duše, která sama od sebe se otevřela Kristu (II. Tim. I., 5). Byloť přáním apoštolovým, oživit „v synu nejmilejším“ (II. Tim. I., 2) horlivost oněch prvých dnů, žár milosti Boží, kteráž jej oživovala v okamžiku, kdy na něho vzkládal ruce (II. Tim. I., 6). Svěšeného mu úřadu apoštolského příkladem budiž mu jeho první apoštolská cesta mezi pohany: „Ty dobře znáš mé učení, mé navedení, úmysl můj i víru, dlouhočekání, milování, trpělivost, protivenství, utrpení, jakéž se mi přihodilo v Antiochii, v Ikoniu a v Lystře; jakáž protivenství snášel jsem, a ze všech vytrhl mne Pán“ (II. Tim. III., 10, 11).

Ale jestliže Pavel, stížen jsa věkem a pracemi, nemá více zření, leč ke dráze již překonané, jestliže nic nového v jeho myšlení a učení se nejeví, nicméně jeho srdce jest totéž, jeho síla nezkrocená. Sám to pronáší hrdě v tomto listě, an píše: „Nedal nám Bůh ducha bázně, ale moci a milování a střízlivosti“ (II. Tim. I., 7).¹⁾

Zprávy z Asie byly bezpochyby příčinou, že obával se, že snad Timothej, citlivý a bázlivý od přírody, nevládne rukou dosti silnou, aby se snad nenachyloval k vyjednávání a k smlouvání objati a odzbrojení pronásledování spíše, nežli mužně na ně útočiti. Proto připomíná svému učeníku povinnost boje a trpění pro Krista: „Ne-

¹⁾ Σωφρονισμῶν překládáme zde podle bible.

styď se za svědectví Pána našeho, ani za mne, vězně jeho, ale pracuj spolu při Evangeliu mocí Boží“ (II. Tim. I., 8).¹⁾ Pro jeho rozšíření „ustanoven jsem kazatelem a apoštolem i učitelem národů. A pro tu příčinu také trpím, ale nestyďm se za to, neboť vím, komu jsem uvěřil, a jsem jist, že on mocen jest sklad můj zachovati až do onoho dne“ (II. Tim. I., 11—12), dne to věčného království.²⁾ „Ty tedy, synu můj, posilni se v milosti, kteráž jest v Kristu Ježíši; . . . pracuj jako dobrý bojovník Krista Ježíše. Žádný, kdož bojuje v Bohu, nezaplétá se v obchody světské, aby se líbil tomu, od kohož jest zvolen. Neboť i ten, kdo o závod bojuje, nebývá korunován, leč by řádně bojoval. Pracující oráč musí nejprve užitek bráti . . . Pamatujž, že Pán Ježíš Kristus vstal z mrtvých, jenž byl ze semene Davidova, podle Evangelia mého, o kterémž pracuji až do vězení, jako zle čině, ale slovo Boží není přivázáno. Protož všechno snáším pro vyvolené, aby spasení došli, kteréž jest v Kristu Ježíši, se slávou nebeskou.“ (II. Tim. II., 1—10.) Věčné jest toto slovo:

„Jestli jsme s ním zemřeli, s ním i živi budeme;
Budeme-li s ním trpěti, budeme s ním kralovati;
Pakli ho však zapřeme, zapře on nás také;

¹⁾ Pavel v rozsahu tohoto rčení zkrátka opakuje veškeré své učení o tom, že naše spasení naprosto zdarma se stává. Pravit Timotheovi: „Bůh, jenžto vysvobodil nás a poslal povoláním svým svatým, ne podle skutků našich, ale podle uložení svého, ale podle milosti, kteráž dána jest nám skrze Ježíše Krista před časy věků, zjevna pak jest nyní skrze zjevné přísti Spasitele našeho Ježíše Krista, kterýž zažil zajisté smrt a vyvedl pak na světlo nesmrtelnost skrze Evangelium“ (II. Tim. I., 9—10).

²⁾ Přání, jež následuje a platí Soluňanům, zdá se nám naznačovati, jaký to sklad apoštol mluví a svěřuje rukám Páně: „Sám pak Bůh pokoje posvětiť vás ve všem, aby celý duch váš, i duše i tělo zachováno bylo bez úhony ku přísti Pána našeho Ježíše Krista. Věrnýť jest, kterýž nás povolal, kterýž také to učiní“ (I. Thessal. V., 23, 24.)

Jestliže mu nevěříme, on zůstává věrným;
 Neboť sama sebe zapřítí nemůže.“

(II. Tim. II., 11—13.)¹⁾

Nepřátelé, proti kterým sv. apoštol posiloval tak naléhavými slovy mužnost svého učeníka, byli snad titíž bludaři, které naznačovaly listy předešlé. Jejich slovo rozjídá jako rak (II. Tim. II., 17) a poznenáhlu hrozí vše nakaziti. Pavel naznačuje jménem nejnebezpečnější z těchto lidí, kteří se rádi hádají, Hymena a Fileta (II. Tim. II. 17), připomínaje, kam vedou jejich nekonečné hádky: tam, že podvracejí všecko věroučení křesťanské,²⁾ činíce z něho jinotajné bajky, čiré básně. Proč nám mluví o vzkříšení budoucím? praví: Vzkříšení že se již stalo? (II. Tim. II., 18) a stává se každý den a v každém člověku, který, procitnuv z nevědomosti, vzkříšen jest ku pravdě. Tento jediný blud jest naznačen v nepravém učení těchto odpadlíků, bezpochyby proto, že porušiv nejvíce duchy, též potřebí bylo, aby zvláště potřen byl.

Ostatně stojí Pavel na tom, míti za to, že nejčastěji stává se pouhé oklamání těch, kteří bludaře následují na jejich nevěrné bezcestí, vadíce se „slovy, která k ničemu jinému nejsou užitečná, než ku podvrácení posluchačů“ (II. Tim. II., 14). Na čem pak nejvíce záleží, jest, by se jim řekla pravda v plném lesku; jestliže před ní tvrdošijně zavírají oči, pak sluší se jich varovati jako moru; neboť od nich pak vše se obávati jest, že odtud přijde nejen zaslepenost ducha, ale i srdce, a že nadýmavost, která zatemňuje vědomost, odnímá mu víru, pochází ze zřídla nečistého. Takové budou i příčiny vše-

¹⁾ Viz o těchto rytmických rčenicích, co jsme pověděli v kapitole předešlé.

²⁾ Βεβήλους κενοφόνους . . . μωράς καὶ ἀπειθεύτους ζητήσεις . . . τοὺς μύθους = declina profanas de rebus vanis disputationes = nepobožných a marných řečí se varuj . . . bláznivých a nekázaných řečí . . . čirých bájek. (II. Tim. II., 16—23; IV., 1.)

obecného porušení na konci světa. Duch Svatý vyjevil Pavlovi hrůzu těchto posledních dnů, nevyjeviv mu, zda tito jsou blízcí nebo vzdálení. Apoštol nakresluje obraz svému učeníkovi tak, jakoby ho měl před očima. Jsou snad blízcí tito dnové nešťastní? On toho neví, co však protivník Kristův tehdy přinese světu v plné své převrácenosti, to předvídá Pavel v nepřátelích Kristových, kteří jsou kolem Timothea. Nečiní rozdílu mezi nimi, líčí je všechny těmito rysy: „budou lidé sami sebe milující, lakotní, hrdí, pyšní, rouhači, neposlušní svým rodičům, neděční, bezbožní, nelítostiví, nepokojní, utrhači, nezdržliví, ukrutní, bez dobrotivosti, zrádci, zpuční, nadutí, milovníci rozkoší více nežli Boha, majíce sice tvářnost pobožnosti, ale pravdu a moc její zapírajíce“ (II Tim. III., 2—5). „A těch se varuj, dodává sv. apoštol, neboť z těch jsou, kteří se vluzují do domův, a zjištěné vodí ženky obtížené hříchy, jež obtíženy jsou rozličnými žádostmi, vždycky se učíce a nikdy ku poznání pravdy nepřicházejíce. Jako pak Jannes a Jambres protivili se Mojžíšovi,¹⁾ tak i tito se protíví pravdě, lidé na mysli porušení, se strany víry zavržení, a nebudou dále prospívati; neboť nesmyslnost jejich zjevna bude všechněm, jako i těchto čarodějníků byla“ (II. Tim. III., 6—9).

Patrně zde Pavel nemá na mysli bludaře, tvrdošíjně bludu se držící tak, že nemohli býti odvráceni, neboť, jak-

¹⁾ Překlady latinské a kodex Augiinský (F) přijímají na místě „Jambres“ jiné čtení „Mambres“. Jsou to jména, která Židé dávají čarodějům, kteří zápasili o zázraky s Mojžíšem před Faraonem, ale konečně se přiznali, že byli překonáni (Exod. VII., 9—12, 22; VIII., 7, 18, 19; IX., 11). — Targum Jonatáš o Exodu nebo II. knize Mojžíšově VI., 11, o Numeri nebo IV. kn. Mojž. XXII., 22). Podle těchto podání byli Jannes a Jambres synové Balaamovi, kteří přivodili tolik zla na Izraele svými proroctvími a svými zlými náhledy. Podle jedněch zahynuli při pochodu Rudým mořem, podle jiných při vzbouření, jež následovalo po pochování zlatého telete, jež zvláště na jejich radu se stalo. Viz: Schöttgen, *Horae hebraicae*. Samo sebou se rozumí, že apoštol uvádí tato jména nikoliv z Pisma sv., nýbrž z podání židovských.

mile jen jiskra života jest v duších, které „protiví se pravdě“ (II. Tim. III., 8), chce apoštol, aby Timothej, ne aby jich se střežil, ale aby „učil je s mírností, zdali snad někdy dal jim Bůh pokání ku poznání pravdy a dobyl je z osidel ďábla, od něhož u vězení držáni jsou k jeho vůli“ (II. Tim. II., 25, 26).

Tato řada rozličných naučení tvoří druhou Epištolu k Timotheovi, list zcela důvěrný, v němž učitel, otec vylévá své city do srdce svého „nejmilejšího syna“ (II. Tim. I., 2). Jedinou stálou myšlenku jest v něm pozorovati, obavu totiž, že velmi těžký úřad vložil na bedra svému učeníku, kterého mezi všemi tolik miloval. Pavel ve své něžnosti nemůže odvyknouti neviděti, nevážit si Timothea tak, jak jej poznal a jak jej miloval v první době, mladého dle duše a dle srdce¹⁾ a proto ozbrojeného k boji méně, než by sobě byl přál. Dnem i nocí modlí se za něho (II. Tim. I., 3), vzpomíná jeho slz (II. Tim. I., 4), nemá než jediné přání, opět ho viděti u sebe, maje naději, že „tato radost“ (II. Tim. I., 4) bude mu popřána, neboť jeho smrt, kterouž více nepustil z mysli, nezdála se mu tak blízkou, jak skutečně byla. Naděje se, že ztráví zimu ve vězení, prosí Timothea, který meškal v Troji u Karpa (II. Tim. IV., 13). Tento hrubý šat jej chránil na apoštolských cestách, i přál si jím se přiodívati v zimavém a vlhkém žaláři, jenž měl býti jeho posledním příbytkem zde na zemi.

Požadoval také knihy, najmě pergameny, zůstavené u tohoto učeníka (II. Tim. IV., 13),²⁾ neboť Pavel i uprostřed starostí úřadu apoštolského zůstával přece člověkem, jehož jsme viděli u nohou Gamalielových, učení horlivě oddaného. Najmě mezi pohany požíval pověsti učeného. Vzpomínáme slova Festova, když se apoštol před ním

¹⁾ τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε = juveniles (temororias) cupiditates fuge = mládenčích pak žádostí se varuj (II. Tim. II., 22).

²⁾ τὰ βιβλία μάλιστα τὰς μεμβράνας = itemque libros, maxime membranas = knihy, zvláště pergamen (přinesl) II. Tim. II., 13.

objevil. „Mnohé umění tebe k bláznovství přivádí“ (Skut. XXVI., 24). Co asi byly ty listy pergamenové, jež tolik mu ležely na srdci? Bezpochyby ony dlouhé závitky, v nichž Židé měli zvyk opisovati Zákon, žalmy a proroky. Žádná jiná četba neplatila apoštolu tak, jako Písmo, „užitečné k učení, k trestání, k napravování, k cvičení ve spravedlnosti, aby dokonalý byl člověk Boží, k všelikému skutku dobrému způsobilý“ (II. Tim. III., 16, 17). V ústraní svého žaláře chtěl poznovu přemýšleti o slovech Bohem vedchnutých, v nich čerpati sílu, trpěti a umříti pro svého Boha.

Konec tohoto listu nám ukazuje Pavla, an se připravuje na tuto poslední povinnost s jasnou vírou, kterou si zachoval od svého obrácení. Kristus ho neochromil na cestě do Damašku, leč aby ho celého zaujal, co možno ho nejvíce šal do živého, aby z něho udělal „nádobu vyvolenou“ (Skut. IX., 15). Ukázal jemu, pozdvihuje ho, „jeho poslání do daleka“ ¹⁾ dobýt světa pohanského, obrátil jej od temnosti ku světlu a z moci satanovy k Bohu (Skut. XXVI., 18). Neznamenaje ani, že dílo to jest nesmírné, nadlidské „bláznovství Boží oproti hříchu“ (I. Kor. I., 25). Neohroženě vrhl se Pavel do něho, důvěřuje v nebeské zjevení a v Krista, který ho povolal. Od třiceti let nežil leč pro toho Ježíše, jemuž se oddal do libosti. Jeho úřad apoštolský podobal se méně dráze, po které běží zápasník, jako spíše válce statečně vedené, oné zdlouhavé oběti, kde neustálé nebezpečnství, práce, starosti, utrpení, slzy dnem i nocí vyčerpaly jeho krev a jeho život. Hodina se blížila, kde měl dokonati své oběti. První jeho přelíčení bylo jen výlevem na obětní zvíře prve, než by se usmrtilo (II. Tim. IV., 6). ²⁾ Pozdvihl se na oltáři obětním v pocitu

¹⁾ ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰ ἐξαποστελῶ σε = etenim ad gentes remotissimas te ablegabo = neboť já daleko mezi pohany pošlu tebe (Skut. XXII. 21).

²⁾ Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπέντομαι = equidem iam in eo sum, ut immoler (iam mortui sum proximus) = neboť já již počínám obětován býti, a čas mého rozdělení nastává. (II. Tim. IV., 6). — „Dobrý boj

vděčnosti k tomu, který odměňuje své dary, v našich zásluhách zůstává nicméně „spravedlivý soudce“; neboť koruna, o které Pavl tuší, že jest mu uchystána, věnčí zřídka čelo člověka; nebyla to koruna milosrdenství a milosti, ale „koruna spravedlnosti“ (II. Tim. IV., 8).

A v pravdě stálá věrnost apoštolova ji zasloužila, neboť i v této chvíli zapomíná na sebe, jen aby myslil na Ježíše, naváděje Timothea k tomu, aby prve, než odejde, poslední tím živější boj vedl proti nepřítelům jejich společného mistra. „Osvědčuji před Bohem a Ježíšem Kristem, kterýž souditi bude živé i mrtvé, v příchodu svém a království svém: kaž slovo, nabízej v čas i ne v čas; tresci, pros, žehň ve vši trpělivosti a učení. Neboť bude čas, když zdravého učení nebudou snášeti, ale podle svých žádostí sobě shromažďovati budou učitele, majíce svrblavé uši, a od pravdy zajisté sluch odvrátí a básním se obrátí. Ale ty bdi, ve všem pracuj, konej dílo kazatele, vyplňuj službu svou (II. Tim. IV., 1—5).

V době, ve které toto psaní šlo do Efesu, jiná Epištola, ustanovená ne sice jednotlivci, ale všem Církvím Asijským, byla z Říma vypravena hlavou apoštolskou.¹⁾ Déle než Pavel zůstal sv. Petr na svobodě v hlavním městě, kde bezpochyby věřící ve své pobožné starosti

jsem bojoval, běh jsem dokonat, víru jsem zachoval. Naposledy složená jest mi koruna spravedlnosti, kterouž mi dá v onen den Pán, spravedlivý soudce“ (II. Tim. IV., 7, 8).

¹⁾ Sv. Petr podle ústního podání zůstavil některému ze svých učeníků péči, aby písemně vyjádřil jeho myšlenky, omezuje se, jako sv. Pavel ve své Epištole k Židům, na to, že jim poskytl myšlenky, pořad i chod díla. „Odtud,“ praví sv. Jeronym (ad Hist. Epist. 120, 11) „pochází, že obě Epištoly, které nesou jeho jméno, tak rozdílny jsou slohem, povahou, jakož i uspořádáním slov. Tyto rozdíly nám ukazují, že měnil výklady své podle okolností. Silvan, kterému bylo uloženo, aby donesl první list do Efesu (I. Petr V., 12), byl snad i jejím spisovatelem? Nic tomu nenasvědčuje v tomto vypravování, neboť i slova sama, která právě jsme uvedli, mohou jednoduše znamenati: Silvan vám nese toto poselství. Viz Cornely, Úvod do knih Nov. Zák. (latinsky). § 222.

drželi jej v úkrytu; obdržel od Církví, kterým psal svůj první list, tak vážných zpráv, že pocítil nutnost psáti jim poznovu. Totéž bludařství, jehož jed nám Epištola k Timotheovi právě ukázala, poděsilo též hlavu Církve; jsouc v Efesu trvalým, hlodalo neméně tvrdošijně na ostatních křesťanských obcích této krajiny; v Pontu, Galacii, v Kapadocii, Bithynii tak, jako v provincii asijské rozvínovali sektáři každým dnem s větší a větší drzostí své lživé učení a vilné výstřednosti, které byly buď jejich následkem nebo vnaďou. Petr chtěl ještě před svou smrtí poslati poslední napomenutí věřících k zmužilosti, by se mohli hájiti proti svádění.

Začíná tím, že jim připomíná, jak jim poskytl známost Ježíše, vzácný to dar víry (II. Petr. I., 1). Touto věrou všemohoucnost Boží, vyprošťujíc duše naše z porušení světa, udržuje v nás nevysychající pramen „života a pobožnosti“ ¹⁾ (II. Petr. I., 3); lépe řečeno, skrze ni Bůh sám účinkuje v nás, my obcujeme s ním, „skrze ni účastni jsme přirozenosti Boží“ ²⁾ (II. Petr. I., 4). Tato božská víra jest kořenem našeho nadpřirozeného života, z ní pocházejí všechny ctnosti, jedna z druhé se rodíce, jež v nás skládá a růsti nechává známost Ježíšova, sílu a statečnost činiti dobré (II. Petr. I., 5), jemný cit poznati dobré od zlého (II. Petr. I., 5), úplnou sebevládu (II. Petr. I., 6), trpělivost, něžnou nábožnost, bratrskou lásku, vše to rozvíjuje se z lásky křesťanské, která ukončuje a korunuje rozvoj duše křesťanské: takové jest ovoce spojení s Kristem.

Toho dosvědčujeme, končí Petr, nikoli věrou ve vtípné básně ³⁾ jako bludaři, ale mluvíme „jako očití svěd-

¹⁾ *Γέννησε θείας κοινωνίας φύσεως* = quibus excitati divinae naturae participes redderemini = božského přirození účastni učinění byli (II. Tit. I., 4).

²⁾ *πρὸς ζωὴν καὶ εὐσεβείαν* = ad vitam beata et pie agendam = (všecky věci) k životu a ku pobožnosti (náležející). (II. Petr. I., 3).

³⁾ *σεσχησμένοις μύθοις* = fabulas callide excogitatas = vtípných básní (II. Petr. I., 16).

kové jeho velebnosti“ (II. Petr I., 16), neboť byli jsme přítomni, když obdržel od Boha Otce čest a slávu, když z oblaku, z něhož zableskla sláva Boží, slyšeli jsme hlas: „Tentoť jest Syn můj milý, v němž jsem sobě zalíbil, toho poslouchajte. A ten hlas s nebe přišlý my (Petr, Jakub a Jan) jsme slyšeli, jsouce s ním na hoře svaté“ (II. Petr I., 17, 18). Toto zjevení a ostatní projevy Božství Ježíšova pověřují „veliká a drahá zaslíbení“ (II. Petr I., 4) proroků zvěstujících příchod božského Messiáše, dávající proroctvím pevnější moci (II. Petr I., 19). „Této svíce svítící ve tmách“ (II. Petr I., 19) přísluší, že nás osvěcuje, neboť v celém Písmě svatém „svatí Boží k nám mluví, Duchem svatým jsouce nadchnuti“ (II. Petr I., 21).

Z knih Bohem nadchnutých, jichž apoštol doporučuje svým věřícím, jsou Epištoly sv. Pavla zvláště poznamenány. Petr v nich poznává „některé věci nesnadné k srozumění“ (II. Petr III., 16), „kteréžto neumějí a neustálení lidé převracejí, jako i jiná Písma, k svému vlastnímu zahynutí.“ Obdivuje se v nich moudrosti, která přichází od Boha (II. Petr III., 15), chce, aby všichni přemýšleli o slově „bratra nejmilejšího“, ale aby přemýšleli, majíce se na pozoru proti bludařům, kteří je znesvěcují k nekalým výkladům.

Nic není účinnějšího, aby vzbudilo onu spasitelnou nedůvěru a změnilo ji ve vážný odpor, nežli odkrýti ty krasořečníky a před zraky věřících rozvinouti jejich mravní převrácenost, podlost jejich záměrů. Juda neminul se účinkem, když tak učinil, neboť jeho malý list, po veškerém východě rozšířený, přišel až do Říma a nacházel se v rukou Petrových. Tento nemohl nic lepšího udělati, než že opět sáhl k tomuto obrazu, že naznačil důrazněji jeho rysy, a že k němu přidal podrobnosti, které vzrůstající porušenost bludařství od té doby vynesla na světlo denní. Vážnost hlavy apoštolské dodávala této línici již již lidové nové síly, nového lesku, který všem otevřel oči.

Jako Juda i on ukazuje toto nepravé učení, že káží jen ze ziskuchtivosti. „A z lakomství o vaše duše kupčí“

(II. Petr II., 3; Jud. 11). Jsouce pravými syny Balaamovými, hotovi jsou vše učiniti „pro mzdu nepravosti“ (II. Petr II., 15). Hrdí, odvážní, samolibí „pohrdají všelikou vrchností“ (II. Petr II., 10; Jud. 8. 16). Svými nestoudnými řečmi navnaďují duše méně, než vášněmi tělesnými a smyslnými rozkošemi: „Jako nerozumná hovada jdou jen za přirozenými pudy k zjímání a zahynutí, tomu, čemu nerozumějí „se rouhajíce, v porušení svém zahynou“ (II. Petr II., 12; Jud. 8, 10). A to bude spravedlivý trest. za jejich nepravost, neboť dávajíce všecku blaženost za rozkoš jednoho dne, jsou nám potupou; oddávajíce se výstřednostem úst v hodech lásky, kterých s námi se účastňují, a majíce oči plné cizoložství, nepřestávají hřešiti (II. Petr II., 13, 14; Jud. 12). Jsouce studnicemi bez vody a mlhami vichry zbouřenými, mráкотou temnosti navždy jsou poraženi (II. Petr II., 17; Jud. 12, 13), oné temnosti, jež pekelnými provazy víže anděly do pekla svržené (II. Petr II., 4; Jud. 6), neboť jestliže Bůh neodpustil těmto odbojným duchům (II. Petr II., 4), jestliže trestaje starý svět potopou „zachoval jen Noema, hlasatele spravedlnosti (II. Petr II., 5) a sedm spravedlivých, kteří byli s ním,¹⁾ jestliže v popel obrátil Sodomu a Gomorrhru (II. Petr II., 6; Jud. 7), není žádné pochybnosti, že „Pán hříšníky dochová ke dni soudu“ (II. Petr II., 9). Jejich odsouzení, odedávna ustanovené, již již se blíží, a ruka, jež je zahubiti má, nedřívě (II. Petr II., 3).

Běda těmto porušitelům duší, ale běda též těm, kteří jsouce odvráceni nedávno od bludu, zase se dávají sváděti těmitéž lidmi, kteří, jsouce sami otroky porušení, slibují jim nadarmo svobodu, neboť „od koho kdo jest přemožen, toho jest i otrokem“ (II. Petr II., 19). „Jestliže pak ti, kteří skrze Pána našeho a Spasitele Ježíše Krista poskvrn světa ušli, opět v ně zapleteni jsouce od nich pře-

¹⁾ „Při počátku toho dne všel Noé a Sem a Cham a Jafet, synové jeho, žena jeho a tři ženy synů jeho s nimi do korábu.“ Gen. VII., 13.

moženi bývají: učiněny jsou jim poslední věci horší, nežli první. Lépe zajisté jim by bylo nepoznati cesty spravedlnosti, nežli po poznání zpět se odvrátiti od toho svatého přikázání, kteréž jim vydáno jest. Neboť přihodilo se jim to, co se říká v prvním přísloví: Pes navrátil se k výprasku svému, a svině umytá do kaliště bláta“ (II. Petr II., 20—22. Přisl. XXVI., 11).

Sektáři nespokojili se více, jako za času, kde Juda je pronásledoval, „zapíráti Pána, který je vykoupil“ (II. Petr II., 1; Jud. 4). Vidouce bázeň, která povstala v duších pro očekávání Krista, který měl opět přijíti v nenadálé hodině, snad blízké již, aby soudil odpadlíky, vynasnažovali se vyhlásiti tento příchod za bláhový a posmívali se těm, kteří se ho obávali (II. Petr III., 3—4). Apoštol odráží tento posměch, připomínaje, co jest čas v očích toho, „u něhož jest jeden den jako tisíc let, a tisíc let jako jeden den“ (II. Petr III., 8). Jestliže Pán mešká přijíti, jest to, „že trpělivě čeká, nechť, aby kteří zahynuli, ale všichni k pokání se obrátili“ (II. Petr III., 9): Ať tedy nikdo nepochybuje o tomto příchodu, neboť nám ručí za to slovo Páně: „Nového pak nebe a nové země podle zaslíbení jeho čekáme, v kterýchž spravedlnost přebývá“ (II. Petr III., 18).

Petr, jako Pavel a jako všickni apoštolé, nezná doby tohoto příchodu; neudává ve zjevení, které se mu stalo, zda hodina jest blízka, neboli daleka; co ví, jest, že „den Páně přijde jako zloděj, v kterémžto dni nebesa s velikou prudkostí pominou, živlové horkostí se rozplynou, země pak i díla, kteráž jsou na ní, vypálena budou“ (II. Petr III., 10). „Poněvadž tedy,“ končí sv. apoštol, „všecko má se rozpustiti, jací pak vy máte býti v svatých obcováních a v pobožnostech? . . . Protož, nejmilejší, těch věcí čekajíce, snažte se, abyste neposkvrněni a neporušeni před Pánem nalezení byli v pokoji. — — Vy tedy, bratři, prve to vědouce, střežte se, abyste bludem nemoudrých svedeni nevypadli od své pevnosti. Ale rosttež v milosti a po-

znání Pána našeho a Spasitele Ježíše Krista, jemuž sláva i nyní i na den věčnosti. Amen.“ (II. Petr III., 11—18.)

Toto vážné naučení bylo poslední, jež Petr zůstavil Církvi. „Hodina jeho smrti blížila se rychle, jakož Pán oznámil jemu“ (II. Petr I., 14), ale jeho zařízení bylo hotovo, aby stádo Kristovo nezůstalo bez pastýře, a by moc a apoštolská podání zůstaly při stolici Petrově živý a úrodný (II. Petr I., 15).¹⁾ Nezbyvalo jemu, jako patriarchům, otcům a vzorům svého národa nic více, než očekávati ve stánku, až blízek bude den, kde by jej složil (II. Petr I., 13, 14),²⁾ aby vešel „do věčného království Pána a Spasitele svého, Ježíše“ (II. Petr I., 14).

O těchto posledních dnech pobytu apoštola v Římě nezůstaly než legendy, které se nehodí dějepis, jen jednu učiníme výjimku. Na silnici Apijské jest chrámek, který má jméno: „Domine, quo vadis?“ Pane, kam jdeš? Zjevení, kterého památku chová tato svatyně, vypravuje sv. Ambrož (IV. Contra Auxentium 13) těmito slovy: Petr, k naléhavým prosbám svých věřících, ustanovil se na tom, že opustí Řím, aby ušel pronásledování. Vyšed z bran uviděl Ježíše, an se blíží, by vešel do města. „Pane, kam jdeš?“ pravil jemu. „Přicházím, abych znovu byl ukřižován“ odpověděl Pán. Apoštol pochopil dobře zázračné vidění, připomínající jemu povinnost, i vešel do města, aby tam umřel. Toto vypravování bylo již dávno za doby sv. Ambrože, poněvadž dvě století dříve, jak se zdá, četl je Origenes (in Joan. XX., 12) v podvržených spisech sv. Pavla. Můžeme v nich mezi podrobnostmi více méně legendárními pozorovati trest pravdy, upomínku zachovanou v Církvi římské, že Petr byl na váhách v tyto poslední dny, jestli má utéci před pronásledováním, než božské zjevení ho přijímelo všemu vzdorovati. Jsa jeden-

¹⁾ „I přičiním se, abyste po mé smrti měli, čím byste se často na ty věci rozpomínali. II. Petr. I., 15.

²⁾ „Neboť to mám za spravedlivé, dokudž jsem v tomto stánku, abych vás povzbuzoval napomináním, jist jsa, že brzké jest složení stánku mého.“ II. Petr I., 13, 14.

kráte rozhodnut, ukázal onu vysokomyslnou horlivosť, ktorá bola následok jeho prvnější nejistoty, a vzdoroval každému nebezpečí.

Dlouho to ovšem nečinil beztrestně. Zajetí Pavlovo obrátilo veřejnou pozornost na křestany a přijímalo úřady, že zevrubněji se zanášely jejich zřízením, s jejich přednosty. Dostačovala jen jediná neprozřetelná odpověď, že nejprvnější osoba, hlava Církve, nachází se v Římě, a tím vydati ji do rukou soudců, kteří zvyklí byli bez okolků proti věřícím postupovati. Apoštol nedostal jako Pavel, jsa občanem římským, pravidelné oznámení své pře. Byl cizincem, jedním z nižších (*humiliores*), z těch lidí rodu nízkého, které neúprosný zákon vydával šelmám, ohni, kříži. Poněvadž soudcové dle své libovůle tento poslední trest Petrovi určili, očekával klidně ve vězení Mamertském chvíle, aby jej podstoupil. Ústní podání římská jsou ustálena o této dvojí události, a přidávají k tomu, že odsouzený Pavel našel na tomto místě svého bratra v úřadě apoštolském.¹⁾ Nic se nepřičí této nábožné víře, neboť žalář Mamertský byl jak za republiky tak i za císařství k tomu určen, aby přijímal k smrti odsouzené.²⁾ Jest pravdě podobno, že Petr a Pavel poznali hrůzu Tulliana, oné tmavé a zapáchající díry, vyhloubané pod vlastním žalářem; házeli tam k smrti odsouzené jen proto, aby je

¹⁾ Toto podání objevuje se ponejprv v V. století v „Čínech sv. Proceda a sv. Martiniana“, čínech ne sice původních, ale Bolandisté míní, že vše se nemá zavrhovati. SS. Julii, t. I., p. 269.

²⁾ Žalář Mamertský, jak se nachází za našich dnů, skládá se ze dvou žalářů nad sebou. V hořejším jest vlastní Mamertinum zděli 20 stop a zšíří 15 stop, jež úzkým otvorem spojeno jest se žalářem dolejším, zvaným Tullianum. Toto, jsouc tmavou a okrouhlou dírou, pochází prý z doby Servia Tullia, odkud i jeho jméno. Jugurtha zde umřel hladu po šestidenním trýznění; avšak obyčejně vrženi tam bývali odsouzenec, aby ihned byli zardoušeni: tak zahynuli spoluvinníci Katilinovi, Vercingetorix a jiní. Mrtvolky byly z této díry odstraněny a vyloženy v Gemoniách, odkud pak hozeny do Tibery. Vyličení této nízké díry, Sallustem učiněné, jest v dobré paměti. (Catilina IV.)

brzy zahubili. Bylo to dle všeho zdání v hořejším žaláři, kde se shledali oba apoštolové a kde se společně k smrti připravovali.

Jsou-li paměti ústního podání o místě zajetí sv. apoštolů jednomyslny, nejsou to o místě, kde Petr podstoupil smrt mučnickou. Jedni praví, že to bylo na temeni Junikula, tam, kde za našich dnů se vypíná kostel „S. Pietre in Montorio“; jiná, mnohem starší a víry hodnější pověst dří, že byl ukřižován „na Vatikáně, blíže paláce Neronova.“¹⁾ Známo jest to místo, kde se r. 64 vykonalo veliké obětování křesťanů římských; Bůh chtěl, aby byl jejich duchovní pastýř ukřižován, aby krev apoštola, prolitá na této zemi, konečně ji posvětila a učinila ji pro vždy dědictvím sv. Petra. Nero tam velkým nákladem dokončil díla Kaligulou započatého, a díla o šířce nábrežní hráze (Spina), které arenu dělilo ve dvě, vyzdvihl sloup Heliopolský.²⁾ Bylo to blízko u tohoto pomníku, uprostřed dvou studnic, které naznačovaly nejzazší konec nábreží, kde se chystala oběť.³⁾

Apoštol, blíže se ke kříži, neviděl tak utrpení, jehož byl nástrojem, jako jeho budoucí slávu. Z Vatikánu zářil tento kříž po celém světě, všude rozšiřuje svou svrch-

¹⁾ „Pochován jest . . . vedle místa, kde ukřižován byl, vedle paláce Neronova ve Vatikáně, vedle pozemku triumfního.“ Liber Pontificalis I, p. 118, vydání Duchesnovy. Obě ústní podání jsou učeně probrána v práci Marucchiho: *La Memorie dei ss. Apostoli Pietro et Paolo nella cita di Roma* (Paměti sv. apoštolů Petra a Pavla v městě Římě), vlasky Roma 1894, str. 74—78. Jeho soudy, které zde za pravé přijímáme, zdají se nám býti důkladně provedeny.

²⁾ Tento sloup byl přivezen z Heliopole do Říma na rozkaz Kaliguly. Plin. XVI, 76, 5; XXXVI, 14, 15. Byl přenesen do středu náměstí sv. Petra r. 1586 na rozkaz Sixta V.

³⁾ „U paláce Neronova blízko sloupu mezi dvěma kopci.“ Acta apostol. apocrypha (Skutkové apošt. podvržení), vyd. Tischendorf, § 8.; srov. de Rossi, *Roma sotter.* (podzemní Řím), str. 74 a násled. — Biblioth. nat. patr. II., I. díl, str. 69. Tyto podrobnosti, ač jsou podvrženy, zdají se nám býti příliš určity, než aby se měly za pouhý výmysl.

vanou činnost; zde, na tomto místě vyplnilo se slovo Spasitelovo: „A já když budu povýšen, všecko potáhnu k sobě“ (Jan XII., 32). Vystoupiti na trůn slávy, umříti tam jako Ježíš, vzhůru čelem, rozepjaty maje ruce k obejmutí lidstva, to se přičilo kajicníku, který nezapomněl do své poslední chvíle svého slibu, že všude následovati bude svého Mistra, jakož i nezapomněl, že třikráte ho zapřel. Prosil, aby byl ukřižován hlavou dolů, a jeho prosbě bylo vyhověno.¹⁾ Tímto posledním skutkem pokory, tímto sebezničením ve smrti chtěl Petr zůstaviti jen jeden kříž v rukou svých nástupců, kříž, jenž jest spásou světa, kříž Ježíšův.

Tentýž den (29. června)²⁾ umřel sv. Pavel, jeho bratr v apoštolském úřadu, mučeník Kristův. Jeho pře, neočekávaně předsevzatá, skončila tím, že i nad ním vyřknut ortel smrti, ale jako občan římský (Paul. Sent. XXIX., 1) měl výsadu, že byl sťat.³⁾ Setník, jemuž bylo vykonati ortel, vyvedl Pavla daleko od Říma, hodinu cesty od brány Ostejské.⁴⁾ V levo od ulice téhož jména silnice

¹⁾ Acta Petri et Pauli, p. 81. — Origenès, citován Eusebem, Hist. eccles. II., 1. — Euseb., Dem. ev. III., 5. — Sv. Jeronym, De viris illustr. 1. — Srovnej Seneka, Consol. ad Marcian. 20.

²⁾ Ústní podání, že Petr a Pavel umřeli týž den, sahá až do II. století (Dionys. Korintský, uvedený Eusebem v Hist. eccl. II., 25) a přijato jest sv. Jeronymem (De viris illustr. V.) v dekretu, mylně připsaném sv. Gelasiovi (Migne, Patr. lat. LIX., 167). Liber Pontific. (vydání Duchesne I., str. 118, 119, poznámka 12). Co se týče doby této dvojí smrti mučnické mínění nynější doby klade je do r. 67. Tuto dobu, udanou sv. Jeronymem (De viris ill. V.), a Liber Pontif. (na citovaném již místě), přijímá Baronius, Pelom, Patrizi, Bartolini. Viz tohoto posledního: O roce 67. našeho letopočtu, zdali to byl rok smrti mučnické slavných apoštolů (vlasky, Roma 1868).

³⁾ Tertullian, De praescript. 36; Scorp. 15. — Euseb., Historia eccles. II. 25. — Lactanc, De morte persecut. L. — Sv. Jeronym, De viris illustr. V.

⁴⁾ Pavel byl znám v Římě; obava, aby jeho smrt nezpůsobila nějaké pohnutí v lidu, byla bezpochyby příčinou, že na tom usneseno, stíti jej tak daleko od města. Z podobného důvodu byl usmrčen mimo Řím Calpurnius Gabrianus. Tacit, Hist. IV., 11.

Aedenská, která zde odbočuje, vede do nížiny, obklopené mírnými vršky a jménem „Lázně Salvienské“ známé. Vojáci přivázali mučenika blízko jednoho smrku, slavného ve starém věku ¹⁾ a obnažili ho, aby ho bičovali (Tit. Liv. II., 26).²⁾ Naposled podstoupil Pavel pohanu mrskání; potom položiv hlavu pod meč, byl navždy spojen s Ježíšem.

Slova, myšlenky, které měl v této chvíli apoštol, nedostaly se až k nám, ale snadno jest je uhodnouti, neboť smrt svatých jest jen zakončení jejich života. Svátá Terezie zahaluje se v posledním vytržení myslí, sv. František z Assisi usmívá se, zpívá při smrti, ji přivolává líbezným jménem sestry. Životní dráha Pavlova byla samý boj pro Ježíše, boj proti hříchu; viděl zlo ujařmené, přemoženo milostí, již kázal, jejíž všemocnost nesl až do konce světa (Skut. XIII., 47). Umřel jako „bojovník Kristův“ ³⁾ (II. Tim. II., 3), šťasten jsa, že prolil krev pro svého Mistra, opakuje zvolání, které nám předem řekl: „Kde jest, ó smrti, vítězství tvé? kde jest, ó smrti, osten tvůj? . . . Díky Bohu, kterýž dal nám vítězství skrze Pána našeho Ježíše Krista“ (I. Kor. XV., 55, 57).

I Církev římská neměla jiných myšlének vůči smrti svých dvou představených. Pochovavši nábožně tělesné pozůstatky jejich blízko na místech jejich mučenické smrti, nezřídila tam hroby, ale „trofeje“. Vskutku vidíme, ana v následujících stoletích tímto názvem označuje hroby sv. Petra a Pavla. „Co se mne týká, praví Cajus, jeden z její kněží na začátku III. století, mohu vám ukázati trofeje sv. apoštolů; ať jdete na Vatikán, ať se dáto sil-

¹⁾ Acta apostol. apocrypha. Tischendorf, p. 35. — Sv. Řehoř Veliký, List XIV. — Cestopisy poutníků, citované p. z Rossi v jeho díle Podzemní Řím (vlasky) I., str. 182.

²⁾ Četná místa u Tacita dokazují, že za Nerona bylo stínáno obyčejně mečem, nikoli sekerou.

³⁾ καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ = strenuus miles = dobrý bojovník. II. Tim. II., 3.

nicí Ostejskou, najdete tam trofeje lidí, kteří založili naši Církev.“¹⁾

Věřící, nemajíce hřbitova v okolí Lázní Salvienských, byli nuceni přenést tělo Pavlovo na polovic cesty do Říma, na silnici Ostejskou na místo, kde nyní vypíná so basilika tohoto apoštola. Blížeji bylo jíti pro tělo Petrovo. Staré pohřebiště rozprostíralo se blíže zahrad Neronových, mezi novou cestou Aurelianskou a mezi cestou triumfní²⁾ Od r. 64 učinili zde bezpochyby věřící pohřebiště pro své bratry, oběti zuřivosti Neronovy; každým způsobem měli po smrti apoštolově svůj hřbitov, kde až do konce II. století byli pochováni.³⁾ Petr odpočíval na tomto místě, kde nyní jest basilika Vatikánská skoro dvě stě let. V r. 258 výnos Valeriánův, dav křesťanské hřbitovy pod sekvestra a zapovídající věřícím je navštěvovati, i obava, aby nezneuctili hrobův obou apoštolů, přijmely je k tomu, aby vyhledali bezpečnějšího místa pro jejich ostatky. Katakomba Kallixtova na silnici Appijské zdála se jim poskytovat úplné jistoty. Vzácné ostatky byly tam přeneseny, druh podle druhu, a zůstaly tam rok a sedm měsíců podle Skutků podvržených sv. Petra a

¹⁾ Z těchto slov Cajových, uvedených Eusebem (Hist. eccles. II., 25), poznáváme nejen ústní podání jeho doby, ale také podání předešlého věku. Původnost těchto památek v II. století jest tedy mimo všecku pochybnost. Jest dále zaručena ve IV. století zbudováním basilik, které Konstantin zbudoval nad dvěma hroby, svědectvím Eusebovým (Historia eccles. II., 25), dle Optata z Mileta (De schismate Donatist. II., 2); v V. století svědectvím sv. Jeronyma (De viris illustr. I.) a Prudencovým (Peristeph. Hymn. XII.).

²⁾ Četné objevené nápisy pohanské, objevené blíže „Konfessí“ sv. Petra, když se obnovovala basilika, staví tento fakt mimo všecku pochybnost. Armellini, Le chiese di Roma (Kostely římské), str. 697 a následující.

³⁾ Liber Pontific. (kniha papežů) podává následující zprávu: „Pochován jest vedle těla blahoslaveného Petra na Vatikáně“ (lat.) desíti prvních papežů: Lina, Kleta, Anakleta, Evarista, Xysta, Telesfora, Hygina, Pia, Eleuthera, Viktora.

Pavla,¹⁾ čtyřicet let podle cestopisů poutníků ze VII. století.²⁾

Jakkoli tyto pověsti sobě odporují, není přece pochybnosti, že svatá těla byla zpět přenesena do prvních svých hrobů, a to ve své poměrné neporušenosti, neboť nedáváme žádné víry legendě, dle níž papež sv. Silvester při jejich druhém přenesení pomíchal svaté kosti, tak aby sv. Petr a Pavel byli od té doby pospolu uctíváni jak na silnici Ostejské, tak ve Vatikáně. Taková vymyšlenost postrádá netoliko všeho historického podkladu (Marucchi, *Le Memorie* p. 72), ale zdá se nám i proti pravému duchu křesťanskému býti v tom, co se týká založení Církve. V pravdě Ježíš nepředstavil sboru apoštolskému dvě hlavy, nýbrž jen jednu: Petra. Že Pavel byl povolán jemu ku pomoci, že neodvisle sice konal toto své poslání, ale vždy s patřičnou úctou a ze srdce tak oddaného, že Petr nepřestával nikdy obdivovati se jemu a milovati ho, to naše vypravování vždy stavělo do náležitého světla, toho doznává i Církev římská, slavíc ve své liturgii najednou památku a poctu svých zakladatelů. Ale z této památky bratrské jednoty nevychází na jevo úplné a řádné sblížení obou apoštolů. Jakkoli se nám zdá Pavel velikým, nebyl než hlasem, slovem (Skut. XIV., 11; srov. Efes. III., 8; Žid. IV., 12; Efes. VI., 17) ovšem nejvyšším, nejúrodnějším po slově Ježíšově, ale jeho poslání jakožto apoštola národů skončilo s ním. Poslání Petrovo jest však trvalé pro něho jediného a pro vždy; oživujeť ve svých nástupcích, jemu jest od Boha svěřeno vše, na čem zakládá se život Církve: víra, učení, správa, moc svazovati a rozvazovati (Luk. XXII., 32; Jan XXI., 15—17; Mat. XVI., 18, 19). Slušelo se, aby on jediný zůstal ve Vatikáně, pod vysokou kopulí, odkud jeho slovo, jež jej jedi-

¹⁾ Fiorentini, *Vetust. Martyrolog.* III.

²⁾ De Rossi, *Roma sotter.* I., 180. Viz o tomto překladu: *Duchesne, Liber Pontif.*, t. I., p. CIV.—CVII. — Marucchi, *Le Memorie* 39—68.

ného činí samovládcem, osvěcuje a řídí veškeren svět: „Ty jsi Petr, to jest skála, a na této skále vzdělám Církev svou“ (Mat. XVI., 18).

TU ES PETRUS ET SUPER HANC PETRAM
AEDIFICABO ECCLESIAM MEAM.¹⁾

Skromnější jest část Pavlova ve smrti mučenické. Pochován odpočívá v Římě, ale vně hradeb,²⁾ spojen sice, ale polou zatemněn slávou Petrovou. Tři slova vyrytá na jeho hrobě v krátkosti opakují jeho celý život, celou jeho velikost: Pavel, Apoštol, Mučeník.

PAULO APOSTOLO MARTYRI.

¹⁾ Tento nápis se rozprostírá kolem obruby vlysu ve zlatých písmenech zvýší dvou metrů na modré půdě.

²⁾ Tento nápis úplně objeven r. 1898 při pracích nové basiliky, sahá až do doby Konstantinovy. To jest aspoň mínění p. De Rossi (Bul. di archeol. christ. 1883, p. 153); mínění to jest přijato a potvrzeno P. Geisarem v učeném díle, nazvaném *Le tombe apostoliche di Roma* (Hroby apoštolů v Římě. Studie a písemné památky dějepisu a práva. 1892, vlasky).

KAPITOLA TRINÁCTÁ.

Řím za doby smrti sv. Petra a Pavla.

Viděli jsme, že požárem Říma začalo Neronovi ubývatí přízně lidu (Tacit. Letop. XV., 44, 45). Od této neblahé nehody a od neužitečného vraždění lidu, které následovalo, jeho moc pořád se umenšovala. Aby zažehnal nastávající pád, vzal opět útočiště k divadlu, které tak dlouho okouzlovalo lid. Od r. 65 dostihy s vozy byly rozmnoženy (Tacit. Annal. XV., 74). Týž rok slaveny též hry pětileté,¹⁾ více než kdy jindy korunovaný herec v nich marnotratnil, a Řím měl divné ponětí o svém císaři, světa pánu, když vystupoval na jeviště, aby zápasil se sprostými herci o cenu zpěvu. Ukončiv svou píseň padl na

¹⁾ Tacit. XVI., 4. — Friedländer (Moeurs romaines au temps d'Auguste. Mravy římské za doby Augustovy II., str. 255) klade tuto soutěž do r. 64, podpíraje své mínění o zvyk řecký, který obnovoval tyto slavnosti každý čtvrtý rok; nuže, první slavnost konána r. 65 (Tacit., Annal. XIV., 20, 21. — Eckhel, Doctrina numerorum veterum VI., 264). Jest to tedy zneuznání, jež Schiller (Geschichte des römischen Kaiserreichs unter der Regierung des Nero, p. 198) vším právem opravuje. Výraz Tacitův jest bráti doslovně: „Quinquennale ludicrum Romae institutum est ad morem Graeci certaminis.“ (Pětileté hry v Římě zavedeny jsou po způsobu řecké soutěže). Tacit., Annal. XIV., 20. Srovnej Sueton., Nero 22: „Instituit et quinquennale certamen primum omnium Romae, more Graeco“ (Zavedl také pětiletou soutěž první ze všech v Římě po způsobu řeckém).

kolena a žadonil uctivě rukama o hlas diváků, stavě se při tom, jakoby byl ve velkých úzkostech ¹⁾ Odpověď neměla pochybnosti: stráže rozestavené mezi posluchači naváděly k potlesku, při nejmenší liknavosti nebo únavě hned do nich bily. Vespasian málem by byl zaplatil životem zločin, že v okamžiku únavy povolil spánku (Tacit. Annal. XVI., 5).

Jaký účinek měly tyto rozkoše na rozrušené množství lidu, ostatně i zblázněné nákazou, o níž nám Tacit zůstavil smutnou báseň? „Neviděli — praví — žádného znamení porušení ve vzduchu a přece domy naplněny byly mrtvolami, ulice pohřby; ani pohlaví ani věk neušel nebezpečí; množství, ať starci ať svobodní, bylo jako obilí žato s nemalým spěchem; umírali za nářku svých žen a svých dětí, které byly buď zahubeny na svých ložích, buď dostiženy byvše, oplakávající své mrtvé, byly často upáleny na téže hranici“ (Tacit. Letop. XVI., 13). Když rána zmizela, čítáno na třicet tisíc mrtvých (Sueton. Nero 39).

Snad lid se ukáže citelnějším ke slávě zbraní? Roku následujícího Nero to zkoušel. Ve světě upokojeném neb aspoň v náležitě uctě drženém jediní Parthové stavěli si hlavu. Karbulonovi se podařilo, že r. 63 zadržel jejich nájezdy, i to obdržel, že Tiriad, bratr jejich krále, vzal v léno od Říma království Arménské (Tacit. Letop. XV., 29, 30): čin to jinak politický, že, kladouce stát poplatný mezi dvě císařství, umírňovali srážku jejich zbraní a je méně strašnými činili pro provincie Asijské. Tiriad až posud odkládal přijíti do Říma a vzíti korunu královskou. Nero ustanovil se na tom, jej tam zavolati, aby se ukázal, padl k nohám jako leník a pozdravil toho, jehož Východ pozdravoval: „Králi králů!“ Tiriad, aby z toho nějakou

¹⁾ Tacit., Letop. XIV., 4. „Postremo flexus genu et coetum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pavore“ (Naposled pokleknuv a shromáždění ono rukou uctiv, o hlasy soudců se ucházel s úzkostí líčenou).

vážnost čerpal, konal tuto cestu s neslýchaným leskem. Procházel Asií, Thrácií, Illyrií a Itálií maje v průvodu celou armádu, pustoše na této cestě města, jež zbraní přijměl k uvítání. Veškerý Řím, pozván jsa ke korunovaci, viděl tohoto knížete na kolenou před císařem, an dostává od císaře korunu; lid slyšel jeho významné děkování po způsobu východním: „Pane, já, tvůj otrok, přišel jsem k tobě, který jsi mým Bohem, abych tě uctíval jako nebe samo. Budu tím, čím mne učiníš, neboť jsi mým osudem a mým bohatstvím“ (Dio Cassius LXIII., 2, 7). Marné pochlebenství! marná sláva! Řím nasycen jsa otroctvím, zhnusiv si již krev a bezectnost netleskal více, leda z donucení.

Nero, nemaje více naděje, že lid získá, hleděl jinde získati si potlesku, bez něhož jeho marnivost nemohla se obejít. Řecko, jež bylo kolébkou umění, zachovalo si jeho pěstování a mělo ještě celý svět jeho dobrých znalců. Nero ustanovil se na tom, že připomene těmto znalcům vkusu opovržení, jež mrzká a hrubá chátra měla k jejich dílům.

Bylo to v r. 66, když podnikl tuto cestu do Řecka. Jeho odchod neulevil postrachu, jakýž tížil Řím, neboť zůstavil tam nejčinnější sluhý své ukrutnosti, Figillina a osvobozence Helia. Petr a Pavel, jak jsme právě viděli, stali se jejich oběťmi. Přece však nezdá se, že za této nepřítomnosti krev tolik tekla, jako dříve; bylť tyran všecek zaujat bláznovstvím po divadle. Jeho sny o výpravách vojenských obráceny byly v jeho ubohé hlavě v šílenství kejklíře: co se vojáků týká, cvičil v Achaji celé legie tanečníků, ozbrojených škraboškami, lyrami a rozličnými nástroji hudebními (Dio Cassius LXIII., 8). Sláva vojenská byla příliš ušlechtilou korunou pro pronásledovatele křesťanů: Bůh, jenž jej vedl tak daleko, až upadl v směšnost, netrpěl mu jiných trofeí, než palmy komedianta, pochlebenstvím, nejčastěji však hrůzou mu udělené

Řecko skutečně neopovážilo se odpírati pánu, když

na něm žádal pochvaly. Schválně zdrželo hry olympské, aby jen on dobyt vítězství (Sueton., Nero 23 — Euseb. Chronicor. liber II.; Letop. X., 67); bídné to vítězství, neboť padl v jízdě s vozem a bezmála byl by se zabil; to ovšem nevadilo, aby mu přiřknuta byla cena (Dio Cassius LXIII., 14 — Sueton., Nero 14). Ostatně uměl zbaviti zmužilosti své soupeře. Když jistý herec byl tak neprozřetelným, že toho dovedl, aby půvab jeho hlasu při hrách athénských oceňoval, dal císař jej zardousiti v samém divadle (Lucian, Nero 9). Od té doby každý raději dal se přemoci; tak se stalo, že obdržel až osmnáct set korun při rozličných hrách, kde se jen ukázal (Dio Cassius LXIII., 21). Ze samého strachu, aby i minulá sláva nevzbudila u něho podezření, pospíšili sobě svrhnutí sochy starých vítězů (Sueton., Nero 24). Nero nařídil díky vzdáti bohům v Římě i ve veškerém císařství (Dio Cassius LXIII., 18) za tuto mizernou vítězoslávu. Co se Řecka týká, bylo hojně odměněno za svou ochotu, bylo prohlášeno za zemi svobodnou (Sueton., Nero 24 — Dio Cassius LXIII., 12), a tím osvobozeno ode všech daní, jakož i od toho, že nepodléhalo římským vladařům. Některá města však ukázala se méně příznivými k této komedii. V Eleusidě neopovážil se krví zbrocený tyran zasvětit se v tajemství; hlasatel tam křičel: „Zpátky! vy bezbožní a zločinní!“ Vzteklice, které na otcovraha Oresta rozeštvané se vrhly, bděly ještě v Athénách; Nero neopovážil se útočiti na ně; nevešel do tohoto města, královny Řecka a svatyně jeho ducha (Sueton., Nero 34).

Jiné ještě starosti zvyšovaly jeho nepokoj. Veškera říše sténala ze všech stran pod ukrutníkem ji vyssávajícím. Jeho vydírání v provinciích počalo požárem Říma; od té doby jen se zvyšovaly, neboť bylo potřebí pokladu pro nádheru, v níž záležela veškera jeho politika ¹⁾ (Tacit., Letop. XV., 45). Samo Řecko, kterému se dvořil, zapla-

¹⁾ Jediná cesta Tiriadova stála ho dvě stě millionů franků (asi sto millionů našich peněz).

tilo draho vkus tohoto tyрана svým uměním: jedině z Delf odnesl pět set soch; Thespijským vzal Erota Praxitelova; jinde jiná podivuhodná díla (Sueton., Nero 30).

Ale více ještě, než tyto loupeže, chování Neronovo k vojsku urychlilo jeho pád. Seštal proti sobě vysloužilce a legionáře tím, že špatně jim vyplácel jejich žold, a znepřátelil si jejich vůdce, zanechané pod dohledem svých osvobozenců, pronásledování svých donášečů (Tacit. Letop. LXIII., 17). Všickni ti, kteří si na své statečnosti nebo na svých vítězstvích zakládali, stávali se mu podezřelými; nemilost, zapomenutí na nižším místě byly následky pro ty, kterým nejvíce slevil; nejznamenitější však usmrtil. Dva bratři z šlechtické rodiny Skriboniů, Rufus a Proculus, byli znamenitými vůdci. Voláni byvše k císaři obdrželi na cestě rozkaz, aby si vzali život. I služby Korbulonovy, kterých prokázal ve válce s Parthy, a vážnost, které pro ně po veškeré říši požíval, nebyly s to, aby ho zachránily. Obeslán byv také on před Neronem, našel právě, když přijížděl do přístavu v Kenchrách, tam své odsouzení. Ihned proklál se svým vlastním mečem, řka: „Zasloužil jsem toho“ lituje, že nepředěšl tuto obludu a nezabavil svět jejího tyranství (Dio Cassius LXIII., 17).

Jiní na to mysleli a osvobozenec Helius, jemuž Nero dal v Římě veškeru moc, vycitoval vždy živěji denně výbuchy vzpoury. Psal tedy do Řecka, vybízej císaře, aby se vrátil; ale nedosáhnuv ničeho, osobně se tam vydal, aby císaře vytrhl z jeho blouznění (Dio Cassius LXIII., 19). Nero, ustrašen jsa, rozhodl vrátit se do Italie; nechtěl toho však nikterak učiniti, leč jako vítěz u vítězoslávě, neboť u něho platily dobyté ceny více, než koruna císařská. Obvyčejně vraceli se vítězové ve hrách Olympských do vlasti své průlomem učiněným v hradbách; Nero žádal této pocty na všech městech, kudy krácel: na Neapoli, Anciu, Albanu. Avšak pro svůj příchod do Říma ponechal všecken přepych a všecku slávu, co jen pomyslit si bylo možno. Objevil se tam na vítězném voze, na kterém Augustus měl svou vítězoslávu, na hlavě ko-

runu Olympskou, v ruce korunu, již dobyl ve hrách Pythijských; kolem sebe jiné palmy s nápisy, připomínajícími, kde jich dobyl, na kterých soupeřích, v kterém kuse a v které úloze. Obětováno mu všude na této cestě, kadidlem kouřeno, celá hejna lichotníků se prohlašovala jako jeho soudruzi v soutěži, vojáci jako soudruzi jeho slávy: Ať žije vítěz Olympský! provolávalo množství; Ať žije vítěz ve hrách Pythijských! Sláva Neronu Herkulovi! Sláva Neronu Apollonovi! Auguste! Auguste! ó božský hlase, šťasten, kdo tě mohl poslouchati. Oněch sto a osm korun bylo neseno uprostřed těchto radostných výkřiků do jednoho cirkus římského (Sueton., Nero 25. — Dio Cass. LXIII., 20). Neví se ovšem, do kterého; možná, že do velikého cirkus na úpatí vrchu Palatinského, pravděpodobnější věcí jest, že nesený byly do cirkus Vatikánského. Jelikož tento byl vlastním okružním divadlem Neronovým, jeho soukromým vlastnictvím, může se míti za to, že pověšeny byly trofeje kejklřovy na sloupě, který svědkem býval mučeníctví křesťanův a ukřižování Petrova.

Zatím vážná znamení odevšad zvěstovala pád. Judsko bylo v plném vzbouření, a Řecko samo zavdalo příčinu, že tam poslán Vespasian, nejlepší vůdce říše císařské (Jos., Válka žid. IV., 2). Španělsko též se bouřilo, než Gallie byla první, která setřásla jeho poroby s nadějí na šťastný výsledek. Potomek starého rodu královského, Julius Vindex, spravoval tuto provincii, a již jeho původ činil jemu zvláště nenáviděným mrzkého pána, v jehož jméně vládl. Každý den přicházely z Říma hanebné zprávy, jeho opovržení vystoupilo z mezí a podporovalo vzpouru. Na jeho hlas hned staré kmeny, které i Cesarovi odporovaly, Edaané, Sekvané a Averni, pozdvihly se. Sto tisíc mužů stálo hned z počátku na nohou, a ostatní byli hotovi uchopiti zbraň (Dio Cass. LXI., I., 22). Vindex posilněn jsa všeobecným roznícením, podal ruku vladařům španělským; Oto, starý manžel Poppaein, poslal z Lusitanie veliká pomocná vojska. Galba učinil ještě více; vyzdvihl v Saragosském Španělsku dva pluky a po-

stupoval k Pyrenejím (Dio Cass. LXIII., 23. — Sueton., Galba 9).

Nero vracel se do Neapole, když ho došly zprávy o vzpouře. Z počátku dověděl se jen o pozdvižení Gallův a přijal tu zprávu s takovou tvář, že byl podezírán, jako by v tom viděl dobrou náhodu, příležitost totiž, odfrati ozbrojenou rukou jednu z nejbohatších provincií říše. Nedávaje ani nejmenšího nepokoje na sobě znáti, šel do zápasišť, dávaje na jevo zájem znatele v zápasech zápasníkův. Tato lhostejnost trvala celý týden, za kteréž doby nedával žádného rozkazu, ani o vzpouře nemluvě, které zapomenouti se zdál. Nadarmo list za listem přicházel každým dnem naléhavější; jen jediná zpráva ho dojala, obsahující provolání, v kterém Vindex o něm mluvil jako o „špatném zpěváku“. Uražen jsa ve svém bláznovství psal senátu, by ho pomstil, a všude sám chodil, poptáváje se, zdali kdo většího umělce zná, nežli jeho. Zprávy zatím byly tak pobuřující, že konečně dostal strach a přišel do Říma, ale jen proto, by z počátku se znepokojoval malichernostmi, jak bylo v celém jeho životě Shromáždív přední měšťany, jal se před nimi zkoušeti nové hudební nástroje (Sueton., Nero 40, 41. — Dio Cass. LXIII., 26).

Jeho oči otevřely se teprv ve chvíli, když se dověděl, že pluky galské za jedno jsou se vzbouřenými národy, a že Galba přichází s nimi spojití pluky španělské. Právě obědval, když tato zpráva mu byla donešena; všecek jsa bez sebe roztrhl list, převrátil stůl, mrštil dvěma poháry veliké ceny o zem, z nichž píval. Když nával šílenství ho přešel, padl na zemi a tak dlouho nehybně ležel, polomrtev jsa (Sueton., Nero 42). Nejpodivnější záměry kroužily jeho mozkiem, všemi výstřednostmi vyžilým. Mluvil o tom, že dá zabiti všecky vladaře v provinciích, že zardousí všecky Gally přítomné v Římě, že otráví senát, v popel obrátí celé město a zároveň že vypustí proti lidu všecky šelmy okružního divadla. Avšak po těchto výbuších následovaly brzy jiné pocity. Třesa

se strachem, zamýšlel vyzývati milosrdenství svých nepřátel. „Půjdu,“ pravil, „ukáži se bez zbraně plukům vzbouřeným, nebude mi, než plakati před nimi, spěšná lítost mi je přivede zpět; druhý den budou všichni rozradostněni, zapějeme zpěv vítězný; hned jej chci složit“ (Sueton., Nero 43. — Dio Cas. LXIII., 27).

Obhajování, takovým bláznem řízené, nemohlo jinak dopadnouti, než směšně nebo šprýmovně. Z nedostatku čet městských, jež odepřely vřaditi se v pluky, utvořil logie z otrokův. Ano ještě více. Zařadil i své ženy po způsobu amazonek, s krátkými vlasy, sekerami a štíty v ruce. Jeho nejhlavnější starostí bylo, i v tomto nastávajícím nebezpečí, dobře umístiti svá divadelní zavazadla a své hudební nástroje; měl velikou péči o to, aby sehnal potřebných vozů k jich dopravě ve svém průvodě (Sueton., Nero 44).

Nejmenší srážka byla by dostačila, aby na zem poražen byl neblahý šprýmař, ale neočekávaná náhoda prodloužila o několik dní jeho panství. Městu Lyonu, v poslední době zapálenému, dostalo se od něho podpory a ono zachovalo toho vděčnou památku (Tacit. annal. XVI., 13). Zůstalo mu totiž věrným, když ostatní Gallové odpadli, a z Německa své pluky k jeho pomoci odeslali. Tyto měly v čele Verginia Rufa, muže činu, rovněž tak věrného jako udatného, k zákonům, senátu a majestátu římskému uctivého. Vida, že Vindex veřejný řád ruší, táhl proti němu, a ačkoli oba vůdcové na jedné schůzi se sjednotili, přišly jejich armády samy od sebe do křížku. Dvacet tisíc Gallů podlehl, a Vindex se zavraždil ze zoufalství. Virginius byl vítězem, a jeho vojsko radostně zajasalo vstříc císaři; nemaje ctižádosti, zdržel je a očekával další rozkazy z Říma (Dio Cassius LXIII., 24, 25. Plutarch. Galba VI.).

Toto rozhodnutí přišlo náhle, ne sice od senátu, jenž pro svou poslušnost pozbyl všeliké síly, ale od stráže pretoriánské. Jeden z její předáků, Tigellin, vyjednával potajmu s Galbou; druhý, Nymfidius, urychlil rozuzlení.

Přesvědčiv vojáky, že Nero uprchl, slíbil jim jménem Galbovým třicet tisíc sesterciů (asi 6000 frankův) a přijměl je k tomu, že jej prohlásili za císaře (Tacit. Hist. I., 12. — Plutarch. Galba II.).

Večer 8. června byla tato vojenská vzpoura dokonána, a vojáci opustili palác. Nero, probudiv se o půl noci, viděl se beze stráže; skočiv s postele, poslal do města pro několik přátel. Když žádný z nich nepřicházel, běžel sám do Říma, klepaje brzy na jednu bránu, brzy na druhou, ale žádná se neotevřela. Navrátiv se, shledal pokoj svůj vyloupený; lahvička s jedem, který mu Lebusus připravil, zmizela; nadarmo žádal Nero, by některý šermíř z divadla přišel jej usmrtiti: „Nemám tedy ani přátel ani nepřátel,“ zvolal v zoufalství a znovu vyšel, aby se vrhl do Tibery, než zbabělost ho zdržela, a opět vešel do paláce znaven, zamlklý (Sueton., Nero 47).

Několik osvobozenců přece se ještě nevzdálilo od něho. Jeden z nich, Faon, měl vilu čtyři míle od Říma, mezi silnicí Salariauskou a Nomentanskou. Milosrdenstvím hnut, nabízel ji nešťastnému, že ho tam dovede a posadil ho ve spěchu na špatného koně. Noc je ještě chránila; Nero utíkal bos, polo oděn jsa, na sobě starý plášť a hlavu zakrytou, by nebyl poznán. Jen Faon, Sporus, jeho tajemník Epafrodit a ještě jiný z jeho osvobozenců jej následovali. Sotva byl na cestě, neblahé předzvěsti jej napadly: blesk jej udeřil do samého obličejce, země se strašně třásla pod jeho nohama. „Zdalo se,“ praví dějepisec Dion, „že se otevře, a duše všech těch, jež zabil, vrhnou se naň“ (Dio Cassius LXIII., 28).

Neurčitě byv poznán několika kolem jdoucími, nicméně mohl se vzdáliti a dojíti do vily Faonovy. Bylo potřebí, by tam vešel nepoznán. Malá tlupa sestoupila s koní a dala se příční stezkou, plnou roští a bodlácí. Nero se tam plížil jen s těží, rozprostíraje plášť pod své bosé nohy. Tak přišli od zadu do vily, kde příkop hlinou s vápnem smíchanou naplněný až k samé ohradní zdi sáhal; s této zadní strany jali se osvobozeneci kopati díru,

by tak si zjednali bezpečného příchodu. Mezi touto prací nutil Faon Nerona, by se schoulil v příkopě, ale on toho odmrštil řka, že nechce se pohřbiti za živa a zůstal ležeti na břiše v houští. Žízeň ho trápila, nabrav holou rukou vody z louže, pravil: „Hle, nápoj Neronův.“ Vskutku užil těchto slov, v téže chvíli nenalezl jiných; nemaje žádných výčitek probuzeného svědomí, žádného pohledu na minulost, zůstal v tomto stavu, unaven jsa zločiny a požitky, pravá to duše kejklířova (Sueton., Nero 48).

Nero vlekl se do sousedního pokoje děrou, kterou právě udělali ve stěně. Tam se vrhl na bídné lože, třesa se strachy, vzlykaje, nevycházeje z ustrnutí, leč aby deklamoval úryvky truchlohry. Slyšeli ho, an mumlal verše z Adipa, líčící úzkost tohoto krále:

Žena, matka, otec
pronášejí nade mnou ortel smrti.

Svědkové tohoto bídáckého posledního tažení (agonie) pospíchali učiniti tomu konec, donucujíce Nerona, vyhnouti se smrti hanebností jej ohrožujícím. Žádal na nich, aby mu vykopali hrob podle délky jeho těla, kázal přinésti několik kusů mramoru, vody a dříví pro svůj pohřeb. Při každém rozkaze plakal, nepřestávaje opakovati si: „Jakého to umělce svět ztrácí!“

Zatím přišla zpráva do Faonu. Nero ji zadržel; viděl z ní, že senát ho prohlásil za nepřitele vlasti a nařídil, aby byl potrestán dle starých zákonův: „Jaký. jest to trest?“ tázal se. Odpověděno mu, aby odsouzenec k smrti byl vysvléknut ze svých šatův, aby jeho hlava vtěsnána byla do kleští, aby byl mrskán metlami až k smrti, potom aby jeho tělo, vlečeno jsouc na háku, hozeno bylo do Tibery. Toto zjevení, zdá se, přijmělo ho k rozhodnutí; vzal dvě dýky, které nosil při sobě, zkoušel jejich hroty a zase je složil do pochvy se slovy: „Osudná hodina ještě nepřišla.“ Bídník se vzpouzel proti smrti a učinil ze své poslední hodiny nestoudný výjev, líčený Suetonem

takto: „Brzy nutil Spora, aby s ním nařikal a plakal, brzy žádal, aby někdo, zabíjeje se před ním, dodal mu zmužilosti umřítí. Někdy vytýkal sobě i svou zbabělost, řka: „Plížím se nečestným a mizerným životem;“ a dodával: „To se nesluší pro Nerona, to se pro něho nesluší; v temných chvílích jest zapotřebí rozhodnouti se, nuže, procitni.“ A již se přibližovali jezdci, kteří měli rozkaz, aby jej živého jali. Když je uslyšel, pronesl, třesa se, tyto řecké verše:

„Slyším čerstvý krok koňů řehtajících.“¹⁾

a vrazil si dýku do krku za pomoci svého tajemníka Epafrodita. Dýchal ještě, když vstoupil setník a tváře se, jakoby mu chtěl pomoci, hodlal zavázati mu ránu. „Přiliš pozdě,“ pravil Nero a dodal: „Jest to ta slíbená věrnost?“ Vypustil duši, pronášeje tato slova, oči otevřené v sloup, předmětem jsa hrůzy a strachu těm, kdož se naň dívali (Sueton., Nero 48. — Dio Cass. LXIII., 28, 29).

Věrnost, kterou Nero umíraje hledal marně kolem sebe, našel u tří ponížených žen, které neopustily jeho těla. Dvě z nich ho vychovaly a vzpomněly si na půvab jeho prvních let. Třetí, Akté, z rodu otrockého, miloval, dokud nebyl oddán všem výstřednostem (Sueton. Nero 58). Učinili z ní miláčka Neronova, o níž mluví sv. Jan Zlatoústý, a již sv. Pavel obrátil na víru.²⁾ Domněnka na neštěstí málo doložená; rádi bychom dívali se na křesťanku, která poslední službu prokazuje pronásledovateli své víry.

Řím se měl za šťastna, že osvobozen byl od takové obludy, než aby se smlouval o pohřební poctu pro ni, V době, kdy lid rozradostněn běhal ulicemi, maje na hlavách čepice volnosti, zůstaveno zbožným přítelkyním,

¹⁾ Homer Illiad X., 535.

²⁾ Sv. Jan Zlatoústý. *Adversus oppugnatores vitae monasticae* (Proti odpůrcům života řeholního) I., 3. — Greppo, *Tři paměti, hledíce k dějinám církevním prvních století křesťanských* (francouzsky), str. 41 a násl.

aby spálily jeho tělo, zaobalené v bohaté prostěradlo, a popel jeho aby uložily v hrobě Domitiově na vršku zahrad (na Pintiu) (Sueton. Nero 50. — Dio Cass. LXIII., 29). S této výše dlouho rozšiřoval nesmírný postrach; neznámé ruce kladly každý rok květiny na jeho hrob, buď aby ukonejšily jeho stíny, buď aby předešly jeho pomstě,¹⁾ neboť jeho smrt byla záhadnou, a strach z něho byl přílišný, tak že se ho ještě obávali. Štěstí pro veškerý svět, Nero zmizel na vždy. Několik let později Plinius starší, není o tom žádné pochybnosti, vedl si spravedlivě jako dějepisec, obrátiv proti tyranu zbraň, známku bezectnosti, jež mu sloužila k tomu, aby pronásledoval křesťany, jej poznamenal jako „nepřítele pokolení lidského“ (Řím. Historia naturalis (přírodopis) VII., 46).

Veřejná hrůza z tyrana přišla k dobrému jak křesťanům, tak i ostatním obětem; všichni byli až k nechuti nasyceni mukami, krveproléváním. Nepořádek, v němž se potácelo císařství, přispíval vydatně k tomu, že se pozornost od nich odvracela. Aby zničili Nerona, nejen Řím a tábor pretoriánský uchopily se zbraně, ale i provincie a jejich pluky, každá z nich však měla své ctižádostné záměry, své zvláštní prospěchy na mysli; jen smrt Vindixiova a vojenská poctivost Verginiova zadržely po několik dní válku občanskou. Galba, ve Španělsku zvolený, mohl sice do rukou vzít moc, avšak tyto zase byly příliš slabé, aby ji upevnil. Tento nový císař vládl ve čtyřech provinciích po sobě²⁾ nezlomnou poctivostí a zamýšlel i do vlády císařské vnést tutéž přísnost a spravedlnost. Na neštěstí maje věku sedmdesáte a tři let, jsa zmračen dnou, byl velmi ochromen, než aby obrodil svět, jenž odvykl veškeré ctnosti a nic jiného nežádal, než aby užíval radosti. Císař také neměl ducha, aby objevil nějakého

¹⁾ Sueton., Nero 57. — Die Chrysostomus Orat. XXI., 10. — Plutarch, Galba VII. — Tacit., Hist. II., 8. — Sulpicius Severus, Hist. II., 29. — Lactantius, De morte persecut. 2.

²⁾ V Aquitanii, v Hořejší Germanii, v Africe a v Saragosse. Sueton., Galba 6, 7, 8.

ministra, který by schopným byl jej zastávat, ale trpěl, aby nespokojenost s vládou předešlou obrátila se v nemotorné pronásledování, neuspokojil svým skrbním přílišným ani lid římský ani vojáky, jež zvyklí byli na okázalé rozhazování (Sueton., Galba 12—26. — Dio Cass. LXIV., 1—3. — Plutarch. Galba XV—XVIII.). „I nejmenší štědrost,“ dí Tacit, „byla by vojsko přidržela k povinnosti; zničil se touto starodávnou přísností a přílišnou neústupností pro naše mravy (Tacit. Hist. I., 18). Z těchžehle ohledů zmýlil se také ve volbě svého nástupce; na místě aby tímto činem stal se lidu oblíbenějším, jak doufal, urychlil jen svůj pád. Oto, který ho podporoval ve Španělsku a pro něho přišel skoro na mizinu, měl to za nevděk, že přednost dal Pisonovi, mladému to muži, jehož doporučovala jen přísnost jeho života. Tato nevole vrhla Otona mezi pretoriány. Jsa štědrým k těmto vojínům, již již vzbouřeným, i co do pochlebenství i co do slibů, rozdal jim, co mu ještě zbylo na penězích, a dal se od nich provolati za císaře. Galba byl hbitě potopen ve vlnách vzbouření a zavražděn na samém foru.¹⁾

Oto nemohl se mýlit v tom, čeho očekával lid i vojsko od něho. Rozpomenuli se, jakou účast měl v přepychném hýření předešlé vlády: bylo to přímo vybízení k podobnému jednání. Zdálo se z počátku, že se tomu podává, dával se pozdravovati jménem Neronovým, stavěl sochy tohoto císaře, dosazoval jeho miláčky do předešlých úřadův a přikázal shroustiti „Zlatý dům“. Ale tato jeho politika skrývala v sobě jen čestné mámení. On sám po příkladě Galbově, s Římem zacházel jako s provincií Lusitanskou, kterou počestně spravoval po deset let. Čas mu k tomu nestačoval. Pluky Dolejší Germanie, ušedše rukám Galbovým, prohlásily za císaře svého vůdce Vitellia, pluky Hořejší Germanie a pluky Bertaňské připojily se k nim; celkem jedenácte nejstatečnějších pluků

¹⁾ Dio Cassius LXIV., 5, 6. — Plutarch, Galba XXI—XXIX. — Sueton., Galba 17, 19, 20. — Tacit., Hist. I., 12—42.

celé říše dalo se na pochod proti Římu právě, když došla jejich zpráva o vraždě Galbově. Strašná armáda pokračovala statečněji ve svém pochodu a dostihla v táboře Bedriackém ¹⁾ síly vojenské, které Oto příliš zdoluhavě shromáždil. Tyto byly zničeny, a osmdesát tisíc mužů zůstalo na místě. Nutili Otona, aby pokračoval ve válce, ale tento „Jest dosti na jedné bitvě,“ pravil a z dlouhé chvíle s podivuhodným klidem se zabil.²⁾ Vládl jen osmdesát a čtyři dny a postoupil místo osobě nečestné pověsti, která z císařství učinila hody hýřivé. Jméno Vitelliovo sice zůstalo, ale jen proto, aby výstřednostmi ještě horšími než za Nerona poskvrnil odporné bláznovství u stolu.

Východ, až posud pokojný, vzbouřil se konečně nepřetržitou řadou vzpour, kterých mu bylo vytrpěti. Mucian, vůdce pluků syrských, byl příliš moudrým, než aby se odvážil vzpoury vojenské, avšak vedle něho byl muž pravé ruky, Vespasian, jemuž od Nerona uloženo bylo, držeti Židy na uzdě, a který přišel, aby je zahnal do Jerusalema. Původ vojenské jeho slávy, skromný a počestný zároveň, nedával podnětu k nejmenšímu podezírání, ačkoli jeho dlouhé boje a jeho vítězosláva v Bertanii neměly muže jemu rovného. Neméně vyznamenával se svou neúhonností ve vládní správě; tak chud šel ze své provincie Africké, že mu bylo, aby mohl živ býti, obchodovati s koni. Žádné jiné rámě nezdálo se silnějším, aby se uchopilo Říma a tam potlačilo zkázonosné zárodky, které tam zanechaly nevázanosti Neronovy. Také Vespasian jako Mucian, snad i z jiných příčin, nebyl mužem, aby se odvážil nějakého podniku; ale měl vedle sebe svého syna Titu, muže to vysokomyslného, podnikavějšího, který, vida možnost, že by mu císařství připadnouti mohlo, jí chopiti se neopomenul. Mucian, nestaraje se

¹⁾ Mezi Kremonou a Veronou. Kde vlastně Bedriacum leželo, nebylo posud přesně určeno.

²⁾ Dio Cassius LXIV, 7—15. — Sueton., Otho 5—11. — Tacit., Dějiny I., 44, 90; II., 11—49. — Plutarch, Otho.

o to, aby se stal císařem, neprotivil se býti za jedno s ním. Vehnal Tita na tuto dráhu a s ním i vše, co jméno a váhu mělo na Východě.

Nejdůvěrnější a nejmocnější byl vliv Bereničin, sestry Agrippy II. Krásná židovka vnukala do srdce Titova horoucí lásku a povznesla jej na trůn, doufajíc, že bude seděti vedle něho. Ničeho nešetřila pro tento záměr: jsouc jemná, poddajná, v piklech zkušená, majíc neodolatelné kouzlo, získala Vespasiana i knížata Syrská, jež byla buď spolčená buď příbuzná s její rodinou. Popud jednou daný rozšířil se i na sousední krajiny; Egypt jemu povolil, i Parthové nabízeli mu svou pomoc (Tacit., Dějiny II., 73—81. — Sueton., 1—5).

Vespasian nepodnikl ničeho, aby získal takovou hodnost; Titus a jeho strana alespoň dosáhli toho, že jí neodmítal. Učinkovali ostatně na něho hlasem tajemným, totiž věštbami pohanskými v Pafu u Karmelu (Tacit., Děj. II., 4—78. — Dio Cassius LXV., 9. — Sueton., Vespasian 5), které po celém okolí, že světa pán vyjde z Judska, rozšířili. Židé podrobení, naplňující tábor římský, nevedli jiné řeči; nejznamenitější mezi nimi, dějepisec Josef, spoután přiveden byv k vítězi, mluvil k němu jako prorok: „Neposílej mne k Neronovi, nech mne v okovech, brzy budeš samovládným pánem země, moře a veškerého lidstva.“¹⁾

Vespasian, se všech stran jsa takto podporován, neměl nic jiného co činiti, než nechati se povýšiti na stupeň nejvyšší. Přece čekal v Egyptě, až jeho pluky východní by mu razily cestu. Mucian v jejich čele byl na pochodu do Říma. Dunajská armáda, již v úmyslu měl vzíti s sebou, předešla ho a vpadla do Italie, kde německé pluky hájily svého zvolence. Vypukla občanská válka, a po krvavém střídání štěstí válečného vítězství dostalo se Flaviovcům, než, za jakou cenu! Kremona byla drancována, v Římě

¹⁾ Jos., Válka žid. III., VIII., 3, 9; IV., X., 7. — Sueton., Vespasian 5. — Dio Cassius LXVI., 1.

bylo čtyřicet tisíc mrtvých, Kapitol byl zapálen, všude tekla krev, všude bylo drancováno. Vittelius, oddav se mrzkým rozkošem, tvářil se z počátku, jakoby ničeho nečinil, ničeho také nerozkazoval, podobaje se nečistým zvířatům, která, nasycena byvše, nemají žádné jiné starosti, nežli spáti“ (Tacit., Dějiny III., 36). Nevyšel z otupělosti, než aby ještě na okamžik se sebral, a pak, jak slušelo, umřel v plné hanbě. Utekl se do bytu domovníkova, odkud vojáci Muciovi jej vytahše, vlekli ho podél Svaté silnice polou nahého s provazem na krku za urážek a výsměchu luzy. Zahnali ho takto do Panonie, kde dokonat, roztrhán byv na kusy; odtud jeho pozůstatky, ještě sebou trhající, nesený byvše hákem, uvrženy byly do Tiberu (Sueton., Vespas. 15—17. — Dio Cassius LXV., 8—21. — Tacit., Dějiny III.).

Vespasian od té chvíle vládl bez soupeře a brzy beze všeho odporu, neboť Mucian dovedl vše usmířiti, zacházeje dobře s přemoženými, zaváděje kázeň u vojska, pořádek v Římě. Když dovedný místodržitel přišel se senátem, aby přivítal nového císaře, předal tomuto říši vykrvácenou a peněz zbavenou, ale nechutí proti vzpourám naplněnou a ničeho od té chvíle nežádající, než aby si oddechla v pokoji.

¹⁾ „Ale Vittelius... starosti, hýřením se zbaviti chtěl. Nezbrojil se, vojinům napomináním a cvičením srdce nedodával, před očima lidu nežil, nýbrž, v stinných besídkách zahrad skryt jsa jako liná zvířata, která, máš-li je na krmníku, nehýbajíce se leží, na minulé, přítomné a budoucí věci stejně zapomínal.“ Bibl. klass, III., str. 189, 36.

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ.

Vespasian v Galilei a v Judsku.

Bez obtíží představíme si z vypravování, které právě jsme učinili, co asi byla pro křesťany ona čtyři léta po požáru Říma: nepřetržitá řada hrůz a strachu. I tehdyž, když netekla krev jejich, když bouře politické křečovité zachvívaly světem, když Východ se zbraní v ruce vrhl se na Západ, když strašlivý zmatek zdál se vyvracet i říši, vše to připamatovalo věřícím zkázu světa, již Mistr předpověděl jakožto počátek svého druhého přístí (Math. XXIV., 1—15. — Mar. XIII., 1—37. — Luk. XXI., 5—33). Mnozí zajisté mysli, že se blíží onen „počátek velikých bolestí“ (Mar. XIII., 8), zřícení všech věcí, odkud by povstalo nové nebe a nová země, kde by spravedlnost přebývala (II. Petr III., 13).

Příchod Flaviocův rozptýlil tento přelud, dokazuje, že Řím není ještě blízek toho, aby zmizel. Naopak, tento světa pán zachoval si dosti života, aby své rozhledy rozšířil, svou vládní správu uvolnil a křesťany pod jistými výjimkami, krutými sice, ale celkem snesitelnými, k ní připustil. Křesťané pochopili toho tou měrou, jakou shovívavost nových vládců říše bylo cítiti; duše jejich, neočekávající náhlého a vítězoslavného návratu Ježíšova, obracely se ku království, které Spasitel založil, k jeho Církvi, jejíž úkolem bylo, obnoviti svět sice nepozorovaně, dlouhou řadou věků, plných práce a utrpení.

Petr a Pavel zasvětili své poslední okamžiky, aby posilnili tuto božskou společnost duší, aby jí dali nej-přísnější kázeň, pravidelnou hierarchii a následovně pev-nější vládu. Věřící, jsouce ujištěni a poučení o opětném zavádění pořádku ve veškeré církvi, uchopili se toho, co jim dávali na srozuměnou raději, než by jich opustili. Nezapomínajíce, že den Páně přijde z nenadání, přestali by jen naň jediné mysliti a přičinili se, aby jej očeká-vali, jak se slušelo, oddávající se povinností a staro-stem tohoto vezdejšího života. Hledali Ježíše ne více na nebi jako nějaký přízrak, ale v jeho Církvi, jeho tělo vi-ditelné zde na zemi. Od té chvíle všechny jejich starosti byly jako starosti apoštolův, aby upevnili svaté místo, kde měli přebývati, až je povolá Mistr, aby úžeji spojili rozličná bratrstva, která tvořili. Jaké místo zaujímal Je-rusalem v celku těchto obcí křesťanských? Až posud na-zývána jsouc Církví mateřskou, měla vždy vykonávati tuto úlohu, měla vždy zůstatí hlavou křesťanstva? I v tomto ohledu byli Flaviovcí Bohem povoláni, aby vrhali na věc tu úplné světlo. Jejich poslání v této rozhodné době kře-šťanstva jest takové důležitosti, že, chceme-li podati cel-kový obraz, jest nám jíti několik let nazpět a opakovati vypravování o vzpouře Jerusalemské r. 67.

Porážka Cestiova jen ještě zhoršila stav nešťastného města, neboť Řím, jehož vše bylo až posud poslušno, ne-mohl lhostejným zůstatí k ráně, již mu zasadila nejmenší provincie z celého císařství (Tacit., Dějiny V., 1).¹⁾ Moudří a rozvážní mužové Israelští nemýlili se o nastávajícím nebezpečí, jakož i možnosti, že se vyvolá. Co jen postaví proti plukům, které zaplavily Judsko, hoříce pomstou a odvetou? Nebylo doufati žádné pomoci od krajin soused-ních, jež byly naskrze přátelsky smýšlející.²⁾ Poslové všude

¹⁾ „Která za příčinou záští, mezi sousedy obyčejného, Židům nepřála.“ Bibl. klass. V., str. 301.

²⁾ Sousední králové v Syrii a Palestině poskytli pomoci Ří-manům v této válce: Antioch, král Kammaženský, Schemu, král Emesský, a Malchus, pohlavár arabský. Jos., Válka žid. III., IV., 2.

vypraveni byli k Židům v království Parthském a po veškerém Východě usídleným (Jos., Válka žid. Proem. 2., VI., VII., 2. — Dio Cass. LXVI., 4). Někteří učinili zadost tomuto vyzvání, ale většina málo se starala o to, by si zadala v tak odvážné věci, jiným opět bylo se hájiti ve vlasti, neboť vraždění započalo, jelikož šla pověst, že vítězíci vzpoura ohrožuje i krajiny sousední. V Damašku, kde většina žen byla spolčena s věrou židovskou, zavraždění byli všichni Židé; jediná opatrnost pohanů záležela v tom, že přepadali své oběti tajně; tímto způsobem vystříhali se všemu vzhouření (Josef., Válka žid. II., 2.; Život 6).

Jerusalem, takto osamocen jsa, jal se tím větší horoucností připravovati se na obranu; nadšení bylo tak veliké, že i mírnější jemu se podali. V této chvíli nebyl než malý hlouček Herodianů, kteří, zůstavše věrnými svým knížatům, jich dohonivše, k Římanům přešli (Jos., Válka žid. II., XX., 1; Žid. 6). Bylo to upřímně míněno, nebo s nějakou tajnou výhradou, že strana rozváznější za jedno byla s horliteli? Oddávala-li se i ona jako tito klamu, že nebe činiti bude zázraky k vůli obrancům, anebo jen v naději, že mírniti bude hnutí a, když všechno praskne, konečně nějaké narovnání s Římem sjedná? Ať tomu jest jakkoli, nic nezdálo se z počátku rozdvojovati mysli. Kněžská šlechta i nejmoudřejší Fariseové vrhali se do boje se stejným zápalem jako horlivci. Všude se cvičila mládež; zbraně, stroje válečné a válečný materiál ve spěchu se sbíraly na hromadu. Jerusalem a každé město v zemi, které se jen mohlo opevniti, činilo zákopy; celé Judsko povstalo, aby hájilo svou víru až k smrti, svůj chrám, svůj národní život (Jos., Válka židovská III., XXII., 1). S). Shoda byla jednomyslná v tom prvním zápalu lásky vlastenecké, že vláda, což jest věcí řídkou v době vzpoury, byla pravidelně ustanovena a nejhodnější přenechána. Svrchovanost velerady byla uznávána, bezpečnost a obecní správa ponechány byly úřadům domácím. Ano, ještě více: sněm v chrámě konaný dal

veškeru moc správní a přípravy k válce dvěma vznešeným mužům, Josefu, synu Gorionovu, a Hananu, synu Anášovu, který odsoudil Ježíše, a nejstaršímu z velekněží (Jos., Válka žid. III., XX, 3). Postavivši v čelo takové muže, přibrala strana odporu k sobě výkvět národa. Nej-moudřejší a nejvznešenější synové Israelští, Gamala, Simeon, syn Gamalielův, vnuk Hidalův, šlechta kněžská, vysoké měšťanstvo, všichni rovným krokem dali se do boje.

Volba vládců provincií vykonána rovněž mezi vážnými, umírněnými, vládě zvyklými muži. Dějepisec Josef byl jeden z nich, a ačkoli jeho spisy ho učinily slavnějším, než jeho úloha politická, účast, kterou měl ve válce národní, nedala mu vyniknouti, ježto svěřeno mu místo nárazu nepřátelskému nejvíce vystavené, totiž Galilea (Jos., Válka žid. II., XX., 4). Obrániti ji bylo těžké i co do zřízení i co do udržení její, ježto krajiny okolní byly velmi rozdílného smýšlení o tom, ku které straně se přidati. Soforis, hlavní město, zavolalo Římany z plna srdce (Jos., Život 67, 71; Válka žid. III., IV., 1). V Tiberiadě popouzela luza k válce, ale šlechta, věrna jsouc Agrip-povi, sdílela s ním jeho mínění o smíru a pokoji (Josef., Život 9). V Giskala starý pohlavár zlodějů, Jan, zmocnil se lidu a chtěl býti králem Galilejským (Jos., Válka žid. XXI., 1). Tytéž nepořádky panovaly i za Jordanem; lupičské tlupy probíhaly zemí, vydírajíce na městech výkupné, drancujíce a vraždíce každého, kdož se jim postavil na odpor.

Josefovi nezbývalo nic jiného, než narovnáni učiniti s těmito tlupami; přijav je na žold, učinil z nich nejstrašnější část své armády (Josef., Život 14). Nebylo malou prací, podrobiti je kázni, jednomyslným záměrům a činnosti ve městech, která mu byla k obraně svěřena; osvědčoval v tom takovou přítomnost ducha rovněž jako důmyslnost, vítěze chytrostí tam, kde silná rána by se nezdařila. Takto dospěl k tomu, že sebral asi šedesát tisíc mužův a dal je posádkou do některých opevněných míst

Jotapoty, Turichei, Tiberiady, Itabyria na úpatí hory Táboru (Jos., Válka žid. II., XX., 6; Život 37). Byli to bezpochyby u porovnání s římskými pluky vojíní jen prostřední, náhodou sebraní, málo vycvičení; ale láska k vlasti je činila schopny vše snášeti, všeho se odvážiti.

Vespasian zřídil na jaře r. 67 v Antiochii výpravu sobě svěřenou. Zkušený vůdce měl v úmyslu, jen velikou mocí postupovati proti vzbouřencům; také jeho syn Titus odhodlal se podniknouti plavbu v zimě, aby mu přivedl vojsko z Egypta (Jos., Válka žid. III., IV., 2). Tato pomoc mu dala do ruky tři pluky, dvacet a tři kohorty, mnoho set pomocných, celkem šedesáte tisíc mužů, ve zbraních vycvičených a uvyklých kázní a zlomiti všecken odpor.

V jejich čele bral se Vespasian obyčejnou cestou ze Syrie do Palestiny podél moře a rozbil svůj hlavní stan ve Ptolomaei (S. Jean d'Arce). Soforis bylo nejbližším městem tohoto prvního tábora. Vidouc se pod ochranou, dalo toto město volnost svému citu a prohlásilo se pro Řím. (Jos., Válka žid. III., II., 4). Gabara byla méně opatrnou, a její nepřátelství bylo Vespasianovi vhodnou příležitostí, aby podal odstrašující příklad: všecko obyvatelstvo bylo povražděno, město a jeho okolí lehlo popelem, a kdo ušel meči, padl do otroctví (Josef., Válka žid. III., VII., 1).¹⁾ Ještě více strachu než tento válečný plen rozšířil po zemi pohled na přečetné pluky, které ji zaplavily. Vnikly do nejnižších údolí v kolonnách hbitých a uzavřených, hotovy jsouce k boji na pochodu. Zástup harcovníků činil

¹⁾ Jos., Válka žid. III., VII., 1. Nynější text dějepisu Josefova má čtení G a d a r a, (τῇ πέλει τῶν Γαδαρέων), ale dle vši pravděpodobnosti jest pravé čtení G a b a r a. Gadara (nynější Umkris) leží skutečně na východ od jezera Genezaretského, a jest málo pravděpodobno, že Vespasian na začátku své výpravy tak daleko by byl položil svou armádu. Gabara (Kabarah) naopak, jsou blízko města S. Jean d'Arce, první tábor římský, bylo toto město vydáno prvním ranám římského vojska, jelikož bylo to jedním z nejdůležitějších měst této provincie (Jos., Život 25). Viz: Robinson, Biblical Researches (Biblická badání) III., p. 87.

silnici volnou, za nimi táhlo pomocné vojsko strašlivou zásobu střeliva a válečných přístrojů. (Jos. Vál. Žid. III. VI. 2.) Nadarmo postoupil Josef, aby je zadržel, ale opuštěn byv od nich táhl z počátku nazpět do Tiberiady (Jos. Vál. Žid. III. VI., 3), později vida, že se činí útok na Jotapatu, pospíšil vrhnouti se tam. (Jos. Vál. Žid. III. VI., 3).

Tohoto města bylo ze všech tvrzí Galilejských nejtíže dobývati.¹⁾ Ležíc mezi horami a lesy, vypínalo se na mysu, podepřeném z jedné strany o sousední hory v takové příkrosti a výšce, že z jejich zákopů sotva bylo rozeznati úpatí vršků ji obkličujících. (Jos. Válka Žid. II. VII., 7.) Nejodhodlanější Galileané utekli se na tento vyčnívající úhel hradební, ostruze podobný, jež měli za nedobytný, skoro nepřístupný. Vespasian, zpraven jsa o tom zběhem, že Josef se nachází v Jotapate s výborným vojskem, shromáždil všechny své síly vojenské, by jedním rázem konec učinil vzpouře a jejímu vůdci. Obležení, vidouce, jak ranami seker pionéři porážejí lesy, pochopili, že jim nezbývá nic jiného, leč zemřít nebo zvítěziti.

Když paterý útok byl odražen, počal Vespasian pravidelné obléhání. Kamení a klády byly vyzdvíženy na hřeben ohradní, jedinou stranu, kde tvrz byla přístupnou. Dřlo to, zbudované velikou námahou a za krupobití šípů, přesahovalo hradby a dovolovalo obléhajícím, že panovali nad městem; ale Židé, vyzdvihnuvše své hradby, byli opět kryti. Ano ještě více, že se zajistili před strašlivým beranem, (obléhačím přístroj válečný u Římanů) pomocí pytlů slaměných, rány zmírňujících. I želva, obyčejná to výpomoc vojáků, když již ostatní prostředky útoční byly zmařeny, nezmohla ničeho před Jotapatou:

¹⁾ Schulz r. 1847 poznal na sever od města Soforis v nynější vsi Jefatu polohu Jotapaty. Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft VI., p. 49 u. folg.; 59 u. folg. — Ritter, Erdkunde XVI., 764—768. — Robinson, Biblical Researches III., pag. 105. — Guérin, Galilée I., p. 476—487. — The Survey of Palestine (Přehled Palestiny). Conder and Kitchener I., 289, 311—313.

vařící olej, vylitý jako příval mořský na obléhající, vnikal pod klenbu štítů¹⁾ a zahubil vojáky. Josef a jeho vojsko tolikermým zmařeným úsilím nepřátel povzbuzeni jsouce k odvaze, přišli konečně k obraně. Majíce pochodeň v ruce vrhli se na dílo obléhajících a zničili v několika hodinách slaměné koše, prkennou ohradu, věže z klád a stroje válečné všeho druhu.

Ale římská neustupnost, jsouc větší, než všechny nehody, brzy napravila škody. Podvrácení berani opět se vyzdvihli, přese všechny obtíže v cestu jim kladené. Římané pokračovali v započatém díle, dnem i nocí stavíce, obléhají hradby. Vespasian jednoho večera, když osobně řídil dílo, zasažen byl kopím metacím; opanovav se, aby nedal znáti na sobě bolest, vrhl průlomem v hradbách právě otevřeným své vojsko, zuřivé proto, že byl raněn. Počala strašlivá seč a trvala až do rána. Prakovníci, střílíce nepřetržitě na hradby, hubili kamením mužstvo i zdivo; řinkotu zbraní, křiku bojujících odpovídaly v městě zběsilé nářky žen a dětí. Ve dne, když ruka od vraždění znavená sklesla z vyslení, všude krev, v širokých proudech rozlitá, úpatí hradeb barvila; mrtvoly tak byly nahromaděny, že po nich mohlo se vylézt až na hradby; na této krvavé tvrzi byli Galileané nepřemohitelnými, ničeho nezadavše nepříteli, ano i prostředky nalézající, že mohli své průlomy v hradbách opravit.

Vespasian, nemaje naděje, že dobude této tvrze, obmezil se, úzce je sevřítí, nepřestávaje nicméně znepokojovati obhájce. Dal vystavětí padesáte věží železem obrněných, v dostřelu šípův od města a dosti vysokých, aby nad ním vyčnívaly. Odtud nejlepší jeho střelci měli úkol bez ustání býti na stráži a vše zahubiti, co by se ukázalo na hradbách. Tím způsobem mnoho obležených zahynulo, ale strádání a žízeň ještě více jich pohubilo.

¹⁾ Tato klenba, zhotovená nad hlavami vojáků spojenými štíty, dovoľovala jim, že se mohli přiblížit k hradbám a je podkopati.

Nebylo soli a vody ve městě, a čtyřicet a sedmidenní boj vyčerpал jejich síly a spíží. Vespasian dověděl se zběhem, že stráže, jež nemohly se více vystřídati, usnuly vysíleny jsouce v posledních hodinách ve městě. Jedné noci, když byla hustá mlha, někteří z jeho vojáků vplíživše se bez hluku, zavraždili stráže, které usnuly, a zmocnili se tvrze, ostatní vojsko následovalo. Když se město probudilo, nezbylo mu nic jiného, než umřítí. Vražděno bylo bez milosti, rozhořčení Římané neušetřili kromě žen a dětí nikoho. Jen hlouček mužů utekl se do nejzazšího konce města; zde jsouce obklopeni a přesilou přemoženi druh druhu vraždil. (Jos. Válka Žid. III. VII., 4—36. — Viz Parent. Siege de Jotapate (Obležení Jotapaty). 1866.)

Avšak město dobyté nebylo ničím bez Josefa, Vespasian jej marně hledal po tři dny; konečně jedna žena jej zradila a ukázala jeskyni, kde se se čtyřiceti věrnými svými skrýval. Římský vůdce jej vyzval, aby se vzdal, a lo jeho soudruzi, zatarasující jemu cestu, se vyjádřili, že nevyjde, leč mrtev, uprostřed nich. Ale Josef měl výborně lstivou podajnost svého plemene, umění vyprostiti se z nejhoršího; přesvědčil tyto poblouzence, že nejlepší věcí jest zavraždit se vzájemně; ať osud rozhodne, v jakém pořádku má se vykonati tato oběť. Osud dovedně vedený zůstavil jej samého s jedním posledním na živě, který bez přílišné námahy, jak se zdá, odepřel zemřítí. Ale Josef na tom nezůstal; nemoha porazit Římany, hleděl, jako pravý Žid, z nich těžiti. Viděli ho, an hned a beze všech okolků z největší lásky vlastenecké přešel k nábožné úctě Říma; představil se Flavi-ovcům jako prorok svého národa, ukazuje jim v pro- roctvích Israelských, že budoucnost plná slávy otvírá se před nimi, a tím získal si milost. Stal se brzy na to miláčkem Titovým, s nímž objevil se při obléhání Jerusalema, potupen ovšem od spoluobčanův, ale nic si z toho nedělal. Přínivý osud zdál se mu býti Římanům zabezpečen navždy; jen tam, kde tento byl, vedl ho pud a

tomu zůstal věren. (Jos. Vál. Žid. III. VIII., 1—9. — Sueton. Vespasian 9. — Dio Cassius LXVIII).

Dobytím Jotapaty vydána Vespasianovi celá Galilea od moře v pravo jezera Genesaretského, ale na druhém břehu zbyla ještě Jamala ¹⁾, pevnost neméně strašlivá jak svou polohou, tak i zmužilostí svých obhájců. Jako v Jotapatě i zde byl odpor hrdinský, ale konec ještě truchlivější. Ve tvrzi, jež ležela ve středu města na příkré vysočině, vehnání byvše přesilou do tísně, objevše své ženy a děti vrhli se s nimi do propasti. Jen dvě ženy zůstaly na živě, žádné dítě; Římané shodili s vysokých hradeb každého, kdož ještě zbyl. (Jos. Vál. Žid. IV., I., 2. 7.)

Tatáž neuprosná pomsta byla v Tiberiadě a v Tarichee. ²⁾ Obyvatelé obou těchto sousedních měst utekli na loďkách. Vespasian v čele loďstva svého je pronásledoval a takové vraždění způsobil, že jezero i jeho břehy byly morem nakaženy od mrtvol. Ostatek vzbouřenců složil zbraně na přípověď zachování života, ale Vespasian poskvřnil slávu svou, že nedostál slovu. Toto množství zavedeno byvši do jízďárny neboli do závodistiště při dostizích koňských v Tiberiadě bylo vybíráno jako sprosté stádo; dvanáct set bylo starcův a nemocných; ti byli zavražděni; šest tisíc nejsilnějších bylo posláno Neronovi, aby prokopali úžinu Korintskou; třicet šest tisíc a čtyři sta byli do otroctví prodáni. (Jos. Válka Žid. III. X.,

¹⁾ Josef umísťuje Gamalu v dolejší krajině Gaulonidské; na jezeře proti Tarichei (Jos., Válka žid. IV., I.). Vysočina, pokrytá troskami, jež se jmenuje Kala el Hasen, na východním břehu jezera jest místem, jež nejlépe se hodí na tyto známky. Guérin, Galilée I., p. 317—321. — Srov. Farrer, Zeitschrift des deutschen Palaestina-Vereines II. 1879, p. 70—72; XII. 1889, p. 148—151. — Merrill, East of Jordan 1881, p. 161, 164, 168.

²⁾ Tarichea ležela asi třicet stadií na jih od Tiberiady; vesnice arabská Kharbet-el-Karab značí její polohu. Guérin, Galilée I., 275. — Robinson, Biblical Researches II., 387. — Ritter, Erdkunde XV., I., 344. — Conder, Palestine Explication Tand. Quaterly Statements 1878, p. 180—192.

1—10.) Všude, kde se vzdáním otáleli, hned a zúmyslně kázal Vespasian je vyhladiti.

Jediné místo v Galilei nesložilo zbraní, bylo to Gišala¹⁾; jistě ne, že obyvatelstvo zemědělné tohoto města šlo s radostí a z plna srdce do zoufalého boje, ale proto že strachem naplněno bylo dobrodruhem z lůna svého poslým, Janem, synem Leviovým. Tlupy povstalců, kteří k němu se přidali, byly schopnými, vše hnáti až do krajnosti, kdyby neočekávaný útok roznítil jejich vztek. Šťěstí pro Gišalu, že Titovi bylo uloženo je podmaniti. Ve své obvyklé umírněnosti nabízel městu výhody, by se vzdalo, a Jan je přijal, neboť tím se mu naskytovala příležitost, vyjít z města, jemuž jen stěží vládl, a vydati se do krajiny, pro boj výhodnější. Dosti dovedně toho užil, aby si dal pokdy uniknouti Římanům. Předstíraje svědomitou úctu k Zákonu, žádal, aby vzdání se nebylo uzavřeno týž den, jenž byl sobota, den šábesní. Titus povolil mu lhůtu a vydal se se svým vojskem do sousedního města Cydisy.

K půlnoci Jan, vida, že jsou silnice volny a římské stráže prázdný, vytratil se se svými soudruhy a se všemi, kteří za nehodnou měli nutnost vzdáti se nepříteli; i jejich ženy a jejich dítky je následovaly. Brzy však zvěděl, že tyto zdržují pochod a kázal jim, by se vzdálily; než jejich oběť byla marna, neboť jízda Titova brzy je dohonila a šest tisíc mužů pobila; vše, co mohl Jan učiniti, bylo, že utekl s troskami své skrovné armady a vrhl se do Jerusalema. (Jos. Válka Žid. IV. II. 1—5.) Bylo to právě poslední měsíce r. 67; Vespasian a Titus rozbili své zimní stany v Caesaree, zůstávající příštímu roku ukončení výpravy.

¹⁾ Vesnice El-Djeh, ležící na sever od Pafedu, ve výšce jezera Meromského, zachovala název „Gišala“. Pláň, pokrývající východ na osm set devět metrů nad mořem, jest nyní posázena vinohrady, fíky a olivami a rozdělena na několik uzavřených míst. Guérin, Galilée II., 96. — Srov. Conder, The Survey of Western Palestine I., 198, 224—226.

Vědělť dobře odjinud, že takový odklad zbraní bude jen k jejich prospěchu, a že Židé ho použijí k tomu, aby se mezi sebou rozdvojili. A v skutku rozdvojení každým dnem citelnější následovalo na jednomyslnost za starých dnů. Hanan a předáci šlechty, držíce s ním veškeru moc, měli příliš praktického smyslu, aby po zralé úvaze nepoznávali, že bojovati proti Římu jest šílenstvím. Potají pracovali o utišení myslí, zdržující vyzbrojení; ačkoli viděli, že Galilea jest v tažení, neodvážili se ničeho, aby jí pomohli. Přemrštěnci, kteří podezírali tuto dvojí hru, trnuli, a jejich počet rostl bez ustání, neboť postup Římanů vrhal mnoho nespokojenců do svatého města. Když takto poslední vůdce odporu, Jan z Gišaly, objevil se před branami Jerusalemskými, nadšené množství lidu běželo mu vstříc. Jan brzy pochopil, co schází těmto vlastencům, ne jalové nářky, ale odvážné, ano i pyšné slovo, jež by v případě neštěstí znovu posílilo naděje. Jakkoli tato malá armada byla unavena a patrně vysílena, nicméně pomáhal si smělostí, předstíraje, že ani on ani jeho vojsko nejsou zběhové, ale že přišli hledat nejhodnějšího místa v boji. Města Galilejská stála-li za to, aby v nich vyčerpali své síly? Co se Římanů týká, není před nimi žádný strach, viděť, jak jejich válečné stroje se rozbíjejí o hradby Gišalské, sami pak že dají se nejmenší lstí dle libosti zaplésti; bylo by při nejmenším potřebí, aby měli křídla, chtějí-li vejíti do Sionu. (Jos. Válka Žid. IV., III., 1.)

Moudřejší strachy se třásli, když slyšeli schvalovati takovou řeč; znamenalo to, že jejich moc jim unikla, že Jerusalemem jest rozdělen na dvě nesmířitelné strany, ale nejen svaté město, nýbrž všechna města, celé krajiny. A vskutku většina obyvatelstva v každém městě chtěla se poddati, ale táž bázeň, kterou naklonění byli míru, je vedla pod jho zběsilcovo, který jim vnucoval válku. Brzy tito přemrštěnci nespokojovali se zastrašováním jen svých spoluohčanův, ale vyšedše z měst, v nichž prvá místa zaujímali, tvořili tlupy a s nimi

pobíhali po venkově, dávajíce si poslání, by vyhledali zrádcův a potrestali je. Bylo jim snadno pod touto záminkou provozovati drancování a požáry. Jerusalema byl jejich dostaveníčkem, když byli unaveni pustošením země; ze všech stran přicházeli, mačkajíce a mísíce se se stranou válečnou, zanášeli tam bez ustání se obnovující kvas surovosti; horlivci pak z toho vzali si poznenáhla obyčej páchatí nejodvážnější ukrutnosti. Brzy se odvážili i na pravomoc úřadů, tvořiti strany podezřelých a jímati je. Mužové vysokého postavení, a mezi nimi tři členové z rodiny Herodovy byli uvrženi do žaláře a potom usmrćeni. (Jos. Válka Žid. IV., III., 2—6.)

Mlčení lidu k takovým vraždám dodávalo přemrštěncům ještě větší odvahy; odvážili se vložití ruce i na velekněze, aby dobyli jím všeobecného panování. Odstranivše vysoké rodiny, jež byly od dlouhé doby v držení výsady usazovati velekněze, domnívali se, že nejlépe rozhodne to osud, a k tomu vyvolili jeden z nejposlednějších rodů pokolení Levitského. To znamenalo voliti na slepo a upsati se nebezpečí velmi ponižujících dobrodružství. Vyvolenec byl prostým člověkem, vychovaným na venkově, neschopný činiti nějaký dojem v úřadě, kam jej proti vůli postavili, oblečen jsa nádhernými rouchy, do nichž ho vpravili. Nemotornosti nešťastnickovy vzbudily posměch lidu; ale takové šprýmovství přesahovalo již míru, a zpátečnictví se dostavilo. (Jos. Válka Žid. IV., III., 8.) ¹⁾

Hanan užil tohoto obratu myslí, aby zamezil cestu šílencům, kteří by všecko ztratili. Tento velekněz rovněž tak dovedný jako odhodlaný byl mužem, jenž zachovati mohl Jerusalema, kdyby byl živ; mělť aspoň čest, že se toho odvážil. Horlivci, ustrašení jsouce, když zvěděli, že jest proti nim, utekli se do chrámu. Hanan položil generální sněm do města, jehož právě ustanoveným přednostou byl, a líčil hanbu, že obyvatelé jeho trpí horší

¹⁾ Srov. Derenbourg, *Essai sur l'histoire de la Palestine*, p. 269.

tyranství, než jest tyranství Římanů. Tito aspoň mají v úctě svatyni Israelskou, kdežto horlivci z ní učinili vojenský tábor, nemocnici svých raněných, a divadlo svých nevázaností. Jeho oči zalité slzami obracely se ke chrámu, mluvil o něm s tak rozervaným srdcem, že lid žádal ihned na pochod se dáti proti těm znesvětitelům. Hanan jej ozbrojil k útoku, když horlivci dověděvše se o tom, vrhli se na toto množství ještě nespořádané a na první náraz ovšem je přemohli; než při dalším útoku ustoupivše přesile zpět, uvrženi byli do chrámu. Útočníci vešli tam zároveň s nimi, a zmocnili se první hradby, rozsáhlé síně pro pohany určené. Hanan krví zbrocený, on i jeho soudruzi, neopovažovali se odtud vniknouti až do oné části svatyně, kam žádný Israelita nevstročil, jestliže se dříve nebyl očistil. Spokojil se tím, že obsadil vnitřní síně, ale tak těsně, že obležení, nemajíce naděje odtud vyjít, povolali na pomoc Idumejce (Jos. Válka Žid. IV. III., 7—12.).

Strašlivé bylo to přivolání se strany horlitelů pro Zákon, neboť jméno „Esau“ bylo vždy a zůstalo podnes v ošklivosti Israeli, avšak žádné jiné naděje jim nezbývalo, ale byli jisti, že budou vyslyšeni. Aby zvěděli, co od nich mají očekávati, měli dosti častou příležitost, setkat se s těmito bloudícími tlupami, spíše s lupiči, ne pastýři, mnoho podobnými Beduinům nynějším. Jako tito i potomci Esauovi, polou židé, polou divoši, rádi měli vzbouření; spěchali do boje jako k nějaké slavnosti. Jejich pohlaváři potřebovali jen křik válečný pustiti do hor Idumejských; v několika dnech dvacet tisíc mužů shromážděných dalo se na pochod k jejich velení a objevilo se před Jerusemlem. Překvapené město sotva mělo času, zavřít brány.

Idumejci nebyli lidmi, kteří by nepříteli povolili; byvše odehnáni od Hanana, rozbili své stany kolem hradeb, očekávajíce čas příhodný. Bouřlivá noc jim jej poskytla. Vichřice byla neslýchané prudkosti; země se třásla od ran větru a blesku. Někteří horlivci, používajíce toho hlomozu, vypáčili brány ohrady, kde byli sevřeni,

a přešli bez rány dvorem pohanů, ježto strážé hleděly se ukryti před bouřkou. Také volně přišli až k branám městským, kterých dobyli, a dostihnuvše Idumejců, vešli s nimi do Jerusalema. Šlo nyní o to, aby přišli až k zevnějšímu sítinému chrámu, prosekouce se řadami, horlivce obléhajícími. Šest tisíc mužů, jimž bylo svěřeno toto obklíčení, překvapeni byvše tímto zevním a neočekávaným útokem, ve zmatku utekli, zahodivše zbraň. Největší jejich díl byl povražděn, nemoha se vyprostiti, jiní, zbláznění, skákali s vysokých hradeb chrámových dovnitř města a zabili se. Jedině hrstka mladých lidí, kteří dovedli se opanovati, dali se do boje, ale sevření jsouce se všech stran, byli bez milosti porubáni.

Když nastal den, ozařovalo slunce osm tisíc pět set mrtvol, pokrývajících síň pohanů, krev se tam jen cedila. Jerusalema uvržen byl v němý strach, Idumejci toho užívali k drancování. Velekněz Hanan a Ježíš, syn Damalův, byli jim udáni jako dva zrádové, kteří Judsko poháněli k Římu; vyzvídajíce objevili je, usmrtili a hodili jejich těla psům a supům na pospas. Potupa tato byla v Israěli neslýchána, neboť nejbídnějšímu odsouzení dostalo se pohřbu ještě večer téhož dne, kdy zemřel; viděti z toho, v jaké závrtné propasti se potácelo svaté město. S Hananem zmizel i poslední zbytek pravidelné vlády v Jerusalemě, poslední naděje spásy. Vraždění náhle nastalo: horlivci a Idumejci pobíhali ulicemi, vraždíce všechny, již jim byli podezřelými: lid nižší třídy lehkovážně a hned, muže svého plemene, a jmenovitě mladé, s nejukrutnějšími mukami; většina pak, uvržena byvši do žaláře, byla nucena mučením, míti podílu ve vzpouře neb umřítí strašnými mukami. Dvanácte tisíc nejšlechtetnějších a nejvzácnějších občanů podleгло těmto strašlivým dnům. (Jos. Vál. žid. IV., 1—7; V., 1—3.)

Ostatně Idumejci nebyli zaslepeni toutéž nenávistí, tímtež fanatismem jako horlivci. Dobře pochopili, že Římané nejsou ještě před branami městskými, jak se toho domnívali horlivci, jakož i toho, že nepřišli jen proto,

aby zajistili vítězství jedné strany. Nabaživše se takového úkolu, jakož i krve, jež je potříšňovala, rozhodli se, vrátiti se do svých hor; než, učinili tak, když otevřeli dřívě žaláře. Snad domnívali se tím, že napraví část ukrutností, jež zavinili; ve skutečnosti byly to však dva tisíce sikařů čili najatých vrahů, které připojili k pomahačům vraždy. (Jos. Vál. žid. IV., 1, 5; VI., 1.)

Jerusalemu nebylo potřebí takového přírůstku. Nicméně oddechl si při odchodě Idumejcův a měl opět naději, ale horlivci brzy rozptýlili všechny přeludy; vraždy počaly znova. Gorion, muž vznešeného rodu, plýtvat příliš svobodomyslnou řečí, ale jeho náklonnost k lidové vládě, jeho svobodomyslné náhledy neušetřily ho dýky přemrštěnců. Tak nespravedlivě zahynul i Mikuláš Peraitský, nejdovednější válečník judský, který měl veliký podíl na porážce Cestiově. Vlečen jsa ulicemi Jerusalemskými, nadarmo ukazoval své slavné poranění, umřel, volaje na své vrahy hlad, mor, Římany, a přeje jim, aby druh druhu vraždil. (Jos. Vál. žid. IV., VI., 1.)

Ve chvíli, když Mikuláš metal jim do očí tyto urážky, mohl předvídati již jejich brzké vyplnění, neboť horlivci byli již rozdvojeni: Jan z Gišaly dlouho mezi nimi a mezi přívrženci pokoje kolísal, ač svou minulostí a svým popudem klonil se ke vzpouře. Beze vší okázalosti přidal se k nim, a vplíže se takřka do řad vzbouřenců, dosáhl toho, že je ovládal těmitěž prostředky, které mu sloužily v Gišale, totiž buď sváděním nebo hrůzou. Když Idumejci opustili Jerusalema, měl Jan svou ozbrojenou tlupu, neodvislou moc horlivcův, ale užíval jí v jejich jméně buď k vyhnanství nebo k vraždění. (Jos. Vál. žid. IV. III., 13; VII., 1.) Dvojnásobné tyranství panovalo v městě svatém, třetí tyranství tam přišlo jen proto, aby předešlé dovršilo.

Viděli jsme (kap. IV.), že při porážce Cestiově jedna tlupa přemrštěných horlivců vrhla se do Masady, na březích Mrtvého moře, a z této nedobytné pevnosti učinila svůj brloh (Jos. Vál. žid. IV. VI., 2). Pohlavár lupičů, v celé

krajině pověstný Šimon, syn Giorasův, ustanovil se tam pánem. Maje menší vzdělání než Jan z Gišaly, zamlouval se tento lupič svou vysokou postavou, svou prudkou odvahou. Rovněž tak, snad i více než Jan v Galilei, byl Šimon duší vzpoury v celé jižní provincii. Čtyřicet tisíc dobrovolníků, přiváběno byvši jeho pověstí, přišlo rozmnožit jeho malé tlupy, jež byl s mnohou mocí válečnictví a kázni vojenské přiučil. Zdálo se, že spíše tvoří tlupu fanatiků, která jeho slepě následovala. Zpustošila Idumeu, vydrancovala Hebron, vše pohlcujíc a spalujíc na cestě své. Ustrašení horlivci vyšli se zbraní vstříc odvahou a odporu; avšak hned prvním útokem odrazeni jsou, nemohli, leč překvapením zajati jednu ze žen Šimonových a odvésti s sebou do zástavy. Zuřivý lupič přitáhl k branám Jerusalemským, muče a vraždě každého, kdokoli se odvážil vyjít ven; uřezav ruce některým zajatcům, poslal je tak do města se vzkazem, že Šimon před Bohem se zapřísáhl, zacházeti takto s obyvateli města. Znali ho, že umí dostáti slovu; žena jeho mu byla vrácena, a on se vzdálil, avšak jen aby brzy se vrátil, tábořil pod hradbami města.

Neodkladné nebezpečí podává často strašlivých prostředků, aby se zažehlo. Umírnění, byvše horlivci poraženi a vidouce, ani sami se strachy třesou před lupiči Šimonovými, pojali úmysl, že budou hledati pomoci u těchto, aby porazili své potlačitely. Toto rozhodnutí nebylo přijato, jak by se mohlo mysliti, ze zoufalství, ale zrale bylo uvažováno v radě velekněžské. Jeden z velekněží, Matěj, měl úkol, aby uzavřel s nimi přátelství a domnělé spojení aby uvedl až do hořejšího města. To znamenalo, vydati jim poslední místo, kde se ještě drželi. Jerusalemem byl přiveden nyní tak daleko, že neměl žádné jiné moci, než vůli pohlavára lupičů. (Jos. Vál. žid. IV. IX., 13—12.)

Tento žalostný stav byl znám v táboře římském. Se všech stran pobádali Vespasiana, aby toho užil a na pochod se dal proti Jerusalemu: „Nechme,“ odpověděl, „ať se tito zuřivci zničí mezi sebou; kdybychom na ně

útočili, pak bychom konec učinili jejich nesvornosti. Bůh jest lepším vůdcem než já; bojuje za nás, vydá nám je vysílené, v niveč uvedené.“ (Jos. Vál. žid. IV. VI., 2.) Po celá dvě léta, jež následovala pokoření Galilee, držel se této zásady, jen zvolna postupuje a zmocňuje se všech míst, odkud Jerusalemu by mohla přijíti pomoc, zaháněje do něho lupičské tlupy, jichž ovšem nevyhlazoval, a shromažďoval takto vzpouru na jedno místo, aby ji obklíčil a zničil rázem jedním. Jsa pánem pobřeží středomořského, dobyl země na východ Jordánu a Mrtvého moře, podmanil Idumeu; potom táhl k svatému městu, dobyv všecka města, jedno po druhém, která je obklíčovala: Lyddy, Emaus, Jericha. (Jos. Vál. žid. IV. III., 2; VII., 3—6; VIII., 1; IX., 1.)

V měsíci červenci r. 69 měla vzpoura ve své moci jen ještě tři pevnosti osamocené v okolí Mrtvého moře; vpád Římanů, se všech stran vystupujících, obklíčoval Jerusalema; jejich jízda volně dorážela již k samým hradbám. Vespasian strojí se již podniknouti obležení, když jeho dosazení na trůn císařský zdrželo o několik měsíců zkázu svatého města. (Jos. Vál. žid. IV. IX., 2.)

Nešťastné město nebylo více schopno, aby užilo této poslední lhůty, buď obstarati nebo sesílití svou obranu; již sobě samému nepřináleželo. I chrám před svou zkázou stal se táborem válečným. Na hoře Moriah byli horlivci a jejich vůdce Eleazar sami pány posvátné části, svatyně i vnitřní síně; Jan z Gišaly položil se táborem se šesti tisíci svých přívrženců v prostranném dvoře pro pohany; Šimon a deset tisíc lupičů zaujali horu Sionskou. Tyto tři posádky, obmezené ve svých leženích, neměly jiné starosti, než aby se mezi sebou potíraly; každý den měly nové šarvátky. Nejrozumnější mezi nimi byl Šimon, a proto stal se také útočníkem; věděl dobře, že se nestane pánem Jerusalema, dokud neodejme vlastencům chrámu, tohoto ohniska života, duše celého města; ale všecko jeho úsilí ztroskotalo se o vysoké zdi svatyně. Zázračná výše těchto hradeb jakož i přítomnost Jana z Gišaly činily je nedobytnými. Nejsa spokojen, že odrazil útoky Šimonovy,

pronásledoval ho do dolejšího města, používaje těchto výpadů, aby se znova zásobil potravinami. Dělal to jako pustošitel, k zoufalství lidu, který sem do čtvrtí těchto se utekl a který viděl své domy pouličním bojem zkaženy, své zásoby, pro obležené nahromaděné, buď ukradeny neb spáleny. (Jos. Vál. žid. V., 1—3.)

Štěstí ještě pro tyto nešťastné, že Jan nemohl se odvážiti takových výpadů, leč ve dnech, ve kterých věděl, že horlivci buď jsou bojem unaveni nebo vínem zpiti, neboť i on měl se jich co stříci. Vskutku měli horlivci lepší postavení a s výšin chrámových dštili své šípy na Galilejce, naplňující první chrám. Jan je jen zadržel pomocí těžkých prakův a metacích strojův. Kamení, házené těmito stroji, nezasahovalo toliko vojáky Eleazarovy, ale, padajíc až dovnitř svatyně, rozbořilo hlavní oltář i obětnu, neboť obětovalo se za těchto krvavých bojů. Společnou úmluvou Galilejci i horlivci ponechali volnou cestu každému Israelitovi, který se přibližoval ke svatyni, aby vyplnil některou povinnost náboženskou. Ovšem, přicházeli sem s nebezpečím života, a hrůza je obcházela, vidouce, jak dům Boží jest potřísněn krví, jak v jeho síních leží mrtvolý, které nemohly býti odneseny.

Podobné zpustošení bylo ostatně v celém městě; všacko zde žilo jen za hrůzy, ovšem vše mlčelo, neboť nejmenší známka strachu byla pokládána za zločin. Žádného prostředku nebylo, hledati úkrytu u Římanů; východy byly tak střeženy, že ubíhal do nebezpečí, býti zabitu na místě, kdož by je chtěl překročiti. (Jos. Vál. žid. V. 1—5.) Jakkoli přísná byla ta dohlídka, nicméně značná část obyvatel, křesťané svatého města, dosáhli toho, že z města ven vyšli.¹⁾ Vzpomeňme si, do jaké

¹⁾ Ἡνίκα ἐμελλεν ἡ πόλις ἀλισκεσθαι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων . . . τῆς πόλεως μελλούσης ἀρῆν ἀπόλλεσθαι. Sv. Epifan, De mensuris et ponderibus 15 (srov. Haeres. XXXIX., 7). Tato slova nám naznačují, že útěk křesťanů byl ve dnech, předcházejících konečné uzavření města Titem. Také to určitěji uvádíme, než jsme to učinili v Životě Pána našeho Ježíše Krista, kn. VI, kap. III.

míry byl jim Jerusalelem drahým; až do konce zůstali mu věrnými, domnívajíce se, že nikde nevzývali by tak Ježíše jako v chrámě. Jejich zármutek rovnal se zármutku Židů, vidoucích, že jejich svatyně potřísněna jest vraždou, že budou nuceni vzdáti se toho, aby každodenně tam chodili se modlit; ale vzpomněli si na proroctví Páně: „Protož, když uzříte ohavnost zpusťování, ana stojí na místě svatém... (Mat. XXIV., 15.) Když uzříte Jerusalelem od vojska obležený, tehdy vězte, že se přiblížilo jeho zpusťování. A tehdyž, kdož jsou v Judsku, utíkejte na hory, a kdož jsou uprostřed něho, vyjděte ven, a kteří v krajích, nevcházejte do něho; neboť dnové pomsty jsou to... Běda pak těhotným a těm, kteréž kojí v těch dnech, neboť bude soužení veliké na zemi, a hněv nad lidem tímto. A padati budou od meče, a zjímání vedeni budou mezi všechny národy, a Jerusalelem pošlapán bude od pohanův.“ (Luk. XXI., 20—24.) Pro roctví toto bylo příliš určité, než aby v něm nebyli poznali jeho blízké vyplnění. Na zprávu sv. Epifana anděl s nebe přišel, potvrzuje tuto jejich předtuchu, a řekl předním obce křesťanské, že chvíle útěku nadešla.¹⁾

Mateřská Církev dojista zasluhovala cti, aby se jí tohoto božského upozornění dostalo, neboť její zbožnost, jakkoli zdála se býti úzkoprsou, nicméně byla upřímnou a poslušnou hlasu s hůry. Všickni odešli k výzvě svých pastýřů duchovních ve spěchu, neohlížejíce se nazpět. Spasitel doporučoval jim modliti se, aby tento jejich útěk nepotkal se s překážkami, ani aby byl v zimě nebo v den sobotní. (Mat. XXIV., 20.) Není pochybnosti, že svatí této obce křesťanské, vycvičení jsouce Jakubem, byli pamětlivi, aby prosili za tuto milost, a dosti mocni před Bohem, že ji také obdrželi. V den, v který Šimon vrhl se se svými loupežníky proti Janu z Gišaly, ve vřavě seče a v sklíčenosti, jež ji následovala, byla stráž u bran méně přísnou. Zajisté toho použili, aby se dali na útěk

¹⁾ Sv. Epifan, De mensuris etc. Haer. XXIX., 7. — Euseb, Hist. eccles. III., 5.

za příčinou takové ochablosti. Den rychlé cesty stačil, aby dosáhli a překročili Jordán; za ním neměli již křesťané báti se horlivců. Než, vzdalovali se Jerusalemu a stoupali k severu do Dekapole (Devítiměstí). Jejich přednostové šťastnou volbou naznačili jim Pellu jakožto místo, kam se utéci a kde se shromáždití mají.¹⁾

Toto město a Scythopolis byla dvě svobodná města této krajiny, ale Pella měla tu výhodu, že nebylo v ní posádky římské. Bylo to místo pokojnější, odlehlejší. Jeho poloha jest obdivuhodná, na výšině se vypínajíc zvýší tisíc stop nad údolím Jordánským; hojné vodopády se vrhají s okolních vršků. Příjemná poloha přivábila sem vysloužilce Alexandrovy, kteří je pojmenovali městem Macedonským, vlastní jejich vůdce.²⁾ Od oné doby nepřestala Pella býti více pohanskou než židovskou. Nadarmo Alexandr Janaeus byl rozhněván, vida, že odporuje obřadům židovským, a vydrancoval ji; od Římanů znova vystavěna, byla městem syrským. (Jos. Vál. žid. I. IV., 8. Star. žid. XIII. XV., 4.) Vystěhovalci Církve mateřské našli tam pokoj a shovívavost, mohouce odtud pozorovati poslední tažení onoho Jerusalema, z něhož je Bůh právě vytrhl. Žádná jiná podívaná nemohla je dojati bolestněji, ale také žádná jiná nebyla potřebnější, aby nabyli přesvědčení, že jen jediný Israel smí zůstatí, Israel ne dle těla, ale Israel dle ducha, „Israel Boží“. (Gal. VI., 16.)

¹⁾ Dnešní Khabet Fahil. Rozsáhlé trosky pokrývají krásný srub, pod nímž prýští pramen, „který, jelikož není průplavy opatřen, jako jindy tomu tak bylo, jest rozdělen v mnohá ramena, zvlažuje zahrady ovocné a potom pole, rozlévá se v údolí nadmíru úrodné, kterou proměňuje v bažinu a houštinu rákosím, drupem (keří), oleandry a vrbami porostlou, úkryt to četných divokých kmenů.“ Guérin, Galilée I., 289 a násl. — Srov. Robinson, Biblical Researches III., pag. 320—325. — Merrill, East of the Jordan, p. 442—447.

²⁾ Georges Syulle, p. 274, Paris. — Etienne de Byzance, ed. Meineker.

KAPITOLA PATNÁCTÁ.

Zkáza Jerusalema.

Vespasian, povýšen jsa za císaře, opustil Caesareu a dal se na cestu postupně do Beyrutu, Antiochie a Alexandrie. Jeho syn Titus ho doprovázel. (Jos. Vál. žid. IV., 6; XI., 1. — Tacit. Hist. II., 81—83.) Za nepřítomnosti vůdce výpravy přestalo nepřátelství, a proto ponechán volný přístup do Jerusalema. Za této krátké lhůty zdá se, že horečka poněkud ochabla ve svatém městě, poněvadž blížící se Velikonoce učinily jakési příměří mezi stranami; užili toho Židé, že se všech stran sestupovali se k velikému svátku svého národa. Ač příliv zdál se menším než v letech pokoje, kde počet poutníků dosáhl často až tři miliony (Jos. Vál. žid. II. XIV., 3; VI. IX., 3.), níméně byl dosti značný, neboť město, jež obyčejně čítalo na sto tisíc duší, čítalo jich šestkráté více, když Titus se vrátil a je obklíčil. Toto množství, jak obyčejně, tábořilo kolem hradeb; ale uniklo do města při příchodě Římanů, jedni z přemrštěnosti, druhí ze strachu, všickni od té chvíle oddáni tomutéž osudu neblahému.

Titus čekal jen na konec špatné pohody, aby opustil Alexandrii. V měsíci březnu r. 70 nějaký čas před židovskými Velikonocemi¹⁾ vydal se do Caesaree, aby se postavil

¹⁾ Hoffmann, De imperatoris Titi temporibus, recte definiendis (o době císaře Tita správně určené), str. 19, 20. Židovské Velikonoce podle výpočtu p. abbé Mémina připadly roku 70 na 14. duben. La connaissance du temps évangéliques (Znalost času evangelického), kap. V., str. 429, 431, 435, 507 a násl.

v čelo svého vojska. Velmi značné síly vojska byly tu shromážděny: tři pluky, jimž jindy velel Vespasian, dvánáctý pluk, přišedší z Antiochie, dychtiv jsa, aby pomstil porážku Cestiovu, dvacet kohort měst syrských, četná jízda z Arabie. (Jos. Vál. žid. V. I., 6. — Tacit. Hist. V., 1.) Celek tvořil strašlivý sbor, asi padesát tisíc mužů dovedně vedených, ježto Titus, více politik, méně drsný než jeho otec, byl s to, aby vedl armádu a ji přiučil umění, obléhati města. Stateční důstojníci byli mu podporou, a mnozí vzácní Židé, spojení s Římem, nacházeli se v jeho vojstě, jako Agrippa, dějepisec Josef, Tiberius Alexandr, který v jeho generálním štábu měl úřad prefekta pretorianského.¹⁾

Gabaath-Saul,²⁾ půldruhé míle od Jerusalema, bylo místo označené, kde se měla vojska sejít. Titus v čele šesti set mužů jízdy vydal se napřed, by seznal přístup do města; bezmála byl by tam zahynul. Věže hrady městské zavřeny, ani živé duše mimo hradby ani v příkopech, blížil se k němu nic zlého netuše; najednou Židé jako mrak naň vypadli, odtrhnuvše ho od jeho průvodu. Měl nejvyšší čas, že se vrhl na svého koně skrze seč a přívalu šípů jen jen ušel. (Jos. Vál. žid. V. II., 1—2.) O několik dní později nenadálý výpad přivedl do nebezpečí desátý pluk, jenž byl zaměstnán, by rozbil své stany. Titus, přispěv ku pomoci v největším zmatku, shledal, že tento výborný sbor náhlým výpadem jest povalen, s největší námahou shromáždil vojáky a byl nucen, celý den bojovati, by dobrý pořádek zase napravil. (Jos. Vál. žid. V. II., 4.)

¹⁾ Mommsen, *Ephemeris epigraphica* V., 578. — *Hermes* XIX., 1884, p. 644 a násl. — Léon Renier, *Mémoires sur les officiers, qui assistèrent au conseil de guerre tenu par Titus avant de livrer l'assaut du temple de Jerusalem* (Paměti o důstojnících, kteří byli přítomni radě válečné, konané Titem prve, než učinil útok na chrám Jerusalemský). *Mémoires de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* XXVI., 1867, p. 269—321. Srov. Mommsen, *Ephemeris epigraphica* IV., 499.

²⁾ Dnešní Tul-el-Ful (vršek bohů). V. Guérin, *Samarie* I., p. 188 a násl. — Robinson, *Biblical Researches* I., p. 577—579.

Neohroženost Židů v těchto prvních potyčkách, jejich smělost, jíž je zaměstnávali, předpovídaly Římanům tuhou válku. Nadarmo spoléhali na rozkol obležených, že zničí jejich odpor; všecka roztržka byla odstraněna, jakmile o to šlo, útočiti na nepřítel neb útok jeho odraziti. Eleazar, Jan a Šimon sjednotili se, aby chystali výpad proti desátému pluku, a učinili jej společně. Ostatně okolnosti učinily dvě strany ze tří, které až posud rozdělily město. Galilejci, používše volného přístupu, který ponechán byl poutníkům po po dobu velikonoční, vešli se svými přívrženci do svatých, kde se jim podařilo, podmaniti si horlivce. Jan, zaujímaje celý chrám, a Šimon meškaje na vrchu Sionu, byli jediní páni v Jerusalemě. (Jos. Vál. žid. V. III., 1. — Tacit. Hist. V. 12.)

Titus, upozorněn byv nebezpečím v prvních potyčkách, nezanedbal ničeho, by předešel podobné překvapení. Hradba sadův a lesův oddělovala zdi městské od hory Skopus, kde tábořilo vojsko římské; poněvadž stromy a zahrady, tehdy v plné zeleni a v plném květu, překážely vojenským zařízením, dal všecky zporážeti a srovnati se zemí až k samým hradbám. (Jos. Vál. žid. V. III., 2.)¹⁾ Svoboden a bezpečen jsa v pohybech vojska na této vši překážky zbavené půdě, dal se na pochod a rozbil svůj hlavní stan blíže věže Psechiny,²⁾ jiný oddíl jeho vojska tábořil na výši věže Hippikus,³⁾ desátý pluk na hoře Olivetské. Takto obsadil celou severní část města, jedinou, kde mohlo býti dobyté, neboť všude jinde jeho hradby, panující nad sráznými propastmi, byly nepřístupnými.

¹⁾ Olivy, uctívané v zahradě Getsemanské jakožto svědkové posledního zápasu Spasitelova, mohly ujíti této zkáze. V zákampí tohoto údolí stojíce, nebyly na překážku pohybům Římanů jako stromy, které Titus dal porážeti, hlavně na severu města.

²⁾ Tato věž, zvýší 70 loket (Jos., Válka žid. V., IV., 3), nacházela se v úhlu, který tvořily na severozápad hradby Jerusalemské.

³⁾ Věž Davidova značí ve tvrzi Jerusalemské polohu hory Hippikus.

Jako tato strašlivá ohrada, tak i poloha Jerusalema, rozloženého domy svými na skupení vrcholků, činila ho jedním z nejpevnějších míst starého věku. S výše hory Skopus jevil se Jerusalem rozdělen ve dvě vrcholky, který se táhl od severu k jihu, tak zvaným Tyropaconeni. K východu údolí na hoře Moriah byla tvrz Antonia a chrám; na západ vystupovala nejvyšší hora Jerusalema, hora Sionská, staré město Davidovo. Nejnižší čtvrť Akra rozkládala se na úpatí tohoto vrchu k severu; v před tímtož směrem byla Bésétha, rozsáhlé předměstí, které Agrippa nedávno spojil se svatým městem. Každá z těchto čtvrtí měla své vlastní hradby; bylo to tedy pět pevností: Bésétha, Akra, Antonia, Chrám a Sion, kterých Římanům bylo dobývatí jednu po druhé.¹⁾

Titus poznával nedostatek hradní čáry mezi nejvyšší branou Damašskou a mezi věží Psechinou. V tomto místě nesměl Agrippa dáti hradbám Béséthy rozsáhlost, jak zamýšlel, a pro kterou by byly nedobytnými: Řím totiž, nedůvěřuje budoucnosti, se tomu opřel. (Jos. Vál. žid. V. IV. 2.) Nicméně překážka byla dosti vážnou, by pravidelné obléhání se provedlo. Tři silnice, podložené proutím a poraženými stromy, vedly poznenáhlu až do rovnosti hradeb; postavili tam pohyblivé věže, které měly opatřovati hradby a kterými by měly se přibližovati stroje válečné, berani.

Odpor byl z počátku tak živý jako jejich útok. Židé neuměli zacházeti se stroji metacími, hledali jen boj sboru se sborem, a proto vrhali se jako příval na nepřítel. Vícekráte byly nuceny jejich pluky vystoupiti proti jejich vzteklým výpadům, jejich stroje válečné byly spáleny, jedna z věží zbořena. Berani bušily proti hradbám, a pátý den udělaly široký otvor. (Jos. Vál. žid. V. VI., 2;

¹⁾ Moake, Bibelatlas V. — Zimmermann, Karten und Pläne zur Topographie des alten Jerusalem. — Wilson, Ordonance Survey of Jerusalem, During 1864—1865. Viz náš Život Pána našeho Ježíše Krista I., přídavek I. Jerusalem a chrám (franc. od abbé Fouarda).

VII., 2.) Římská armáda prošla jím svobodně; obleženci, vysílení jsoouce dosavadním krvavým namáháním, nepokusili se ani o to, aby čelili nepříteli, vyprázdnili rozsáhlou hradbu Béséthy a uzavřeli se v Akře, své druhé pevnostní čáře. Otvor do ní vyžadoval méně času, neb již pátý den mohla armáda římská podniknouti útok, ale obrana Židů byla vražedná. Židé bránili půdu, co noha nohu mine, v ulicích a na cestách v této čtvrti; Římanům bylo potřebí ještě jiných pět dní bojovati, aby se stali pány Akry. (Jos. Vál. žid. V. VII., 3—4; VII., 1—2.)

Obě čáry hradební, tak pracně dobyté, vydaly Římanům jen dolejší město; celá hořejší část byla ještě k dobývání. Židé, sedíce zpupně na horách Sionu, Chrámu a Antonii, tvořili nesmírné tvrze v takové výši, s takovými srázy, že by i ti nejodvážnější ztráceli zmužilost. Sion se všech stran zdvihal své hrozivé čelo; jeho hřeben, opatřen jsa šedesáti věžmi, byl rozložen ve vyčnívající a zase dovnitř vbíhající úhly tak, že nepřítel měl vždy své boky nekrytými. (Tacit. Hist. V., 11. — Jos. Vál. žid. V. IV., 1—3.) V čele vypínal se chrám, ještě pečlivěji opevněn; kus zdi, nedobytný na úpatí Haranu, ještě dnes svědčí o tom, že hradby vyzdviženy byly s podobným ústrojím až k samému temeni hory. Sloupoví samo, jež věnčí jeho vrchol, bylo by dostačovalo, aby tvořilo samo o sobě strašlivou obranu.¹⁾

Hned útokem hnáti na taková díla bylo by šílenstvím. Titus cítil to tím lépe, čím více jeho pluky ztrácely odvahu, vidouce, an nepřítel nadšenějším jest než kdy jindy, že jeho doupě jest nedobytno. Dal tedy svým unaveným vojínům několik dní odpočinku, jehož použil, aby se mohl přehlédnouti. Záminkou tohoto cvičení, které co možná bylo velikolepé, byla výplata žoldu vojsku; ale pravou příčinou bylo, navrátiti plukům důvěru v sebe samy

¹⁾ „Templum in modum arcis, propriique muri labore et opere ante alios; ipse porticus, qui templum ambiebatur, egregium propugnaculum.“ Tacit, Hist. V., 12. — Jos., Válka žid. V., V., 1—6.

a Jerusalem zastrašiti rozvojem sil vojenských, které jej měly poraziti. Když se domníval, že tím učiněn patřičný dojem, poslal Josefa, by obleženým navrhl čestné výminky, ale odpověděli hrubým výsměchem. (Jos. Vál. žid. V. IX., 1—4.) Taková zpupnost přijmela Tita, že odložil svou přirozenou povahu, na místě velikomyslnosti, kterou takto zneuctili, zkoušel to postrachem. Ježto každé noci četní hladovci vycházeli, aby vykopali něco zeleniny na polích, dal je střežiti a zjímati; potom každého jitra pět set těchto nešťastníků, někdy i více, bylo na kříž přibito a zrakům obležených vystaveno. Nepřestali, až dřevo a místo pro popravu nepostačovaly. Nechutné to barbarství, jehož jediným účelem bylo, do zoufalství přivést Židy, ale zároveň zatemniti slávu Titovu. Nezbyvalo nic jiného, leč vrátiti se k zdlouhavým pracím obléhacím a očekávat od nich, co zmohou proti pevnostem, kterých nemohli dobytí. (Jos. Vál. žid. V. XI., 1.)

Dvě silnice vypínaly se proti Sionu, dvě jiné byly vedeny proti Antonii. Tato pracná díla stála sedmnácte dní veliké námahy, a zdálo se, že jsou ukončena, když tu pojednou vyzdvižená dřeva a země, které ohrožovaly Antonii, sesypaly se v oblacích prachu a dýmu. Podařilo se Janovi, že podkopal pod nimi půdu a naplnil podkop sirou a smolou; vše se sřítlo do žhoucí pece. Dva dny později lupiči Šimonovi vrhli se na díla proti nim namířená a zapálili je s takovou zuřivostí, že Římané, obklopeni jsouce plameny, odtáhli a viděli se pronásledováni až do ležení. Tato dvojí rána učinila postavení Titovo nejistým, jeho válečné stroje byly zničeny, vojsko jeho bylo zmalátnělo, a mezi sebou vojáci mumlali výkřik židovský: Jerusalem jest nedobytným! Spokojil se tím, že doplnil obklíčení města, a očekával od hladu, čeho nemohl dosáti útokem. (Jos. Vál. žid. V. XI., 4—6; XII., 1.)

Potom vyzdvižena jest levá zeď, kterou Ježíš předpověděl, pláče nad městem: „Přijdou na tebe dnové, a obklíčí tě nepřátelé naspem, a oblehnou tě a souží tě se všech stran; a porazí tě na zem i syny tvé, kteří v tobě

jsou, a neostaví v tobě kámen na kameni, protože jsi nepoznalo času navštívení svého.“ (Skut. XIX., 43, 44.) Vojáci, šťastni jsouce z díla, od kterého jistého a úplného úspěchu očekávali, oddávali se jemu s neuvěřitelnou činností. „Bůh je pobádal,“ dí Josef. (Jos. Vál. žid. V. XIII., 2.) Ve třech dnech obkličovala hradební zeď zdělí 39 stadií (7800 m.) Jerusalema. Obehnutí náspem, jdouc přes Béséthu a Cedron, vedlo na horu Olivetskou a věnčilo její téměř; četné sruby ji opevňovaly s té strany, odkud náhlé přepadnutí horlivců, přicházejících z pevností od Mrtvého moře, bylo možno; bylo nutno jim čeliti. (Jos. Vál. žid. V. XII., 2.)

Od té chvíle sevřen a tlačěn se všech stran, užřel Jerusalema, že se až k závratí rozněcuje horečka jej sžírající, hlad připojil k ní všechny své hrůzy. Jen něco málo spíše zůstalo v rukou vojska; nadarmo lid volal po trošce žita neb ovsa; ničeho se nedostalo i za cenu celého bohatství. I vrhli se na kůže zvířecí, na kůže štítů, na smetí zvířecí. V podzemních stokách bylo hltavě hledáno. Šílená náruživost po jídle utuchla každý jiný cit; mezi manžely a ženami, mezi matkou a dětmi byla taková vášeň rozpoutána, že si vyrvali nejmenší kousek potravin. (Jos. Vál. žid. V. X., 2, 3.)

Lupiči a horlivci dívali se docela chladně, jak lid hladu umírá. Slídíce po obličejích, zdali poslední zbytek síly neprozrazuje nějakého tučného drobtu potravy, donucovali unesením obyvatele, by jim poslední zbytky byly vydány. Vyhladovělému lidu byla smrt vysvobozením; konal své dílo plným rukama. Domy byly naplněny mrtvolami; ulice, náměstí byly jimi nacpány, neboť se ani více nepochovávalo. Dle zprávy jistého sběha více než sto tisíc mrtvých bylo pohřbeno v půl třetím měsíci. (Jos. Vál. žid. V. XIII., 7.)

Ruce klesaly vysílením, nebylo peněz, aby se zaplatilo jen to nejnutnější; byli nuceni, házet mrtvolou dolů s hradb do propasti, které ochraňovaly chrám a horu Sionskou; tam se hromadily a na slunci hnily. Titus, jda

podle kostnice, byl tak dojat, že, pozdvihna ruce k nebi, zařikal se, že tyto hrůzy nejsou dílem jeho. (Jos. Vál. žid. V. XII., 3. 4.)

A vskutku ničeho nezameškal, aby je zažehnal. Ale co mohl na městě, v němž panovala hrůzovláda? Ze starých přednostů lidu, z některých velekněží, a mezi nimi Matěj, který přivedl Šimona do Jerusalema, byli v podezření, že chtějí se vzdáti; i dán rozkaz, aby byli popraveni bez odkladu a milosrdenství; jediná milost, o kterou se Matěj ucházel, aby umřel dříve než jeho synové, byla mu odepřena. Slepá důvěra zmocnila se těchto přemrštěnců, že Bůh neopustí svého chrámu, byť i zázraků bylo třeba. Tato důvěra, horoucně rozšiřovaná, takovou moc měla na mysli, že mnozí mohli sice utéci a přece toho odepřeli. Zůstali na horách svatých, aby spatřili tento zázrak. (Jos. Vál. žid. VI. II., 1; V., 2.)

Zatím Titus, ztrácející již trpělivost, rozhodl se konečně, aby vojáci opět se dali do práce a k městu se přiblížili. Všecky stromy zmizely kolem Jerusalema; bylo potřebí, vykáceti jich až na devadesáte stadií (více než na čtyři míle) od města. (Jos. Vál. žid. V. XII., 4.) Spěch, aby to bylo ukončeno, vítězil nade všemi překážkami; ve dvaceti a jednom dni čtyři silnice, majíce věže, dostoupily výše tvrze Antonie. Židé poznovu vypadli, aby zapálili toto dílo, ale tentokráte, hladem zmořeni jsouce, byli odraženi a donuceni, aby vydrželi útok na sbor, jenž byl ve městě. Odpor jejich trval jen čtyři dny; 5. července nočním přepadem padla tvrz Antonie do rukou Římanů. Titus seznal nutným, srovnati se zemí skoro celou pevnost, aby dostal volného místa pro stroje válečné, a dostal se konečně až ke chrámu, kde chvěl se v šílenství všecken život, jenž ještě zbyl v Jerusalemě. (Jos. Vál. žid. V. I., 1—7.)

I zde hlad dokonával se spěchem své dílo: i ozbrojení muži, jsouce u konce se svou spíží, běhali sem a tam jako hladoví psi, hledající nějaké kořisti. Tlupa těchto přemrštěnců, cítíc vůni pečeného masa, zmocnila se domu,

odkud vycházela. Nalezli tam ženu kdysi bohatou, Marii, dceru Eleazarovu. Tato nebohá právě pekla své dítě a polovici jeho pojídala. Dávajíc jim zbytek, pravila: „Jezte, nejste zajisté upejpavější nežli matka.“ Odešli s hrůzou. (Jos. Vál. žid. VI. III., 3—4.)

Římané, dověděvše se o tomto zločinu, mohli souditi z toho, do jaké úzkosti přivedeno bylo město. V této době jiné, ještě zjevnější znamení to vyneslo na bílý den. Dvanáctého července přestala v chrámě věčná oběť z nedostatku lidí, dí Josef, pravdě podobněji však z nedostatku obětních zvířat. (Jos. Vál. žid. VI. II., 1.) Podobné přerušení nestalo se než za nejsmutnějších dnů, v době zajetí babylonského a za pronásledování Antiochem. Pobouření bylo veliké mezi Židy, s neurčitou předtuchou spojené, že tentokráte přestala jejich bohoslužba navždy. Tato předtucha jich neklamala: Israēl neměl více obětovati na hoře svaté, a ještě dnes oplakává v slavnostním postě trudné toho výročí. (Mišna. Taanith. II., 6.)

Titus použil dojmu, který učinila tato událost v chrámě, aby se pokoušel poznovu s nimi vyjednávat. Jeho rozkazem Josef, přiblíživ se, že ho slyšeti mohli, křičel na horlivce, aby Jan se vzdálil se všemi muži, které by vybral; nad to sliboval, že dá obětovati v chrámě Zákonem předepsané oběti a k tomu upotřebiti obřadníků, jež by Židé sami si vyvolili; ale Jan odpověděl: „Nemáme se ničeho obávati; chrám jest městem Božím.“ (Jos. Vál. žid. VI. II., 1.)

Útok byl nevyhnutelným; Titus dal k němu rozkaz, Židé se své strany se k němu připravili. Rozhodnutí jsouce, že soustředí obranu na vrchní část chrámu, spálili v okolí vše, co mohlo chrániti útočníky, chodbu, která vedla ze svatyně ke tvrzi Antonii, jakož i síně sloupové první ohrady od severu až k západu. Římané, opanovavše tuto rozsáhlou rovinu, postavili tam své berany, a boj nejtěžší se rozvinul. Po pět dnů nejmocnější stroje bušily do hradeb, nerozrazíce je; kameny byly takových rozměrů, tak pevně mezi sebou spojeny, že jich nic ne-

ovíklalo. Podobně časté pokusy vyléztí na hradby se nedářily, žebříky, naplněné vojáky, s hradeb se převracely a vojáci tam natlačení zabíjeli se o dláždění. Osmého srpna Římanům přece se podařilo, že zapálili úpatí brány, oddělující nádvoří pro pohany od vyššího dvora chrámu samého. Stříbro a zlato, pokrývajíc dveřeje, teklo, ohněm jsouc roztaveno, v potůčkách dovnitř sloupových síní a tam požár rozšiřovalo. V okamžiku oheň sršel podél cedrového vykládání na stěnách a zapálil je. Židé nevěřili v možné toto neštěstí; náhle, obklopeni jsouce ohněm, ustrnuli, nechajíce sloupové druhé ohrady volně hořeti před svýma očima. Tato nádherná stavení lehla skoro celá popelem, když Titus dal rozkaz, aby zachovali, co ještě zbývalo. (Jos. Vál. žid. VI. IV., 1, 2.)

Když brána shořela, byl přístup do chrámu volným; ostatně zůstala celý den dokořán, a živé duše tam nevešlo. Pověřivá hrůza zdržovala vojáky, jinak zvyklé všemu čeliti. Otáleli, pomateni jsouce, vejíti do svatyně, kam prý nikdo nevejde, leč by to zaplatil smrtí. (Dio Cassius LXVI., 6.) Jiná pozorování zdržovala a rozčilovala jejich vůdce; s jedné strany byla to starostlivost o zachování památného stavení, které mu Berenika, Agrippa a Josef učiniti drahým, skoro svatým, s druhé strany zase uvažoval, že, když zničí stavení, na němž Židé i křesťané lpěli, učiní jedním rázem konec dvěma pověrám, které znepokojovaly císařství. ¹⁾ Jsa příliš neodhodlán, aby se rozhodl sám od sebe, povolal nejpřednější důstojníky, radě se s nimi, zdali jest potřebí, spáliti chrám nebo se ho zmocniti mocí. Titus dle Josefa klonil se k tomuto poslednímu mínění (Jos. Vál. žid. VI. IV., 3); dle Tacita obmyšlel vše zničiti. ²⁾ Ať tomu jak-

¹⁾ Sulpicius Severus, *Chronicon* II., 30.

²⁾ Sulpicius Severus, *Chronicon* II., 30. — P. Bernays skoro nade vši pochybnost zjistil, že Sulpicius Severus jako jinde následuje Tacita, a že můžeme toto místo považovati za výňatek ze ztracené části jeho dějin (*Ueber die Chronik des Sulpicius Severus*, p. 48—61). Srv. Schiller, *Geschichte der römischen Kaiserzeit* I., 300

koli, rozhodnutí, by svatyně israëlská byla i za cenu krvavého úsilí zachována, převládlo, a vzali chrám útokem.

Židé ho předešli; z rána 10. srpna odvážili se učiniti výpad ve velikém množství. Zadržení jsouce vojáky, kteří srážku účinnivě vydrželi, po celý den se bili a neustoupili dříve, až se podařilo jízdě přivedené na planinu docela tuto vykliditi. Večer vešel Titus do svého stanu, mysle, že jest bitva u konce; avšak zoufalství činilo horlivce neunavitelnými. Po několika okamžicích ustání nové proudy obležených valily se na Římany; častokráte však byli odrazeni s takovou silou, že nepřítel s nimi zároveň v jedné směsici dorazil až k samým branám svatyně. Tam vojín, beze všeho rozkazu, než, jako řízením Božím (Jos. Vál. žid. VI. II., 5.) uchopil hořící trám ze sloupových síní před tím zapálených, a vyzdvižen byv jedním soudruhem, hodil jej do komnat, obklopujících Svatostánek; v několika okamžicích tyto síně se vznály a chrám shořel. Židé při tomto pohledu vzkřikli hrůzou, Titus přichvátal, slovem i posunkem rozkazoval udusiti oheň, avšak jeho hlas se ztrácel v té vřavě. Vojáci při prvních krocích do svatyně pozbyli hrůzy; zaslepeni jsouce zlatem, ze všech stran se třpytícím, jali se drancovati. Titus byl unášen tímto množstvím, jež bylo příliš dychtivě se sápal po kořisti, než aby ho vidělo a slyšelo, přišel s několika důstojníky do svatyně ještě netknuté, pozoroval ji nějakou chvíli a vešel do Svatyně Svatých. Velebnost toho místa převyšovala jeho očekávání; tato svatyně ho tak mocně dojala, že vyšel ven, jsa odhodlán za každou cenu zachrániti takový zázrak. Ale v době, ve které odháněl drancující a se unavoval křikem, aby hasili, voják ze zadu hodil oheň dovnitř. Kouř a plamen ze všech stran vyrazily; Titus věda, že chrám jest ztracen, odešel. (Jos. Vál. žid. VI. IV., 3—7).

Požár od té chvíle beze vši překážky se rozšiřuje, činil brzy z hory Moriah strašlivou pec, zdálo se, jakoby hora sama hořela až do základů. Židé, majíce vztek v srdci, dívali se se Sionu a se sousedních vrchů na zničení své

poslední naděje. Výkřiky úzkosti, hrozné klení vycházely z úst tohoto množství a mísily se se křikem vojáků vůkol se rozléhajícím, se chrapotem zabitých. Tak ohromný byl křik v ten den neblahý, že byl slyšán až za Jordánem. (Jos. Vál. žid. VI. V., 1.) Ostatně požár nepřetrhl vraždění. Římané zpití krví jen po mrtvolách chodíce, vše, co stálo před nimi, pobili. Většina Židů zbylých, šílení jsouce a zoufající, vyhledávali smrti, jedni sami se vrhajíce vstříc mečům vojáků, jiní do hořících plamenů, nebo mezi sebou druh druhu zabíjeli. Někteří kněží, vystoupivše na vrchol chrámu, vytrhávali z něho pozlacené hřeby s jejich olověným tmelením a vrhali je na obléhající; ale brzy i oni zmizeli v plamenech. Jen malému hloučku horlivců, sebraných Janem z Gišaly, podařilo se, prolomiti Římany a spojití se se Šimonem po mostě, který spojoval horu Sionskou s chrámem. Zbytek synů israelských, kteří, očekávající veliký zázrak, shromáždili se na hoře Moriah, byl beze vší pomoci ztracen. Šest tisíc těchto nešťastníků, většinou starci, ženy a děti utekli se do jedné sloupové síně, kteráž byla zapálena, a všechno zahynulo. (Jos. Vál. žid. VI. V., 1, 2.) Když požár přestal, nezůstaly na hoře svaté leč dvě od plamenů sežehnuté brány a trosky ohrady pro ženy. Pluky sebraly své erby uprostřed kouřících trosek a obětovaly těmto modloslužebným znakům. (Jos. Vál. žid. VI. VI., 1.) Při této poslední ráně nemohli se Židé více mýlit. „Ohavnost spuštění“ (Mat. XXIV., 15), kterou počali horlivci, brala konec před jejich očima. Bůh, kterého zneuznali, opustil svaté místo, kde tak dlouho uctíván chtěl býti, odmítl je a jejich bohoslužbu.

Ostatně nebylo vše ještě u konce pro vítěze, zbývalo jim ještě dobytí pravé tvrze jerusalemské, starého Sionu. Hradby tohoto hořejšího města byly posud netknuty; nejzuřivější povstalci se tam shromáždili a v jejich čele Jan a Šimon, jsouce nyní k boji poslednímu sjednoceni. Než jej však započali, přece otáleli; vědouce, že jejich mužstvo jest vysílno, žádali na římském veliteli, aby směli se sejíti k rozmluvě. Nabízeli, že vyklidí to

místo, když jim bude dovoleno odebrati se na poušť, jim samým, jejich ženám a dětem. Titus mínil jen dáti jim milost; uražen byl však, že mu kladli podmínky, přerušil vyjednávání, prohlašuje, že jim nezbývá nic jiného, leč umřítí. (Jos. Vál. žid. VI. VI., 2. 3.)

Bylo Římanům počítí nové obléhání, neméně pracné, než byla předešlá, neboť v Sioně, jenž sám o sobě byl již strašnou pevností, měli Židé místa, jež mohla všemu vzdorovati, jako palác Herodův, opatřený třemi ohromnými věžemi: Hippikem, Faraëlem a Mariamnou. Za osmnácte dní čtyři pluky vystavěly silnice proti západní zdi, přiléhající k tomuto paláci. Když sedmého září byly tyto právě dohotoveny, počaly stroje válečné bušiti do hradeb, a prolomily otvor. K velikému překvapení vešly tam pluky beze všeho odporu. Hlad i horečka ztenčily počet obranců; nenalezli, než polomrtvé, kteří bez ducha utíkali na všechny strany a nořili se do podzemních dutin, na nichž Jerusalemem jest vystavěn. Římané běhali celý den úzkými ulicemi Sionskými, drancující, vraždíce a spalující vše, než z mnohých domů, kde bohatou kořist předvídali, ustupovali, zalknuti jsouce zápachem hniјících tam mrtvol. Noc učinila konec vraždění a oheň dokonal zkázu. Když Titus přišel na horu ještě se kouřící a uviděl, že věže Herodovy jsou netknuty, jež žádný válečný stroj neprolomil, zdálo se mu, že jeho poslední tak snadné vítězství jest zázrakem, a děkoval z toho Bohu, který bojoval za něho. (Jos. Vál. žid. VI. VIII., 1, 4, 5; IX., 1.)

Dnů následujících užito k tomu, že prohledávali stoky a podzemní skryše města, odkud na tisíce zajatců vytáhli a zmocnili se bohatství, jež připojili ke kořisti, sebrané v ostatním Jerusalemě, což takovou hromadu zlata činilo, že cena tohoto kovu o polovici klesla v Syrii. Kořist, Titovi připadlá, obsahovala posvátné předměty, z požáru chrámu zachráněné: opona Svatyně Svatých, kniha Zákona, stůl předkladných chlebů, sedmiramenný svícen; uschoval je pro svou vítězoslávu. Mimo tyto trofeje nesmírné množství zajatců zbylo v jeho rukou. Josef

jejich počet páčí na devadesát sedm tisíc. Toto množství, hnáno jsouc k chrámu, bylo zde natlačeno do jedné části ještě stojících hradeb. Zde byli přebíráni. Kdož měl zbraň, byl zabit, zachováno jen asi sedm set mladíků nejhezčích, kteří byli určeni pro triumf vítězův. Ostatní, ti, kterým bylo méně než sedmnácte let, byli prodáni, kteří zbyli, ponecháni buď do dolů nebo divadla. Takové bylo vysílení zajatců, že za těch několik dní, co trval výběr, umřelo jich na tisíce, jedni vysílením, druzí zoufalstvím. (Jos. Vál. žid. VI. IX., 2, 4.)

Oba vůdcové vzpoury nebyli mezi těmi nešťastníky a nadarmo jich hledali. Jan z Gišaly, jehož hlad přinutil, objevil se první; vydal se Titovi, jenž ušetřiv jeho života, spokojil se jeho uvězněním. (Jos. Vál. žid. VI. II., 4.) Šimon měl více potravy; ke konci října spatřili vojáci, hlídající chrám, vycházeť z podzemí bytost vyzáblou, oděnou v bílé roucho a purpurový plášť. Byl to Šimon, který, nemaje již potravy, pokoušel se o to, že projde mezi nimi jako strašidlo. Ale zadržen byv brzy poznán byl a do Caesaree poslán k Titovi, aby tento s ním dle libosti naložil. (Jos. Vál. žid. VII. II., 1.)

V tom čase vskutku vůdce odešel z Jerusalema a procházel Syrii slavě své vítězství. Zajatců, jež vedl za sebou, hojně užíváno ku hrám v okružním divadle. V amfitheatru Caesaree Filippovy dva tisíce pět set bylo jich spáleno za živa, divým šelmám předhozeno nebo přinuceno, by se vraždili mezi sebou. V Beyruthu dělo se totéž vraždění. Vítěz takto dospěl až do Antiochie a Eufrate, všude jsa veleben. (Jos. Vál. žid. VII. II.; III., 1; V., 1. 2.) Navraceje se do Egypta, zastavil se na cestě, chtěje viděti Jerusalem. Zkázá, kterou nařídil, byla dokončena. Z města, kteréž šest měsíců před tím shledal oslňující ve své kráse, dosti silné mužstvem a statky, aby mohlo čeliti Římu, nezůstaly než trosky. Desátý pluk tábořil na troskách chrámu. Na hoře Sionské tři věže Herodovy, jeho rozkazem zachované, svědčily o tom, nad jakými překážkami zvítězily; některé budovy na nej-

zazším konci této hory také obstály, mezi nimiž i „Večeřadlo“ (Sv. Epifanes De mensuris 14.), v kterém Ježíš na místě obřadoslužby židovské ustanovil pravou bohoslužbu v duchu a v pravdě, věčnou oběť, Nejsvětější Svátost oltářní. Ostatní čtvrti jerusalemské: Bésétha, Akra, Ofel zmizely na dobro, a podobná zpousta rozšiřovala se až na pět mil vzdálenosti. Přístupy do Jerusalema, jindy kvetoucí, nebyly na pohled leč zpoustou kamení, jak až podnes jest viděti. Titus, hluboce jsa dojat, plakal nad nešťastným městem a zlořečil nesmyslným lidem, kteří je přinutili tak zpustošiti vlast jejich. Slavné toto vítězství zdálo se jej tížiti; těm, kteří mu blahopřáli, odpovídal: „Ne já zvítězil, ale Bůh rozhněvaný proti Židům užil mé ruky.“ (Jos. Vál. žid. VII. V., 2; — Filostrat VI., 29.)

Tyto šlechatné city, jež pohané i Židé propůjčují Titovi, nepřekážely mu, by si nepřál vítězoslavného návratu do Říma. Přísná jednoduchost Vespasianova se tomu protivila, ale syn ho přemluvil a dosáhl toho, že svému triumfu dodal lesku převyšujícího vše, co se dalo až posud. Průvod jevil se před okouzleným zrakem Josefovým jako nějaká řeka zlata, stříbra, slonoviny, drahých kamenů plná, tekoucí v širokých vlnách po Cestě svaté. Zázraky Východu zastoupeny byly v této stkvělé výstavě na odiv, vše, co umění a příroda zplodila pozoruhodného v těchto krajinách, bylo zde vyloženo. Tři- až čtyřpatrové lešení předváděno před zraky lidu, ukazujíc mu řadu obrazů, představujících jednotlivé výjevy této veliké války. Živé trofeje šly za nimi, výběr zajatců, sedm set krásných mužů, kteří, jak jsme viděli, vybráni byli pro tuto okázalou slavnost; v jejich čele krácel Šimon, syn Giorův, provaz maje na krku, jehož vedli na smrt, bičující ho. Vespasian a Titus na svém voze triumfním zakončovali průvod, ale před nimi nesení byli praví přemoženci v této válce: kniha Zákona a kořist svatá, vynesená z požáru chrámu, zlatý stůl obětní, sedmiramenný svícen, nachová

opona Svatyně Svatých.¹⁾ Dle zvyku zastavil se průvod na úpatí Kapitolia a Šimon, vlečen jsa do žaláře Mamertského, hozen byl do Tulliana, kde usmrčen byl. Několik okamžiků po tom řekli císařům, že nepřítel Říma žil: oběti počaly a den ukončen slavnostmi. (Jos. Vál. žid. VII. V., 3—6.)

Vespasian měl při té slavnosti jen únavu a ztrátu času (Sueton. Vespasian 12), Titus však slavil triumf z toho, že ji obdržel; viděl v ní i svoji slávu i upevnění císařství v rukou své rodiny; ani syn ani otec neměli zdání, že jejich vítězosláva v radách Božích jest jen zakončení a zasvěcení velikého díla, o němž od čtyřiceti let pracovali pokorní mučeníci, Petr, Pavel a jejich bratři v apoštolském úřadě. Zákon, proti němuž Pavel pracně bojoval, jemuž vytýkal, že, ač sám o sobě dobrým jest, neplodí leč „hněv Boží, hřích a smrt“ (Řím. IV., 15; VIII., 2; VII., 6), Římané učinili bezbranným a podmaněným, i Knize, kterou vlekli na cestě triumfní. Trofeje chrámové ostatně dosvědčovaly, že konec učiněn bohoslužbě mojžíšské, která nebyla, leč „podobnoství a stín nebeských věcí“ (Žid. VIII., 5), které učinily místo kněžstvu a věčné oběti.

Byl to Jerusalems naskrze zrušený. „Jerusalem zde na zemi sám i synové jeho k otroctví určeni“ (Gal. IV., 25). Na jeho místě se vypíná „Sion“, tajemná hora, pozdravována apoštolem národů jako „Jerusalem, který s vrchu jest, všecek, nebeský, matka naše“ (Gal. V., 26; Žid. XII., 22).

Řím v novém řádě věcí zaujal místo, jaké měl Jerusalems ve Starém Zákoně; Řím stal se hlavním městem a matkou ne jednoho národa, ale veškerého světa. Tuto slávu, určenou k tomu, že se rozmnožovati bude až

¹⁾ Vítězný sloup na Foru chová až podnes památku na tento triumf a na zobrazené předměty, které při něm byly nesený: zlatý stůl, sedmiramenný svícen, kaditelnice a stříbrné tenebry.

do posledních dnů, Řím děkuje ne Flaviovcům, ale dvěma apoštolům, které Ježíš poslal, aby umřeli v jeho lůně, aby Petr vzal tam do svých rukou dílo Pavlovo, zůstávající navždy nevývratným základem, proti němuž nadarmo válčiti budou. (Mat. XVI., 18.)¹⁾

¹⁾ Mat. XVI., 11.: „Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou, a brány pekelné ji nepřemohou.“

OBSAH.

	Str.
Prosba	3
Schválení	5
Úvod	7

KAPITOLA I.

První zajetí sv. Pavla v Římě.

- I. Skutky zajatého Pavla. — Nero a jeho dvůr v době prvního zajetí sv. apoštola. — Vězení Pavlovo za stráže vojáků pretorianů. — Jeho rozmluva se Židy římskými. — Úspěch jeho apoštolského úřadu mezi pohany. — Pomoc obětovaná od Filippanův a přinesená Epafroditem 11
- II. Epištola k Filippanům. — Pobyt a úřad Epafroditův a zajatého apoštola. — Děkuvzdání Filippanům. — Nadpřirozená radost Pavlova. — Rozmíšky v křesťanské obci Filippské. — Napomenutí, aby se střežili židokřesťanů 25

KAPITOLA II.

Jakub Jeruzalemský.

- Blud rozšířený v Církvích Pavlových. — Porušující zásady židokřesťanů. — Epištola sv. Jakuba. — Boháči a chudí v Církvi. — Víra bez skutků. — Nebezpečí jazyka. — Potřeba modlitby. — Život kající a vliv Jakubův. — Jeho mučnická smrt. — Zkáza Jerusalema, předpověděná Ježíšem, synem Hannanovým 34
- Fouard, Sv. Pavel. 19

KAPITOLA III.

Epištola ke Kološanům.

Str.

Vznik bludařství v Církvích Maloasijských. — Zřídlo těchto bludů: pohanští mudrci, židovští mudrci, židovští missionáři, Esseni. — Epafras v Římě. — Epištola ke Kološanům. — Kristus jest všecko: všecko skrze něho, pro něho a v něm. — Kristus původce stvoření; Vykupitel; v něm plnost vědění a Božství. — Ježíš hlava Církve. — Mravná naučení. — Rodina křesťanská 50

KAPITOLA IV.

Filemon a Onesimus. — Epištola k Efesanům.

Soudruhové sv. Pavla v době jeho prvního zajetí. — Tychik nese list Kološanům. — Onesimus. — Křesťanství a otroctví. — List Filemonovi. — Epištola k Efesanům: list okružní ke křesťanským obcím asijským. — Předurčení vyvolených. — Všechn dar dokonalý v Kristu. — Ježíš žije v Církvi a pro Církev. — Pokrok hierarchie. — Spojení Ježíšovo s Církví; podobenství spojení manželského. — Povinnosti otcův a dětí, pánů a služebníků. — Duchovní zbraň křesťana 65

KAPITOLA V.

Osvebození sv. Pavla. — Dilo sv. Lukáše.

Pavel souzen a propuštěn z obžaloby — Jeho cesta do Španěl. Dilo sv. Lukáše určeno věřícím z pohanstva. — Prameny třetího Evangelia. — Plán sv. Lukáše: ukázati skutky Ježíšovy a apoštolů pravost učení sv. Pavla. — Spasení ustanoveno jak pro pohany tak pro Židy. — Víra, pramen všeho ospravedlnění. — Ježíš, Spasitel člověčenstva. — Zvláštní půvab třetího Evangelia 84

KAPITOLA VI.

Vražďení křesťanů v Římě.

- I. Požár Říma. — Tigellin a Poppaea. — Záliba Neronova pro divadlo, hry v cirku, budovy nákladné. — Oheň v Římě. — Podezřelé zakročení Neronovo 102
- II. Vražďení křesťanů. — Pověsti, obviňující Nerona z požáru. — Židé, propadlí zášti lidu, svalují podezření na křesťany. — Velké množství věřících objeveno v Římě a vydáno na smrt mučnickou. — Krvavé slavnosti v srpnu 112

KAPITOLA VII.

První všeobecné pronásledování.

Str.

- I. Nařízení k pronásledování. — Pronásledování, namířené proti křesťanům v celé říši. — Zákonodárství; řízení soudů římských. — Nařízení Neronovo 123
- II. První list sv. Petra. — Pronásledování v Malé Asii. — List sv. Petra nesen Silvanem. — Původnost této Epištoly. — Věra v Krista vzkříšeného. — Její ovoce v duši znova zrozené. — Povinnosti křesťana v čas pronásledování. — Konání úřadu a povinnosti duchovních pastýřů 131

KAPITOLA VIII.

Epištola k Židům.

- Utrpení Církve Jerusalemské. — Albinus vladařem v Judsku. — Epištola k Židům. — Její původnost. — Výklad Epištoly. — Bůh v Starém Zákoně jednal prostřednictvím andělů, v Novém Zákoně mluví skrze Syna svého. — Starý Zákon měl Mojžíše prostředníkem; v Novém Zákoně jest Ježíš nejvyšší prostředník. — Kněžství Ježíše Krista zobrazené Melchisedechem jest větší nežli kněžství Aaronovo. — Ježíš, věčný kněz a obětní dar své oběti. — Výbornost víry. — Napomenutí k ctnostem křesťanským 145

KAPITOLA IX.

Vzpouřa Judská.

- I. První pozdvižení v Jerusalemě. — Vláda Gessia Flora. — Kvašení mezi lidem. — Chmurné předzvěsti. — Vydírání Florovo. — Pozdvižení v Jerusalemě. — Vítězství vzbouřenců. Římané vyhnáni ze svatého města 162
- II. Vraždění Židů na Východě. — Válečné tažení Cestia Galla. — Vraždění Židů v Caesaree, Judsku a Alexandrii. — Utrpení křesťanů. — Výprava a porážka Cestia Galla 172

KAPITOLA X.

Epištola sv. Judy. — Poslední apoštolská cesta sv. Pavla.

- Nauky sv. Pavla znetvořeny v rozličných Církvích. — List sv. Judy proti těmto zlořádům duchův a mravů. — Apoštolování sv. Pavla na Krétě. — Titus přednostou v obcích křesťanských na tomto ostrově 179

*

KAPITOLA XI.

Úřad biskupský. — Pastorační listy.

Str.

Bludařství v Církvích Asijských. — Rozvoj kněžské vlády. — Pravidla pro volbu pastýřů duchovních, jáhnův a jahenek. — Obec křesťanská, svěřená Timotheovi. — Sv. Pavel v Mace-donii. — První list k Timotheovi. — Rozmluvy s bludaři. — Modlitby za krále a úřady. — Udržení pořádku při boho-sluzbě, ve správě kněžské a v rodinách. — Pavel v Troji, v Efesu, Miletě a Korintě. — List k Titovi. — Apoštolská cesta do Epiru. — Nikopolis. — Zpáteční cesta do Korinta. — Odchod Petrův a Pavlův do Říma 189

KAPITOLA XII.

Smrt sv. Petra a Pavla.

Druhé zajetí sv. Pavla. — Jeho osamčlost po dobu tohoto za-jetí. — První řeči a odklad pře. — Druhý list k Timotheovi. — Druhý list sv. Petra. — Pane, kam jdeš? — Sv. Petr a sv. Pavel v žaláři Mamertském. — Jejich mučeníctví. — Jejich hroby 209

KAPITOLA XIII.

Řím při smrti sv. Petra a Pavla.

Úpadek Neronův v přízni u lidu. — Tíriad ustanoven v Římě za krále Armenského. — Cesta Neronova do Řecka. — Jeho šílená záliba v divadle a hrách veřejných. — Helius jej při-vádí opět do Italie a do Říma. — Povstání v Galii, ve Špa-nělsku a stráže pretorijské. — Smrt Neronova. — Galba, Oto, Vitellius. — Pluky východní povyšují Vespasiana na trůn 236

KAPITOLA XIV.

Vespasian v Galilei a v Judsku.

Stav křesťanů po smrti sv. Petra a Pavla. — Přípravy válečné v Jerusalemě a v Judsku. — Josef vladařem v Galilei. — Obležení Jotapaty. — Dobyťí Gamaly, Tiberiady a Gišaly. — Šimon, syn Giorův, — Křesťané Jerusalemsští utíkají se do Pellu 252

KAPITOLA XV.

Zkáza Jerusalema.

Str.

Titus obkličuje Jerusalem. — První potyčky. — Dobyť Béséthy a Akry. -- Odražená útoky. — Obehnání Jerusalema náspem. — Hřízy hladu. — Přerušeni věčných obětí. — Práce obléhací opět započaty. — Útok na tvrz Antonii a dobytí její. — Zapálení chrámu. — Obležení a dobytí hory Sionské. — Návrat Titův do Říma a vítězství Flaviovců	272
--	-----

Sešit I.

Cena 50 kr.

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE.

SVATÝ PAVEL

JEHO POSLEDNÍ LÉTA.

ABBÉ C. FOUARD.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULÁKOVSKÝ.

DRUHÝ DÍL.

S POVOLENÍM NEJD. KNÍŽECÍHO ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIATU
V PRAZE DNE 20. ŘÍJNA 1898. ČÍS. 9817.

V PRAZE 1899.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba
vydala již dříve od téhož autora velice skvostné dílo, jež jest
jaksi první částí díla právě vydávaného, na něž tuto ctěné čte-
náře své upozorňuje:

Abbé Fouard:

SVATÝ PAVEL

a jeho apoštolské cesty.

Přeložil

Jan Ev. Hulakovský,
kněz.

351 stran velké 8°; cena brož. **3 zl.**, váz. **4 zl. 20 kr.**

Svatý Pavel, nejhorlivější učedník Kristův, nalezl ve Fouardovi výtečného životopisce. Velice mistrným pérem kreslí však nejen sv. Pavla, ale i jeho okolí, jeho cesty zeměmi a krajinami, kdež mnohé a nemalé překážky mu bylo překonávati; dále líčí spisovatel velice charakteristicky různé národy, mezi nimiž svatý Pavel jako apoštol působil.

K dílu tomuto jsou přidány dvě barevné mapy, dva polohopisné plány a zdařile provedená podobizna autorova.

Objednávky přijímá a vyřizuje

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franc
v Praze,
budova městské spořitelny.

Vzdělávací knihovna katolická

přinesla doposud následující spisy:

Svazek I.: „**Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních**“. Sepsal kanovník F. Duilhé de Saint-Projet. Přeložil Dr. A. Podlaha. Cena 2 zl. 10 kr.

Svazek II.: Dra Jana Sýkory „**Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií**“. Četná vyobrazení v textu a 2 přílohy. Cena 3 zl.

Svazek III.: Dra Pavla Vychodila „**Básnictví a mravouka**“. Cena 40 kr.

Svazek IV.: Dra Eugena Kadeřávka „**O původu tvorstva dle zpráv biblických**“. Cena 40 kr.

Svazek V.: Arnosta Hella „**Podobizny Svatých**“. Z frančtiny přeložil Sig. Bouška, O. S. B. Četné obrazy starých i novějších mistrů. Titulní list kreslil mistr Jenewein. Cena 2 zl.

Svazek VI.: Dra Frant. Kryštůfka „**Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od r. 1740—1898**“. (S obrazy vládařů rakouských.) — Vyšel díl I. Cena 3 zl. Dílu II. sešit 1—10.

Svazek VII.: P. Jindř. Pesche a P. Vict. Cathreina „**Soukromé vlastnictví**“. Dvě sociologických studií. Z německého podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 1 zl. 35 kr.

Svazek VIII.: P. A. Lapôtra T. J. „**Moravané**“. Stat ze spisů: „Evropa a svatá Stolicе za dob Karlovců“. Z frančtiny přeložil Dr. Frant. Ehrmann. — Cena 50 kr.

Svazek IX.: Dra J. Bilczewského „**Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky**“. S četnými ilustracemi v textu. Z polského originálu podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 2 zl. 50 kr.

Svazek X.: Msgra Em. Bougauda „**Ježíš Kristus. Důkaz Jeho božství**“. Z frančtiny přeložil Antonín Melka. Cena 45 kr.

Svazek XI.: P. Victora Cathreina T. J. „**Socialismus**“. Autorisovaný překlad VII. vydání z r. 1898. Cena 1 zl. 50 kr.

Svazek XII.: J. A. Zahma „**Věda a učenci katoličtí**“. Z angličtiny přeložil ThC. Václav Hazuka. Cena 75 kr.

Svazek XIII.: Dr. Ant. Vřešťála „**Lichva a úrok ve světle mravouky katolické**“. Cena 75 kr.

Svazek XIV.: August Nicolas: „**Mimo církev není spásy**“. Studie o nesnášlivosti církve. Vyňato ze spisů „Filosofické studie o křesťanství“. Dle VII. francouz. vydání přeložil Vojtěch Kameš. Cena 50 kr.

Svazek XV.: P. Lev z Hammersteinů T. J. „**Od ateismu k plné pravdě (Edgar)**“. Autorisovaný překlad dle 9. vydání pořídil Alois Svojsík. Cena 1 zl. 15 kr.

Sv. XVI.: P. J. Biederlacka T. J. „**Otázka sociální**“. Přeložil Dr. Ferdinand Beneš. Cena 1 zl. 25 kr.

Vychází v seš. o 3 arších. — Cena sešitu **25 kr.**

Předplatné a objednávky vyřizuje každé řádné knihkupectví, zvláště

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci
v Praze, dům městské spořitelny.

Nedělní a sváteční čtení pro vzdělaný svět.

Sepsal

Lev z Hammersteinů T. J.

S dovolením spisovatelovým přeložil a upravil

Dr. Antonín Podlaha.

Část I.

S dovolením nejd. kapitolského vikariátu dne 11. září 1899 č. 9269.

Cena 1 zl. 80 kr.

Objednávky přijímá a vyřizuje

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze, Melantrichova ulice.

Sešit 2.

Cena 50 kr.

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE.

SVATÝ PAVEL

JEHO POSLEDNÍ LÉTA.

ABBÉ C. FOUARD.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ.

DRUHÝ DÍL.

S POVOLENÍM NEJD. KNÍŽECÍHO ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIATU
V PRAZE DNE 20. ŘÍJNA 1898. ČÍS. 9817.

V PRAZE 1899.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

Cyrillo-Methodějská knihotiskárna, V. Kotrba
vydala již dříve od téhož autora velice skvostné dílo, jež jest
jaksi první částí díla právě vydávaného, na něž tuto ctěné čte-
náře své upozorňuje: .

Abbé Fouard :

SVATÝ PAVEL

a jeho apoštolské cesty.

Přeložil

Jan Ev. Hulakovský,

kněz. .

351 stran velké 8°; cena brož. **3 zl.**, váz. **4 zl. 20 kr.**

Svatý Pavel, nejhorlivější učedník Kristův, nalezl ve Fouard-
ovi výtečného životopisce. Velice mistrným pérem kreslí však
nejen sv. Pavla, ale i jeho okolí, jeho cesty zeměmi a krajinami,
kdež mnohé a nemalé překážky mu bylo překonávati; dále líčí
spisovatel velice charakteristicky různé národy, mezi nimiž svatý
Pavel jako apoštol působil.

K dílu tomuto jsou přidány dvě barevné mapy, dva poloho-
pisné plány a zdařile provedená podobizna autorova.

Objednávky přijímá a vyřizuje

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze,

budova městské spořitelny.

Laskavému čtenářstvu doporučujeme vřele jakožto
výbornou četbu pro inteligentní kruhy

Vzdělavací knihovnu katolickou,

jež přinesla doposud následující spisy:

- Svazek I.: **„Apologie víry křesťanské na základě věd
přirodních“**. Sepsal kanovník F. Duilhé de Saint-
Projet. Přeložil Dr. A. Podlaha. Cena 2 zl. 10 kr.
- Svazek II.: Dra Jana Sýkory **„Umučení a oslavení
Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií“**.
Četná vyobrazení v textu a 2 přílohy. Cena 3 zl.
- Svazek III.: Dra Pavla Vychodila **„Básnictví a
mravouka“**. Cena 40 kr.
- Svazek IV.: Dra Eugena Kadeřávka **„O původu
tvorstva dle zpráv biblických“**. Cena 40 kr.
- Svazek V.: Arnošta Hella **„Podobizny Svatých“**.
Z frančtiny přeložil Sig. Bouška, O. S. B. Četné
obrazy starých i novějších mistrů. Titulní list kreslil
mistr Jenewein. Cena 2 zl.
- Svazek VI.: Dra Frant. Kryštůfka **„Dějiny církve
katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním
zřetelem k zemím koruny české od r. 1740—1898“**.
(S obrazy vládařů rakouských.) — Vyšel díl I. Cena
3 zl. Dílu II. sešit 1—7.
- Svazek VII.: P. Jindř. Pesche a P. Vict. Cath-
reina **„Soukromé vlastnictví“**. Dvě sociologických
studií. Z německého podává Dr. Jos. Tumpach.
Cena 1 zl. 35 kr.
- Svazek VIII.: P. A. Lapôtra T. J. **„Moravané“**. Sta-
ze spisu: „Evropa a svatá Stolicе za dob Karlovců“.
Z frančtiny přeložil Dr. Frant. Ehrmann. —
Cena 50 kr.
- Svazek IX.: Dra J. Bilczewského **„Archaeologie
křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky“**.
S četnými ilustracemi v textu. Z polského originálu
podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 2 zl. 50 kr.
- Svazek X.: Msgra Em. Bougauda **„Ježíš Kristus.
Důkaz Jeho božství“**. Z frančtiny přeložil Antonín
Melka. Cena 45 kr.

Svazek XI.: P. Victora Cathreina T. J. „**Socialismus**“. Autorisovaný překlad VII. vydání z r. 1898. Cena 1 zl. 50 kr.

Svazek XII.: J. A. Zahma „**Věda a učenci katoličtí**“. Z angličtiny přeložil ThC. Václav Hazuka. Cena 75 kr.

Svazek XIII.: Dr. Ant. Vřešťála „**Lichva a úrok ve světle mravouky katolické**“. Cena 75 kr.

Svazek XIV.: August Nicolas: „**Mimo církev není spásy**“. Studie o nesnášlivosti církve. Vyňato ze spisu „Filosofické studie o křesťanství“. Dle VII. francouz. vydání přeložil Vojtěch Kameš. Cena 50 kr.

V tisku se nalézá:

Svazek XV.: P. Lev z Hammersteinů T. J. „**Od athelismu k plné pravdě (Edgar)**“. Autorisovaný překlad dle 9. vydání pořídil Alois Svojsík.

Na řadu přijdou tyto spisy:

P. J. Biederlacka T. J. „**Socialní otázka**“. — Dra Jos. Kachníka „**Dějiny filosofie**“. — Dra J. E. Ortiho y Lara „**Věda a zjevení**“. — P. B. Duhra T. J. „**Bajky o jesuitech**“. — Frà Jos. Mergla „**Katolicismus dokázaný a obhájený slovy a důvody odpůrců jeho**“. — P. L. z Hammersteinů T. J. „**Některé význačné charaktery katolické XIX. století**“. — Dra Štěp. Pawlického „**Mozek a duše**“. — Téhož spisovatele „**Darwinismus**“. — P. Ch. Antoina T. J. „**Národní hospodářství**“. — P. A. Röslera C. SS. R. „**Ženská otázka**“. — P. Didona „**Moderní výchova**“. — P. A. M. Weisse a Dra Štěp. Pawlického „**Původ křesťanství**“ atd.

Vychází v seš. o 3 arších. — Cena sešitu **25 kr.**

Předplatné a objednávky vyřizuje každé řádné knihkupectví, zvláště

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci
v Praze, dům městské spořitelny.

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE.

SVATÝ PAVEL

JEHO POSLEDNÍ LÉTA.

ABBÉ C. FOUARD.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ.

DRUHÝ DÍL.

S POVOLENÍM NEJD. KNÍŽECÍHO ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIATU
V PRAZE DNE 20. ŘÍJNA 1898. ČÍS. 9812.

V PRAZE 1899.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

 Koncem září

výšel 1. sešit

Obrázkové revue.

Obrázková revue, tento nový ilustrovaný časopis pro zábavu a poučení, vychází pod redakcí profesora Dra ANTONÍNA PODLAHY dvakrát měsíčně v sešitech nádherné úpravy hudebními, obrazovými a j. přílohami.

Českým rodinám

Doporučujeme časopis ten jako stvkvostnou revui, ozvadnou jak v textu tak v části ilustrační.

Předplatné

na půl roku **3 zl. 50 kr.**, na rok **7 zl.**,

———— **poštou 8 zl.** ————

Jednotlivá čísla 30 kr.

Administrace „Obrázkové revue“,

Praha, 200-II.

České vydání!

Čtěte!

Čtěte!

P. Didona

Ježíš Kristus.

Přeložil

kněz Jan Ev. Hulakovský.

Velkolepé toto dílo vyšlo
v II pětiarchových sešitech

po 50 kr.

Cenná tato práce provázena
byla nadšenými posudky všech
čelnějších časopisů českých.

Stkvočné desky rozesílá nakladatelství po 1 zl.

Svatý Petr a první léta křesťanství.

Napsal

Abbé Fouard.

Stkvočné dílo to líčí nejen poutavým způsobem život a působení prvního náměstka Kristova, ale i těch, mezi nimiž sv. Petr působil. Tím podává dílo plastický, věrný obraz života tehdejších dob.

Cena 3 zl.

Objednávky vyřizuje

Cyrillo-Methodějské knihkupectví

G. Franci v Praze.

Vzácná kniha jest dílo F. Vigouroux

BIBLE.

a nejnovější objevy v Palestině,
Egyptě a Assyrii.

Zdá se, jako by Bůh Egyptany a Chaldejce vyvolal z hrobů v pravý čas. Onť nový život vřel v exegesi a apologetiku křesťanskou v době, kdy racionalismus vyhledává nových zbraní, aby podkopal Jeho mocné dílo. „Jest pamětihodno“, dí dr. Bickell, „že oba velikolepé objevy historické naší doby podávají si takorůzka ruce, aby obhájily mojíšský původ Pentateuchu. Zatím co egyptologie nás až do nejmenších podrobností poučuje o poměrech egyptských a potvrzuje tím autentičnost této knihy, nutí nás, abychom uznali, že ji sepsal autor, jenž jako Mojíš žil v údolí Nílském, ukazuje assyriologie falešnost hypotézy o různých původních pramenech a dokazuje jednotu tohoto základního spisu zjevení božského.“ Kdo by nezasl, vida, že v době, kdy nevěrecká kritika povstala a prohlásila, že nevidí než mythy v Písmu svatém, Prozřetelnost vyvolala mrtvé z jejich hrobů, aby vydali svědectví spisovatelům Pisma sv.? Archeologické objevy učiněné v Egyptě a v Assyrii v době novější potvrzují tudíž historičnost a pravdivost našeho Pisma svatého. Mrtvé stavby a památníky egyptské a assyrské, jež po dlouhé věky zrakům lidským pod ssutinami byly skryty, jakož i záhadné zprvu nápisy hieroglyfické a klínové oživily takorůzka a rozhovořily se úsilím neunavných badatelů, aby pronášely nad jiné přesvědčivá a pádná svědectví na obranu knih posvátných. Naplnila se tu v podivuhodné míře slova Pisma svatého: „Budou-li tito mlčeti, kamení bude volati“ (Luk. 19, 40.) a „Kámen ze stěny křičeti bude, a dřevo odpovídati bude“ (Hab. 2, 11.).

Cena sešitu (o 48 stranách s mnoha vyobrazeními) jen

== 20 kr. ==

Díl I. cena 2 zl. 20 kr. Díl II. cena 2 zl. 40 kr.

Předplatné: na 5 sešitů zl. 1.—, na 10 sešitů zl. 2.— přijímá

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci v Praze.

PRVOPOČÁTKOVÉ CÍRKVE.

SVATÝ PAVEL

JEHO POSLEDNÍ LÉTA.

ABBÉ C. FOUARD.

PŘELOŽIL

KNĚZ JAN EV. HULAKOVSKÝ.

DRUHÝ DÍL.

S POVOLENÍM NEJD. KNÍŽECÍHO ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIATU

V PRAZE DNE 20. ŘÍJNA 1898. ČÍS. 9817.

V PRAZE 1900.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

Vzdělavací knihovna katolická.

Porádají

Dr. Jos. Tumpach a Dr. Ant. Podlaha.

Seschválením nejd. kn. arc. konsistoře v Praze ze dne 22. května 1896 č. 4884.

Vzdělavací knihovna katolická jest periodická sbírka knih a brožur z pravidla malého objemu, ale pokud možno jadrného obsahu, jež slohem důstojným, nicméně však vůbec srozumitelným pojednávají budou o různých důležitých otázkách z oboru apologie, ethiky, dějin církevních, občanských i kulturních, přírodních věd, aesthetiky, sociologie a jiných se stanoviska katolického.

Vzdělavací knihovna má býti obrazem současného utěšeného rozkvětu duševní práce v celém světě katolickém; chce tedy i v tomto smyslu býti katolickou. Proto vycházeti budou v ní jak práce původní, o něž požádány přední naše síly spisovatelské, tak i překlady vynikajících prací cizojazyčných, nebo jadrné výtahy z nich.

Časem uchystána budou také souborná, přiměřeně upravená vydání zdařilých článků časopiseckých, jež zvěčnili spisovatelé naši uložili v různých časopisech, nyní již málo přístupných a známých. Tím způsobem budou mnohé dobré práce literární vyrvány nezaslouženému zapomenutí. Také utěšeným plodům literatury starokřesťanské, jichž vždy svěží obsah hodi se i pro naše moderní poměry, věnována bude náležitá pozornost pečlivými překlady.

České vydání!

Čtěte!

Čtěte!

P. Didona

Ježíš Kristus.

Přeložil

kněz Jan Ev. Hulakovský.

Velkolepé toto dílo vyšlo
v II pětiarchových sešitech

po 50 kr.

Cenná tato práce provázena
byla nadšenými posudky všech
čelnějších časopisů českých.

Stkvočné desky rozesílá nakladatelství po 1 zl.

Svatý Petr a první léta křesťanství.

Napsal

Abbé Fouard.

Stkvočné dílo to líčí nejen poutavým způsobem život a působení prvního náměstka Kristova, ale i těch, mezi nimiž sv. Petr působil. Tím podává dílo plastický, věrný obraz života tehdejších dob.

Cena 3 zl.

Objednávky vyřizuje

Cyryllo-Methodějské knihkupectví

G. Franci v Praze.

Vzácná kniha jest dílo F. Vigouroux

BIBLE

a nejnovější objevy v Palestině,
Egyptě a Assyrii.

Zdá se, jako by Bůh Egyptany a Chaldejce vyvolal z hrobů v pravý čas. Onť nový život vžil v exegesi a apologetiku křesťanskou v době, kdy racionalismus vyhledává nových zbraní, aby podkopal Jeho mocné dílo. „Jest pamětihodno“, dí dr. Bickell, „že oba velikolepé objevy historické naší doby podávají si takoruka ruce, aby obhájily mojžíšský původ Pentateuchu. Zatím co egyptologie nás až do nejmenších podrobností poučuje o poměrech egyptských a potvrzuje tím autentičnost této knihy, nutí nás, abychom uznali, že ji sepsal autor, jenž jako Mojžíš žil v údolí Nílském, ukazuje assyriologie falešnost hypotézy o různých původních pramenech a dokazuje jednotu tohoto základního spisu a zjevení božského.“ Kdo by nezaal, vida, že v době, kdy nevěrecká kritika povstala a prohlásila, že nevidí než mythy v Písmu svatém, Prozřetelnost vyvolala mrtvé z jejich hrobů, aby vydali svědectví spisovatelům Pisma sv. Archeologické objevy učiněné v Egyptě a v Assyrii v době novější potvrzují tudíž historičnost a pravdivost našeho Pisma svatého. Mrtvé stavby a památky egyptské a assyrské, jež po dlouhé věky zrakům lidským pod asutinami byly skryty, jakož i záhadné zprvy nápisy hieroglyfické a klínové ožily takoruka a rozhovořily se úsilím neunavných badatelů, aby pronášely nad jiné přesvědčivá a pádná svědectví na obranu knih posvátných. Naplnila se tu v podivuhodné míře slova Pisma svatého: „Budou-li tito mlčeti, kameni bude volati“ (Luk. 19; 40.) a „Kámen ze stěny křičeti bude, a dřevo odpovídati bude“ (Hab. 2, 11.).

Cena sešitu (o 48 stranách s mnoha vyobrazeními) jen

== 20 kr. ==

Díl I. cena 2 zl. 20 kr. Díl II. cena 2 zl. 40 kr.

Předplatné: na 5 sešitů zl. 1.—, na 10 sešitů zl. 2.— přijímá

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci v Praze.